

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ANABİLİM DALI
SUMEROLOJİ BİLİM DALI

FİLOLOJİK VE ARKEOLOJİK BELGELER IŞIĞINDA ASURBANİPAL VE
İCRAATLARI

Yüksek Lisans Tezi

Koray TOPTAŞ

Ankara-2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ANABİLİM DALI
SUMEROLOJİ BİLİM DALI

FİLOLOJİK VE ARKEOLOJİK BELGELER IŞIĞINDA ASURBANİPAL VE
İCRAATLARI

Yüksek Lisans Tezi

Koray TOPTAŞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Salih ÇEÇEN

Ankara-2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ANABİLİM DALI
SUMEROLOJİ BİLİM DALI

FİLOLOJİK VE ARKEOLOJİK BELGELER IŞIĞINDA
ASURBANİPAL VE İCRAATLARI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Salih ÇEÇEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Salih ÇEÇEN (Danışman)

.....

Prof. Dr. İrfan ALBAYRAK

.....

Prof. Dr. Esmâ REYHAN

.....

Tez Sınavı Tarihi 14/01/2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (03/02/2020)

Koray TOPTAŞ

ÖNSÖZ

“Filolojik ve Arkeolojik Belgeler Işığında Asurbanipal ve İcraatları” başlıklı yüksek lisans tezim Asurbanipal’in kişiliği, veliaht prensliği, tahta geçişi ve askeri seferleri olmak üzere 4 ana bölümden oluşmaktadır. Çalışma süresince kral yıllıkları, kraliyet mektupları ve saray rölyefleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve belirlenen konularla ilgili belgeler tasnif edilerek tahlil ve tenkit sürecinden geçirilmiştir. Ele aldığımız belgeler, konuyla ilgili yayınlanmış çalışmalarla da desteklenerek ilgili başlıkların altında değerlendirilmiştir. Kral yıllıkları ile ilgili olarak RINAP (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period) ve ARAB (Ancient Records of/of Assyria and Babylonia) serileri detaylı bir şekilde incelenerek konuya açıklık getirecek belgeler, zaman zaman Akadcaları da kontrol edilerek, tasnif ve tercüme edilmiştir.

Asurbanipal dönemi ile ilgili ülkemizde ve dünyamızda çeşitli çalışmalar yapılmasına rağmen, kral yıllıklarına ve saray rölyeflerine göre bu dönemin detaylı bir şekilde ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışma ile Asurbanipal dönemi yıllıklarında olayların tüm detayları verilmeye çalışılmış ve yıllıklarda anlatılan olayların saray kabartmalarında yansımaları var ise, bunlar tespit edilip yazılı malzemede anlatılanları destekler nitelikte olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu çalışma ile Asurbanipal Dönemi’nin daha iyi anlaşılmasının sağlanması hedeflenmektedir.

Yüksek lisans tezimi hazırlarken yardımlarını ve değerli zamanlarını benden hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Salih ÇEÇEN başta olmak üzere bölümümüzdeki kıymetli hocalarım Prof. Dr. Cahit GÜNBATI, Prof. Dr. İrfan ALBAYRAK, Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM, Prof. Dr. L. Gürkan GÖKÇEK’e, Doç. Dr. Hakan EROL, Dr. Öğr. Üyesi Murat ÇAYIR’a ve Dr. Ömer KAHYA’ya da sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Koray TOPTAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR	iv
TRANSKRİPSİYON VE DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER.....	v
GİRİŞ.....	1
1. ASURBANİPAL'İN KİŞİLİĞİ.....	8
2. ASURBANİPAL'İN TAHTA ÇIKIŞI	19
2.1. ASARHADDON'UN VERASET ANTLAŞMASI.....	19
2.2. ZAKŪTU ANTLAŞMASI.....	21
2.3. ASURBANİPAL'İN ASUR TAHTINA OTURMASI.....	25
3. ASURBANİPA'İN ASKERİ SEFERLERİ.....	33
3.1. MISIR SEFERİ.....	35
3.2. TİR (TYRE) İSYANI VE TİR SEFERİ.....	57
3.3. LİDYA İLE İLİŞKİLER	61
3.4. ARVAD (ARADOS) SEFERİ	65
3.5. TABAL VE HİLAKKU ÜZERİNE SEFER.....	68
3.6. KİMMERLE İLİŞKİLER.....	74
3.7. QİRBİT ŞEHRİNE SEFER.....	74
3.8. MANNA SEFERİ.....	90
3.9. MED TOPRAKLARINA SEFER	95
3.10. ELAM SEFERLERİ.....	99
3.10.1. Elam Kralı Urtaku'ya Karşı Sefer	103

3.10.2.	Elam Kralı Teumman Üzerine Sefer ve Til-Tuba Savaşı	108
3.10.3.	Gambulu Ülkesine Seferi	116
3.10.4.	Ummanigaş (Humban-nikaş II)'ın Saltanatı ve Asur Düşmanlığı.....	119
3.10.5.	Tammaritu Dönemi ve Elam – Babil İttifakı	119
3.10.6.	Indabibi'nin Saltanatı ve Asur ile ilişkiler	126
3.10.7.	Elam kralı Ummanaldaşu (III. Humban-ħaltaş III) Üzerine Sefer	127
3.11.	BABİL'DE ŞAMAŞ-ŞUMA-UKİN İSYANI.....	146
3.12.	ARAPLARLA SAVAŞ	175
3.13.	URARTU İLE İLİŞKİLER	207
3.14.	PERS KRALI KYROS İLE İLİŞKİLER	219
3.15.	UŞU VE AKKO (AKKA) ÜZERİNE SEFER.....	221
4.	SONUÇ.....	224
5.	KAYNAKÇA	233
6.	EKLER	248
6.1.	Ek-1. Haritalar	249
6.2.	Ek-2. Şekiller.....	252
7.	ÖZET	277
8.	SUMMARY	278

KISALTMALAR

ABL	: Assyrian and Babylonian Letters
AfO	: Archiv für Orientforschung
An-Ar	: Anadolu Araştırmaları
ANESS	: Ancient Near Eastern Studies
ANET	: Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament
AOAT	: Alten Orient zum Alten Testament
ARAB	: Ancient Records of Assyria and Babylonia
ArAn	: Archivum Anatolicum
ArOn	: Archiv Orientalni
BASOR	: Bulletin of the American Schools of Oriental Research
BCSMS	: Bulletin / Canadian Society for Mesopotamian Studies
CAD	: Chicago Assyrian Dictionary
CAH	: Cambridge Ancient History
CANE	: Civilizations of the Ancient Near East
CDA	: A Concise Dictionary of Akkadian.
CTN	: Cuneiform Texts from Nimrud
D.T.C.F.D.	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
HANE	: History of the ancient Near East Studies
JANES	: Journal of the Ancient Near Eastern Society
JAOS	: Journal of the American Oriental Society
JCS	: Journal of Cuneiform Studies
JNES	: Journal of Near Eastern Studies
K.	: Museum signature of Kouyunjik Tablet Collection in the British Museum

ND	: Nimrud (Kalḫu) kazılarında ele geçirilen tablet numaraları
NL	: Nimrud Letters
OIP	: Oriental Institute Publications
PNA	: Prosopography of the Neo-Assyria
RCAE	: Royal Correspondance of the Assyrian Empire
RIMA	: The Royal Inscriptions of Mesopotamia
RIME	: The Royal Inscriptions of Mesopotamia. Early Periods
RINAP	: The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period
RLA	: Reallexikon der Assyriologie
SAA	: State Archives of Assyria
SAAB	: State Archives of Assyria Bulletin
SAAS	: State Archives of Assyria Studies

TRANSKRİPSİYON VE DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER

()	Çevirinin daha iyi anlaşılması için yazar tarafından yapılan ilaveyi ya da kelimenin alternatifini gösterir.
...	Tercümede, transkripsiyonda kırık olan ya da çevirisi yapılamayan kısımlar için kullanılır.
/	Ve, veya
?/!	İşaretin okunuşunun ya da tercümede ilgili kelimenin anlamının şüpheli olduğunu gösterir.
[]	Orijinal metinde kırık olan yerleri gösterir.
□ □	Kısmen görünür işaretler gösterir.
<>	Kâtip tarafından unutulmuş işaretleri gösterir.
><	Kâtip tarafından fazladan yazılan işaretleri gösterir.
x	Okunamayan işaretleri belirtir.
[o]	kırık işaret sayısının bilinmediğini gösterir

A.y.	Arka yüz
Akk.	Akadca
bkz.	Bakınız
o.	observe (ön yüz)
Ö.y.	Ön yüz
Pl.	Plate
Pls.	Plates
r.	reverse (arka yüz)
st.	Satır
Tab.	Tablet
vs.	Vesaire

Not: Belgelerin Akadcalarında ve tercümelerinde satır numaralarını belirtirken kullanılan Roma rakamları sütunları temsil etmektedir. Örneğin; i = sütun 1, ii = sütun 2, iii = sütun 3, iv = sütun 4 ... gibi

GİRİŞ

Samî kökenli bir kavim olan Asurluların tarih sahnesine çıkışları MÖ 2. binyılın başlarında gerçekleşmiştir. Bu kavim, Eski Asur ve Orta Asur olarak adlandırılan dönemlerde Mezopotamya'da etkin bir devlet olarak boy göstermesine rağmen, asıl ününü Yeni Asur olarak adlandırılan döneme borçludur. Asurlular, Yeni Asur Dönemi olarak adlandırılan MÖ 934-612 yılları arasındaki zaman diliminde Mezopotamya'da büyük bir imparatorluk meydana getirmişlerdir. Yeni Asur İmparatorluğu'nun gelişmesini araştırırken akıldan çıkarılmaması gereken konu, imparatorluk mefhumunun Asurlulara yabancı olmadığıdır. Asur kralları, köklü bir fetih ve hâkimiyet geleneğine sahipti.¹ Yeni Asur'un imparatorluk evresi incelenirken, Eski ve Orta Asur Dönemleri siyasi ve askeri yapılanmasının Yeni Asur İmparatorluğu'nun oluşumuna temel teşkil etmiştir. Fakat imparatorluğa giden yolu açan asıl etmen MÖ 14. ve 13. yüzyılda yaşanmıştır. Bu dönemde Ön Asya dünyasında Mısır ve Hitit İmparatorlukları egemen güç rolündeydiler. Asurlular ise Mitanni boyunduruğunda bulunan vassal bir krallık konumundaydı. Ancak, Hitit İmparatorluğu'nun Mitanni Devleti'ni ortadan kaldırması Asurlulara beklediği fırsatı vermiş görünmektedir. Böylece Asurlular bir bakıma üzerlerindeki prangalardan kurtulmuşlar ve bağımsız bir devlet gibi davranmaya başlamışlardır. Asur kralları artık sınırlarını genişleterek siyasi bir güç olarak kendilerini göstermeye başlamışlardır (Harita 1). MÖ 12. yüzyılda Hitit İmparatorluğu tamamen

¹ A. Kuhrt, **Eski Çağ'da Yakınoğu (M.Ö. 3000-330)**, Cilt II (Çev. Dilek Şendil), İstanbul, 2013, s. 130.

yıkılması ve Mısır ise Asya bölgesindeki egemenliğini kaybetmesiyle birlikte de artık Asur bölgedeki önemli siyasi güçlerden birisine dönüşmüş, Yeni Asur İmparatorluğu'nun kuruluşuna giden süreç başlamıştır.² MÖ 934'te Aşşur-dan'ın tahta geçmesiyle yükselme dönemine giren devlet, II. Asurnasirpal döneminde güçlü bir imparatorluk olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Savaşçı özelliklere sahip olan bu kral önemli fetihler gerçekleştirerek, Asur'u Yakındoğu'nun en güçlü devletlerinden olmasını sağlamıştır. II. Asurnasirpal'den sonra Asur zor dönemlerden geçmiş olsa da III. Tiglat-pileser dönemi ile birlikte devlet artık bir İmparatorluğa dönüşmüş gözükmektedir. Bu kral Asur idari sisteminde önemli değişiklikler yapmış ve Asur eyalet sistemini yeniden düzenlemiştir. III. Tiglat-pileser'den sonra başa geçen Sargonidler Devri olarak adlandırılan dönemde ise Asur gerçek bir dünya imparatorluğuna dönüşmüş ve askeri ve ekonomik açıdan en parlak çağını yaşamıştır. Sargonid kralları II. Sargon, Sanherib, Asarhaddon dönemlerinde gerçekleştirilen fetih hareketleriyle birlikte devletin sınırları güneyde Basra Körfezi, batıda Mısır'ı da içine alacak şekilde Akdeniz, doğuda Zağros Dağları ve kuzeyde Dicle ve Fırat'ın kaynaklarını da içine alacak şekilde Anadolu'ya kadar genişlemiştir (Harita 2).

Biz bu çalışmada Sargonid Çağı krallarından olan Asurbanipal (MÖ 669 – MÖ 627) dönemini ele alacağız. Asurbanipal daha babası tarafından Asur kralı olması için seçilmiş ve bunun için eğitilmişti. Asarhaddon ölmeden önce Asur ülkesi halkını bir araya toplamış, kendinden sonra oğlu Asurbanipal'in tahtın sahibi olduğu konusunda bir

² N. Na'aman, "Forced Participation In Alliances In The Course Of The Assyrian Campaigns To The West". in **Ah, Assyria...: Studies in Assyrian History and Ancient Near Eastern Historiography Presented to Hayim Tadmor**, Scripta Hierosolymitana, Vol. 33. M. Cogan - I. Eph'al (Eds.), Jerusalem, 1991, p. 80.

anlaşma yapmış ve herkese yemin ettirmiştir. Asarhaddon egemenliği altındaki krallıklara da Asurbanipal'e karşı isyan etmemeleri için sadakat yemini ettirmişti.³ Asarhaddon ölünce her şey onun istediği gibi olmuş ve Asurbanipal Asur tahtına geçmiştir. Asurbanipal babasından askeri ve ekonomik açıdan güçlü bir devleti miras almıştı. Asurbanipal kral olmasına tahta çıkınca temkinli bir politika sürdürmüş dedesi Sanherib'in Asur'a getirmiş olduğu Marduk heykelini Babil'e geri göndererek, Babil tanrılarına saygısını sunmuştur. Asurbanipal tahta çıkar çıkmaz, Mısır ve Elam'ı hâkimiyeti altına almıştır. Asurbanipal'ın fetihleri sayesinde Asur İmparatorluğu artık bütün "Mümbit Hilal"i içine alacak şekilde en geniş sınırlarına ulaşmış ve Asur kralı da gerçekten de "dört tarafın kralı" konumuna yükselmişti. Asurbanipal kardeşi Şamaş-şuma-ukin ve destekçilerinin çıkardığı isyan ile de mücadele etmek zorunda kalmış ve isyana karışanlar acımasız bir şekilde cezalandırılmıştır. Asurbanipal'in ölümünden sonra devlet bir anda çöküş sürecine girmiştir.⁴

Asurbanipal'in kişiliği, veliaht prensliği, tahta geçişi, askeri seferleri bu çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Çalışma süresince kral yıllıkları, kraliyet mektupları ve saray rölyefleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve belirlenen konularla ilgili belgeler tasnif edilerek tahlil ve tenkit sürecinden geçirilmiştir. Ele aldığımız belgeler, konuyla ilgili yayınlanmış çalışmalarla da desteklenerek ilgili başlıkların altında değerlendirilmiştir. Kral yıllıkları ile ilgili olarak RINAP (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period) ve ARAB (Ancient Records of/of Assyria and Babylonia) serileri detaylı bir şekilde incelenerek konuya açıklık getirecek belgeler,

³ SAA 4 142

⁴ E. Cancik-Kirschbaum, **Asurlular (Tarih, Toplum, Kültür)**, (Çeviren: Aslı Yarbaş). İzmir, 2004, s. 114-120.

zaman zaman Akadcaları da kontrol edilerek, tasnif ve tercüme edilmiştir. Çalışma süresince yıllıklarda geçen olayların en detaylı anlatımı tespit edilip, belgelerdeki tahribin en az olduğu, en korunmuş versiyonları versiyonu tercüme edilmiştir. Kral yıllıkları kapsamında kullanılan kaynaklar şunlardır:

Fuchs, A., (1994). Die Inschriften II. Sargons II. aus Khorsabad, Gottingen.

Grayson, A.K., (1987). Assyrian Rulers of the Third and Second Millennia BC (to 1115 BC), RIMA 1, Toronto.

Grayson, A.K., (1991). Assyrian Rulers of the Early First Millennium B.C. I (1114—859 BC), RIMA 2, Toronto.

Grayson, A. K., (1996). Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC. II (858—745 B.C.), RIMA 3, Toronto.

Grayson A. K. and Novotny, J. (2012). The Royal Inscriptions of Sanherib, King of Assyria (704-681 BC), RINAP 3/1, Winona Lake.

Grayson A. K. and Novotny, J. (2014). The Royal Inscriptions of Sanherib, King of Assyria (704-681 BC), RINAP 3/2, Winona Lake, 2014.

Leichty, E., (2011) The Royal Inscriptions of Asarhaddon, King of Assyria (680—669 BC), (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period 4) Winona Lake, 2011.

Luckenbill, D., (1926) Ancient Records of Assyria, From the Earliest Times to Sargon, Vol. II, New York.

Tadmor, H. and Yamada, S., (2011). The Royal Inscriptions of III. Tiglat-pileser (744—727 BC) and Shalmaneser V (726—722 BC), Kings of Assyria, RINAP 1, Winona Lake.

Novotny, J. and Jeffers, J., (2018). The Royal Inscriptions of Ashurbanipal (668-631 BC), Assur-et-al-ilani (630-627 BC), and Sin-sarra-iskun (626-612 BC), Kings of Assyria, Part I, Pennsylvania : Eisenbrauns,

Kral ile çeşitli devlet memurları arasındaki yazışmaları içeren kraliyet mektupları da konumuzla ilgili önemli bilgiler sunması sebebiyle Asurbanipal'in kraliyet başkenti olan Ninive'de yapılan kazılardan ele geçirilen kraliyet mektupları da detaylı bir şekilde incelenmiştir. State Archives of Assyria (SAA) serisi içerisinde yayınlanan bu mektuplar, Asur İmparatorluğu ile ilgili çeşitli konular hakkında ayrıntılar içermektedir. Belgeler arasında dini metinler, istihbarat raporları, idari metinler, ticaretle ilgili belgeler mevcuttur. Ancak bu belgeler, kral ile resmi devlet memurları arasındaki yazışmaları içermeler sebebiyle devletin ekonomik, sosyal, idari, dini ve siyasi hayatına dair önemli bilgileri ihtiva etmekteydiler. Bu açıdan bakıldığında kral yıllıklarında geçen bazı hususlarla ilgili bilgiler bu yazışmalara konu olabilmekteydi. Kraliyet mektuplarının verdiği bilgiler ile yıllıklardaki olayların detaylandırılmasına ve daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu sebeple biz bu çalışmada kraliyet yazışmaları titiz bir şekilde inceledik, Asurbanipal dönemi siyasi olaylarının yıllıklardan öğrenilemeyen detayları bu belgeler aracılığıyla gidermeye çalıştık. Kalhu (Nimrud), Dur-Şarrukin (Horsabad) ve Ninive (Koyuncuk) gibi arşivlerden çıkarılan bu belgeler günümüzde State Archives of Assyria (SAA) adı altında bir araya getirilmiştir. SAA serisi içerisinde yer alan mektupların bir kısmı daha önce CTN (Cuneiform Texts from Nimrud) serisi içerisinde yayınlanmıştır. Bu sebeple hem SAA hem de CTN içerisindeki transkripsiyon ve tercüme kontrol edilmiş ve çalışmamızda güncel ve kanaatimizce daha doğru olan SAA serisine atıf yapılmış, bazen ise iki seriye birlikte atıf yapılmıştır. Metinler yayımlandıkları dilden Türkçe'ye, Akadcaları da kontrol edilerek tercüme edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, sadece yazılı malzeme ile sınırlandırılmamış, Asur saraylarında ortaya çıkarılan ve dönemin olaylarına ışık tutan görsel malzeme ile de araştırmamızın zenginleştirilmesi ve yazılı bilgilerin desteklenmesi amaçlanmıştır. Büyük bir bölümü saraylardaki rölyeflerden elde edilen görsel malzeme de konumuzla ilgili destekleyici

veriler sağlamaktadır. Saray rölyefleri, toplumun her kesiminden insana hitap etmeleri sebebiyle Yeni Asur krallarının elinde güçlü bir propaganda aracına dönüşmüşlerdi. Yeni Asur tasvirlerinin dayanıklı kayalar üzerine yapılması günümüze kadar ulaşmalarını sağlamıştır. Asurbanipal'ın Ninive'de yaptırdığı Kuzey Sarayı'nın duvarlarındaki rölyefler onun seferlerine tanıklık etmektedir. Saray duvarlarına rölyefler yaptırmak bilinçli bir şekilde oluşturulan kraliyet ikonografyasına da işaret etmektedir. Asur İmparatorluğu yıkılınca bu saraylar terk edilmiş ve unutulmuştur. Ancak 18. ve 19. yüzyıllarda bu sarayların kalıntılarının keşfedilmeye başlanmasıyla Avrupa'da büyük ilgi ve merak uyanmış, yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılan buluntular Avrupa kentlerine taşınmıştır. Bugün dünyanın sayılı müzeleri arasında bulunan British Museum, Pergamon Museum, Louvre ve Metropolitan gibi müzeler, ünlerini büyük oranda Yakın Doğu'dan taşınan eserlere borçludurlar. Çeşitli müzelere dağılmış olan Asur rölyefleri ile ilgili birçok çalışma yürütülmüş ve ortaya kapsamlı eserler çıkarılmıştır. Çalışmamızda bu eserler incelenerek çalışmamıza katkı sağlayacağı düşünülen rölyef levhaları konunun akışına uygun bir şekilde kullanılmıştır. Çalışmamızda faydalandığımız rölyef çalışmaları şunlardır:

Botta, P. E. and Flandin, E., (1849). *Monuments de Ninive*, vols. I-II, Paris.

Layard, A. H., (1853). *The Monuments of Niniveh*. (First Series), London.

Hall, H. R., (1928). *Babylonian and Assyrian Sculpture in the British Museum*, Paris

Gadd, C. J., (1934). *Assyrian Sculpture (British Museum)*, London.

Barnett, R. D., (1976). *Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Nineveh (668- 627 B.C.)*, London.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Asurbanipal'ın Kişilik özellikleri ele alınmıştır. Burada amaç da önce hiçbir çalışmada değinilmeyen kişilik özelliklerini ortaya koymak ve bu özelliklerin onun hâkimiyetine nasıl etki ettiğini araştırmaktadır. İkinci bölümde Asurbanipal'ın veliaht prenslik süreci ve tahta geçişiyle

ilgili belgelerin transkripsiyon ve tercümesi verilmiştir. Asurbanipal'in veliaht ilan edilmesi, veliaht/tahta çıkma evine girişi, tahta çıkışındaki uygulamalar ele alınmış, tahta çıkışında nasıl bir süreçten geçtiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde kral yıllıkları ve kraliyet mektupları ışığında Asurbanipal'in siyasi ve askeri icraatları anlatılmıştır. Anlatılan olayların saray rölyeflerinde tasvirlerine ulaşarak, anlatılanlar görsel malzeme ile de desteklenmiştir. Tüm olaylar kronolojik bir sıraya konulmaya çalışılmış ve Asurbanipal döneminin kronolojisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmamız Asurbanipal döneminin değerlendirilmesinin yapıldığı sonuç bölümü ile bitirilmiştir.

1. ASURBANİPAL'İN KİŞİLİĞİ

Asurbanipal (MÖ. 668 - 627), Asur imparatorluğu gücünün zirvesindeyken tahta geçti ve hükümdarlığının başında yetenekli bir lider ve askeri taktikçi olduğunu kanıtladı. Asur'un Levant kıyısındaki emellerini gerçekleştirdi, imparatorluğunun İran'daki topraklarını arttırdı ve Mısır'a iki askeri sefer yürüttü. Asurbanipal sadece askeri seferlerle değil, atalarının yaptığı gibi imar faaliyetleriyle de ilgilendi. Ashurbanipal seferlerden kalan zamanını ise avcılık, binicilik ve okçulukla geçirdi. Saray kabartmaları onu, Ninive'de inşa ettirdiği kraliyet bahçesinde bu etkinliklere katılırken göstermektedir. Asurbanipal aynı zamanda okuryazar olduğu söyleyen tek Asur hükümdarıydı. Asurbanipal'in yazı sanatına büyük bir bağlılık göstermekteydi. İmparatorluğun her yerinden metinleri toplatarak ve kataloglatarak oluşturduğu "Asurbanipal Kütüphanesi" bu bağlılığı açıkça göstermektedir.⁵

Asurbanipal'in yıllıklarında anlattıkları ve yaptığı eylemler onun kişiliğine dair birçok detayı ihtiva etmekteydi. Asurbanipal, yıllıklarında sürekli kendisinin üstün özelliklerini sıralamakta ve kendisini yüceltmekteydi. Bu özellikler genellikle kralı güçlü gösterecek nitelikteydi. Bu anlayış sadece Asur krallarına özgü değil Yakındoğu'da Sumer, Akad ve Babil krallarının da benimsediği bir anlayıştı.⁶ Bu tarz metinlerin

⁵ B. J. Parker, "The Neo-Assyrian Kings in Nineveh", in **Nineveh, the Great City Symbol of Beauty and Power**. L. P. Petit and D. Morandi Bonacossi (Eds.), Leiden: Papers on Archaeology of the Leiden Museum of Antiquities 13, 2017, p. 144.

⁶ E. Öz, ve İ. Albayrak, "Çiviyazılı Belge ve Kitâbelerde Kralları Tanımlayan Unvan ve Sıfatlar". **History Studies**, 7/1, 2015, s. 139.

çokluğu Asur krallarının yazıtlarındaki standartlaşmış kraliyet diline işaret etmektedir. Bu geleneğin yansımalarını Asurbanipal'e ait metinlerde de görmekteyiz. Bu anlatım geleneği devam ettiren Asurbanipal yıllıklarında kendisini şu şekilde anlatmaktadır:

RINAP 5/1 no. 10: i 1 – i 8

i 1 a-na-ku ^mAN.ŠÁR-DÜ-A LUGAL GAL-u 1

i 2 LUGAL dan-nu LUGAL ŠÚ LUGAL KUR AN.ŠÁR. □ KI □

i 3 LUGAL kib-rat LÍMMU-tim

i 4 È lib-bi ^mAN.ŠÁR-PAP-AŠ MAN KUR AN.ŠÁR.KI

i 5 GİR.NÍTA KÁ.DİNGİR.RA.KI

i 6 LUGAL KUR EME.GI₇ ù URI.KI

i 7 ŠÀ.BAL.BAL ^{md}30-PAP.MEŠ-SU

i 8 LUGAL ŠÚ LUGAL KUR AN.ŠÁR.K

i¹⁻⁸ “Ben, büyük kral, güçlü kral, dünyanın kralı, Asur kralı, (dünyanın) dört çeyreğinin (dört bir yanın) kralı, Asur kralı, Babil yöneticisi, Sumer Akad kralı Asarhaddon’un dölü, Dünyanın kralı, Asur kralı Sanherib’in torunu Asurbanipal'im.”⁷

Belgede “ben” vurgusu dikkat çekmektedir. Bu durum sadece Asurbanipal'e değil aslında tüm Yeni-Asur krallarına özgü bir anlatım tarzıydı.. Bu denli bir ben-merkezci anlatım şekli Asur krallarının kendilerini her şeyin merkezinde gördüklerine kanıt oluşturmaktadır. Bu tarz bir anlatım tarzı kralın prestij bakımından da kendisini bir üst seviyeye çıkarmak isteğini de yansıtmaktadır. Asur kralının kendisini prestijli bir konuma yerleştirmek istemesi, hâkimiyetini güçlendirmenin yollarından birisiydi. Dünya

⁷ RINAP 5/1 no. 10: i 1 – i 8.

tarihinde prestij sahibi liderlerin ortak özelliklerine bakıldığında, askeri yeteneklerini idari yetenekleriyle birleştiren dinamik ve parlak kişiler oldukları görülmektedir. Krallar hem yaptıkları ile hem de yazı ve edebiyatın gücünden yararlanarak prestij edinme çabası içerisindeydiler. Asurbanipal Mısır'a, Elam'a ve Arap topraklarına gerçekleştirdiği büyük seferler neticesinde elde ettiği zaferlerle halkının nezdinde parlak bir kral olarak yer etmişti. Asurbanipal icraatlarıyla elde ettiği prestijini yazıtları vesilesiyle de kuvvetlendiriyordu. Asur kralının yazıtlarında sürekli olarak kendisini yüceltmesi ona önemli derecede bir prestij sağlıyordu. Asurbanipal'in sadece kral yıllıklarında değil, özel yazışmalarında da kendisini yücelten bir anlatımı tercih ettiği görülmektedir. Asurbanipal, iâşe şefi Baltağa'ya yazdığı mektubun giriş kısmında kralın kendisinin üstün özelliklerinden söz ederek mektuba başladığı görülmektedir:

SAA 12 025, 4-10.

- o 4 a-na-ku ^maš-šur—DÙ—A [LUGAL GAL LUGAL dan-nu LUGAL ŠÚ LUGAL KUR—aş-šur.KI]
- o 5 LUGAL kib-rat erbe-tim [SIPA ke-e-nu e-piš] ta-ab-[ti]
- o 6 LUGAL mi-šá-ri ra-im [ket-ti mu-šam-me-ḫu] UN-MEŠ-[šú]
- o 7 ša a-na LÚ.šu-ut—SAG-[MEŠ man-za-az]—pa-ni-[šú]
- o 8 it-ta-nab-ba-lu [i-na] dam-qa-a-ti
- o 9 a-na pa-li-ḫi na-šir a-mat LUGAL-ti-[šú]
- o 10 ú-tir-ru gi-mil-li du-un-qí

⁴⁻¹⁰ “[Büyük kral, kudretli kral, evrenin kralı, Asur kralı], dört çeyreğin (tarafın) kralı, iyi [olan gerçek çoban], adil kral, insan[larının gerçek sev]gilisi, [ona] hizmet

eden memurlarına karşı sürekli naz[ik] davranan ve [onun] emirlerine itaat eden hürmetkâr (görevlileri) ödüllendiren Asurbanipal”⁸

Asurbanipal üstün özelliklerini ön plana çıkaran bir insan olmanın ötesinde tanrının yeryüzündeki temsilcisi ve tanrının ilahi bir yansıması konumundaydı. Asurbanipal’in “*Taç Giyme İlahisi*”nde kralın tanrı Aşşur’un temsilcisi olduğuna açıkça vurgu yapılmaktadır.⁹ Kraliyet taç giyme töreninde tanrı Aşşur’un kral olduğuna¹⁰ ve Asur kralının tanrı Aşşur’un temsilcisi olarak kutsal dünyaya yakın bir konumda bulunduğuna vurgu yapılmaktaydı. Asurbanipal’in taç giyme töreni ilahisi, bir ülkenin refahının yöneticinin kişisel erdemlerine nasıl atfedildiğinin bir örneğidir. Asurbanipal’in “*Taç Giyme İlahisi*”nde geçen “*Aşşur kraldır, gerçek kral Aşşur’dur! Asurbanipal, Asur’un elleriyle yarattığı [temsilcisidir]*”¹¹ ifadesi kralların bu düşünceye sahip olduklarını net bir şekilde kanıtlamaktadır.

Asurbanipal, tanrının bir temsilcisi olarak tanrılara karşı olan sorumluluklarının farkındaydı. Asur kralı hem rahip olarak hem de tanrıların seçtiği yönetici olarak tapınaklar inşa etmek ve kült merkezlerinin onarımını yapmakla görevliydi.¹² Bu yapılar, hem propaganda aracı olarak işlev görüyor hem dinî ihtiyaçlara hizmet ediyordu.¹³

⁸ SAA 12 25, 4-10.

⁹ “...Aşşur gerçek kraldır! Asurbanipal Aşşur’un temsilcisidir...” SAA 3 11,

¹⁰ “*Aşşur kraldır, Aşşur kraldır*” SAA 20 7; i 29.

¹¹ SAA 3 11: 15.

¹² RINAP 1 no. 1: ii 12; RIMA 3 A.0.104.14: 1; RIMA 3 A.0.105.2: 9.

¹³ M. Karlsson, **Early Neo-Assyrian State Ideology: Relations of Power in the Inscriptions and Iconography of Ashurnasirpal II (883–859) and Shalmaneser III (858–824)**, Uppsala University, 2013, p. 94.

Krallar çıktıkları başarılı seferlerden sonra ele geçirilen ganimet ve haracın bir kısmını tapınakların inşasına ve onarımına ayırdıklarını belirtmektedirler. Bu anlayış sanat eserlerine de yansımıştı. Mesela, Asurbanipal, kutsal inşaat projeleri sırasında, çıkan hafriyatı başındaki bir sepetle taşıırken tasvir edilmiştir. Bu gibi sahneler kralın hem dinî görevlerine hem de alçakgönüllülüğüne işaret etmektedir (Şekil 1).¹⁴ Bu gelenek Mezopotamya'daki eski bir anlayışın devamıydı. Benzer tasvirleri Sümer Dönemi'nde de görmek mümkündür (Şekil 2).

Asurbanipal kral olarak halkını korumak ve onlara önderlik etmek gibi önemli bir misyona da sahipti. Bu anlayış onun kişiliğini şekillendiren önemli bir unsurdu. Asurbanipal'in "*tanrı Enlil'in insanların çobanı (arte''â ba'ülât^dEnlil)*¹⁵" ve "*gerçek çoban (rē'u kēn)*¹⁶" gibi unvanları kullanması onun koruyucu, yönlendirici kişiliğine işaret etmektedir. Nasıl ki bir çoban sürüsünün her türlü ihtiyacıyla ilgilenmek zorunda ise, Asurbanipal de bu unvanın bir gerekliliği olarak halkının ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüydü.

Asurbanipal'in yıllıklarında sürekli olarak seferlere çıktığını söz etmesi ve bizzat ordusunun başında yer alması onun askeri özelliklerini öne çıkarmaktadır. Asurbanipal'in ordusunun başında sefere katıldığını anlattığı meşhur Mısır Seferi bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir.¹⁷ Yıllıklarda yer alan anlatımlar, saray kabartmaları ile de örtüşmektedir. Kabartmalarda yer alan sahneler arasında Asurbanipal'in savaş alanında

¹⁴ R. S. Ellis, **Foundation Deposits in Ancient Mesopotamia**, New York/London: Yale University Press, 1968,

¹⁵ "ar-te-'a ba-'u-ú-lat^dEN.LÍL" RINAP 5/1 no. 4: i 30

¹⁶ "SIPA ke-e-nu" RINAP 5/1 no. 2: i 10

¹⁷ RINAP 5/1 no. 11: i 52 - ii 28

savaşırken tasvir edilmiştir (Şekil 3). Yıllıklarda da ve Saray kabartmalarında yer alan belgilerden hareketle Asurbanipal'in savaşçı bir kişiliğe sahip cesur bir komutan olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bütün bu savaşçı anlatımlara ve görsel kanıtlara rağmen, Asurbanipal'in komutan anlamına gelen “*turtānu*” kelimesini kullanmadığı görülmektedir. Bu Asurbanipal'in bir ordu komutanından ziyade kendisini tanrıların “*askeri yöneticisi (šakkanakku)*” olarak görmesiyle ilişkili olmalıdır.¹⁸ Asurbanipal savaşçı bir kralda bulunması gereken kahramanlık özelliğini de kendisi ile özdeşleştirmektedir. Savaşçı bir kral olmak beraberinde başka özellikleri de zorunlu kılıyordu. Kahramanlık, bir savaşçıdan beklenen en temel davranışlardandı. Asurbanipal'in yıllıklarında geçen “*(tanrı) Aššur ve tanrıça Ištar'ın sevdiği, kahraman erkek,, krallığın soyundan olan ben.*”¹⁹ ifadesi onun kendisini bir kahraman olarak gördüğünün kanıtıdır.

Krallar kişiliklerine uygun bir takım hobilere sahiplerdi. Bu hobiler genelde onların kişilik özelliklerini güçlü gösteren, halkına ve düşmanlarına bir takım mesajlar vermekteydi. Asurbanipal'in hobilerinin başında aslan avı gelmekteydi. Kral yıllıkları ve Ninive Kuzey Sarayı rölyefleri, Asurbanipal'in aslan avında bolca zaman geçirdiğini ortaya koymaktadır. Asurbanipal'in rölyeflerine bakarak, genellikle aslan ve ceylanları avlandığını söylememiz yanlış olmayacaktır (Şekil 4 ve 5). Sahnelerden anlaşıldığı kadarıyla kral bu hobisinden büyük keyif duymaktadır. Ancak Av partileri bir hobi

¹⁸ RINAP 5/1 no. 2: i 13; RINAP 5/1 no. 3: i 4; RINAP 5/1 no. 4: i 4; RINAP 5/1 no. 5: i 4; RINAP 5/1 no. 6: ix 11'; RINAP 5/1 no. 7: i 4; RINAP 5/1 no. 7: viii 45'; RINAP 5/1 no. 8: viii 7'''; RINAP 5/1 no. 10: i 5; RINAP 5/1 no. 13: i 6.

¹⁹ “*zi-ka-ru qar-du na-ram AN.ŠÁR u d15 li-ip-li-pi LUGAL-u-ti a-na-ku*” RINAP 5/1 no. 11: i 39 – i 40

olmanın yanında, aynı zamanda Asur düşmanlarına açık bir mesaj taşıyordu. Rölyefteki sahnede öldürülen aslan, Asur'un düşmanını temsil ediyor olmalıydı ve Asur'a düşmanlık etmenin karşılığında acımasız bir ölümle yüzleşeceği mesajı veriliyor olmalıdır. Asur av partileri kralları açısından savaşa hazır olmak için bir talim niteliği de taşımaktaydı. Asur kralının yıllıklarında geçen şu ifadeler bu durumu açıkça göstermektedir:

i 28b ... ina a-me-lu-ti

i 29 LUGAL.MEŠ ina ú-ma-me la-ab-bu la i-ši-ḫu ina İGİ GIŠ.PAN-ia

i 30 i-de e-peš MURUB₄ MÈ

i 31 kul-lu-ma-ku se-de-ru mit-ḫu-šu-u-tu

i 28b - i 31 “İnsanlar arasındaki krallar ve hayvanlar arasındaki aslanlar benim yayım karşısında güçlü olamadılar. Savaşın (ve) mücadelenin nasıl yapılacağını biliyorum bir savaş hattını oluşturmada ve savaşmakta deneyimliyim.”²⁰

Asurbanipal yukarıda sıralanan özellikler ile kendinden önceki Asur krallarıyla benzerlik göstermektedir. Elbetteki bu özellikler, Asur kraliyet geleneğinin bir sonucu olarak kralların taşıması gereken özelliklerdi. Ancak Asurbanipal'in kendisinden önceki Asur krallarının aksine okur-yazarlığa da büyük bir önem verdiği anlaşılmaktadır. Asurbanipal, Asur kralları arasında okuyabilme ve yazabilme beceresine sahip tek kral olarak övünmektedir. Bu durum onun entelektüel yönüne işaret eder. Ninive'de yapılan kazılarda ortaya çıkarılan Asurbanipal Kütüphanesi arşivi²¹, Onun yazıya verdiği önemi

²⁰ RINAP 5/1 no. 9: i 28b - i 31.

²¹ J. C. Fincke, “The British Museum's Ashurbanipal Library Project”, **Iraq, Vol. 66, Nineveh. Papers of the 49th Rencontre Assriologique Internationale**, Part One, 2004, pp. 55-60; G. Frame, and A. R. George, “The Royal Libraries of Nineveh: New Evidence

gözler önüne sermektedir. Fakat Asurbanipal'in okuryazarlığı ile övünmesi Mezopotamya coğrafyası kralları arasında yeni görülen bir şey değildi. III. Ur hanedanlığı krallarından Şulgi, Asurbanipal'den yaklaşık olarak 1.400 yıl önce kaleme aldığı methiyesinde kâtiplik eğitimi almakla ve okuma-yazma bilmekle övünmektedir.²² Asurbanipal de yıllıklarında yazı sanatlarının hepsini öğrendiğini söylemektedir.²³ Asurbanipal yıllıklarında yazı sanatının ötesinde entelektüel bir birikime sahip olduğunu da şu ifadelerle dile getirmektedir:

RINAP 5/1 no. 75: i 13' – i 18

o i 13' ši-pir ap-kal-li a-da-pà a-ḫu-uz ni-šir-tú ka-tim-tú kul-lat ṭup-šar-ru-tú

o i 14' GISKIM.MEŠ AN-e u KI-tim am-ra-ku šu-ta-du-na-ku ina UKKIN um-ma-a-ni

o i 15' šu-ta-bu-la-ku 1 BÀ-ut ma-aṭ-lat AN-e it-ti ABGAL Ì.MEŠ le-'u-u-ti

o i 16' ú-pa-ṭar I.GI.A.RÁ-e et-gu-ru-ti šá la i-šu-u pi-it pa-ni

o i 17' áš-ta-si kam-mu nak-lu šá EME.GI₇ šu-ul-lu-lu ak-ka-du-u ana šu-te-šu-ri áš-ṭu

o i 18' ḫi-ṭa-a-ku GÛ.SUM ab-ni šá la-am a-bu-bi <<ana>> šá kak-ku sa-ak-ku bal-lu

i 13' – i 18' “*Bilge Adapa'nın [sa]natını, tüm yazı sanatlarının gizli ve saklı bilgilerini öğrendim. Ben gökyüzü ve yeryüzü ile ilgili [al]âmetleri anlayabilirim ve bilgiler*

for King Ashurbanipal's Tablet Collecting”, **Iraq, Vol. 67, No. 1, Nineveh. Papers of the 49th Rencontre Assyriologique Internationale**, Part Two, 2005, pp. 265-284.

²² N. N. May, “ ‘I Read the Inscriptions from before the Flood . . .’: Neo-Sumerian Influences in Ashurbanipal’s Royal Self-Image”, **Proceedings of the 56th Rencontre Assyriologique Internationale at Barcelona 26–30 July 2010**, L. Feliu, J. Llop, A. Millet Alba, J. Sanmartin (Eds.), Eisenbrauns, Winona Lake- Indiana, 2013, p. 200.

²³ “Ben, Asurbanipal, Onun (*bīt ridûti*) içinde tanrı Nabû'nun ilmini, yazı sanatlarının hepsini öğrendim.” RINAP 5/1 no. 9: i 24-25.

meclisinde onları tartışabilirim. 'eğer karaciğer cennetin görüntüsünün aynası ise' uzman falcılar ile bunun hakkında tartışma kapasitesine sahibim. Kolay çözülemeyen karmaşık (matematiksel) bölmeleri ve çarpmaları çözebilirim. Yorumlaması zor olan belirsiz Sumerce ve Akadca yazılı metinleri kurnazca okurum. Tufandan önce taş üzerine mühürlenmiş, tıkanmış (ve) tartışılan yazıtları dikkatli bir şekilde inceledim.”²⁴

Asurbanipal babası Asarhaddon gibi kehanetlere sıkı bir şekilde bağlıydı. Kral birçok icraatını, bu kehanet öngörülerine göre gerçekleştirmekteydi. Asurbanipal fal ve kehanetlerin yanında rüyalarında tanrılar tarafından gösterilen öngörüler olduğuna inanmaktaydı. Asurbanipal dönemine ait rüya metinleri arasında Giges'in ünlü rüyası gibi metinleri içeren örnekler mevcuttur.²⁵ Asurbanipal'in kitabelerinde anlatılan bu rüyada tanrı Asur, Frig kralı Giges'e görünerek Asurbanipal'e tâbi olmasını emretmiş ve böylelikle düşmanlarına galip geleceğini bildirmiştir. Sonrasında Giges, Asurbanipal'e bu rüyayı anlatması için bir haberci göndermiştir.²⁶ Burada bir tanrının bir krala

²⁴ RINAP 5/1 no. 75: i 13' – i 18'

²⁵ A. K. Grayson, “Assyria 668 - 635 B.C.: The Reign of Ashurbanipal”, in **The Cambridge Ancient History (CAH) 3/2, The Assyrian and Babylonian Empires and Other States of the Near East, from the Eighth to the Sixth Centuries B.C.**, John Boardman et al. (eds.), Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1991, p. 160.

²⁶ RINAP 5/1 no. 11: ii 97 - ii 102. Prizma B, Prizma D, Prizma F, Prizma Kh, İstar Tapınağı Yazıtı ve Büyük Mısır Tableti gibi farklı belgelerde de aynı rüya anlatılmaktadır bkz. <http://oracc.museum.upenn.edu/RINAP/RINAP5/corpus>. Ö. Kahya, **Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında Eski Mezopotamya'da Rüya** (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara

görünmesi söz konusudur fakat bu kez başka ülkenin kralına görünerek talimat vermiştir. Diğer rüya kayıtlarında böyle bir örnekle karşılaşmamaktayız. Tanrı Asur, yabancı bir ülkenin kralını Asurbanipal'e boyun eğdirerek onu desteklemektedir.²⁷ Asurbanipal'in askeri sefere çıkarken ve seferin devam ettirilmesinde rüya öngörülerine bakması, onun tanrısal işaretlere ne denli bağlı bir kişilik olduğunun kanıtıdır.²⁸

Kendi ülkesine halkına karşı iyi, cömert ve erdemli bir kral olan Asurbanipal'in düşmanlarına karşı ise acımasız bir tavır sergilediği kral yıllıklarından ve saray kabartmalarından net bir şekilde anlaşılmaktadır. Asurbanipal düşmanlarına karşı acımasız yüzünü göstermekten asla çekinmiyor ve bunu da muhtemelen psikolojik bir baskı unsuru olarak kullanıyordu. Asur kralı bu acımasız cezalandırma yöntemleriyle övünmekteydiler. Asurbanipal'in kendini kafa avcısı olarak göstermesi övünme içgüdüsünün bir sonucuydu.²⁹ Ancak saray kabartmalarında yer alan bazı görüntüler Asurbanipal'in düşman esirlerine merhamet ettiği ve onların iaşesiyle ilgilendiğini ortaya

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı, Sumeroloji Bilim Dalı, Ankara, 2019, s. 86-87.

²⁷ Kahya, 2019, s. 12-13

²⁸ “*Askerlerim azgın bir sel (gibi akan) İdide Nehri’ni gördü (ve) karşıya geçmeye korktu. Arbela (Erbil) şehrinde oturan tanrıça İstar, gece süresince askerlerime bir rüya gösterdi ve onlara şöyle söyledi: ‘Ben kendi ellerimle yarattığım kral Asurbanipal’in önünde gideceğim’ Askerlerim bu rüyaya güvendi (ve) güven içinde İdide Nehri’ni geçti.*” RINAP 5/1 no. 11: v 95 - v 103.

²⁹ D. Bonatz, “Ashurbanipal's Headhunt: An Anthropological Perspective”, **Iraq**, 66, Nineveh. Papers of the 49th Rencontre Assriologique Internationale, Part One, 2004, p. 93.

koymaktadır. Örmeyin bir sahnede göç ettirilen Kaldeli kadın ve çocuklar dinlenirken ve yemek yerken tasvir edilmiştir. Benzer tasvirler bebeklerini emziren anneleri ve büyük çocuklarını omuzlarında taşıyan babaları göstermektedir. Asurbanipal dönemine ait iyi bilinen bir sahnede çocuğuna su veren Kaldeli bir kadın tasviri bu örneklerden birisidir (Şekil 6). Ancak, Buradaki mesaj belirsizdir. Sahnede Kaldelilerin yurtlarından koparılmalarını gösteren hüznü sahne “Asur kralının acımasızlığını mı gösteriyor?” sorusunu akla getirirken, sürgün edilenlerin ihtiyaçlarının karşılanması ve onların dramatik bir şekilde tasvir edilmesi ise “Asur kralının kurtarıcılığına mı atıf yapıyor?” sorusuna neden olmaktadır. Tasvirler bakarak bu sorulara net bir cevap almak pek mümkün görünmemektedir.³⁰ Bu noktada yıllıklar ve kraliyet mektupları aydınlatıcı görünmektedir. Asurbanipal’in yıllıklarında kendisine karşı isyan eden vassal krallara ya da düşmanlarına merhamet ederek, görevini sürdürmesine izin verdiği örneklerde mevcuttur. Bu Asur kralının merhametli olduğuna işaret olabilir. Mesela Asurbanipal kardeşi Şamaş-şuma-ukīn’e yardım eden Te’ri’nin oğlu Abī-Yate’yi yenilgiye yenilgiye uğrattığını, ancak Abī-Yate’nin yalvarışlarına kayıtsız kalmadığını merhamet ederek onu Arap Ülkesi tahtına oturttuğunu söylemektedir.³¹

Sonuç itibariyle Asurbanipal Asur halkı için ideal bir kralın taşıması gereken özellikleri bünyesinde barındırıyor görünmektedir. Yine aynı şekilde düşmanlarına karşı da ideal bir Asur kralı imajı sergiliyordu.

³⁰ S. Reed, “Blurring the Edges: A Reconsideration of the Treatment of Enemies in Ashurbanipal’s Reliefs”, **Ancient Near Eastern Art in Context, Studies in Honor of Irene J. Winter by Her Students**, Jack Cheng and Marian H. Feldman (Eds.), Leiden • Boston, 2007, pp. 108-109.

³¹ RINAP 5/1 no. 11: viii 30 – viii 47.

2. ASURBANİPAL'İN TAHTA ÇIKIŞI

2.1.ASARHADDON'UN VERASET ANTLAŞMASI

Asarhaddon ölmeden önce Asur ülkesi halkını bir araya toplamış kendinden sonra oğlu Asurbanipal'in tahtın sahibi olduğu konusunda bir anlaşma yapmış ve herkese yemin ettirmiştir. Asarhaddon egemenliği altındaki krallıklara da Asurbanipal'e karşı isyan etmemeleri için sadakat yemini ettirmiştir.³² Belgede Asarhaddon oğlu Asurbanipal'i veliahdı olarak atadıktan sonra anlaşmayı garanti altına almak için muhataplarının her birine yemin ettirdiğini şu ifadelerle kayıt altına almıştır: “*Her biri toprakların beyi, tanrıların babası Aššur huzurunda yemin ettiler. (^dAššur AD DİNGİR-MEŞ EN KUR.KUR titam[mā]).*”³³ Antlaşma metninde Asarhaddon, yemin eden kralların yeminlerini tutmamaları durumunda karşılaşılabilecekleri felaketleri sıralayarak bir nevi bu vassal krallıklara gözdağı vermiştir. “*Kim ki bu tabletlerdeki yeminleri görmezden gelir, siler veya yeminlere uymazsa... bu anlaşmaya ve yeminine karşı gelirse...*” diyerek yeminin bozulması durumunda tanrıların onların üzerlerine vereceği felaketleri sıralamıştır:

SAA 2 6: 414 - 424

- o 414 AN.ŠÁR LUGAL DİNGİR-MEŞ mu-šim [NAM-MEŞ] ši-mat MÍ.ĪUL
- o 415 la DÙG.GA-ti li-[šim]-ku-nu a-rak* UD še-bu-ti
- o 416 ki-šid lit-tu-[ti a].a i-qiš-ku-nu

³² SAA 2 6.

³³ SAA 2 6: 25.

- o 417 ^dNIN.LÍL ħi-ir-tu na-ram-ta-šú a-mat KA-šú
- o 418 li-lam-mín-ma a.a iş-bat ab-bu-tú-ku-un
- o 418A da-num MAN DĪNGĪR.MEŠ GIG ta-né-ħu di-'u di-lip-
- o 418B ni-is-sa-tu la DÙG.GA NUMUN UGU nap-ħar
- o 418C É.MEŠ-ku-nu li-šá-az-nin
- o 419 ^d30 na-an-nar AN-MEŠ u KI.TIM ina SAĦAR.ŠUB-pu
- o 420 li-ħal-lip-ku-nu ina ĪĠĪ DĪNGĪR-MEŠ u LUGAL e-rab-ku-nu a.a iq-bi
- o 421 ki-i sír-ri-me MAŠ.DÀ <ina> EDIN ru-up-da
- o 422 ^dUTU nu-úr šá-ma-mi u kaq-qar di-in ket-ti <me-šá-ri>
- o 423 a.a i-di-in-ku-nu ni-til ĪĠĪ.2-MEŠ-ku-nu li-ši-ma
- o 424 ina ek-le-ti i-tal-la-ka

414 – 416 “Kaderin belirleyicisi olan tanrıların kralı Aššur, senin için kötülük dolu bir kader buyursun! O (Aššur) si[ze uz]un bir yaşam ve yaşlılık bahşetmesin!

417 – 418 Onun (Aššur) sevgili karısı Mulissu ağzına kötü sözler alsın, senin için aracılık etmesin!

818A – 418C Tanrıların kralı Anu, tüm evlerinize hastalık, yorgunluk, sıtma, uykusuzluk, endişe ve hastalık yağdırsın!

419-421 Göğün ve yerin parlaklığı tanrı Sin, seni cüzzamla örtsün ve tanrıların veya kralın huzuruna kabul edilmeni yasaklasın. Çölde yabani eşek ve ceylan gibi başıboş dolaş!

422 – 424 Cennetin ve yeryüzünün ışığı Tanrı Šamaš, seni adilce yargılamasın. Görme yeteneğini elinden alsın. Karanlık içinde dolaş!...”³⁴

³⁴ SAA 2 6: 414 – 424.

Belgenin devamında antlaşmanın bozulması durumunda Ninurta, Venus, Jüpiter, Marduk, Zarpanitu, Belet-ili, Adad, Ninurta, İştar ve büyük tanrıların sebep olacağı olumsuzluklar sıralanmıştır.³⁵ Asarhaddon bu formül sayesinde, antlaşma taraflarının tanrıların gazabından korkarak, Asurbanipal'in yanında yer alacağını düşünmüştür. Asarhaddon'un ölümünden sonra, Asurbanipal'in krallığına karşı muhalif seslerin olmaması, bu antlaşmanın amacına hizmet ettiğine işarettir.

2.2.ZAKŪTU ANTLAŐMASI

Asarhaddon'un yaptığı veraset antlaşmasına benzer bir antlaşma da, Asurbanipal'in babaannesi Zakūtu'nun tarafından düzenlenmişti. Zakūtu da tıpkı ođlu Asarhaddon gibi, torunu Asurbanipal'in taht üzerindeki hâkimiyetini sağlamak ve sürdürmesini garanti altına almak amacıyla Asur ileri gelenleri ve halkıyla bir antlaşma yapmıştı. Antlaşma metni şöyledir:

SAA 2 8 (ABL 1239 +)³⁶

- o 1 [a]-de-e řá MÍ.za-ku-u-te MÍ.KUR řá ^m30—PAB*-[MEŞ—SU]
- o 2 MAN KUR—aş AMA ^maş-şur—PAB—AŞ MAN KUR—aş-şur
- o 3 TA^v ^{md}GIŐ.NU₁₁—MU—GI.NA PAB ta-li-me-őú
- o 4 TA^v ^{md}GIŐ.NU₁₁—UG₅.GA—TI.LA ù
- o 5 re-eđ-te PAB-MEŞ-őú TA^v NUMUN LUGAL TA^v
- o 6 LÚ.GAL-MEŞ LÚ.NAM-MEŞ LÚ.řá—ziq* -ni

³⁵ SAA 2 6: 454 - 488.

³⁶ S. Parpola, "Neo-Assyrian Treaties from the Royal Archives of Nineveh", **Journal of Cuneiform Studies (JCS)**, Vol. 39, No. 2, 1987, pp. 161-189

- o 7 LÚ.SAG-MEŠ LÚ.GUB—ĪGÌ TA^v LÚ.zak-ke-e
- o 8 ù LÚ.TU—KUR gab-bu TA^v DUMU-MEŠ KUR—aš-šur
- o 9 LÚ.qàl-lu LÚ.dan-nu* man-nu šá ina ŠÀ a-de-e
- o 10 an-nu-te šá MÍ.za-ku-u-te MÍ.KUR ina UGU
- o 11 [maš-šur]—DÛ—A DUMU ŠÀ—ŠÀ-bi-šá ĤÚL TA^v UN-MEŠ KUR gab-bu
- o 12 [taš]-kun-u-ni man-nu šá a-bu-tú la de-iq-tú
- o 13 [la] ta-ab-tú ù na-bal-kàt-tu
- o 14 [ina] UGU maš-šur—DÛ—A MAN KUR—aš-šur EN-ku-nu
- o 15 [x x] ta-sa-li-a-ni te-ep-pa-šá-a-ni
- o 16 [nik]-lu* la da-an-qu da-ba-a-bu
- o 17 [la ta]-a-bu ina UGU maš-šur—DÛ—A MAN KUR—aš
- o 18 [EN-ku-nu ina] ŠÀ ŠÀ-bi-ku-nu ta-nak-kil-a-nin-ni
- o 19 [ta-dáb-bu]-ba-a-ni us-su-uk-tú
- o 20 [la de]-iq* -tú mil-ku! la ta-a-bu šá si-ĥi bar-te
- o 21 [ina ŠÀ-bi-ku]-nu* ina UGU maš-šur—DÛ—A MAN KUR—aš EN-ku-nu
- o 22 [ta-mal]-lik* -a-ni ta-dáb-bu-ba-a-ni
- o 23 [TA^v x x x]+x 02-e ina UGU du-a-ki
- o 24 [šá maš-šur—DÛ—A MAN] KUR—aš EN-ku-nu ta-dáb-bu-ba-a-[ni]
- o 25 [aš-šur ^d30 ^dUTU] ^dSAG.ME.GAR ^ddil-bat
- b.e. 26 [^dUDU.IDIM.SAG].UŠ* ^d*UDU*.IDIM*.GUD.[UD]
- b.e. 27 [^dšal-bat]-a* -[nu ^dGAG.SI.SÁ x x x]

iki satır kırık

- r 1 [x x x x] ZAG[?] ú [KAB x x]
- r 2 [ù šum-ma] at-tu-nu TA^v ŠÀ[!] UD-me an-ni-e
- r 3 [a-bu-tú la] de-iq-tú šá si-ĥi bar-te
- r 4 [šá ina UGU ^m]aš-šur—DÛ—A MAN KUR—aš be-lí-ku-nu

- r 5 [i-dáb-bu]-bu-u-ni <ta-šam-ma-a-ni> la tal-la-ka-nin-ni
- r 6 [uz-ni] šá MÍ.za-ku-u-te AMA-šú ù šá ^maš-šur—DÛ—A
- r 7 [MAN KUR—aš] EN-ku-nu la tu-pat-ta-a-ni ù šum-ma
- r 8 [at-tu]-nu šá da-a-ki ù ħul-lu-qí
- r 9 [šá ^maš-šur]—DÛ—A MAN KUR—aš EN-ku-nu ta-šam-ma-a-ni
- r 10 [la] tal-la-ka-nin-ni uz-ni šá MÍ.za-ku-te
- r 11 [AMA-šú] ù šá ^maš-šur—DÛ—A MAN KUR—aš be-lí-ku-nu
- r 12 [la tu]-pat-ta-a-ni ù šum-ma at-tu-nu
- r 13 [ki-i nik]-lu la da-an-qu ina UGU ^maš-šur—DÛ—A
- r 14 MAN KUR—aš be-lí-ku-nu i-nak-kil-an-ni
- r 15 ta-šam-ma-a-ni la tal-la-ka-nin-ni
- r 16 ina ÍGÍ MÍ.za-ku-te AMA-šú ù ina ÍGÍ ^maš-šur—DÛ—A
- r 17 MAN KUR—aš be-lí-ku-nu la ta-qab-ba-a-ni
- r 18 ù šum-ma at-tu-nu ta-šam-ma-a-ni
- r 19 tu-da-a-ni ma^{*}-a ERIM-MEŠ mu-šam-ĥi-iš-šu-u-te
- r 20 mu-šad-bi-bu-u-te <šá> ina bir-tuk-ku-nu lu-u
- r 21 ina LÚ.šá—ziq-ni lu-u ina LÚ.SAG-MEŠ lu-u ina PAB-MEŠ-šú
- r 22 lu-u ina NUMUN MAN lu-u PAB-MEŠ-ku-nu lu-u EN—ta-ba^{*}-te-ku-nu
- r 23 [lu-u] ina UN-MEŠ KUR gab-bu ta-šam-ma-a-ni
- r 24 [tu-da-a-ni] la ta-šab-ba-ta-nin-ni
- r 25 [la ta-du-ka-ni ina] UGU MÍ.za-ku-te^{*}
- r.e. 26 [AMA-šú ù ina UGU ^maš-šur—DÛ]—A [MAN KUR—aš]
- r.e. 27 [be-lí-ku-nu la tu-bal]-a^{*}-nin-[ni]

o¹-o¹³ “Asur kralı, Asarhaddon'un annesi, Asur [kr]alı, Sen[herib] kraliçesi Zakūtu'nun onun (Asurbanipal) eşit erkek kardeşi Šamaš-šumu-ukīn ile, Šamaš-metu-uballiṭ ile ve kardeşlerinin geri kalanı, kraliyet soyundan olanlar ile, saray

büyükleri ve valilerle, sakallılar ve hadımlarla, kraliyet çevresi ile, özgür bırakılmışlar ve saraya giren herkesle, yüksek ve aşağı tabakadan Asurlarla (yaptığı) antlaşması

o⁹ - o¹⁴ *Kraliçe Zakūtu'nun en sevdiği torunu [Asurba]nipal'la ilgili olarak tüm ulusla yaptığı bu antlaşmaya katılan herkes*

o¹² - o¹⁵ *çirkin ve kötü bir şeyi yapan ve uygulayan ya da efendiniz Asur kralı Asurbanipal'a isyan eden [...] (sizden) birisi*

o¹⁶ - o²⁴ *[efendiniz] Asur kralı Asurbanipal'e karşı çirkin bir planı veya şeytani bir komployu kalbinde düşünen ve ağzına alan (veya) sizin efendiniz Asur [kralı Asurbanipal]'i öldürmek için başka [...] ile] komplo kuran (birisi)*

o²⁵ - o²⁷ *[Aššur, Sin, Šamaš], Jupiter, Venus, Saturn, Mercury, [Mars, ve Sirius yapsın]*

(kırık)

r¹ *[Gün]ey ve [kuzey].*

r² - r⁶ *[Ve eğer] bu günden itibaren Asur kralı Asurbanipal'a [karşı konu]şulan çirkin bir isyan ve ayaklanma [kelimesi] duyarsanız, siz gelmelisiniz ve sizin efendiniz [Asur kralı] Asurbanipal'in annesi Zakūtu'ya haber vermelisiniz*

r⁷ - r¹¹ *ve Asur kralı Efendiniz [Asur]banipal'i öldürmek veya ortadan kaldırmak için (yapılan bir plan) duyarsanız, [onun annesi] Zakūtu'ya ve Asur kralı efendi Asurbanipal'e gelmelisiniz ve bilgilendirmelisiniz;*

r¹² - r¹⁸ *ve Asur kralı efendiniz Assurbanipal'e karşı detaylıca olan/planlanan karşı çirkin bir [komplo]duyarsanız, onun annesi Zakūtu'nun ve Asur kralı efendiniz Assurbanipal'in huzurunda konuşmalısınız;*

r¹⁸ - re²⁷ *ve eğer silahlı isyanı kışkırtan veya komplo yapan insanların olduğunu duyuyorsanız ve biliyorsanız ki bunlar sizin aranızdan sakallılar veya hadımlar, onun kardeşleri veya kraliyet soyundan veya sizin kardeşleriniz, sizin*

arkadaşlarınızın arasından veya tüm ulustan herhangi birisi olabilir - (bunu) duyduysanız ve [biliyor]sanız, siz yakalamalısınız ve onları [öldür]melisiniz ve onların [onun annesi] Zakūtu'ya ve [sizin efendiniz Asur kralı Asurbanipal]pal'e getirmelisiniz.”³⁷

Zakūtu'nun, Šamaš-šuma-ukīn başta olmak üzere Asurbanipal'in kardeşleri, kraliyet soyundan olanlar, saray büyükleri ve valiler, sakallılar ve hadımlar, kraliyet çevresi, özgür bırakılmışlar ve yüksek ve aşağı tabakadan Asurlarla yaptığı bu antlaşma da Asarhaddon'un antlaşması ile benzer şekilde formülize edilmişti. Antlaşma taraflarının Asurbanipal'in yanında yer alması ve onu desteklemesi isteniyordu. Belgenin kırık kısmında da antlaşmayı garanti altına almak için bir takım lanetleme ifadelerinin yer aldığı düşünülmektedir.

2.3.ASURBANİPAL'İN ASUR TAHTINA OTURMASI

Asurbanipal'in isminin anlamı bile onun Asur tahtının varisi olduğunu ifade etmekteydi. Asurbanipal ismi “Aššur-bāni-apli” kelimelerinden meydana getirilmiş bir isimdir ve “Aššur bir varisin yaratıcısıdır” anlamına gelmekteydi.³⁸ Asurbanipal babası tarafından veliaht prens tayin edildikten sonra “*veliaht Evi/tahta çıkma evi*” olarak adlandırabileceğimiz “*bīt ridūti*”ye girmiş ve burada kral olacağı günü beklemiştir. Bu ev Asur veliaht prenslerinin kişisel gelişimlerine katkıda bulunan bir mekandı. Prens burada çeşitli konularda eğitim alıp, kendisini geliştirme fırsatı bulurdu. Bu ev veliahdın kişisel gelişimine katkı sağlamasının yanında, kendisine karşı gelebilecek tehditlerden de

³⁷ SAA 2 8 (ABL 1239 +).

³⁸ PNA 1/I 159.

korunmasını sağlıyor olmalıdır. Asurbanipal “*bīt ridūti*”ye girişini ve eğitim sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

RINAP 5/1 no. 11: i 23 - i 34

- i 23 ina HÚL.MEŠ ri-šá-a-te e-ru-ub ina É UŠ-u-ti
i 24 áš-ru nak-lu mar-kas LUGAL-u-ti
i 25 ša^{md}30-PAP.MEŠ-SU AD AD a-li-di-ia
i 26 DUMU LUGAL-tú ù LUGAL-tú e-pu-šú ina lib-bi-šú
i 27 a-šar^mAN.ŠÁR-PAP-AŠ AD DÙ-u-a qé-reb-šú i’-al-du 4
i 28 ir-bu-u e-pu-šú be-lut KUR AN.ŠÁR.KI
i 29 gi-mir ma-al-ki ir-du-u kim-tú ú-rap-pi-šú
i 30 ik-šu-ru ni-šu-tú u sa-la-tú
i 31 ù a-na-ku^mAN.ŠÁR-DÙ-A qé-reb-šú a-ḫu-uz né-me-qí^dAG
i 32 kul-lat ṭup-šar-ru-u-ti šá gi-mir um-ma-ni
i 33 ma-la ba-šu-ú iḫ-ze-šú-nu a-ḫi-iṭ
i 34 al-ma-ad šá-le-e GIŠ.PAN ru-kub ANŠE.KUR.RA GIŠ.GĪGĪR ša-bat KUŠ.a-šá-
a-te
i 35 ina qí-bit DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ šá az-ku-ra ni-bit-sún
i 36 a-da-bu-ba ta-nit-ta-šú-un iq-bu-u e-peš LUGAL-ti-ia
i 37 za-nin eš-re-e-ti-šú-un ú-šad-gi-lu pa-nu-u-a
i 38 ke-mu-u-a e-tap-pa-lu EN šal-ti-ia i-na-ru ga-re-ia
i 39 zi-ka-ru qar-du na-ram AN.ŠÁR u^d15

i 23 - i 30 “*Neşeli bir kutlama (içersinde), beni vücuda getiren babamın babası Sanherib’in krallığı ustaca bağladığı bir yer olan, beni vücuda getiren babam Asarhaddon’un içerisinde krallığın mirasçısı ve kral olarak (onun görevini) yerine getirdiği, doğulan, büyünülen, Asur ülkesi üzerinde hakimiyetin egzersiz edildiği, yöneticilerinin hepsine yol gösterdiği, (onun) ailesinin genişlediği, bütün*

yöneticilerin yol gösterdiği, akrabalık ve soy ile bağlı olduğu veliaht/tahta çıkma evine (bīt ridūti) girdim.

i 31- i 34 Dahası, ben Asurbanipal, onun (bīt ridūti) içinde tanrı Nabû'nun ilmini, yazı sanatlarının hepsini öğrendim. Var olan tüm âlimlerin öğretilerinin her çeşidini araştırdım, bir okun nasıl fırlatıldığını, bir ata (ve) savaş arabasının nasıl sürüldüğünü (ve) onların dizginlerinin nasıl tutulduğunu öğrendim.”

i 35 - i 39 İsim(ler)ini çağırdığım, haklarında methiye söylediğim, (ve) krallık egzersizimi buyuran büyük tanrıların emriyle, onlar (tanrılar) beni mabetlerinin bakıcısı olarak görevlendirdiler. Onlar her zaman benim yerime düşman(lar)ıma cevap verirler ve düşmanlarımı öldürürler.”³⁹

Asurbanipal, babası tarafından veliaht ilan edildikten iyi bir eğitime tabi tutulmuş ve tath için hazırlanmıştır. Yukarıdaki belge, Asurbanipal'in veliaht prens olduktan sonra veraset evinde geçirdiği ve orada krallık için kendisini geliştirerek egzersiz yaptığı zaman dilimine ait bilgileri içermektedir. Asurbanipal babası Asarhaddon'un Mısır Seferi sırasında ölmesi akabinde ise Asur tahtına oturmuştur. Asurbanipal'in tahta çıkışı edebi eserlere de konu olmuştur. Bu eserlerin en önemlisi “Asurbanipal'in Taç Giyme İlahisi”dir. Metnin tercümesi şu şekildedir:

SAA 3 11 (VAT 13831): Asurbanipal'in Taç Giyme İlahisi⁴⁰

- o 1 ^dUTU LUGAL AN-e u KI.TIM a-na SIPA-ut [kib]-rat erbe-tim liš-ši-ka
- o 2 UD-MEŠ-ka MU.AN.NA-MEŠ-ka ^daš-šur na-din* [GIŠ.PA]-ka* lu-ur-rik
- o 3 ina GİR.2-ka KUR-ka [o] ru-up-piš

³⁹ RINAP 5/1 no. 11 i 23 - i 34

⁴⁰ E. Ebeling, **Literarische Keilschrifttexte aus Assur (LKA)**, Akademie-Verlag, Berlin, no. 31, 1953, pp. 46-47.

- o 4 ^dEDIN-ú-a a-na DÌNGÌR-ka [MU-ka] lil-li
- o 5 ki-i ŠE-im ù KUG.UD Ì.GIŠ [bu]-ul[?] ^dGÌR
- o 6 ù MUN ina URU.ba^{*}-ri-ki [o] DÙG.GA-u-ni
- o 7 ^maš-šur—DÙ—A MAN KUR—aş-šur ina UGU DÌNGÌR-MEŠ-ni [ša] KUR-šú lu
DÙG.GA
- o 8 qa-bu-ú še-mu-ú ket-ti me-šá-ru [a-na ši]-rik-ti lu šar-ku-šú
- o 9 ina 01 GÍN KUG.UD 30 GUR [ŠE]-am [o UN-ME] URU—aş-šur liš-šá-a
- o 10 ina 01 GÍN KUG.UD 3(bán) Ì.GIŠ-[MEŠ UN]-ME URU—aş-šur liš-šá-a
- o 11 ina 01 GÍN KUG.UD 30 MA.NA SÍG-[MEŠ UN]-ME URU—aş-šur liš-šá-a
- o 12 še-eḫ-ru liq-bi-ma [ra-bu-ú] liš-me
- o 13 ra-bu-ú liq-bi-ma [še-eḫ-ru] liš-me
- o 14 mit-gur-tu sa-li-mu [ina KUR—aş-šur].KI liš-šá-kín
- o 15 ^daš-šur LUGAL ^daš-šur-ma LUGAL ^maš-šur—DÙ—[A x]+x x+[x x x]+x ^daš-šur
bi-nu-ut ŠU.2-šú
- o 16 DÌNGÌR-MEŠ GAL-MEŠ lu-kín-nu BALA-šú li-ṣu-ru [ša ^maš-šur]—DÙ—A
MAN KUR—aş-šur ZI-MEŠ-šú
- o 17 GIŠ.PA i-šir-tu a-na ru-up-pu-uš KUR u UN-[MEŠ-šú] lid-di-nu-niš-šú
- o 18 BALA-šú li-te-diš GIŠ.GU.ZA LUGAL-ti-šú a-na da-ra-a-ti lu-kín-nu
- o 19 UD-mu ITI u MU.AN.NA lik-ru-bu-šú BALA-šú li-[iṣ]-ṣu-ru
- o 20 [ina] MU.AN.NA-MEŠ-šú A.AN ina AN-e A.KAL ina IDIM lu ka[?]-ia[?]-[an[?]]
- o 21 [UD]-MEŠ GÍD.DA-MEŠ MU.AN.NA-MEŠ ma-a'-da-[ti]
- o 22 [GIŠ].TUKUL dan-nu BALA GÍD.DA MU.[AN].NA-MEŠ tuḫ^{*}-di MU DÙG.GA
[o]
- r 1 [ni-ib MU] DÙG.GA ŠÀ-bi ḫu-ud ŠÀ-bi ge-er-ra^{*} SIG₅ ù a-šá-rid-du-tu
- r 2 UGU LUGAL-MEŠ a-na ^maš-šur—DÙ—A MAN KUR—aş-šur EN-ni di-na-niš-
šú

r 3 ki-ma ik-ta-rab i-tu-ra a-na KÁ še-eḫ-ti
r 4 šá ina ĪĜĪ ^dUTU i-kar-rab
r 5 da-num it-ta-din AGA-[šú] ^dEN.LÍL it-ta-din GIŠ.GU.ZA-šú
r 6 ^dNIN.URTA it-ta-din GIŠ.TUKUL-šú
r 7 ^dU.GUR it-ta-din šá-lum-mat-su
r 8 um-ta-'i-ir-ma ^dPA.TÚG ma-li-ki ma-ḫar-šú ul-ziz
r 9 šá it-ti LUGAL i-da-bu-bu su-le-e u sur-ra-a-ti
r 10 šum-ma kab-tu ina GIŠ.TUKUL GAZ šum-ma LÚ.NÍG.TUK LÁL.DU-in
r 11 šá a-na LUGAL ina ŠÀ-bi-šú i-kap-pu-du MÍ.ḪUL
r 12 ^dĪR.RA ina šib-ti šag-gaš-ti ú-qa-'a-a SAG-su
r 13 šá a-na LUGAL ina ŠÀ-bi-šú i-ta-mu-ú nu-ul-la-a-ti
r 14 i-šid-su me-ḫu-ú si-sik-ta-šú ḫa-a-mu'²
r 15 pu-uḫ-ra-ma DĪNGĪR-MEŠ šá AN-e u KI.TIM ka-li-šú-un
r 16 kur-ba-ma ^maš-šur—DÛ—A LUGAL ma-li-ku a-me-lu
r 17 ka-ak MURUB₄ u MÈ mul-la-a qa-tuš-šú
r 18 in-na-niš-šu-ma UN-MEŠ šal-mat—SAG.DU le-pu-šá re-'u-ú-sin

¹ *Cennetin ve yeryüzünün kralı Šamaš, sizi dört [tarafın] çobanlığına yükseltsin!*

² *Size kraliyet [asasını] ve[ren] Aššur günlerinizi ve yıllarınızı uzatsın!*

³ *Ülkenizi ayaklarınız altında geniş bir alana yaysın!*

⁴ *Šerua [isminizi] tanrınıza methetsin!*

⁵⁻⁷ *Tahıl ve gümüş, yağ gibi Šakkan'ın [sığır]ları ve Bariku'nun tuzu da iyidir, bu yüzden*

Asur kralı Asurbanipal toprakları[nın] tanrılarına uygun olsun!

⁸ *Ona güzel konuşma sanatı, zeka, dürüstlük ve adalet hediye olarak verilsin!*

⁹⁻¹¹ *Asur halkı, bir šekel gümüş için 30 kor/kurru tahıl alsın! Asur [halkı] bir šekel gümüş*

için 3 Ban yağ alsın! Asur [halkı] bir šekel gümüş için 30 mina yün alsın!

- 12 - 14 *Daha küçük olan konuşsun ve [daha büyük olan] dinlesin! Daha büyük olan konuşsun ve [daha küçük olan] dinlesin. [Asur'd]a anlaşma ve barış tesis edilsin'*
- 15 *Aşşur kraldır — gerçekte Aşşur kraldır! Asurbanipal, Aşşur'un elleriyle yarattığı [temsilcisidir.]*
- 16 *Büyük tanrılar hâkimiyetini sağlamaştırırsın, onlar onun yaşamını Asur kralı [Asurba]nipal 'in yaşamını korusunlar!*
- 17 *Onlar toprağı ve halklarını genişletmesi için ona düz bir asa versinler!*
- 18-19 *Hükümdarlığı yenilesinler (uzatsın) ve kraliyet tahtını sonsuza dek güçlendirsinler!*
- 20 *Onun (egemenlik) yıllarında sürekli [olarak] gökten yağmur yağsın ve (yeraltı) kaynaklarından sular taşsın.*
- r 1 - r 2 *Efendimiz Asurbanipal'a uzun [günler], bol yıllar, güçlü [sil]ahlar, uzun bir saltanat, bolluk içinde y[ıl]lar, iyi bir isim, [şöhret], mutluluk ve neşe, uğurlu kehanetler ve (diğer) kralların üzerinde liderlik versin.*
- r 3 - r 4 *O kutsamasını (duasını) söyledikten sonra, dönsün ve Šamaş'ın huzuruna (yerleştirilmiş olan) tütsü kabının kapısında (önünde) (devam eden) duasını söylesin:*
- r 5 - r 8 *Anu onun tacını verdi, Illil tahtını verdi; Ninurta silahını verdi; Nergal parlak ihtişamını verdi. Nusku, onun huzuruna danışmanlar gönderdi ve yerleştirdi.*
- r 9 - r 10 *Krala sadakatsiz bir şekilde ya da yalan bir şekilde konuşan – Eğer önemli biriye, silahla ölecek; eğer zengin bir adamsa, fakir olacak.*
- r 11 - r 12 *Kalbinde krala karşı şeytanca bir plan yapan kişi - Erra onu veba hastalığı zamanında hesaba çağırarak.*
- r 13 - r 14 *Kalbinde krala karşı kötü niyeti dile getiren – onun temeli fırtına, giysisinin kenarı çöptür.*
- r 15 - r 16 *Toplanan, cennetin ve yerin tüm tanrıları, basiretli bir adam olan kral Asurbanipal'i kutsasın!*

^{r 17} *Eline savaş silahını ve savaşmayı yerleştirsin, onların çobanı olarak yönetebileceği karabaşlı insanları ona versin!*⁴¹

“Asurbanipal’in Taç Giyme İlahisi” Asurbanipal’in uzun ve huzurlu bir hâkimiyeti olması, Asur halkının refah içerisinde yaşaması gibi temennileri içermektedir. İlahide yer alan “...Aššur gerçek kraldır! Asurbanipal Aššur’un temsilcisidir...” ifadesi ile Asurbanipal tanrıların temsilcisi olarak krallık görevinin kendisine verildiğini beyan etmektedir. Asurbanipal’in yıllıklarında yer alan “On[ların] (yüce tanrılar) yüceltilmiş [emirleriyle], beni vücuda getiren babanın tahtına [iyi bir şekilde (kolayca) oturdum].”⁴² ifadesi de tanrısal seçimin neticesinde tahta geçtiğini vurgulamaktadır. Asurbanipal’in Ninveli ve Arbelalı İstar’a söylediği ilahisinde yer alan “... büyük tanrılar bana güven verdi ve silahlarımı kutsadılar”⁴³ şeklindeki söylemi tanrısal desteği ortaya koymaktadır.

Asurbanipal, tahta geçince taç giyme ritüellerini uygulamış ve tebrik için gelen kralları kabul etmiştir. Asurbanipal tahta çıktıktan sonra birçok kralın kendisine tabi olmak için huzuruna geldiğini ve haraçlarını sunduğunu yıllıklarında şu ifadelerle dile getirmektedir:

RINAP 5/1 no. 4: i 31 – i 37

i 31 ul-tú tam-tim e-liti a-di tam-tim šap-liti a²-□bel□-[ma²]

i 32 LUGAL.MEŠ š-i-it ^dUTU-ši u e-reb ^d[UTU-ši]

i 33 iš-šú-u-ni GUN-su-nu ka-bit-tú UN.MEŠ MURUB₄ tam-tim

⁴¹ **SAA 3 11 (VAT 13831)**

⁴² “[ina qí-bi-ti-šú]-□nu š-i-ir-ti□ [ú-šib ta-a-biš ina] □GIŠ□.GU.ZA □AD□ DÙ-□ia□”

RINAP 5/1 no. 2: ii 1' - ii 2'

⁴³ “DINGIR-MEŠ ú-tak-kil-un-ni-i-ma DINGIR-MEŠ GAL-MEŠ ik-ru-bu GIŠ.TUKUL-MEŠ-ía” SAA 3, 3, r 11-13

- i 34 a-šib šad-de-e šá-qu-te ú-šak-ni-šá a-na [GIŠ].ŠUDUN-ia
i 35 ina qí-bit AN.ŠÁR u^d15 LUGAL.MEŠ a-šib pa-rak-ki ú-na-áš-šá-qu
i 36 GÌR.II-ia mal-ki GAL.MEŠ šá ši-taš u ši-la-an
i 37 a-na kit-ri-šú-nu ú-pa-qu-u-ni

i 31 – i 37 “Yukarı denizden aşağı denize kadar (olan toprakları) yö[nettim ve] güneşin doğduğu yerlerden [güneşin] battığı yerlere (kadar olan topraklarda yaşayan) krallar önemli miktardaki haraçlarını bana getirdiler. Denizin ortasında yaşayan insanları ve yüksek dağlarda yaşayan insanları [boyun]duruğum altına aldım. Aşşur ve tanrıça İstar’ın emriyle, kraliyet tahtına oturan krallar ayaklarımı öptü ve hem doğudan hem de batıdan gelen büyük yöneticiler onların müttelikleri olmam için istekliler.”⁴⁴

Asurbanipal kraliyet geleneklerine uygun bir törenle tahta geçmiş ve kendisine biat etmek isteyen toplulukları huzuruna kabul etmişti. Babası Asarhaddon’dan güçlü bir imparatorluğu devralan Asurbanipal, saltanatının ilk yıllarında yetenekli bir lider ve askeri taktikçi olduğunu kanıtlamıştır. Asur’un Levant kıyısındaki çıkarlarını korumuş, İran’daki topraklarını artırmış ve Mısır’a iki askeri sefer düzenlemiştir. Asurbanipal bunları yaparken Asur İmparatorluğu’nu askeri ve ekonomik açıdan azami ölçüde zorlamıştır. Asurbanipal Askeri seferleri yanında İmar faaliyetlerine de önem verdi. Ninive Kuzey Sarayı inşaatı da dâhil olmak üzere harika inşaat projeleri yürütmüştür.⁴⁵

⁴⁴ RINAP 5/1 no. 4: i 31 – i 37

⁴⁵ B. J. Parker, “The Neo-Assyrian Kings in Nineveh”, in **Symbol of Beauty and Power**, 2017, p. 142.

3. ASURBANİPA'İN ASKERİ SEFERLERİ

Asurbanipal (MÖ 669 – MÖ 627) tahta çıkınca temkinli bir politika sürdürmüş dedesi Sanherib'in Asur'a getirmiş olduğu Marduk heykelini geri göndererek, Babil tanrılarına saygısını sunmuştur. Asurbanipal aile içindeki problemleri de giderdikten sonra yayılmacı bir fetih politikası izlemeye başlamıştır. Asurbanipal çeşitli vassal kralların isyanını bastırdıktan sonra Mısır ve Elam'ı hâkimiyeti altına almıştır (Harita 3). Asurbanipal kardeşi Şamaş-şuma-ukin ve destekçilerinin çıkardığı isyan ile de mücadele etmek zorunda kalmış ve isyana karışanlar acımasız bir şekilde cezalandırılmıştır.

Yıl	Olay	Belge
MÖ 667	Mısır'da İsyân: Taharka isyanı	<i>RINAP 5/1 no: iii 6 – iv 24'; RINAP 5/1 no 3: i 48 – i 82b; RINAP 5/1 no. 4: i 38 – i 86; RINAP 5/1 no. 6: ii 4' - iii 16'; ARAB II no. 770, 771, 772, 773, 774, 775, 900, 901, 902, 906, 907</i>
MÖ 667	Arvad ile ilişkiler	<i>RINAP 5/1 no. 3: ii 63 – ii 80a; RINAP 5/1 no. 4: ii 34' - ii 60'; RINAP 5/1 no. 6: iii 89' - iii 115'; RINAP 5/1 no. 7: iii 7" - iii 16"; RINAP 5/1 no. 8: iii 32' - iii 45' ; RINAP 5/1 no. 11: ii 63 - ii 67; RINAP 5/1 no. 11: ii 81 - ii 94.</i>
MÖ. 667	Elam Kralı Urtaku Üzerine Sefer	<i>RINAP 5/1 no. 3: iv 15 - iv 70.</i>
MÖ 666-665 [?]	Asur - Lidya İlişkileri: Giges'in Rüyası, Giges'in Kimmerleri Yenilgiye Uğratması	<i>RINAP 5/1 no. 11: ii 95 - ii 125, RINAP 5/1 no. 3: ii 92- iii 4.</i>
MÖ 666-663 [?]	Sais ve Menfis kralı Nikû, Pelusium şehri kralı Şarru-lū-dāri, Pişaptu şehri kralı Pa-qruru, Tanis şehri kralı Puṭu-Bāšti, Teb şehri kralı Monthemhet, Mendes şehri kralı Pūiama ve Diğer Mısır kralları	<i>RINAP 5/1 no. 11: i 90 - i 115; ARAB II no. 771, 772, 773, 774, 844, 902, 903, 904, 905</i>
MÖ. 663	İkinci Mısır Seferi: Tantamani Seferi	<i>RINAP 5/1 no. 3: ii 5b - ii 37.</i>

MÖ 664	Elamlı Ummanigaş'ın Asur'a sığınması	<i>RINAP 5/1 no. 3: vi 86 - vii 33a.</i>
MÖ 662 veya MÖ 661	Tire (Tyre) Kralı Ba'al ile ilişkiler	<i>RINAP 3 no. 3: ii 38 – ii 62; no. 4: ii 12' – ii 33'; no. 7: iii 16' – iii 44' ARAB II no. 779</i>
MÖ 662 veya MÖ 661	Arvad, Tabal ve Hilakku Seferi	<i>RINAP 5/1 no. 9: i 69 - ii 9.</i>
MÖ 660	Manna Seferi	<i>RINAP 5/1 no. 3: iii 16 - iii 92a</i>
MÖ 658	Med Şehirlerine Sefer	<i>RINAP 5/1 no. 3: iii 92b – iv 5.</i>
MÖ 657	Urartu valisi Andara'nın yakalanması ve Kafasının kesilmesi	<i>RINAP 5/1 no. 3: iv 6 - iv 14.</i>
MÖ 657	Kimmer Tehdidi (Asur'a İlk Kimmer Saldırısı)	<i>RINAP 5/1 no. 13: viii 6 - viii 25; RINAP 5/1 no. 23: 146b – 159.</i>
MÖ 654	Marduk Heykelinin Babil'e Geri gönderilmesi	<i>RINAP 5/1 no. 114: 16b - 22a.</i>
MÖ 653	Elam kralı Teumman ile Savaş	<i>RINAP 5/1 no. 3: iv 68- vi 9; no. 4, iv 37'- vi 12; ARAB II no. 858, 859, 860, 861, 862, 863; SAA 03 031</i>
MÖ 653 [?]	Gambululu Dunanu Üzerine Sefer	<i>RINAP 5/1 no. 3: vi 10 – vi 78; no. 4: vi 13 – iv – vi 84; ARAB II no. 788, 865.</i>
MÖ 652 -648	Babil'de Šamaš-šumu-ukin isyan	<i>RINAP 5/1 no. 3 vi 86 – vii 42; no. 4: vi 96 – vii 47; no. 6: vii 48' – viii 18' ARAB II no. 791, 792, 794, 795, 796, 797, 798, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082</i>
MÖ 651-650 [?]	Elam'da Ummanigaş Saltanatı ve yerine Tammaritu'nun tahta geçmesi,	<i>RINAP 5/1 no. 3: vi 86 - vii 76; RINAP 5/1 no. 6: viii 1' - ix 52"; RINAP 5/1 no. 11: iii 44 - iii 49; RINAP 5/1 no. 3: vi 86 - vii vii 33b.</i>
MÖ. 649 – 648 [?]	Tammaritu'nun Šamaš-šuma-ukin ile İttifak kurması, Indabibi isyanı	<i>RINAP 5/1 no. 3: vii 33b - vii 60.</i>
MÖ 650-647 [?]	Arabistan kralı Uaite' (Yauta) Üzerine Sefer	<i>RINAP 5/1 no. 3: vii 77 - viii 42; no. 4 viii 27 - viii 47; RINAP 5/1 no. 11: vii 82 – viii 47. ARAB II no. 817 818, 828, 829</i>
MÖ. 648	Elam'da darbe : Ummanaldaşu'nun tahta geçişi ve Elamla Savaş	<i>RINAP 5/1 11: iv 110 – v 20.</i>
	Tammaritu'nun Elam tahtına oturtulması (2. Kez) ve Tammaritu ile Savaş	<i>RINAP 5/1 no. 3: vii 25 – vii 33a; RINAP 5/1 no. 11: v 21 – v 40.</i>
Mö 647	Elamlı Ummanaldaşu Üzerine Sefer: Susa'nın Yıkılması.	<i>RINAP 5/1 no. 11: v 63 - vi 29; RINAP 5/1 no. 11: vii 9 – vii 50;</i>
Mö 645 [?]	Elam'da Pa'ê'nin hakimiyet iddiası ve Asur'a kaçması	<i>RINAP 5/1 no. 11: vii 51 – vii 57.</i>
MÖ 645 [?]	Ummanaldaşu'nun yakalanması.	<i>RINAP 5/1 no. 11: x 6 - x 16.</i>

MÖ 644	Lidya'nın Kimmerler tarafından yıkılması, Giges'in ölümü, Giges'in oğlunun Asur kralına biat etmesi.	<i>RINAP 5/1 no. 11, ii 119 – ii 125.</i>
MÖ 644	Arab kralı Abī-Yate' üzerine sefer	<i>RINAP 5/1 no. 11: viii 48 – ix 52.</i>
MÖ 644	Uaite' (Yauta) ile Savaş (ikinci kez)	<i>RINAP 5/1 no. 11: ix 53 - ix 102.</i>
MÖ 644	Urartu Kralı Sarduri'nin Asurbanipal'e Hediyeler Göndermesi	<i>RINAP 5/1 no. 11:x 40 – x 50.</i>
MÖ 644 veya 643	Uşu ve Akko (Akka) İsyanı	<i>RINAP 5/1 no. 11: ix 115 - ix 128; ARAB II no. 830</i>
MÖ 643	Elam'da Ummanaldaş'a karşı ihtilal	<i>RINAP 5/1 no. 11: x 6 – x 16.</i>
MÖ 641	Pers Kralı Kyros ile İlişkiler	<i>RINAP 5/1 no. 12: vi 7' - vi 13':</i>
MÖ 640	Kimmer Kralı Dugdamme'nin Başarısız Asur saldırısı	<i>RINAP 5/1 no. 23: 155 – 161.</i>

Tablo 1: Asurbanipal Dönemi Kronolojisi⁴⁶

3.1.MISIR SEFERİ

MÖ 13. yüzyıllarda Mısır Kuzey Suriye dâhil olmak üzere Mezopotamya topraklarında Hititler ile mücadeleye tutuşmuş iken, Ege Dünyasından gelen büyük bir göç dalgası bölgedeki güç dengelerini alt üst etmiş, Hitit İmparatorluğu yıkılmış, Asur büyük bir güç olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Mısır bölgedeki kazanımlarını kaybetmeye başlamış ve M.Ö. 1. bin yılın başlangıcında Filistinlerin Güney Levant'ta artan gücüne ve etkisine tanık olmuştur. Aynı dönemde, Geç Tunç Çağı'nda bölgede zaten bulunan bir Batı Semitik grubu olan Aramiler, Suriye'nin güneyindeki ve Filistin

⁴⁶ Asurbanipal Dönemi olaylarının kronolojisi RINAP 5/1 ve Grayson'un "The Chronology of the Reign of Ashurbanipal" isimli makalesinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Bkz. A. K. Grayson, "The Chronology of the Reign of Ashurbanipal". *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie (ZA)*, 70/ 2, 1980, pp. 227–245.

dağlarındaki nüfuslarını arttırmışlar ve Kuzey Suriye’de de çoğunluğu Arami nüfusuna sahip Geç-Hitit Devletleri ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar gerçekleşirken Mısır da işgalcilerin saldırısına uğramış ve Libya kabileleri Nil Vadisi'ne ve Delta'ya sızarak, Mısır’da yönetimi ele geçirmiş ve M.Ö. 11. yüzyılın ortalarından M.Ö. 8. yüzyılın sonlarına Mısır’da hüküm sürmüşlerdir.⁴⁷

Mısır ismi Asur kaynaklarında ilk kez Aşşur-bel-kala döneminde “*Muşru*”⁴⁸ (KUR.mu-uş-re-e) şeklinde geçmektedir. Mısır ismi III. Tiglat-pileser, Sanherib, Asarhaddon ve Asurbanipal dönemlerinde de “*Muşur/Muşri*”⁴⁹ (KUR.mu-uş-ri; KUR.mu-şu-ri) şeklinde geçmektedir. Ancak Asurbanipal döneminde Mısır ülkesi için “*Makan Ülkesi*”⁵⁰ (KUR.má-kan) adlandırması ile karşılaşılmaktadır.

Asur kraliyet yazıtları ve Asur idari yazışmaları Asurluların fethedildikleri ya da vassal statüde boyunduruklarına aldıkları topraklardan haraç ve ganimet alma esasına dayalı tek yönlü bir ekonomik düzen tesis ettiklerini göstermektedir. Bu belgeler, İmparatorluğun fethedilen bölgeleri ile ekonomik ilişkilerini doğru bir şekilde tanımlasa da Mısır ile olan ekonomik ve siyasi ilişkiyi yansıtamaz. Asur İmparatorluğunun Mısır ile olan ilişkileri başlangıçta tamamen ticaret üzerine temellendirilmişti. Asur İmparatorluğu’nun Mısır ile olan ilişkileri kendine has bir yapı göstermekteydi. Asur’un diğer ülkelerle olan ticari faaliyetlerini kraliyet temsilcileri tarafından organize edilen

⁴⁷ T. Hikade, “Egypt and the Near East”, In **A Companion to The Archaeology of The Ancient Near East**, Vol. II, D.T. Potts (Ed.), Blackwell Publishing, 2012, pp 846 - 847

⁴⁸ RIMA 2 A.0.89.6: 5’

⁴⁹ RINAP 1 no. 42: 9'; RINAP 3/1 no. 4: 43; RINAP 4 no. 1: iii 39; RINAP 4 no. 1: vi 8.

⁵⁰ RINAP 1 no. 3: i 49; RINAP 1 no. 4: i 38; RINAP 1 no. 6: ii 5'; RINAP 1 no. 9: i 35; RINAP 1 no. 11: i 52.

“*kāru*” kurumu vasıtasıyla yürütülmesine karşın Mısır ile olan ilişkilerde böyle bir yapılanmayı gösteren yeterli derecede kanıt mevcut değildir. İmparatorluğun Mısır ile olan ekonomik bağlarının kendine özgü doğasını anlamak için, iki gücün bir çöle ayrıldığı gerçeğini dikkate almak gerekir. Asur, bu çölü geçmek ve Mısır ile kara veya deniz iletişimini sağlamak için Kuzey Sina ve Güney Filistin’deki kabilelerle ve krallıklarıyla olan işbirliğine güvenmiştir. Buna karşılık, bu bağımlılık, bu grupların Asur İmparatorluğu çerçevesinde siyasi statüsünü etkilemiştir.⁵¹ Filistin şehirleri, Mısır ile olan ticarete kilit rol almaları sebebiyle özel statüye sahip olmuşlar, hatta defalarca kez Asur’a isyan etmelerine karşın, Asur kralları ticari faaliyetlerin aksamaması için Filistin şehirlerinin mevcut statülerini korumalarına izin vermiştir.⁵²

Asur kaynaklarında Mısır’dan ilk kez Orta Asur krallarından Aşşur-bel-kala zamanında söz edilmektedir. Bu krala ait yıllıkta yer alan “*Mısır [kralı] büyük bir [dişi maymun], bir tane timsah [(ve) bir tane ‘nehir insanı’, büyük deniz hayvanları gönderdi.]*”⁵³ ifadesi Mısır firavununun Asur kralına hediyeler gönderdiğini, başlangıçta ilişkilerin dostane bir şekilde olduğuna işaret etmektedir. Yeni Asur Dönemi’ne gelindiğinde, ilişkilerin artık çatışma şeklinde karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bu durum elbette ki Asur’un yakın Doğu’da büyük bir güç olarak ortaya çıkıp Mısır çıkarlarını tehdit etmesiyle ilişkilidir.

Yeni Asur kayıtları Asur-Mısır mücadelesinin III. Salmanassar dönemiyle başladığını ortaya koymaktadır. III. Salmanassar’ın yıllıklarında Qarqar Savaşı’nda

⁵¹ M. Elat, “The Economic Relations of the Neo-Assyrian Empire with Egypt”, **Journal of the American Oriental Society (JAOS)**, Vol. 98, No. 1, 1978, p. 20

⁵² Elat, 1978, p. 34.

⁵³ RIMA 2 A.0.89.6: 4’-5’.

kendisine karşı oluşturulan koalisyon birlikleri arasında 1.000 tane Mısır askeri olduğunu belirtmekteydi.⁵⁴ Bu durum bölgedeki krallıkların Mısır tarafından Asur'a karşı desteklendiğini ve Mısır'ın bölgedeki çıkarlarını sürdürmek amacıyla olduğunu göstermektedir. III. Salmanassar'a ait başka bir belge de ise Mısır'da haraç aldığını şu ifadelerle belirtmektedir:

*“Mısır'dan haraç aldım: bir tane iki hörgüçlü deve, bir tane su bufalosu (alt. “bir nehir öküzü”), bir gergedan, bir antilop, dişi filler, dişi maymunlar (ve maymunları.”*⁵⁵

III. Salmanassar'ın Mısır'dan haraç alması Mısır'a karşı bir üstünlük kurduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak Mısır'daki taht mücadeleleri gibi etmenlerde dikkate alındığında Asur ve Mısır arasında çatışma ortamının başlangıçta daha çok bir denge de devam ettiğini söyleyebiliriz. Ancak III. Tiglat-pileser MÖ. 744'te Asur tahtına geçmesi Yeni Asur İmparatorluğu tarihinde bir dönüm noktası olmuş ve Asur'un hâkimiyet sahası Yakın Doğu'nun büyük bir bölümünü içine alacak şekilde genişlemiştir. III. Tiglat-pileser, Asur askeri sistemini yeniden organize etmiş⁵⁶ ve tahtta kaldığı 18 yıl boyunca sürekli olarak askeri seferler düzenlemiştir. III. Tiglat-pileser, imparatorluğunun sınırlarını güney, kuzey-batı ve batı yönünde genişlettikten sonra dikkatini güneyde Mısır sınırında bulunan, Yahuda, İsrail ve Filistin topraklarını içine alan Levant'a çevirmiştir. Bölgedeki önemli bir kentlerden birisi olan Gazze'nin Asurlular tarafından fethi Asur ve

⁵⁴ RIMA 3 A.0.102.2: ii 89b – ii 102.

⁵⁵ “ma-da-tu šá KUR.mu-uş-ri ANŞE.A.AB.BA.MEŠ šá šu-na-a-a še-ri-ši-na al-ap ÍD sa-de-e-ia su-ú-su pi-ra-a-ti.MEŠ ba-gi*-a-ti ú-qup-pu*.MEŠ am-ḥur-šu” RIMA 3 A.0.102.89.

⁵⁶ L. G. Gökçek, *Asurlular*, Bilgin Kültür Sanat, Ankara, 2015, s.156-157.

Mısır'ı ilk kez aynı fiziksel alanda karşı karşıya getirmiş,⁵⁷ Mısır ve Asur ilk kez birbirleriyle sınır komşusu olmuşlardır. Bu sırada Mısır'da hanedan değişikliği meydana gelmiş, Mısır'ın güney komşusu Kuşitlerin Mısır'ı fethederek ve 25. Hanedanlığı (MÖ 747 - 656) kurmaları ve Asur karşıtı bir politika izlemeleri iki Asur ve Mısır ilişkilerinin gergin bir safhaya sokmuştur.⁵⁸ Diğer taraftan Filistin kıyılarının Asur kontrolüne girmesi, Lübnan'dan Mısır'a yapılan kereste ticaretini aksamasına neden olmuş, bu da Mısır tarafından hoş karşılanmamıştır.. Bu durum sonraki dönemlerde Güney Suriye ve Filistin'deki Asur karşıtı koalisyonlarda Mısır'ın yer almasına neden olmuştur.⁵⁹

Mısır'ın bu politikası Kutsal Kitap'taki anlatımlarda da görülmektedir. Kutsal kitapta yer alan bilgilerden bu dönemde İsrail kralı olan Hoşea'nın Mısır firavununun kışkırtmasıyla Asur kralı V. Salmanassar'a ödediği haracı vermediği ve isyan ettiğini öğrenmekteyiz (MÖ 725).⁶⁰ Asur kralı Hoşea isyanı karşısında sefere çıkarak, Samiriye

⁵⁷ S. Zamazalová, "Before the Assyrian Conquest in 671 B.C.E.: Relations between Egypt, Kush and Assyria", in **Egypt and the Near East - the Crossroads: Proceedings of an International Conference on the Relations of Egypt and the Near East in the Bronze Age**, J. Mynářová (ed.), (Prague, September 1-3, 2010), 2011, p. 301.

⁵⁸ Hikade, 2012: 847

⁵⁹ H. Tadmor, "Philistia under Assyrian Rule", **Biblical Archaeologist**, 29, 1966, pp. 88-97.

⁶⁰ Ş. Ay, "İsrail ve Yahuda Krallıkları Üzerine Düzenlenen Asur Seferleri", **History Studies**, 3 / 1, 2011, s. 8

şehrini ele geçirmişti.⁶¹ Kutsal kitap V. Salmanassar'ın Samiriye şehrini kuşatmasını ve asileri sürgün etmesini şöyle anlatmaktadır:

“Asur Kralı Şalmaneser Hoşea'ya savaş açtı. Hoşea teslim olup haraç ödemeye başladı. Ancak Asur Kralı Hoşea'nın hainlik yaptığını öğrendi. Çünkü Hoşea Mısır Firavunu So'nun desteğini sağlamak için ona ulaklar göndermiş, üstelik her yıl ödemesi gereken haraçları da Asur Kralı'na ödememişti. Bunun üzerine Asur Kralı onu yakalayıp cezaevine kapadı. Asur Kralı İsrail topraklarına saldırdı. Samiriye'yi kuşattı. Kuşatma üç yıl sürdü. 6Hoşea'nın krallığının dokuzuncu yılında Asur Kralı Samiriye'yi ele geçirdi. İsrail halkını Asur'a sürdü. Onları Halah'a, Habur Irmağı kıyısındaki Gozan'a ve Med kentlerine yerleştirdi.”⁶²

Asur-Mısır arasındaki ticari ilişkiler Asur açısından da önem taşımaktaydı. II. Sargon, Mısır-Asur ticaretinin devamına büyük önem vermekteydi. Örneğin, II. Sargon, Mısır ve Asur'un birbiriyle ticaret yapmasını sağlamak amacıyla El-Ariş Vadisi dolaylarında yer alan Mısır'ın kapatılmış olan limanını tekrar aktif hale getirmiştir.⁶³ Ancak Şabaka'nın Mısır tahtına oturmasıyla⁶⁴, Filistin ve İsrail topraklarında, Asur karşıtı politika daha da

⁶¹ Bazı araştırmacılar Samiriye şehrinin düşüsünün II. Sargon dönemine ait bir olay olduğunu iddia etmektedir. Bkz. H. Tadmor, “The Campaigns of Sargon II of Asur: A Chronological-Historical Study”, **Journal of Cuneiform Studies**, 12/1, 1958, p. 33.

⁶² 2 Krallar 17: 3-6

⁶³ Kuhrt, 2009 s. 209.

⁶⁴ Şabaka'nın Mısır tahtına geçtiği tarihle ilgi farklı görüşler vardır. Bazı kaynaklarda MÖ 716/715 yılı karşımıza çıkarken bazı kaynaklarda ise MÖ 712 yılında tahta çıktığı kayıtlıdır. Bkz. H. Goedicke, “The End of "So, King of Egypt”, **Bulletin of the American**

artmıştır. Bu yönüyle Şabaka'nın Mısır firavunu olması Asur –Mısır ilişkilerini farklı bir noktaya taşımıştır. Mısır, Şabaka dönemi boyunca Asur'a karşı düşmanca bir politika yürütmüştür. Hamad isyanı bu düşmanca politikanın ve Mısır politikasının bir sonucuydu. Bu II. Sargon'un hükümdarlığının ilk yıllarında Mısır firavnu Şabaka'nın kışkırtmalarıyla Hamad kralı Yau-bi'di önderliğinde Arpad, Şimirra, Damaskus (Şam), Samarya şehirleri isyan etmişti.⁶⁵ Bu kent Akdeniz'den Babil'e uzanan kervan yollarının tam çıkışında bulunması hasebiyle, Asur açısından önem arz etmekteydi.⁶⁶ II. Sargon, stratejik öneminden dolayı bölgedeki isyanla bizzat ilgilenmişti. II. Sargon isyancıları ezerek, Hamad şehrini yok etmiş ve isyancı liderleri öldürmüştür.⁶⁷

Schools of Oriental Research (BASOR), No. 171, 1963, pp. 64-66; D. B.Redford, "Sais and the Kushite Invasions of the Eighth Century B.C.", **Journal of the American Research Center in Egypt**, Vol. 22 1985, p. 6; E. Hornung, **Ana hatlarıyla Mısır Tarihi** (çev. Zehra Aksu Yılmaz), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2004, s. 137.

⁶⁵ ARAB II no. 5, 55, 125; E. Frahm, "A Sculpted Slab with an Inscription of Sargon II Mentioning the Rebellion of Yau-bi'di of Hamath". **Altorientalische Forschungen**. 40/1, 2013, p. 46-47; E. Memiş, **Eskiçağ'da Mezopotamya**, Ekin Kitapevi, Bursa, 2007, s. 212; ARAB II no. 3.

⁶⁶ Lipinski, E., (2000). **The Aramaeans (Their Ancient History, Culture, Religion)**, Leuven- Paris-Sterling-Virginia, pp. 249-252.

⁶⁷ K. Radner, "Revolts in the Assyrian Empire Succession Wars, Rebellions Against a False King and Independence Movements". in **Revolt and Resistance in the Ancient Classical World and the Near East: In the Crucible of Empire**, J. J. Collins & J. G. Manning (Eds.), Leiden, 2016, pp. 49-50.

Şabaka'nın ölümünden sonra firavun olan Şebiktu da Asur'a karşı izlenen düşmanca politikayı devam ettirmiştir. Bu sırada Asur kralı II. Sargon'un MÖ. 705 yazında ani ölümüyle Asur topraklarında büyük bir isyan başlaması da Şebiktu'ya beklediği fırsatı yaratmış, Mısır firavunu Levant'ta güç kazanmaya çalışmıştır.⁶⁸ Mısır'ın desteklediği bu isyana Yahudi şehirleri olan Lakiş, Ammon, Moab ve Edom yanısıra Arvad (Arados), Biblos ve Sidon gibi Fenike şehir devletleri, Aşkelon ve Ekron gibi Filistin şehirleri katılmış ve Asur'a ödedikleri haraç ödemesini kesmişlerdir.⁶⁹ Böylece MÖ 703 yılında isyan hareketi resmen başlamıştır. İsyana Yahudi Hezekiya önderlik etmekteydi. Yahudi Krallığı'nın kült merkezini Kudüs olarak ilan edip, tüm İbraniler için dinî reforma imza atan Yahudi kralı Hezekiya, kült merkezini tek bir yerde birleştirerek, tüm idareyi burada topladığı gibi, Asur Devleti'ne karşı başlatacağı isyan için gerekli malzemeyi de bu sayede sağlamıştır.⁷⁰ Bu isyan hareketi Tevrat'ta şöyle anlatılmaktadır:

“Hezekiya'ya söyleyin. Büyük kral, Asur Kralı diyor ki: ‘Güvendiğin şey ne, neye güveniyorsun? Savaş tasarıların ve gücün olduğunu söylüyorsun, ama bunlar boş sözler. Kime güveniyorsun da bana karşı ayaklanıyorsun? İşte sen şu kırık kamış değneğe, Mısır'a güveniyorsun. Bu değnek kendisine yaslanan herkesin eline batır, deler. Firavun da kendisine güvenenler için böyledir.’”⁷¹

⁶⁸ D. Kahn, “The Assyrian Invasions of Egypt (673-663 B.C.) and the Final Expulsion of the Kushites”, **Studien zur Altägyptischen Kultur**, Bd. 34, 2006, p. 251.

⁶⁹ W. Röllig, “Jerusalem in the Neo-Assyrian Period”, in **Jarusalem before Islam**, Zeidan Kafafi and Robert Schick (Eds.), BAR International Series, 2007, p. 41.

⁷⁰ B. Oded, “Hezekiah's Reforms and the Revolt Against Assyria”, **The Biblical Archaeologist**, 58-3, 1995, pp. 149-152.

⁷¹ 2. *Krallar* 18.19-25

Vassal krallıklarının 15'i bu isyana destek vermiş, Asur kralı Sanherib'in sefere çıktığını öğrenince bunlardan 8'i Asur'a tekrardan itaat etmiştir. İsyana devam eden diğer krallıklara, Asur'a sadık kalan Ekron Kralı Padi'yi de tahtan indirerek esir almışlardı.⁷² Ekron'daki asiler hem Kudüs'ten hem de Mısır'dan yardım alarak bunu gerçekleştirmişlerdi. Sanherib'in ordusu isyancıların sığındığı Lakiş şehrini yerle bir etmiş ve isyanı bastırmıştır.⁷³ Lakiş rölyefinde öldürülen düşmanlar arasında birçok Mısırlının da bulunması Yahudi Krallığı isyanındaki Mısır desteğini açıkça gözler önüne sermektedir.⁷⁴ Bu olaydan sonra belirli bir süre kaynaklarda Mısır-Asur sürtüşmesine dair kayıtlar yoktur. Mısır tahtına MÖ 690 yılında Taharka (Tarku)'nın geçmesiyle birlikte Asur ve Mısır arasındaki çatışmalar yeniden alevlenmiştir. Ancak Taharka'nın ilk 10 yılında Mısır'ın barışçıl bir politika güttüğü gözlenmektedir. İlk 10 yıllık hüküm süresinin son yıllarında Taharka, Asur hâkimiyeti sahası çerisinde yer alan Fenike kıyı kentleriyle yoğun ticari ve askeri temaslar kurarak Levant'a etki alanını genişletmiştir.⁷⁵ Ancak Taharka'nın daha önceki Mısır yöneticileri gibi, Filistin ve İsrail topraklarındaki Asur karşıtı unsurlara destek sağlasa da, Mısır'ın güçlü bir merkezi yönetimden yoksun olması bu desteğin sınırlı kalmasına neden olmuştur.⁷⁶ Zaten Asur kralı Asarhaddon da sorunu

⁷² R. D. Bates, "Assyria and the Rebellion in the Annals of Sennacherib", **Near East Archaeological Society Bulletin (NEASB)**, 44, 1999, pp. 39-40.

⁷³ K. Köroğlu, **Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 174.

⁷⁴ B. Becking, "Sennacherib and Jerusalem, New Perspectives". **Journal for Semitics**, 16/2, 2007, p. 281-282.

⁷⁵ Kahn, 2006, p 251.

⁷⁶ Zamazalová, 2011, p. 323

kökten çözmek için bölgesel Asur politikasını değiştirmiştir. Asarhaddon Levant'daki çıkarlarını korumak için Mısır tehdidini ciddiye almak ve onları İmparatorluk sınırlarından uzaklaştırmak zorunda olduğunu farketmiştir. Bunu ise sadece Mısır'ı istila etmek ve Kuşitleri güneye itmekle başaracağını düşünüyordu.⁷⁷

Asarhaddon, Mısır'a ilk seferini MÖ 673 yılında yapmış ancak yenilmişti. Asarhaddon'un belgeleri bu yenilgiyi konu almamasına rağmen, Babil Kroniklerinde 673 Adar ayında Mısır'a bir sefer yapıldığı kayıtlıdır. Asarhaddon ikinci Mısır seferine MÖ 671 yılında çıkmış ve Mısır'da hâkimiyet kurmuştur.⁷⁸ Mısır'ın Asur egemenliğine alınması, Fenike ve Filistin topraklarında Asur'a karşı gerçekleşen isyanlardaki desteğinin bir sonucuydu. Mısır ve Sidon isyanlarının bastırılmasından sonra Esarhaddon'un bu zaferlerin anısına diktirdiği düşünülen Sam'al ve Til-Barsip stelleri Sidon kralı ve Mısır firavununu Asur kralının önünde küçük boyutlarda diz çökmüş şekilde tasvir edilmektedir. (Şekil 7 ve 8) Bu steller Asur'un Mısır'a karşı kesin üstünlüğünü ve Asur'un yenilmezliğini temsil etmektedir.⁷⁹ Ancak Mısır'ın egemenlik altına alındıktan iki yıl sonra Asur'a başkaldırmıştır. Firavun Taharka, Asur egemenliğine karşı ayaklanarak, Etiyopya'dan kuzeye yürümüş ve Memfis'i almıştır. Asur Kralı Asarhaddon, Mısır'a geçerken ölmüş,⁸⁰ isyanının batırılması ise oğlu Asurbanipal döneminde mümkün olmuştur.

⁷⁷ Kahn, 2006, p. 252.

⁷⁸ D. Kahn, "Taharqa, King Of Kush And The Assyrians", **Journal of the Society for the Study of Egyptian Antiquities (JSSEA)**, 31, 2004, p. 111.

⁷⁹ B. N. Porter, **Trees, Kings, and Politics: Studies in Assyrian Iconography**, Fribourg: Academic Press, 2003, pp. 71-72.

⁸⁰ A. Buttery, **Armies and Enemies of Ancient Egypt and Assyria: Egyptian, Nubian,**

Asarhaddon'un ölümüyle birlikte Taharka Mısır'daki Asur garnizonuna saldırmış ve Memfis kentini ele geçirmiştir. Bu haber Ninive'ye ulaşınca Asurbanipal, babasının Mısır seferini sonuçlandırmak için derhal yola koyulmuştur. Asurbanipal'in Mısır topraklarına girdiğini haber alan Taharka ise Memfis'i terk ederek Teb şehrine sığınmıştır.⁸¹ Asurbanipal bu olayı yıllıklarında ayrıntılarıyla anlatmaktadır:

RINAP 5/1 no. 11: i 52 - i 89.

- i 52 ina maḥ-re-e ger-ri-ia a-na KUR.má-kan u KUR.me-luḥ-ḥa lu al-lik
i 53 ^mtar-qu-ú MAN KUR.mu-ṣur u KUR.ku-u-si
i 54 ša ^mAN.ŠÁR-PAP-AŠ MAN KUR AN.ŠÁR.KI AD DÙ-u-a
i 55 BAD₅.BAD₅-šú iš-ku-nu i-be-lu KUR-su ù šu-u mtar-qu-u
i 56 da-na-an AN.ŠÁR ^d15 u DÍNGİR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia im-ši-ma
i 57 it-ta-kil a-na e-muq ra-man-i-šú e-li LUGAL.MEŠ
i 58 LÚ.qé-pa-a-ni šá qé-reb KUR.mu-ṣur ú-pa-qí-du AD DÙ-u-a
i 59 a-na da-a-ki ḥa-ba-a-te ù e-kem KUR.mu-ṣur il-li-ka
i 60 EDIN-uš-šú-un e-ru-um-ma ú-šib qé-reb URU.me-em-pi
i 61 URU šá AD DÙ-u-a ik-šu-du a-na mi-šir KUR AN.ŠÁR.KI ú-ter-ru
i 62 al-la-ku ḥa-an-ṭu qé-reb NINA.KI il-lik-am-ma
i 63 ú-šá-an-na-a ia-a-ti UGU ep-še-e-ti an-na-a-ti
i 64 lib-bi e-gug-ma iṣ-ša-ru-uḥ ka-bit-ti
i 65 áš-ši ŠU.II-ia ú-šal-li AN.ŠÁR u ^d15 aš-šur-i-tú

Asiatic, Libyan, Hittite, Sea Peoples, Assyrian, Aramaean (Syrian), Hebrew, Babylonian, Scythian, 3200 B.C.-612 B.C., Wargames Research Group Published, 1974, p. 40.

⁸¹ Grayson, 1991, p. 143.

- i 66 ad-ke-e-ma e-mu-qí-ia ši-ra-a-te šá AN.ŠÁR u ^d15
- i 67 ú-mal-lu-u ŠU.II-u-a a-na KUR.mu-şur u KUR.ku-u-si
- i 68 uş-te-eş-şe-ra ħar-ra-nu ina me-ti-iq ger-ri-ia
- i 69 20.ÀM 2 LUGAL.MEŠ šá a-ĥi tam-tim MURUB₄ tam-tim u na-ba-li
- i 70 ARAD.MEŠ da-gíl pa-ni-ia ta-mar-ta-şú-nu ka-bit-tú
- i 71 ina maĥ-ri-ia iš-şu-nim-ma ú-na-áš-ši-qu ĞİR.II-ia
- i 72 LUGAL.MEŠ šá-a-tú-nu a-di e-mu-qí-şú-nu ĞIŠ.MÁ.MEŠ-şú-nu
- i 73 ina tam-tim u na-ba-li it-ti ERIM.ĦI.A-ia
- i 74 ur-ĥu pa-da-nu ú-şá-aş-bit-su-nu-ti
- i 75 a-na na-ra-ru-u-ti šá LUGAL.MEŠ LÚ.qé-pa-a-ni
- i 76 šá qé-reb KUR.mu-şur ARAD.MEŠ-ni da-gíl pa-ni-ia
- i 77 ur-ru-ĥi-iş ar-de-e-ma al-lik a-di URU.kar-^dDÙ-ti
- i 78 ^mtar-qu-ú MAN KUR.mu-şur u KUR.ku-u-si qé-reb URU.me-em-pi
- i 79 a-lak ger-ri-ia iš-me-ma a-na e-peş MURUB₄ ĞIŠ.TUKUL.MEŠ
- i 80 ù MÈ ina maĥ-ri-ia id-ka-a LÚ.ERIM.MEŠ MÈ-şú
- i 81 ina tukul-ti AN.ŠÁR ^dEN ^dAG DĠNGĠR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia
- i 82 a-li-kut Á.II-ia ina MÈ EDIN rap-ši áş-ku-na BAD₅.BAD₅ ERIM.ĦI.A-şú
- i 83 ^mtar-qu-u ina qé-reb URU.me-em-pi iš-ma-a taĥ-te-e ERIM.ĦI.A-şú
- i 84 nam-ri-ri AN.ŠÁR u ^d15 is-ĥu-pu-şú-ma il-li-ka maĥ-ĥu-tiš
- i 85 me-lam-me LUGAL-ti-ia ik-tu-mu-şú-ma
- i 86 ša ú-za-'i-nu-in-ni DĠNGĠR.MEŠ şu-ut AN KI
- i 87 URU.me-em-pi ú-maş-şir-ma a-na şu-zu-ub ZI-ti-şú
- i 88 in-na-bit a-na qé-reb URU.ni-i'
- i 89 URU şú-a-tú aş-bat ERIM.ĦI.A-ia ú-şe-rib ú-şe-şib ina lib-bi

i 52 - i 68b *“İlk (askeri) seferimde Mekan (Mısır) ve Meluĥĥa'ya (Etiyopya) yürüdüm. Beni dünyaya getiren babam, yönettiği toprakları meydana getiren Asur kralı*

Asarhaddon'a yenilen Mısır ve Kuş kralı Taharka'ya (Gelince), O, Taharka, Aşşur, tanrıça İstar ve efendilerim yüce tanrıların kudretini unuttu, lordlarımın kudreti ve kendi gücüne güvendi. O, onları öldürmek (ve) soymak ve onları Mısır'dan atmak için beni görevlendiren babanın Mısır'da atadığı krallara (ve) yetkililere (qīpulara) karşı yürüdü. O, beni dünyaya getiren babamın fethettiği (ve) Asur topraklarının bir parçası yaptığı Memfis kentine girdi. Hızlı bir haberci Ninive'ye geldi ve bana (bunu) rapor etti. Kalbim bu eylemlerden dolayı öfkeleni ve öfkem ısındı. Ellerimi kaldırdım (ve) (tanrı) Aşşur ve Asurlu İstar'a yakardım. (Tanrı) Aşşur ve tanrıça İstar'ın benim ellerime yerleştirdiği (bana verdiği) gözde birliklerimi (kuvvetlerimi) topladım (ve onların) Mısır ve Kuş'a doğru yola çıkmalarını sağladım.

^{i 68b - i 71} *Seferim sürecince, deniz kıyısında, denizin ortasında bulunan ve kuru topraklarda yer alan yirmi iki kral, bana itaat eden (bağlı bulunan) hizmetkârlar (köleler) sağlam bir merasimle benim huzurumda hediyelerini taşıdılar ve ayaklarımı öptüler.*

^{i 72 - i 74} *Kuvvetleri (ve) tekneleriyle birlikte bu kralları deniz ve kara yoluyla birliklerimle birlikte yola çıkardım (gönderdim).*

^{i 75 - i 82} *Mısır'da bana bağlı olan kral (ve) memurları desteklemek için hızlıca ilerledim ve Kār-Bānīti kentine kadar yürüdüm. Mısır ve Kuş kralı Taharka, Memfis şehrinde (iken) seferberi kuvvetlerimin ilerleyişini duydu ve savaş birliklerini ve ücretli ordusunu savaşmak için topladı. Yanımda yürüyen lordlarım büyük tanrılar Aşşur, Bēl (Marduk), (ve) Nabû'nun desteğiyle geniş çaplı bir meydan savaşında onun ordusunu yenilgiye uğrattım.*

^{i 83 - i 89} *Taharka, Memfis kentinde iken birliklerinin yenilgisini duydu. Tanrı Aşşur ve tanrıça İstar'ın büyüleyici parlaklığı onu alt etti (ezdi) ve O çılgına döndü. Cennetin ve cehennemin tanrıalarının bana bağışladığı krallığın parlaklığı onu*

kapladı; O Memfis şehrini terk etti ve (kendi) hayatını kurtarmak için Teb şehrine kaçtı. O şehri (Memfis) ele geçirdim (ve sonra) askerlerim oraya girdi (ve) oraya yerleşti.”⁸²

Asurbanipal Mısır’da isyanın baş sorumlusu olan firavun Taharka’nın korkudan öldüğünü ifade etmektedir:

ii 20 *ṁtar-qu-ú a-šar in-nab-tu ra-šub-bat GIŠ.TUKUL AN.ŠÁR EN-ia*

ii 21 *is-ḫu-up-šú-ma il-lik nam-mu-ši-šú*

ii 20 - ii 21 *“Kaçtığı yere yerleşen Taharka’ya (gelince), efendim Aššur’un silahının korkutucu dehşeti onu alt etti ve O öldü.”⁸³*

Mısır isyanı sırasında Sais ve Memfis kralı Nikû, Pelusium şehri kralı Šarru-lū-dāri, Pišaptu şehri kralı Paqruru, Tanis şehri kralı Puṭu-Bāšti, Teb şehri kralı Monthemhet, Mendes şehri kralı Pūiama’nın da aralarında olduğu birçok krallık Taharka’ya güvenerek isyan etmiştir.⁸⁴ Asurbanipal bu krallıklar üzerine gerçekleştirdiği seferim anlatımı yıllıklarda şöyledir:

RINAP no. 11: i 90 - ii 19.

i 90 *ṁni-ku-ú LUGAL URU.me-em-pi u URU.sa-a-a*

i 91 *ṁLUGAL-lu-dà-ri LUGAL URU.ši-i’-nu*

i 92 *ṁpi-šá-an-ḫu-ru LUGAL URU.na-at-ḫu-ú*

i 93 *ṁpa-aq-ru-ru LUGAL URU.pi-šap-tú*

i 94 *ṁbu-uk-ku-na-an-ni-i’-pi LUGAL URU.ḫa-at-ḫi-ri-bi*

i 95 *ṁna-aḫ-ke-e LUGAL URU.ḫi-ni-in-ši*

⁸² RINAP 5/1 no. 11: i 52 - i 89.

⁸³ RINAP no. 11: ii 20 - ii 21.

⁸⁴ RINAP 5/1 no. 11: i 90 - i 115; ARAB II 771.

- i 96 ^mpu-ṭu-biš-ti LUGAL URU.ša-a'-nu
- i 97 ^mú-na-mu-nu LUGAL URU.na-at-ḥu-ú
- i 98 ^mḥur-si-ia-e-šú LUGAL URU.šab-nu-ti
- i 99 ^mpu-ú-a-a-ma LUGAL URU.pi-in-ṭi-ṭi
- i 100 ^msu-si-in-qu LUGAL URU.pu-ši-ru
- i 101 ^mtap-na-aḥ-ti LUGAL URU.pu-nu-bu
- i 102 ^mbu-uk-ku-na-an-ni-i'-pi LUGAL URU.aḥ-ni
- i 103 ^mep-ti-mur-ṭe-e-šú LUGAL URU.pi-ḥa-at-ti-ḥu-ru-un-pi-ki
- i 104 ^mna-aḥ-ti-ḥu-ru-an-si-ni LUGAL URU.pi-šap-di-'a-a
- i 105 ^mbu-kur-ni-ni-ip LUGAL URU.pa-aḥ-nu-ti
- i 106 ^mši-ḥa-a LUGAL URU.ši-ia-a-u-tú
- i 107 ^mla-mì-in-tú LUGAL URU.ḥi-mu-ni
- i 108 ^miš-pi-ma-ṭu LUGAL URU.ta-a-a-ni
- i 109 ^mma-an-ti-me-an-ḥe-e LUGAL URU.ni-i'
- i 110 LUGAL.MEŠ an-nu-ti LÚ.NAM.MEŠ LÚ.qé-pa-a-ni šá qé-reb KUR.mu-šur
- i 111 ú-pa-qí-du AD ba-nu-u-a šá la-pa-an ti-bu-ut ^mtar-qu-u
- i 112 pi-qit-ta-šú-un ú-maš-še-ru im-lu-ú EDIN
- i 113 ú-ter-ma a-šar pi-qit-ti-šú-un ina maš-kán-i-šú-un ap-qid-su-nu-ti
- i 114 KUR.mu-šur u KUR.ku-u-su šá AD DÙ-u-a ik-šu-du a-na eš-šu-ti aš-bat
- i 115 EN.NUN.MEŠ UGU šá u₄-me pa-ni ú-dan-nin-ma ú-rak-ki-sa
- i 116 rik-sa-a-te it-ti ḥu-ub-ti ma-a'-di šal-la-ti
- i 117 ka-bit-ti šal-meš a-tu-ra a-na NINA.KI
- i 118 EGIR-nu LUGAL.MEŠ an-nu-ti ma-la ap-qí-du ina a-de-ia iḥ-ṭu-u
- i 119 la iṣ-ṣu-ru ma-mit DINGİR.MEŠ GAL.MEŠ MUN e-pu-us-su-nu-ti im-šú-ma
- i 120 lib-ba-šú-nu ik-pu-ud ḤUL-tú da-bab sur-ra-a-te id-bu-bu-ma
- i 121 mi-lik la ku-širi₄ im-li-ku ra-man-šú-un um-ma ^mtar-qu-u

- i 122 ul-tú qé-reb KUR.mu-ṣur i-na-saḥ-u-ma at-tu-ni a-šá-ba-ni mì-i-nu
- i 123 e-li ^mtar-qu-u MAN KUR.ku-u-si a-na šá-kan a-de-e u sa-li-me
- i 124 ú-ma-’e-e-ru LÚ.rak-bé-e-šú-un um-ma su-lum-mu-u
- i 125 ina bi-ri-ni liš-šá-kin-ma ni-in-dag-ga-ra a-ḥa-meš
- i 126 KUR a-ḥe-en-na-a ni-zu-uz-ma a-a ib-ba-ši ina bi-ri-ni šá-nu-um-ma be-lum
- i 127 a-na ERIM.ḪI.A KUR AN.ŠÁR.KI e-muq EN-ti-ia šá a-na kit-ri-šú-nu uš-zi-zu
- i 128 iš-te-né-’u-u a-mat ḪUL-tim LÚ.šu-ut SAG.MEŠ-ia a-ma-a-te an-na-a-te
- i 129 iš-mu-u LÚ.rak-bé-e-šú-un a-di šip-ra-a-te-šú-un iṣ-bat-u-nim-ma
- i 130 e-mu-ru ep-šet sur-ra-a-te-šú-un LUGAL.MEŠ an-nu-te iṣ-bat-u-nim-ma
- i 131 ina bi-re-ti AN.BAR iš-qa-ti AN.BAR ú-tam-me-ḥu ŠU.II u GÌR.II
- i 132 ma-mit AN.ŠÁR MAN DĪNGĪR.MEŠ ik-šu-su-nu-ti-ma šá iḥ-ṭu-u ina a-de-e
- i 133 DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ MUN ŠU.II-šú-un ú-ba-’i-i-ma šá e-pu-us-su-nu-ti
- i 134 du-un-qu UN.MEŠ URU.sa-a-a URU.pi-in-ṭi-ṭi URU.ṣi-i’-nu
- ii 1 ù si-it-ti URU.MEŠ ma-la it-ti-šú-nu šak-nu ik-pu-du ḪUL-tú
- ii 2 TUR u GAL ina GIŠ.TUKUL.MEŠ ú-šam-qí-tu e-du a-me-lu la e-zi-bu ina lib-
bi
- ii 3 ADDA.MEŠ-šú-nu e-lu-lu ina GIŠ.ga-ši-ši
- ii 4 KUŠ.MEŠ-šú-nu iš-ḥu-ṭu ú-ḥal-li-pu BÀD URU
- ii 5 20.ÀM LUGAL.MEŠ an-nu-ti šá ḪUL-tu iš-te-né-’u-u
- ii 6 a-na ERIM.ḪI.A KUR AN.ŠÁR.KI bal-ṭu-us-su-nu
- ii 7 a-na NINA.KI a-di maḥ-ri-ia ú-bil-u-ni
- ii 8 a-na ^mni-ku-u TA bi-ri-šú-nu re-e-mu ar-ši-ma ú-bal-liṭ nap-šat-su
- ii 9 a-de-e UGU šá maḥ-ri ú-šá-tir-ma it-ti-šú áš-kun 8
- ii 10 lu-bul-tu bir-me ú-lab-bi-su al-lu KÙ.GI
- ii 11 si-mat LUGAL-ti-šú áš-kun-šú ḪAR.MEŠ KÙ.GI ú-rak-ki-sa
- ii 12 rit-te-e-šú GÍR AN.BAR šib-bi šá iḥ-zu-šú KÙ.GI 9

- ii 13 ni-bit MU-ia ina muḫ-ḫi áš-ṭur-ma ad-din-šú
- ii 14 GIŠ.GÍGİR.MEŠ ANŠE.KUR.RA.MEŠ ANŠE.KUNGA.MEŠ a-na ru-kub EN-ti-šú a-qis-su
- ii 15 LÚ.šu-ut SAG.MEŠ-ia LÚ.NAM.MEŠ a-na kit-ri-šú it-ti-šú áš-pur
- ii 16 a-šar AD DÙ-u-a ina URU.sa-a-a a-na LUGAL-ti ip-qid-du-uš
- ii 17 a-na maš-kán-i-šú ú-ter-šú ù^{md}MUATI-še-zib-an-ni DUMU-šú
- ii 18 a-na URU.ḫa-at-ḫa-ri-ba ap-qid MUN SIG₅-tu
- ii 19 e-li šá AD DÙ-ia ú-šá-tir-ma e-pu-us-su
- ii 20^mtar-qu-ú a-šar in-nab-tu ra-šub-bat GIŠ.TUKUL AN.ŠÁR EN-ia
- ii 21 is-ḫu-up-šú-ma il-lik nam-mu-ši-šú

i⁹⁰ - i^{116a} “*Memfis ve Sais şehirlerinin kralı Neko (gelince) Šarru-lū-dāri şehrinin Pelusium, Pi-šan-Ḫuru şehrinin kralı, Natho şehrinin kralı, Pišaptu şehrinin kralı Pa-qruru, Athribis şehrinin kralı Bokennife (Bukkunanni`pi), Heracleopolis şehrinin kralı Naḫkê, Puṭu-Bāšti şehrinin kralı, Tanis şehrinin kralı, Natho şehrinin kralı Unamunu, Sebennytos şehrinin kralı Ḫur-ši-Ēšu, Pūiama şehrinin kralı, Mendes şehrinin kralı, Busiris şehrinin kralı Sheshonq, , Punubu şehrinin kralı Tap-naḫte, Aḫni şehrinin kralı Bokennife (Bukkunanni`pi), Trenuthis şehrinin kralı Eptimu-rṭešu, Pišapdi`a şehrinin kralı Naḫti-ḫuru-ansini, Paḫnutu şehrinin kralı Bukurninip, Siut şehrinin kralı Ši-ḫû, Hermopolis şehrinin kralı Lamintu, Thinis şehrinin kralı Išpimāṭu (ve) Teb şehrinin kralı Monthemhet(`e gelince) bu kralları, yöneticiler (ve) beni vücuda getiren babanın Mısır atadığı görevlileri, ki onlar Taharka`nın taktiksel ilerlemesi karşısında görevlerini bırakmışlardı (ve) tedariklerinin (garnizonlarının) olduğu kırsala gitmişlerdi, onları (eski) konumlarına yeniden atadım. Beni meydana getiren babamın fethettiği Mısır`ı ve Kuş`u yeniden*

düzenledim. Onun müdafaasını Daha önce olduğundan fazla bir şekilde güçlendirdim ve (onunla yeni) anlaşmalar yaptım.

i 116b - i 117 Çok fazla yağma (ve) önemli miktarda ganimetle, güvenli bir şekilde Ninive'ye geri döndüm.

i 118 - i 128b Daha sonra, atadığım çok sayıdaki bu krallar, benim antlaşmama karşı günah işlediler (ve) yüce tanrıların huzurunda ettikleri yemini onurlandırmadılar. Onlar yaptığım iyilikleri ve kalplerinde şeytani (eylemler) planladılar. İhanet sözleri söylediler ve kendi aralarında yararsız bir karar aldılar, şöyle söyledi: 'Eğer Taharka'yı Mısır'dan çıkarırsak, sonra biz nasıl kalabiliriz?' Anlaşma yapmak ve barışı sağlamak için, Kuş kralı Taharka'ya atlı elçilerini gönderdiler, söyle dediler: 'Biz aramızda barış sağlayalım, bu sebeple bir araya gelebiliriz. Biz kendi topraklarımızı aramızda bölelim, böylece bizim aramıza başka efendiler girmeyecek.' kudretli efendimin gücü ile onlara yardım etmek için görevlendirdiğim Asur askerleri ile ilgili olarak sürekli kötülük plan(ları) peşinde koşular.

i 128b - i 134b Benim hadımlarım bu sözleri duydular; kendilerine bağlı atlı haberci(leri) mesajlarıyla birlikte ele geçirdiler ve (sonra) onların hain eylemlerini gördüler. Bu kralları yakaladılar ve ellerini ve ayaklarını demir prangalara (ve) demir kelepçelerle bağladılar. Tanrıların kralı Aşşur huzurunda (edilen) yemin, onları yenilgiye uğrattı ve onlara bir lütuf olarak yaptığım iyilik büyük tanrıların huzurunda yeminlerine (anlaşma) karşı günah işleyenleri hesaba çağırdı.

i 134b - ii 4 Sais, Mendes, Pelusium şehirlerinin insanları ve genç ve yaşlısıyla onların (düşman) yanında yer alan (ve) kötü (eylemler) planlayan şehirlerin geri kalanına gelince, onlar (benim ordum) kılıçla onları kesti. Onlar (onların) arasından tek bir kişiyi bile bırakmadılar. Onlar (ordum) onların cesetlerini

kazıklara astılar, onların derilerini soydular (ve onların derileriyle) şehir duvarlarını kapladılar.

ii 5 - ii 7 *Asur birliklerine karşı sürekli kötülük (eylemleri) arayan yirmi krala (gelince), Onlar (benim huzuruma) Ninive'ye onları getirdiler.*

ii 8 - ii 17b *Onların arasında Neko'ya merhamet ettim ve yaşamasına izin verdim. Önceki Antlaşmadan daha katı şartlar taşıyan bir anlaşma yaptım ve (onu) resmileştirdim (kabul ettirdim). Çok renkli süsleri olan giysileri ona giydirdim, krallığının bir nişanesi olan altın bir çapayı üzerine yerleştirdim Kıyafet(ler) içinde çok renkli süslemeyle giydirdim, altın bir çapa, krallığının bir amblemi üzerine yerleştirdim ve (ve) bileklerine altın bilezik taktım. Altın monteli demir bir hançerin üzerine adımı yazdım ve (onu) ona verdim. Onun asil bir şekilde kibarca taşınması için savaş arabaları, atlar (ve) katırları ona verdim. Ona yardımcı olması için hadımlarımı (ve) yöneticilerimi onunla yolladım. Beni vücuda getiren babamın onu kral olarak atadığı yer olan Sais kentinde onu eski konumuna yeniden getirdim.*

ii 17b - ii 21 *Dahası, oğlu Nabû-şēzibanni'yi Athribis kentine atadım. Beni meydana getiren babamdan çok daha nazik davrandım (ve) daha iyi eylemlerde bulundum.*"⁸⁵

Mısır isyanı bastırılıp Taharka sorunu ortadan kaldırılınca, Asi krallar cezalandırıldı. Taharka'nın yerine ise yerine Tanutamon (Tantamani) Mısır firavunu yapıldı. Ancak o da dayısı Taharka gibi Asur'a başkaldırdı ve Mısır'ın çoğu bölgesini fethetti Asurbanipal'in ordusu aynı yıl geri döndü ve Mısır'ı tekrardan fethetti. Bu saldırı karşısında Tanutamon Memfis'i terk etti Teb'e kaçmıştır. Teb'in düşüşü, Mısır'daki Asur başarısının zirvesini temsil etmektedir. Ve bu fetih Suriye, Filistin ve Yahudi

⁸⁵ RINAP no. 11: i 90 - ii 19.

topraklarındaki Asur-Mısır mücadelesinin de Asur lehine sonlandırmıştır.⁸⁶ Bu sefer sonucunda çok sayıda kadın ve erkek, çeşitli hayvan türleri, büyük miktarda değerli taş ganimet olarak alınmış ve Ninive'ye taşınmıştır. Asurbanipal Tanutamon üzerine gerçekleştirdiği seferi şöyle anlatmaktadır:

RINAP no. 11: ii 22 - ii 48.

- ii 22 EGIR-nu ^mUR-da-ma-né-e DUMU ^mšá-ba-ku-u ú-šib ina GIŠ.GU.ZA LUGAL-ti-šú
- ii 23 URU.ni-i' URU.ú-nu a-na dan-nu-ti-šú iš-kun ú-paḥ-ḫi-ra el-lat-su
- ii 24 a-na mit-ḫu-ši ERIM.ḪI.A DUMU.MEŠ KUR AN.ŠÁR.KI
- ii 25 ša qé-reb URU.me-em-pi id-ka-a qa-bal-šú
- ii 26 UN.MEŠ šá-a-tu-nu e-si-ir-ma iš-ba-ta mu-uš-ša-šú-un
- ii 27 LÚ.A KIN ḫa-an-tu a-na NINA.KI il-lik-am-ma iq-ba-a ia-a-ti
- ii 28 ina 2-e ger-ri-ia a-na KUR.mu-šur u KUR.ku-u-si uš-te-še-ra ḫar-ra-nu
- ii 29 ^mUR-da-ma-né-e a-lak ger-ri-ia iš-me-ma
- ii 30 ša ak-bu-su mi-šir KUR.mu-šur URU.me-em-pi ú-maš-šir-ma
- ii 31 a-na šu-zu-ub ZI-ti-šú in-na-bit a-na qé-reb URU.ni-i'
- ii 32 LUGAL.MEŠ LÚ.NAM.MEŠ LÚ.qé-pa-a-ni ša qé-reb KUR.mu-šur áš-ku-nu
- ii 33 ina GABA-ia il-li-ku-ú-nim-ma ú-na-áš-ši-qu GÌR.II-ia
- ii 34 EGIR ^mUR-da-ma-né-e ḫar-ra-nu aš-bat
- ii 35 al-lik a-di URU.ni-i' URU dan-nu-ti-šú
- ii 36 ti-ib MÈ-ia dan-ni e-mur-ma URU.ni-i' ú-maš-šir

⁸⁶ R. G. Morkot, **The Black Pharaohs: Egypt's Nubian Rulers**, London: Rubicon Press, 2000 ; D. B. Redford, **From Slave to Pharaoh: The Black Experience of Ancient Egypt**, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2004, pp. 86-147

- ii 37 in-na-bit a-na URU.ki-ip-ki-pi URU şu-a-tú a-na si-ḫir-ti-ŝú
- ii 38 ina tukul-ti AN.ŝÁR u ^d15 ik-şu-da şU.II-a-a
- ii 39 KÙ.BABBAR KÙ.GI ni-siq-ti NA₄.MEŠ NÍG.ŠU É.GAL-ŝú ma-la ba-ŝú-u
- ii 40 lu-bul-ti bir-me GADA.MEŠ ANŠE.KUR.RA.MEŠ GAL.MEŠ UN.MEŠ zik-ru
u sin-niŝ
- ii 41 2 tim-me MAḪ.MEŠ pi-tiq za-ḫa-le-e eb-bi
- ii 42 ŝa 2 LIM 5 ME GUN KI.LÁ-ŝú-nu man-za-az KÁ É.KUR
- ii 43 ul-tu man-za-al-ti-ŝú-nu as-suḫ-ma al-qa-a a-na KUR AN.ŝÁR.KI
- ii 44 ŝal-la-tú ka-bit-tú ina la mi-ni áŝ-lu-la ul-tú qé-reb URU.ni-i'
- ii 45 e-li KUR.mu-şur ù KUR.ku-ú-si
- ii 46 GIŠ.TUKUL.MEŠ-ia ú-ŝam-ri-ir-ma áŝ-ta-kan li-i-tu
- ii 47 it-ti qa-ti ma-li-ti ŝal-meş a-tu-ra
- ii 48 a-na NINA.KI URU EN-ti-ia

ii 22 - ii 28 *“Daha sonra, Şabaka'nın oğlu Tanutamon kraliyet tahtına oturdu. O Teb (ve) Heliopolis şehirlerinin kalelerini yaptı (ve) kuvvetlerini topladı. Memfis kentinde bulunan Asur birliklerine karşı savaşmak için savaş düzenine geçti, bu insanları (Asur askerlerini) sardı ve kaçış yollarını kesti. Hızlı bir elçi Ninive'ye geldi ve bana bunu söyledi.*

ii 28 - ii 33 *İkinci askeri seferimde doğrudan Mısır ve Kuş'a doğru yola çıktım. Tanutamon, askeri birliklerimin ilerleyişini, Mısır topraklarına ayak bastığımı duydu, O Memfis şehrini terk ettiğini ve (kendi) hayatını kurtarmak için Teb kentinin içine kaçtı. Mısır'da atadığım krallar, valiler (ve) memurlar beni karşılamak için geldiler ve ayaklarımı öptüler.*

ii 34 - ii 38 *Tanutamon'u takip etmek üzere yola çıktım (ve) müstahkem şehri Teb'e kadar yürüdüm. Güçlü savaş düzenimin saldırısını gördü ve Teb şehrini terk etti;*

Kipkipi şehrine kaçtı. Aşşur ve tanrıça İstar'ın desteğiyle, o şehri (Teb) bütünüyle fethettim.

ii 39 - ii 48 *Gümüş, altın, kıymetli taşlar, sarayında var olan daha birçok değerli mülkü, çok renkli süslemeli giysiler, keten kıyafetler, büyük atlar, insanlar - erkek ve dişi - bir tapınak kapısında duran 2.500 takent ağırlığında olan parlak zaḫalû-metal ile dökülen iki uzun dikili taş, onları dikildikleri yerden söktüm ve onları Asur'a götürdüm. Teb şehrinin içinde bulunan sayısız miktardaki ganimeti taşıdım. Silahlarımla Mısır ve Kuş'a karşı üstünlük sağladım ve (böylece) zafer kazandım. Dolu eller ile başkentim Ninive'ye' güvenli bir şekilde geri döndüm.*⁸⁷

Asurbanipal'in Mısır Seferi'nin anlatımının yıllıklarda detaylı bir şekilde yer etmesine karşın bu olayın rölyeflerde tasviri ile neredeyse hiç karşılaşmıyoruz. Asurbanipal'in rölyeflerinde bir Mısır şehrinin ele geçirilişi ve yağma edilmesi ile ilgili bir sahne mevcuttur (Şekil 9)⁸⁸. Ancak bu sahnedeki şehrin Mısır şehirlerinden hangisi olduğu ortaya koyulamamaktadır. Bu sahne Asurbanipal'in MÖ 667 ya da MÖ 663 yılındaki seferine ait olabilir; şehir ise Teb ya da Memfis şehri olabilir.

Asur'un Mısır'da egemenliği yaklaşık olarak 17 yıl sürmüştür (+ 671-657). Bu egemenlik zaman zamanda kesintiye uğramıştır. Asur birlikleri Mısır'ı terk ettikten sonra Sailer hükümdar I. Psamtek (Psammetikos) 26. Hanedanı kurarak Asurluların Mısır

⁸⁷ RINAP 5/1 no. 11: ii 28 - ii 48

⁸⁸ V. H. Brunner, "Ein assyrischer Relief mit einer agyptischen Festung", **AfO**, XVI, 1952-1953, pp. 253-62.

hâkimiyetine son vermiştir.⁸⁹ I. Psamtek MÖ 610 yılına kadar Mısır tahtında kalmayı ve deltanın bölünmüşlüğüne son vermeyi başarır.⁹⁰

3.2.TİR (TYRE) İSYANI VE TİR SEFERİ

Tir (Tyre) Akdeniz ticaretinde önemli Fenike limanları arasında yer alıyordu. Bu sebepten bu bölgelerin Asur kontrolünde olması Asur ekonomisi açısından önem arz etmekteydi. Asur yıllıklarındaki anlatımlardan Orta Asur krallarıyla birlikte Asur'un Fenike kontrolü üzerine politikalar geliştirdiği anlaşılmaktadır. I. Tiglat-pileser döneminde Sidon, Biblos, Arvad (Arados) gibi Fenike şehirlerinden haraç alındığı kaydedilmiş olmasına rağmen Tir şehrinde hiç söz edilmemektedir. Ancak Yeni Asur kayıtları'nda Tir şehrinde sıkça söz edildiği görülmektedir. Tir şehri Asur ticaretinin dışa açılan kapılarından birisi konumundaydı. Tir Asur yıllıklarında haraç gemilerinin geldiği uzak bir yer olarak tanımlanmaktadır. Tir kenti üstün ticari becerileri sayesinde MÖ 9. yüzyılın ortalarında MÖ 8. yüzyılın ortalarında ticarete doruk noktasına ulaşmış görünmektedir.⁹¹ Tir şehrinde Asur yıllıklarında ilk kez II. Asurnasirpal'in iktidarı zamanında bahsedilmektedir.⁹² II. Asurnasirpal, Lübnan ve Amurru topraklarına

⁸⁹ D. J. Brever, and E. Teeter, **Mısır ve Mısırlılar** (çev. Nihal Uzan), Ankara: Arkadaş Yayınları, 2011, s. 62.

⁹⁰ Hornung, 2004, s. 140; Hikade, 2012, pp. 847-848.

⁹¹ M. E. Aubet, "Political and Economic Implications of the New Phoenician Chronologies," in **Beyond the Homeland: Markers in Phoenician Chronology** (Ancient Near Eastern Studies Supplement), Claudia Sagona (ed.), 2008 pp. 250-252.

⁹² "KUR.şur-ra-a-a" RIMA 2 A.0.101.1: iii 86.

gerçekleştirdiği sefer sırasında haraç aldığı şehirler arasında Tir'i de saymaktadır.⁹³ III. Salmanassar Tir, Sidon ve Biblos şehirleri insanlarından haraç aldığını söylemektedir.⁹⁴ III. Adad-nirari de Tir'in de içinde olduğu Fenike şehirlerinden haraç almıştı.⁹⁵ III. Tiglat-pileser'in Asur tahtına geçmesiyle birlikte Asur tarihinde yeni bir dönem başlamış, bundan sonra ele geçirilen bölgeler sistematik bir şekilde Asur eyalet sistemine dâhil edilmeye başlanmıştır. Ancak Tir şehrinin vassal statüsünü sürdürmeye devam etmiştir. Asur orduları batıya doğru yayıldıkça Fenike şehirleri, Akdeniz ticareti ile Mezopotamya arasındaki aracı pozisyonun koruyarak Asur için giderek daha önemli hale gelmişlerdir. Tir kenti Asur fetih politikasının içerisinde yer almayarak Asur'un çıkarlarına hizmet ettiği müddetçe bağımsızlığını korumasına izin verilmiştir. Ancak Asur Tir kentini tam anlamıyla da kendi başına bırakmamıştır. Vergi toplamak ve sedir ağacı ticaretini denetlemek için Tire ve Sidon limanlarında Asurlu gümrük memurları ve müfettişleri görevlendirilmiştir.⁹⁶ III. Tiglat-pileser zamanında Tir kentinde karşımıza 3 tane farklı kraldan söz edilmektedir. Hiram, Tuba'il ve Metanna Tir kralı olarak tanıtılmakta ve III. Tiglat-pileser bu kişiler üzerine gerçekleştirilen seferler sonucunda haraç aldığını söylemektedir.⁹⁷ Asur'un Tir'de izlemiş olduğu politika sonraki Asur kralları tarafından da devam ettirilmiştir. Sanherib'in, Tir'i için boyunduruğunu kabul etmeyen asi bir şehir olarak tanımlamaktadır. Asur kralı güç kullanarak aralarında Tir'in de olduğu birçok şehri

⁹³ RIMA 2 A.0.101.1: iii 84b - iii 89.

⁹⁴ RIMA 3 A.0.102.14: 103 -104.

⁹⁵ RIMA 3 A.0.104.7: 7 – 8.

⁹⁶ Aubet, 2008: 253-254.

⁹⁷ RINAP 1 no. 32; RINAP 1 no. 35: iii 1 - iii 23; RINAP 1 no. 49: r 26.

yenilgiye uğratarak, esirler almış ve onları inşaat işlerinde çalıştırmıştır.⁹⁸ Asarhaddon zamanının da ise Fenike şehirlerinin Asur aleyhinde faaliyetler sürdürdüğü görülmektedir. Bu eylemler karşısında Asarhaddon, MÖ 676'da Fenike'nin yarısından fazlasını Asur eyaletine dönüştürdü, Ancak Tir kenti Asur'a bağlı şekilde bağımsız statüsünü sürdürmeye devam etmiştir. MÖ 663 yılına Tir kralı Ba'alu Asarhaddon'a karşı isyan etmiş⁹⁹, ancak ağır bir yenilgiye uğratılarak kentleri tahrip edilmiştir.¹⁰⁰ Akabinde ise Tir kralı affedilerek tahtında oturmasına izin verilmiş olmalıdır. Hatta Asarhaddon'un Tir kralı Ba'al ile imzalamış olduğu anlaşma bu olaydan sonra imzalanmış olmalıdır. Bu anlaşma ile Tir kenti sahil boyunca tüm Asur limanlara ücretsiz erişim hakkını elde ediyordu.¹⁰¹ Ancak Asur Tir'de kendi denetim organizasyonunu oluşturacaktı. Böylece Tir'deki ticari sistem sağlam bıraksa da, uygulamada kentin Asur yönetimine alınması için ilk adım atılmış oluyordu.¹⁰²

Tir kralı Ba'al'ın affedilip, bir takım ayrıcalıklar ile tahtında kalmasına izin verilmiş olmasına rağmen Asurbanipal zamanında tekrar isyan ettiği görülmektedir. Bu isyan karşısında Asurbanipal sefere çıkarak Tir kentini karadan ve denizden kuşatmış, Tir kralı ablukaya dayanamayarak teslim olmuştur. Ba'al, veliaht prensini rehin olarak

⁹⁸ RINAP 3 no. 4: 68 - 70.

⁹⁹ Asarhaddon bu isyanı yıllıklarında şöyle anlatmaktadır: “*Seferim sırasında, arkadaşım Taharka'ya (Etiyopya Kralı Tarqu) güvenen Tir kralı Ba'alu efendim tanrı Aşşur'un boyunduruğunu attı ve hayatlarını sürdüren yiyecek ve su kaynağını kestim.*” RINAP 4 no. 34: 13' – 14'.

¹⁰⁰ RINAP 4 no. 60: 6b – 9b.

¹⁰¹ SAA 2 5: Asarhaddon ve Tir kralı Ba'al arasındaki anlaşma.

¹⁰² Aubet, 2008: 255.

teslim etmek zorunda kalmış ve Tir Asur boyunduruğuna alınmıştır.¹⁰³ Asurbanipal, Tir isyanını yıllıklarda şu şekilde anlatmaktadır:

RINAP 5/1 no. 11: ii 49 – ii 63.

ii 49 i-na šal-ši ger-ri-ia UGU ^mba-'a-li MAN KUR.şur-ri

ii 50 a-šib MURUB₄ tam-tim lu-u al-lik

ii 51 ša a-mat LUGAL-ti-ia la i-ş-şu-ru la i-ş-mu-u zi-kir šap-te-ia

ii 52 URU.ĦAL.ŞU.MEŠ e-li-šú ú-rak-kis

ii 53 ina tam-tim ù na-ba-li ger-re-e-ti-šú ú-şab-bit

ii 54 nap-şat-su-nu ú-si-iq ú-kar-ri

ii 55 a-na GIŠ.ŞUDUN-ia ú-şak-ni-su-nu-ti

ii 56 DUMU.MUNUS ši-it lib-bi-šu ù DUMU.MUNUS.MEŠ ŠEŠ.MEŠ-šú

ii 57 a-na e-peš MUNUS.AGRIG-ti ú-bi-la a-di maḥ-ri-ia

ii 58 ^mia-ḫi-mil-ki DUMU-šú šá ma-te-ma ti-amtu la e-bi-ra

ii 59 i-ş-te-ni-ş ú-še-bi-la a-na e-peš ARAD-ti-ia

ii 60 DUMU.MUNUS-su ù DUMU.MUNUS.MEŠ ŠEŠ.MEŠ-šú

ii 61 it-ti ter-ḫa-ti ma-a'-as-si am-ḫur-šú

ii 62 re-e-mu ar-ši-šú-ma DUMU ši-it ŠÀ-šú ú-ter-ma a-din-šú

ii 49 - ii 63 “Üçüncü askeri seferimde denizin ortasında bulunan Tir (Tyre) Ülkesi'nin kralı

Ba'al'a karşı yürüdüm. O, kraliyet emirlerime saygı göstermediği için ve

benim ağızımdan çıkan beyanlara itaat etmediği için, Ona karşı uç karakolları

¹⁰³ C. Van Der Brugge and K. Kleber, “The Empire of Trade and the Empires of Force Tyre in the Neo-Assyrian and Neo-Babylonian Periods”, in **Dynamics of Production in the Ancient Near East, 1300-500 BC.**, Juan Carlos and Moreno Garcia (Eds.), Oxford, 2016, p. 195.

kurdum. Deniz ve kara tarafından, onun tüm yollarının kontrolünü ele aldım. Onları sıkıştırdım (ve) onların hayatlarını sonlandırdım. Onları (Tir halkını) boyunduruğuma soktum. O, soyundan olma kızını ve kardeşinin kızını benim huzuruma getirdi. Aynı zamanda, denizi hiç geçmemiş olan oğlu Yāhi-Milki'yi bana itaat etmesi için gönderdi. Onun kızını ve kardeşinin kızını büyük miktarda bir çeyizle ondan aldım. Ona merhamet ettim ve soyundan olan oğlunu geri verdim”¹⁰⁴

Bu isyan sonucunda Tir kenti Asur eyalet sistemine dahil edilmiş olmalıdır. Zaten Asur eponim listesinde MÖ 650 yılının Tir yöneticisi Bel-Harran-šadû'a,¹⁰⁵ ismiyle anılması, Tir'in Asur hakimiyetine alındığına ve Asurlu bir yönetici'nin idaresine bırakıldığına kanıt oluşturur niteliktedir. SAA 9 9 numaralı kehanet metninde de tarihlleme için Tir yöneticisi Bel-šadû'a'nın yılı kullanılmıştır.¹⁰⁶ İki belgedeki isimler farklı şekilde yazılmış olsa da, iki belgedeki eponim MÖ 650 yılına tekabül etmektedir. Bu durum şahsın isminin belgelerde iki farklı şekilde yazılmasından kaynaklanmaktadır.

3.3.LİDYA İLE İLİŞKİLER

Asurbanipal döneminde Lidyalılar ile olan ilişkilerin kral yıllıklarına yansıdığı görülmektedir. Asur'un Anadolu'nun batı ucunda yer alan Lidyalılar ile irtibat halinde olması bölgedeki ticari menfaatleriyle ilişkiliydi. Asurbanipal yıllıklarında Lidyalı Giges

¹⁰⁴ RINAP 5/1 no. 11: ii 49 – ii 63; ARAB II 779.

¹⁰⁵ SAAS 2: p 53, 89.

¹⁰⁶ “18 Nis[an], Tir yöneticisi Bel-šadû'a'nın yılı (ITI.BARAG* UD 18*-KAM lim-mu

^mEN—KUR-u-a LÚ.GAR.KUR şur-ri)” SAA 9 9: r 6 – r 7.

(Gugu)'den ilk kez söz edilişi Giges'in meşhur rüyasıyla ilgiliydi. Bu rüyanın anlatımının farklı versiyonları bulunmaktadır. Asurbanipal bu rüyayı Harran Tableti olarak bilinen belgede şöyle anlatmaktadır:

RINAP 5/1 no. 74: r 19- r 27.

- r 19 ^mgu-gu LUGAL KUR.lu-ud-di na-gu-ú né-ber-ti A.AB.BA áš-ru ru-u-qu
r 20 ša LUGAL.MEŠ a-li-kut maḥ-ri AD.MEŠ-ia la iš-mu-ú zik-ri MU-šú
r 21 ni-bit LUGAL-ti-ia kab-ti ina MÁŠ.GI₆ ú-šab-ri-šú-ma AN.ŠÁR DĪNGĪR ba-nu-
ú-a
r 22 um-ma ša ^maš-šur-DÛ-A LUGAL KUR aš-šur.KI ḫi-ših-ti AN.ŠÁR LUGAL
DĪNGĪR.MEŠ EN gim-ri
r 23 GĪR.II.MEŠ ru-bu-ti-šú ša-bat-ma LUGAL-su pit-luḥ-ma šu-ul-la-a be-lut-su
r 24 ša e-piš ARAD-u-ti u na-din man-da-at-ti lil-li-ku-uš su-up-pu-ka
r 25 u₄-mu MÁŠ.GI₆ an-ni-tu e-mu-ru a-na šá-'a-al šul-mi-ia LÚ.RA.GABA-ú-šú iš-
pu-ra a-di maḥ-ri-ia
r 26 LÚ.gi-mir-ra-a-a mu-dal-li-pu-u-ti UN.MEŠ KUR-šú šá ina qer-bi tam-ḫa-ri bal-
tu-us-su ik-šú-da ŠU.II-šú
r 27 it-ti ta-mar-ti-šú ka-bit-tú a-na NINA.KI URU be-lu-ti-ia ú-še-bil-am-ma ú-na-áš-
šiq GĪR.II-ia

r 19 - r 20 “Atalarım olan kralların hiçbirinin isminin söz edilişini (daha önce) duymadığı uzak bir yerde, denizin karşısındaki bir bölgede bulunan Lidya Ülkesi'nin kralı Giges'e (Gelince), beni yaratan tanrı Aššur, rüyasında asil kraliyet ismimi (görkemimi) gördürdü, şöyle dedi: '-Tanrıların kralı, her şeyin efendisi - (tanrı) Aššur'un gerekli kıldığı/istediği Asur Kralı Asurbanipal'in soylu ayaklarını tut ve (sonra) onun kraliyet ihtişamının önünde saygı ile eğil ve onun asil ihtişamına yalvar. Ona itaat eden ve ödeme yapan biri olarak senin yakarışların ona

ulaşsın.’ O bu rüyayı (birçok) gün gördü, benim sağlığıma sormak için benim huzuruma atlı bir haberci gönderdi.

r²⁶ - r²⁷ O (Gyges), onun topraklarının insanlarını rahatsız eden (ve) savaş alanından canlı olarak yakaladığı Kimmerler’i, önemli derecede huzura kabul hediyeleriyle birlikte başkentim olan Ninive’ye ve getirdi, o (Gyges’in habercisi) ayaklarımı öptü.”¹⁰⁷

Yukarıdaki belge Lidya kralı Gyges’in Asur’a tabi olduğuna ve Kimmer saldırısına karşı Asur’dan destek aldığına işaret etmektedir. Zaten Kimmerler’den elde edilen ganimetlerin bir kısmının Asurbanipal’e gönderilmesi de bu tezi desteklemektedir. Başka bir belgeden Kimmerler’in tekrardan Lidya topraklarına saldırdığını anlıyoruz. Bu saldırı karşısında Lidya kralı Gyges’in Asur’dan ve Mısır’dan yardım istemesi bu paniği açıkça gözler önüne sermektedir. Ancak Gyges Kimmer tehdidine karşı Asur’dan yardım alamamış ve Kimmer saldırısı sonucu hayatını kaybetmiştir.¹⁰⁸ Lidya kralı Gyges’in Kimmerler karşısında yenilmesi ve hayatını kaybetmesi yıllıklarda şu ifadelerle anlatılmıştır:

RINAP 5/1 no. 11, ii 119 – ii 125.

ii 119 LÚ.gi-mir-a-a šá ina ni-bit MU-ia šá-pal-šú ik-bu-su

ii 120 it-bu-nim-ma is-pu-nu gi-mir KUR-šú EGİR-šú DUMU-šú ú-šib ina GIŠ.GU.ZA-šú

ii 121 ep-šet HUL-tim šá ina ni-iš ŠU.II-ia DİNGİR.MEŠ tik-le-ia

ii 122 ina pa-an AD DÜ-šú ú-šap-ri-ku ina ŠU.II LÚ.A KIN-šú iš-pur-am-ma

ii 123 iš-ba-ta GİR.II LUGAL-ti-ia um-ma LUGAL šá DİNGİR i-du-u-šú at-ta

¹⁰⁷ RINAP 5/1 no. 74: r 19- r 27.

¹⁰⁸ Grayson 1991, pp. 145 – 146

ii 124 AD-u-a ta-ru-ur-ma MUNUS.ḪUL iš-ša-kin ina pa-ni-šu 14

ii 125 ia-a-ti ARAD pa-liḫ-ka kur-ban-ni-ma la-šu-ṭa ab-ša-an-ka

ii 119 – ii 125 “*Onun (Giges) benim adımı söylemesi sayesinde ezdiği Kimmerler, tüm topraklarına saldırdı ve onun tüm ülkesini dümdüz ettiler/yerle bir ettiler. Daha sonra oğlu onun (Giges) tahtına oturdu. Benim yalvarışlarım ve beni destekleyen tanrılar sayesinde onun olmasına vesile olan babasının engellediği şeytani eylem(lere) (gelince), o habercisi vasıtasıyla (onun hakkında bir mesaj) gönderdi ve (sonra) O benim asil krallığımın ayaklarını tuttu/bana biat etti, söyle dedi: ‘Sen tanrının onayladığı kralısın. Babamı lanetledin ve kötülük ona geldi. Sana saygı duyan, hizmetkârın benim için dua et, böylece senin boyunduruğuna girebileyim.’”¹⁰⁹*

Belge Lidya kralı Giges’in Kimmer saldırış karşısında yenildiğini ve hayatını kaybettiğini göstermektedir. Giges’in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Asur’a biat etmiş ve Asur üstünlüğünü kabul etmiş görünmektedir. Belge de bu ismi geçmese de bu kişinin Ardys olduğunu başka kaynaklardan öğrenmekteyiz. İlginç olan belgede Giges’in Asurbanipal tarafından lanetlenmesidir. Başlangıçta Giges ile Asurbanipal ile Giges arasında ilişkiler olumlu olarak gösterilmesine rağmen, Asur kralını bu denli kızdıracak ne yaptığı belgelerde ifade edilmemektedir. Ancak Asurbanipal’in Giges’in yardım talebine olumlu cevap vermemesi sonucu Mısır’dan yardım istemesi, Asurbanipal’i kızdırmış olmalıdır.

¹⁰⁹ RINAP 5/1 no. 11, ii 119 – ii 125.

3.4. ARVAD (ARADOS) SEFERİ

Arvad, sahip olduğu konum itibariyle önemli bir Fenike ada şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Arvad, Fenike şehirlerini hemen karşısında Akdeniz’e açılan bir kapı nieliğindedir.¹¹⁰ Fenike ticaretinin Asur açısından ne denli önemli olduğu düşünüldüğünde¹¹¹, bu bölgede stratejik bir konuma sahip olan Arvad’ın Asur kontrolünde olması siyasi ve ekonomik açıdan bir gereklilik olarak görülebilir. Zaten Orta Asur Dönemi’nden itibaren Asur krallarının Arvad’a olan ilgisi bu durumu gözler önüne sermektedir. Arvad’da Asur yöneticilerinin kontrolünde olan bir “Asur limanı (kāru ša KUR Aššur)”nın bulunması da sahip olduğu öneme işrate etmektedir.¹¹²

Arvad ülkesi (KUR.ar-ma-da) ismi Asur kaynaklarında ilk kez Orta Asur krallarından I. Tiglat-pileser zamanında geçmektedir. I. Tiglat-pileser Amurru topraklarına gerçekleştirdiği sefer sırasında Arvad Biblos ve Sidon kentlerinden haraç aldığını ifade etmektedir.¹¹³ I. Tiglat-pileser’in oğlu Aššur-bel-kala’nın yıllıklarında ise Arvad ismi, Arvad gemilerinin kullanılması hasebiyle geçmektedir.¹¹⁴ Yeni Asur Dönemi belgelerinde de bir Arvad ismi sık sık karşımıza çıkmaktadır. II. Asurnasirpal bir ada olan

¹¹⁰ S. Parpola, and M. Porter (eds.), **The Helsinki Atlas of The Near East in The Neo-Assyrian Period**, Helsinki, 2001, map. 8.

¹¹¹ M. Fales, “Phoenicia in the Neo-Assyrian Period: An Updated Overview”, **State Archives of Assyria Bulletin (SAAB)**, 23, 2017, pp. 181-295.

¹¹² M. Elat, “Phoenician Overland Trade within the Mesopotamian Empires”, in **Ah Assyria ... Studies in Assyrian History and Ancient Near Eastern Historiography**, Cogan and Eph’al (eds.) 1991, p. 21.

¹¹³ RIMA 2 A.0.87.3: 16 - 26

¹¹⁴ RIMA 2 A.0.89.7: iv 1 - iv 3

Arvad'dan haraç aldığını kaydettirmiştir.¹¹⁵ III. Salmanassar döneminde ise Arvad şehrinin Asur karşıtı bir koalisyonun içinde yer aldığı görülmektedir. Qarqar Savaşı sırasında Arvad kralı Matinu-ba'al 200 askeriyle birlikte Asur'a karşı saf tutmuştu. III. Salmaassar bu savaşta müttefik güçleri ağır bir yenilgiye uğrattığını ifade etmektedir.¹¹⁶ III. Adad Nirari ise batıda Büyük Deniz'e (Akdeniz) gerçekleştirdiği büyük sefer sırasında Arvad'a heykelini diktiğini ifade etmektedir.¹¹⁷ III. Tiglat-Pileser zamanında ödeme alınan Fenike, Filistin, İsrail ve Hatti kralları arasında Arvad kralı Mattan-Ba'al ismi geçmektedir. Sanherib döneminde de Arvad haraç alınan şehirlerin arasında sayılmaktadır. Sanherib, Arvad kralı Abdi-Li'ti'nin önemli miktarda hediye ile huzuruna geldiğini ve ayağını öptüğünü ifade etmektedir.¹¹⁸ Asarhaddon döneminde ise karşımıza daha önce Arvad kralı olarak çıkan Mattan-Ba'al ismini tekrardan görüyoruz. Arada uzun bir zaman dilimi olması ve Sanherib zamanında da farklı bir ismin Arvad tahtında olduğu dikkate alınırsa bu kişinin aynı isme sahip farklı bir kral olduğu sonucu çıkmaktadır. Asarhaddon, Arvad kralı Mattan-Ba'al'ında aralarında olduğu Levant ve Hatti krallarını hesap vermeleri için huzura çağırıldığını anlatmaktadır.¹¹⁹ Asurbanipal zamanına gelindiğinde ise, Arvad'ın Asur boyunduruğuna girdiği görülmektedir. Ancak bu boyunduruk "kesin bir Asur ilhaki" anlamı taşııyordu. Asur kralı mevcut kralın yönetici olarak kalmasına izin vermişti. Asurbanipal Arvad kralı Yakın-Lû'nun boyunduruğuna girmesini şöyle anlatmaktadır:

¹¹⁵ RIMA 2 A.0.101.1: iii 84b - iii 89.

¹¹⁶ RIMA 3 A.0.102.22: ii 89b - ii 102.

¹¹⁷ RIMA 3 A.0.104.7: 9 - 12.

¹¹⁸ RINAP 3/1 no. 16: iii 15 - viii 26b.

¹¹⁹ RINAP 4 no. 1: v 54 - v 73a.

RINAP 5/1 no. 74, r 33- r 37.

r 33 [m]ik-ki-lu-ú LUGAL KUR.ar-ú-a-da a-šib ra-pa-áš-ti MURUB₄ tam-tim

r 34 ša ki-ma KU₆ ina A.MEŠ la ni-i-bi gi-piš e-de-e dan-ni šit-ku-nu šub-tu

r 35 ša UGU tam-tim gal-la-ti tak-lu-ú-ma la kit-nu-šú a-na ni-i-ri

r 36 be-lu-u-ti ip-làḫ-ma a-na e-peš ARAD-ti-ia ik-nu-uš-ma i-šu-ṭa ab-šá-a-ni

r 37 KÙ.GI.MEŠ SÍG SA₅.MEŠ SÍG GI₆.MEŠ KU₆.MEŠ MUŠEN.MEŠ šat-ti-šam-ma
ú-kin e-li-šú

r³³⁻r³⁷ “Konumu akıl almaz miktardaki bir suyun içine (ve) güçlü dalgaların inip çıktığı bir yere bir balık gibi yerleştirilmiş olan büyük denizde yaşayan, güçlü denizine güvenen ve (bu yüzden) boyunduruğu kabul etmeyen Arvad ülkesinin kralı Yakīn-Lû, asil krallığımdan korktu ve (sonra) bana itaat etmek için eğildi ve (şimdi) boyunduruğuma girdi. Yıllık olarak, altın (ödemesini), kırmızı-mor yünü, mavi-mor yünü, balığı (ve) kuşları ona yükledim.”¹²⁰

Bu olayın anlatımının yıllıklarda farklı versiyonları da mevcuttur. Bu versiyonlardan birisinde Arvad kralı Yakīn-Lû’nun kızını çeyiziyle birlikte Asurbanipal’e verdiği kayıtlıdır.¹²¹ Yakīn-Lû öldüğü zaman onun oğulları Asurbanipal’in huzuruna gelerek, ona biat etmişler ve bu sayede babalarının tahtına oturmuşlardır. Bu olayın yıllıklara yansımaları şöyledir:

RINAP 5/1 no. 9: i 77 - ii 9

i 77 ul-tu m^aia-ki-in-lu-u LUGAL URU.ar-ú-ad-da

i 78 il-li-ku a-na šim-ti

ii 1 m^aa-zi-ba-a’-al m^aa-bi-ba-a’-al m^aa-du-ni-ba-a’-al 12

¹²⁰ RINAP 5/1 no. 74: r 33- r 37.

¹²¹ RINAP 5/1 no. 11: ii 63 - ii 67.

- ii 2 DUMU.MEŠ^mia-ki-in-lu-u a-šib MURUB₄ tam-tim
ii 3 ul-tú MURUB₄ tam-tim e-lu-nim-ma
ii 4 it-ti ta-mar-ti-šú-nu ú-na-áš-ši-qu GİR.II-ia
ii 5ma-zi-ba-a'-al ḥa-diš ap-pa-lis-ma
ii 6 a-na LUGAL-u-ti KUR.a-ru-ad-da áš-kun
ii 7ma-bi-ba-a'-al^ma-du-ni-ba-a'-al
ii 8 lu-bul-tu bir-me ú-lab-biš ḤAR.MEŠ KÙ.GI áš-kun
ii 9 ina maḥ-ri-ia ul-zi-is-su-nu-ti

i 77 - ii 9 “Arvad kentinin kralı Yakīn-Lū, kaderine gidince (ölünce), denizin ortasında ikamet eden Yakīn-Lū'nun oğulları Azi-Ba'al, Abī-Ba'al (ve) Adūnī-Ba'al huzura kabul hediye(leri) ile birlikte denizin ortasından geldiler (ve) ayaklarını öptüler. Azi-Ba'al'a memnuniyetle baktım ve Arvad topraklarının kralı olarak (onu) atadım. Abī-Ba'al (ve) Adūnī-Ba'al'ı çok renkli süsleri olan elbisele(ler) giydirdim, (bileklerine) altın bilezikler taktım. Onları huzurumda ayakta tuttum.”¹²²

3.5. TABAL VE HİLAKKU ÜZERİNE SEFER

Günümüzde Kayseri, Karaman, Nevşehir, Aksaray ve Niğde illerini için alan bölge Kapadokya bölgesi Asurlular tarafından Tabal (Tevrat'ta Tubal) olarak adlandırılıyordu Asur belgelerine göre doğusunda Melid, güneyinde Hılakku, batısında

¹²² RINAP 5/1 no. 9: i 77 - ii 9.

ise Que ve Frigya bölgeleriyle komşuydu.¹²³ Tabal, Kızılırmak Nehri, Melid, Hilakku, Que, Urartu ve Frigya topraklarının arasında yer alması sebebiyle Asur'un Anadolu ve Suriye hâkimiyeti için stratejik bir noktada bulunuyordu.¹²⁴ Tabal bölgesi, zengin maden kaynaklarına sahip olması ve ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle de Asur açısından değerli bir bölge idi.¹²⁵ Bu gibi etmenlerden dolayı Asur kralları Tabal'ı kontrol altında tutmaya çalışmışlardır. Tabal ülkesinden ilk kez III. Salmanassar'ın saltanatı zamanında söz edilmektedir. III. Salmanassar hâkimiyetinin 22. yılında Fırat'ı geçtiği seferinde Tabal ülkesi krallarından söz etmektedir. Tabal ülkesinin 20 kralının kendisine hediyeler getirdiğini ifade etmektedir. Yıllıklar, III. Tiglat-pileser zamanında da Tabal'a sefer gerçekleştiğini göstermektedir. III. Tiglat-pileser yıllıklarında Tabal ülkesi kralı Uassurme'nin huzuruna gelmemesi üzerine rab rēšu (baş hadım)'yu bu ülke üzerine gönderdiğini ve Tabal seferi sonucunda 10 talent altını ve 1000 talent gümüşü ganimet olarak aldığını ifade etmektedir.¹²⁶ II. Sargon ise Tabal bölgesinde yer alan stratejik bir şehir olan Kiakki'nin isyanı sebebiyle Tabal'a sefer gerçekleştirdiğini anlatmaktadır.

¹²³ K. Doğancı, "Geç Hitit Beylikleriyle Yeni Asur İmparatorluğu Arasındaki Siyasi İlişkiler", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Çalışmaları 2018**, B. Şimşek, C. Şahin, S. Avşaroğlu, E. Akgöz (ed.), Çizgi Kitabevi Yayınları, 2018, s. 12.

¹²⁴ Melville, S. C., (2010). "Kings of Tabal: Politics, Competition, and Conflict in A Contested Periphery". in **Rebellions and Peripheries in the Mesopotamian World**. S. Richardson (Ed.), Winona Lake, IN. Pp. 85–107. 87. pp. 86-88.

¹²⁵ H. H. Duymuş, "Asur Kaynaklarına Göre Demrçağı'nda Tabal Krallığı", **ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2 Sayı: 3, 2011, s. 37-38.

¹²⁶ RINAP 1 no. 47, r 14' - r 15'.

Tabal'ın Asur açısından çok stratejik bir konumda bulunduğu farkında olan II. Sargon bölgedeki isyan karşısında hemen harekete geçmiş, Šinuhtu'nun ailesini, sarayının mallarını ve askerlerini ganimet olarak almış ve Kiakki şehrini yakmıştır.¹²⁷ Asarhaddon zamanında Tabal'ın komşusu olan bölgelere gerçekleştirilen bir seferin anlatımı münasebetiyle Tabal ülkesi isimi geçmektedir.¹²⁸ Ancak Taballılardan şeytani Hititliler olarak söz edilmesi, onların bu isyanda kışkırtıcı rol almış olabileceğine ve Asur aleyhinde davrandığına işaret etmektedir. Asurbanipal dönemi belgeleri de Tabal'ın Asur aleyhinde davranmayı sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Asurbanipal yıllıklarında Tabal'daki durum şöyle ifade etmektedir:

RINAP 5/1 no. 23: 139b - 141b

- 139b ... [ᵐmu-gal-lu LUGAL KUR.tab]-URU šá it-ti LUGAL.MEŠ AD.MEŠ-[ia] id-bu-
bu da-ša-a-ti
- 140 pu-luḫ-ti AN.ŠÁR ᵈNIN.LÍL EN.MEŠ-ia [is-ḫup-ú-šu-ma' ...] x šá a-na ni-ri la ik-
nu?-šú? [DUMU].MUNUS ši-it lib-bi-šú it-ti ANŠE.KUR.RA.MEŠ GAL.MEŠ
- 141 man-da-ta-šú DUGUD-tú ú-še-bi-lam-ma ú-na-áš-šiq GÌR.II-ia [mmu?]-us-si
DUMU-šú šat-ti-šam la na-par-ka-a man-da-at-ta-šú DUGUD-tú
- 142 ú-še-bi-lam-ma ú-šal-la-a EN-u-ti [ni-iš] DÌNGÌR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia ú-
šá-az-kír-šú-ma i-šit ma-mit DÌNGÌR-ú-ti-šú-nu GAL-te
- 143 it-ti mtug-dam-mi-i LUGAL NUMUN ḫal-ga-ti-[i] iš-ta-kan pi-i-šú AN.ŠÁR
KUR-ú GAL-u šá i-ta-a-šú la in-né-et?-ti-qu
- 144 ik-šú-us-su-ma ina ᵈGÌŠ.BAR a-ri-ri pa-gar-šú ú-šaq-me ba-lu GÌŠ.PAN
ANŠE.KUR.RA.MEŠ ŠEŠ.MEŠ-šú [qin]-ni-šú

¹²⁷ ARAB II no. 7, 55, 92, 99, 118.

¹²⁸ RINAP 3/1 no. 2. iii 47 - iii 56.

145 NUMUN É AD-šu ERIM.ĦI.A-šú DAGAL-tum tuk-lat Á.II-šú
ANŠE.KUR.RA.MEŠ ANŠE.KUNGA.MEŠ ina la mi-ni ina mil-[ki ra]-ma-ni-šú-
nu

146 iš-šal²-lu-u-ni a-na KUR AN.ŠÁR.KI ...

^{139b - 141b} “Atalar[ım] olan krallara saygısızca konuşan [Tabal ülkesinin kralı Mugallu (ya gelince)] efendilerim (tanrı) Aššur’un (ve) tanrıça Mullissu’nun korkusu [onu ezdi ve] boyund[uru]ğumu kabul etmeyen [O...] kendi soyundan olan [kız]ını, büyük atlar (ve) ön[em]li miktarda ödemesiyle birlikte gönderdi ve ayaklarını öptü.

^{141b - 146b} Onun oğlu [M]ussi(‘ye gelince), O önemli miktardaki ödemesini kesilmeksizin yıllık olarak gönderdi ve ve asil krallığıma müracaat etti. Ona büyük [tanr]ıların [huzurunda yemin] ettirdim, fakat o büyük tanrıların huzurunda ettiği yemini unuttu (ve) göçebelerin kralı Tugdamme’nin tarafını tuttu. (Tanrı) Aššur, aşılamayan sınırları olan büyük dağları ele geçirdi ve onun bedenini şiddetli bir ateş ile yaktı. (Sahip olduğum) Okçu(ları veya) atları (kullan)maksızın onun kardeşlerini, babasının evinin soyundan olan [kla]nını, onu destekleyen büyük ordusunu, atlarını, sayısız miktardaki katırlarını, ken[di ist]ekleri doğrultusunda Asur’a taşıdım.¹²⁹

Belgeden anlaşıldığı üzere Asur krallarına saygısızca konuşan Tabal kralı Mugallu’nun Asur’a tabi olmuş ve Asur boyunduruğunu kabul etmiştir. Ancak yerine geçen oğlu Mussi başlangıçta Asur’a tabi olmayı kabul etmiş olmasına rağmen, Kimmerler ile ittifak kurmuş ve Asur’a başkaldırmıştır. Bu girişiminin bedelini ise çok ağır ödemiştir. Gerçekleştirilen askeri sefer neticesinde Tabal ülkesinin Asilleri, askerleri ve mal-mülkleri Asur’a taşınmıştır.

¹²⁹ RINAP 5/1 no. 23: 139b - 141b.

Asurbanipal Dönemi'nde Anadolu'daki bir diğer hadise de o güne kadar Asur hâkimiyetini kabul etmemek için direnen Hilakku'nun Asur tabi olmasıdır. Hilakku Asur açısından stratejik bir noktada bulunan Kilikya'nın iki önemli kendinden birisiydi. Diğer önemli kent ise Que'ydi. Adana ve çevresi Que olarak adlandırılırken, batısındaki dağlık bölgenin en azından bir bölümü için Hilakku denilmiştir. Kilikya, jeopolitik konumu ve zengin doğal kaynakları nedeniyle, Yeni Asur Devleti'nin Anadolu politikasında daima öncelikli bir yer tutmuştur.¹³⁰ Kilikya'nın İran, Mezopotamya, Mısır, Ege, Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Anadolu dünyalarını yaklaştıran stratejik konumuyla, Asur açısından önem arz ettiği sürekli tekrarlanan seferlerden anlaşılmaktadır. Kilikya'ya sık sık sefer gerçekleştirilmesinin altında yatan sebeplerden birisi de başta gümüş olmak üzere bölgenin zengin maden kaynaklarına erişimin sağlanması idi. III. Salmanassar'dan itibaren Anadoludaki gümüş madenlerinin kontrolü, Yeni Asur politikasının öncelikli hedefini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Kilikya bölgesinden ilk kez III. Salmanassar'ın saltanatının 20. yılında gerçekleşen bir sefer vesilesiyle söz edilmektedir.¹³¹ Bu seferle Asur'un hâkimiyetini kabul eden Que'nin III. Salmanassar'ın iktidarının 26. yılında isyan ettiği yıllıklara yansımıştır. Asur kralı çıktığı seferle isyana öncülük eden Katê'yi yenilgiye uğratarak, yerine kardeşi Kirrî'yi Que tahtına oturtmuştur. Bu sefer sırasında çok sayıda ganimet alınmış, şehirler yakılıp yıkılmıştır. III. Salmanassar sefer dönüşü

¹³⁰ M. Kurt, "Que Ülkesi ve Yeni Asur Devleti'nin Anadolu Politikası Bakımından Önemi", **Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt X, Sayı 3, Afyon, 2008, ss. 117-134.

¹³¹ RIMA 3 A.0.102.10: iv 22b - iv 34b.

Amanoslar'dan kestiği sedir ağaçlarını da Asur'a taşıdığını ifade etmektedir.¹³² Bu da Kilikya'nın Asur'un kereste ihtiyacı açısından da önemli olduğunu göstermektedir.

Kilikya'nın diğer önemli şehri olan Hılakku'dan söz edilmesi ise ilk kez II. Sargon dönemindedir. II. Sargon'un yıllıklarında, Tabal kralı Ambaris'in kızıyla birlikte Hılakku topraklarını Asur kralına verdiği kayıtlıdır.¹³³ Bu belgeden Hılakku'nun Tabal kontrolünde olduğu sonucu çıkmaktadır. Sanherib döneminde de Hılakku problemli bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanherib çıktığı bir sefer ile Hılakku halkını koyun gibi kestiğini ifade etmektedir.¹³⁴ Fakat bu denli şiddetli bir müdahaleye rağmen Hılakku'da problemler devam etmiştir. Hılakku bir isyan sebebiyle yıllıklara takrardan konu olmuştur. Hılakku yöneticisi Kirūa isyan edince, Sanherib birliklerini Hılakku üzerine göndermiş, isyan şiddetli bir şekilde bastırılmış ve Ninive'ye getirilen Kirūa'nın dersi yüzülmüştür.¹³⁵ Asarhaddon'un saltanatı zamanında da Kilikya'da Asur'a karşı ciddi isyanlar çıktığı görülmektedir. Asarhaddon Kilikya bölgesindeki bu isyanı bastırarak onların boyunduruğu altına aldığı ifade etmektedir.¹³⁶ Ancak bu boyunduruğun uzun sürmediğini Asurbanipal'in yıllıklarından öğreniyoruz. Asurbanipal, Hılakku'dan atalarının boyunduruğunu kabul etmeyen bir bölge olarak söz etmektedir. Fakat Hılakku'nun Asurbanipal zamanında kendi isteğiyle Asur boyunduruğuna girdiği görülmektedir. Bu durum yaklaşan Kimmer tehdidiyle alakalı olabilir. Yıllıklar bu olayı şöyle bildirmektedir:

¹³² RIMA 3 A.0.102.14: 132 - 141b.

¹³³ ARAB II no. 55.

¹³⁴ RINAP 3 no. 44: 24 – 25b.

¹³⁵ RINAP 3/1 no. 17: iv 61 - iv 86.

¹³⁶ RINAP 4 no. 2. iii 47 - iii 56.

RINAP 5/1 no. 11, ii 75 - ii 80

ii 75 ^msa-an-da-šar-me KUR.ḫi-lak-ka-a-a

ii 76 ša a-na LUGAL.MEŠ AD.MEŠ-ia la ik-nu-šú

ii 77 la i-šu-ṭu ab-šá-an-šú-un

ii 78 DUMU.MUNUS ši-it lib-bi-šú it-ti nu-dun-né-e ma-a'-di

ii 79 a-na e-peš MUNUS.AGRIG-u-ti a-na NINA.KI

ii 80 ú-bil-am-ma ú-na-áš-šiq GÌR.II-ia

75 - ii 80 *“Benim atalarım olan krallara boyun eğmeyen ve onların boyunduruğuna girmeyen Hılakku (Kilikya) ülkesinden Sanda-šarme’ye (gelince), O kendi soyundan olan kızını önemli miktardaki çeyiziyle birlikte hizmetçi olarak hizmet etmesi Ninive’ye getirdi ve O benim ayaklarını öptü.”*¹³⁷

3.6.KİMMERLE İLİŞKİLER

Kimmerler hakkındaki ilk bilgiler Klasik Yunan yazarlarının eserlerinden gelmekteydi. Ancak Çivi yazısının okunmasıyla birlikte onların bu belgelerde de kendilerine yer buldukları görülmüştür. Bu da onların Anadolu ve Mezopotamya siyasetini etkilerinden kaynaklanmaktaydı. Özellikle Kurgan kazıları Onlar ve İskitler hakkında oldukça fazla kültürel bilgi sağlamaktadır. Ancak ne yazık ki sadece maddi kalıntılara dayanarak Kimmerler’in etnik kökeni üzerine tespit yapmak çeşitli zorluklar ortaya çıkarmakta ve farklı görüşlerin savunucuları arasında bir gerilime neden olmaktadır. Yazılı kaynaklarda bu konuda pek fazla bilgi sağlamamaktadır. Hatta çivi yazısının çözülünceye dek Kimmerler hakkında bilgi veren yazılı kaynaklar yetersiz

¹³⁷ RINAP 5/1 no. 11, ii 75 - ii 80.

kalmaktaydı. Çivi yazısının çözülmesiyle birlikte kısmen de olsa Kimmerler hakkında yeni bilgilere ulaşılmış oldu. Bu bilgiler boşlukları tam anlamıyla doldurmamasına rağmen bazı tespitlerin yapılmasını mümkün kılmaktadır.¹³⁸ Yunan Kaynaklarından farklı olarak, Asur kaynakları Onların II. Sargon Dönemi'nden Asurbanipal Dönemi'ne kadar bölgede önemli bir siyasi güç olduklarını göstermektedir.

Yine aynı şekilde kaynakların sınırlı olması sebebiyle Kimmerler'in nereden geldiği konusunda kesin bilgilere sahip değiliz. Orta Asya Bozkırlarından gelip bu coğrafyaya yerleşmesi kuvvetli ihtimaldir. Kimmerler, Proto-Türkler olarak tanımlanan Ural - Altay kökenli bozkır göçbelerininin batı kolunu oluştururlar. M.Ö. II. bin yıldan M.Ö. VIII. yüzyıla kadar merkez Kırım olmak üzere Karadeniz'in kuzeyinde, Avrasya bozkırlarında ve Kafkasya bölgesinde yaşamışlardır.¹³⁹

İskitlerin, Kimmer topraklarına gelmesiyle, Kimmerler iki göç koluna ayrılarak yurtlarını terk etmişlerdir.¹⁴⁰ Doğu göç kolunu oluşturan Kuban ve diğer Kafkas boyları ise, güneye doğru göç etmişlerdir.¹⁴¹ Kafkas geçitlerini aşan bu Kimmer göç dalgaları

¹³⁸ S. F. Adalı, "Tugdammu and the Cimmerians: A Test of Piety in Assyrian Royal Inscriptions", in **Time and History in the Ancient Near East**, L. Feliu et al (eds.),. Proceedings of the 56th Rencontre Assyriologique Internationale at Barcelona 26-30 July 2010, Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 2013, p. 587

¹³⁹ M. T. Tarhan, Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler. **I. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, İstanbul, 1983, s, 109.

¹⁴⁰ E. V. Cernenko, **The Scythians 700 – 300 BC** (Illustrate: A. Mcbride – Gorelik), Osprey Publishing, 1983, p. 5

¹⁴¹ M. T. Tarhan, "Eskiçağ 'da Kimmerler Problemi", **VIII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 1976, s. 365.

yeni bir yurt edinmek amacıyla Urartu topraklarına yayılarak Anadolu'yu istila etmeye başlar.¹⁴²

Kimmerler'in ilk önce Manna Bölgesinden Urartu'nun Manna yönünden geldikleri yönündedir. Zira Manna Ülkesi, Urmiye Gölü'nün güney-güneydoğusunda yer almaktadır. Görüşün temel noktası ise, Manna bölgesinden gelen Kimmerler'e karşı Urartu kralı I. Rusa önderliğinde birkaç krallığın büyük bir olasılıkla M.Ö. 715 yılında Uesi (Başkale'ye lokalize edilmektedir)¹⁴³ kenti civarında yenilgi almasına dayanır. Kimmerler'in Manna ülkesinden saldırımları ve Urartuların yandaşları ile Uesi'ye Kimmerler üzerine yürümesi, Kimmerler'in Trans Kafkasya'dan değil İran yaylasından Urartu üzerine geldikleri yönündeki iddiaları güçlendirmektedir. Kimmerler, I. Argiştı zamanında da Urartu'yu yenilgiye uğratmıştır (MÖ 707). Urartu kralı III. Rusa ise Kimmerler'i savaşıarak alt edemeyeceğini anlamış olacak ki, onlarla anlaşma yapmış ve onların Anadolu'nun içlerine gitmelerine izin vermiştir.¹⁴⁴

Kimmerler'in Asurlar ile münasebetleri de Urartu topraklarından geçip Anadolu içlerine ilerlemeleriyle birlikte gerçekleşmiş gözükmektedir. Asur yazılı belgelerinde "Gimirrai" olarak geçen Kimmerlerin isimlerine ilk kez kral II. Sargon'un valilerinden

¹⁴² Tarhan, 1983, ss. 109- 110

¹⁴³ O. W. Muscarella, "The Location of Ulhu and Uişe in Satgon II's Eighth Campaign, 714 B.C.", **Journal of Field Archaeology**, 13(4), 1986, p. 467, M.Van Loon, "The Inscription of Ishpuini and Meinua at Qalatgah, Iran", **Journal of Near Eastern Studies (JNES)**, 34 (3), 1975, p. 205.

¹⁴⁴ İ. Durmuş, "Anadolu'da Kimmer ve İskitler". **Bellekten**, Cilt: LXI – Sayı: 231, 1997, s. 274.

aldığı mektuplarda görürüz¹⁴⁵ Ninive (Koyuncuk) Arşivi'nden çıkan mektupta Kimmerler'in Urartu Ülkesi'ne girmesi şu şekilde anlatılmıştır:

SAA 05 145 o 1- r 14

- o 1 a-na LÚ.NÍGIR—É.GAL
- o 2 EN-ia
- o 3 ARAD-ka ^mARAD—^d30
- o 4 [LÚ].ga-me-ra-a.a
- o 5 x an[?]-ni^{*}-ú
- o 6 it^{*}-tu^{*}-ši TA^v ŠÀ-bi
- o 7 KUR^{*}.ma^{*}-na^{*}-a.a
- o 8 ina^{*} ŠÀ^{*}-bi^{*} KUR.URI
- o 9 e^{*}-tar-ba
- o 10 [ina] URU^{*}.ḫu[?]-u[']-di-a-da-e
- o 11 [x x]+[x x x] ^{md}15—BÀD
- o 12 [ina] URU^{*}.tu^{*}-ru^{*}-uš^{*}-pa^{*}-a
- o 13 [x] ŠÀ[?] [x] šá^{*}-ki-ni
- o 14 LÚ^{*}.DUMU—šip-ri
- o 15 šá LÚ.EN.NAM
- b.e. 16 URU.ú-e-si^{*}
- b.e. 17 UGU mur-[za]-ni
- b.e. 18 it-tal^{*}-[ka]

¹⁴⁵ “Kimmer Ülkesi (KUR.gi-mir-a.a)” SAA 05 144, 9; SAA 5 144, r 5; “Kimmerli ([LÚ].ga-me-ra-a.a)” SAA 5 145: 4.

r 1 ina UGU [kit[?]-ri[?]]
r 2 ma-a e^{*}-mu-qi-ka
r 3 lil-li-ku-ni
r 4 ina UGU URU.pu-li-a.a
r 5 ina UGU URU.su-ri-a-na-a.a
r 6 KUR.URI gab-bi-šú
r 7 ip-ta-làḫ
r 8 a—da-niš
r 9 e-mu-qi ú-pa-ḫu-ru
r 10 ma-a i—su-ri
r 11 ki-ma ku-pu-u
r 12 i-di-i-ni
r 13 ma-a ni-za-qu-pu
r 14 ina UGU-ḫi-šu

1-3 “Efendim, saray habercisine: sizin hizmetkârınız Urda-Sin.

4 - 13 *Kimmerli (kral) Manna’dan ayrıldı [...] ve Urartu’ya girdi O Hu'diadae [da/içinde]; Sarduri [...] Tur[u]špâ’da*

14 - r5 *Wais[i] valisinin elçisi [yardım] için Ur[za]na gitti, şöyle diyor: ‘Pulia ve Suriana halkına (yardım) sizin birliklerinizin gelmesine izin verin.’*

r6 - r14 *Urartu’nun hepsi çok korkmuş durumda. Onlar ordularını birleştiriyorlar, şöyle demektedir: ‘belki daha fazla kar yağdığı zaman, ona saldırabiliriz.’ ”¹⁴⁶*

¹⁴⁶ SAA 5 145: o 1- r 14; Waterman, RCAE, I, no: 112.

Başka bir raporda da Kimmerler'in Uşunali'de kamp kurduğu ifade edilmektedir.¹⁴⁷ Kimmerler ile ilgili bilgiler raporlarla ya da kehanet metinleriyle sınırlı kalmamış, yıllıklarda Kimmer sorununa yer verilmişti. Asur yıllıklarında da Kimmerler, "Gimiraya (gi-mir-a-a)¹⁴⁸" ve "Gimirraya (gi-mir-ra-a-a)¹⁴⁹" şeklinde isimlendirilmişlerdi. Asur belgelerinde Kimmer ismi için genellikle "düşman (LÚ.KÚR¹⁵⁰)" kelimesi ve ummanmada terimiyle birlikte kullanılmaktadır. Ummanmada, Akad literatüründe Elamlılar ve İskitler de dâhil olmak üzere çeşitli düşmanları tanımlamak için kullanılan bir terimdi.¹⁵¹

Asur belgelerinde ilk kez II. Sargon döneminde isimlerine rastlanılan Kimmerler'in Asur yıllıklarında görülmesi ise ilk kez Asarhaddon dönemindedir. Sanherib'in ölümüyle birlikte tahtın en güçlü varisi olan Asarhaddon üç cephede

¹⁴⁷ SAA 5 144.

¹⁴⁸ RINAP 4 no. 3: ii 16'; RINAP 4 no. 30: o 19'; RINAP 4 no. 60: o 1'; RINAP 4 no. 77: 18; RINAP 4 no. 78: 17; RINAP 4 no. 79: 17; RINAP 4 no. 93: 8; RINAP 5/1 no. 3: ii 92 RINAP 5/1 no. 4: ii 67' RINAP 5/1 no. 6: iv 1' RINAP 5/1 no. 7: iii 24" RINAP 5/1 no. 9: ii 16 RINAP 5/1 no. 11: ii 104 RINAP 5/1 no. 11: ii 108 RINAP 5/1 no. 11: ii 119.

¹⁴⁹ RINAP 4 no. 1: iii 43; RINAP 4 no. 2: ii 1; RINAP 4 no. 4: i' 2'; RINAP 4 no. 97: 23; RINAP 5/1 no. 2: vi 23; RINAP 5/1 no. 74: r 26.

¹⁵⁰ Akadca "nakru": RINAP 5/1 no. 4: ii 67'; RINAP 5/1 no. 6: iv 1'; RINAP 5/1 no. 7: iii 24".

¹⁵¹ Grayson, 1991, p. 146; S. F. Adalı, **The Scourge of God: The Umman-Manda and its Significance in the First Millennium B.C. (State Archives of Assyria Studies Volume 20)** Publications of the Foundation for Finnish Assyriological Research No. 3). The Neo-Assyrian Text Corpus Project, Winona Lake, 2011.

düşmanlarla ve isyancılarla savaşmak zorunda kalmıştır. Çetin bir mücadeleden sonra tahtı ele geçiren Asarhaddon Kimmer ve Hilalkku müttefik güçleriyle savaşmak zorunda kalmıştır. Asur kralı yıllıklarında, uzak topraklardan gelen Kimmerli Teuşpa ile savaştığını ve onu kılıcıyla vurduğunu söylemektedir.¹⁵² Bunun yanında Asarhaddon'un kızlarından birisini İskit kralı Bartatua ile evlendirip onu yanına çekmesi Kimmer saldırılarına karşı bir önlem olarak da düşünülebilir.¹⁵³

Asurbanipal'in Kimmer tehdidiyle karşılaşması ise babası döneminde, veliaht prensliği zamanında gerçekleşmiştir. Asurbanipal'in babası Asarhaddon'a gönderdiği raporda şu ifadeler yer almaktadır:

SAA 16 015: 1-11

- o 1 [a-na LUGAL] be-lí-ia ARAD-ka ^maš-šur—DÛ—A
- o 2 [lu DI-mu] a-na MAN be-lí-ia aš-šur ^dEN ^dPA
- o 3 [a-na] LUGAL be-lí-ia lik-ru-bu ina UGU ^mra-ḫi-iš—U.U
- o 4 [ša] LUGAL be-lí-ia iq-bu-ni ma-a le-ru-ub
- o 5 [ina pa]-ni-ka šá-al-šu qí-bi-a a-sa-al-šú
- o 6 [ki]-i* an-ni-i iq-ṭi-bi ma-a ša MAN iš-pur-ni-ni
- o 7 ma*-a a-mur pa-ni šá ^mia-ze-e a-ki* ma-a ina UGU
- o 8 LÚ^v.gi-mir-ra-a.a am-mu-te qí-ba-áš-šú a-ki
- o 9 ra-mì-ni-ka a-ta-lak ma-a pa-ni-šú a-ta-mar
- o 10 ma-a pa-liḫ a—dan-niš ma-a aq-ṭi-ba-šú ina UGU LÚ^v.gi*-mir-[ra-a.a]
- o 11 ma a-ta-a LÚ^v.gi-mir-a.a ta-ši* ma-a ki*-i* an*-[ni-i]

¹⁵² RINAP 4/1 no. 1: iii 43 - iii 46.

¹⁵³ Durmuş, 1997, s. 280.

¹⁻² *Efendim [krala], hizmetkârınız Asurbanipal. Efendim krala [sağlık sıhhat (dilerim).] Aşşur, Bel and Nabû efendim kralı korusun.*

³⁻⁵ *Efendim kral Rahiṣ-Dadi hakkında şöyle dedi: “Ona [huzuru]na gelmesine izin ver, onu sorgula ve bana rapor et” Onu sorguya çektim ve O bana şöyle dedi:*

⁶⁻¹¹ *Kral beni gönderdi (şöyle söylüyor): ‘Iyazê’nin yüzünün nasıl olduğunu görün ve bu Kimmerler hakkında bir parça fikir verecek.’ Yüzünü görmeye gittim: çok korkmuştu. Ona Kimmerler hakkında sordum: ‘Neden Kimmerler’i yerinden ettin’ ve O şöyle dedi:”¹⁵⁴*

Belgenin geri kalan kısmı oldukça kırık olduğu için Izaye’nin ne söylediğini öğrenemiyoruz. Kimmer tehdidinin Asurbanipal zamanında da devam ettiği belgelerden anlaşılmaktadır. Asurbanipal Dönemine ait olan ABL 1391 numaralı kehanet metinde geçen “. . . o batı toprakları için kötü bir kehanettir... Kimmer ülkesi her ne yapabildiyse, kötü (?) o buraya gelmeyecek; efendim krala, o gelmeyecek(?)”¹⁵⁵ ifadesi Kimmer tehdidi karşısındaki tedirginliğe işaret etmektedir. Kehanet metninin devamında yer alan “¹⁴⁻¹⁶ “Eğer ayyar ayında Mars (ilk) görünürse, düşmanlık eylemleri olacak; (bu) barbarlar tarafından yıkım (anlamına gelir). Barbarlar Kimmerler’dir.”¹⁵⁶ ifadesi belirtilen kehanetin gerçekleşmesi durumunda Kimmerler’in Asur ülkesine yıkım getireceğini öngörmektedir.

¹⁵⁴ SAA 16 015: 1-11.

¹⁵⁵ L. F. Hartman, “The Date of the Cimmerian Threat against Ashurbanipal According to ABL 1391”, **Journal of Near Eastern Studies (JNES)**, Vol. 21, No. 1, 1962, pp. 25-37, st. 1-4.

¹⁵⁶ ABL 1391: 14 – 16.

Kraliyet mektupları arasında yer alan istihbarat raporlarında Asurbanipal'ın Kimmerler'e elçi gönderdiğini görmekteyiz. Ancak belgenin büyük oranda kırık olması elçi gönderiminin hangi amaçla olduğunu ortaya koymamaktadır.¹⁵⁷ Yine SAA 4 269 kehanet metni ve SAA 4 296 numaralı istihbarat raporunda geçen “Kimmer ordusu (LÚ.ERIM-MEŠ LÚ.gi-mir-ra-a.a)” ifadesi Asur ile Kimmerler'in askeri ve politik olarak bir ilişki içerisinde olduklarını göstermektedir.

Sadece mektuplar ve kehanet belgeleri değil kraliyet yazıtları da Kimmerler hakkındaki bilgileri barındırmaktadır. Asurbanipal dönemine ait yıllıklarda Kimmerler hakkındaki ilk bilgiler Kimmerler'in Lidya topraklarına gerçekleştirdikleri akınlarla ilgilidir. Asurbanipal, yıllıklarında Lidya kralın Giges'in Kimmerler'i yendiğini ve kendisine ganimetlerden pay gönderdiğini söylemektedir. Bu zaferde hem Asur tanrılarının desteğinin olduğunu ifade edilmesi hem de Giges'in ganimetlerden pay göndermesi, Asurbanipal'ın Lidya ordusuna destek gönderdiğine kanıt oluşturabilir. Bu olay yıllıklara şöyle yansımıştır:

RINAP 5/1 no. 3: ii 92- iii 4.

- ii 92 LÚ.gi-mir-a-a LÚ.KÚR ek-šu šá la ip-tal-la-ḫu
ii 93 AD.MEŠ-ia ù ia-a-ši la iṣ-ba-tú GİR.II LUGAL-ti-ia
iii 1 ina tukul-ti AN.ŠÁR u ^dAMAR.UTU EN.MEŠ-ia
iii 2 ina GIŠ.ši-iṣ-ši GIŠ.šat qa-ti GIŠ.ši-ga-ri ú-tam-me-eḫ-ma
iii 3 it-ti ta-mar-ti-šú ka-bit-ti ú-še-bi-la
iii 4 a-di maḫ-ri-ia a-tam-ma-ru da-na-an AN.ŠÁR u ^dŠÚ

ii 92- iii 4 “Beni ve atalarımı korkutamayan tehlikeli düşman Kimmerler(e gelince) asil krallığının ayağını tutmadılar (biat etmediler). Efendilerim Aşşur ve Marduk'un

¹⁵⁷ SAA 4 295.

desteğiyle, O (Giges) (onları), kelepçe, pranga ve boyun prangası ile sıkıştırdı/bağladı ve (onları) sayısız miktarda huzura kabul hediyesi ile birlikte benim huzuruma gönderdi. Tanrılar Aşşur ve Marduk'un gücünü sürekli olarak gördüm."¹⁵⁸

Başka bir belgeden Kimmerlerin tekrardan Lidya topraklarına saldırdığını anlıyoruz. Bu saldırı karşısında Lidya kralı Giges'in Asur'dan ve Mısır'dan yardım istemesi bu paniği açıkça gözler önüne sermektedir. Ancak Giges Kimmer tehdidine karşı Asur'dan yardım alamamış ve Kimmer saldırısı sonucu hayatını kaybetmiştir.¹⁵⁹ Lidya akınlarından sonra Kimmerler'in Asur ülkesine yöneldiği görülmektedir. Kral yıllıkları Bu akınlar sırasında kraliyet Kimmerler'in başında Tugdamme'nin bulunduğunu ifade etmektedir. Asurbanipal kaynaklarında *göçebe insanların kralı*¹⁶⁰ ve *dağ sakinlerinin kralı*¹⁶¹ olarak karşımıza çıkan kişinin Herototos'un "Historia" adlı eserinde de Dugdamme adıyla geçmektedir. Kimmer kralı Tugdamme Asur'a iki saldırı düzenlemiştir. Bu saldırıların ilkinde Anadolu'da yer alan kralların da desteğini aldığı anlaşılmaktadır. Yıllıklarda Tabal Ülkesi'nin Tugdamme'yi desteklediği ifade edilmektedir.¹⁶² Ancak işler Tugdamme'nin istediği gibi gitmemiş ve Kimmer kampında yangın çıkması sebebiyle Tugdamme başarısız olmuştur. Bu saldırı şu şekilde anlatılmaktadır:

RINAP 5/1 no. 23: 146b - 159

¹⁵⁸ RINAP 5/1 no. 3: ii 92- iii 4.

¹⁵⁹ Ashurbanipal 11, ii 119 – ii 125; Grayson 1991, 145 – 146.

¹⁶⁰ ^mtug-dam-mi-i LUGAL NUMUN ḫal-ga-ti-[i] Bkz. RINAP 5/1 no. 23: 143.

¹⁶¹ ^mtug-dam-mi-[i] LUGAL šad-da* -a-a-ú Bkz. RINAP 5/1 no. 23: st. 146.

¹⁶² RINAP 5/1 no. 23: 141b - 146b.

- 146b ... ^mtug-dam-mì-[i] LUGAL šad-da*-a-a-ú gu-tu-um.KI muš-tar-[ḥu] ša pa-laḥ
DĪNGĪR.[MEŠ] la i-du-ú
- 147 a-na e-muq ra-ma-ni-šu it-ta-kil-ma ERIM.ḪI.A-šú id-kam-ma a-na e-peš
MURUB₄ u ta-ḥa-zi ina mì-šir KUR AN.ŠÁR.KI it-ta-di KARASŠ* -su
- 148 AN.ŠÁR ^dNIN.LÍL ^dEN ^dAG ^d15 a-ši-bat URU.LÍMMU-DĪNGĪR [a-na] pi-i-šú
er-ḥi e-ziz-ú-ma im-ta-ra-aš UGU-šú-un 51
- 150 i-na a-mat [DĪNGĪR]-ti-šú-nu GAL-[ti ^dGÍŠ].BAR ul-tú AN-e im-qu-tam-ma šá-
a-šú ERIM.ḪI.A-šú KARASŠ-su ú-[qal]-li-šú-nu-ti
- 151 ^mtug-[dam-mì-i ip]-lāḥ-ma na-kut-tu ir-ši-ma ERIM.ḪI.A-šú KARASŠ-su is-suḥ-
ma a-na EGIR-[šú a]-na KUR-šú i-tur
- 152 pu-luḥ-ti AN.ŠÁR ^dNIN.LÍL ^dEN ^dAG ^d[15 a-ši]-bat URU.LÍMMU-[DĪNGĪR
DĪNGĪR.MEŠ šá ú]-tak-kil-u-in-ni is-ḥúp-šú-ma LÚ.MAḪ.MEŠ-šú šá ṭu-u-bi
- 153 ù su-lum-[me-e ...] am-ḥur KÙ.GI lu-bul-tu bir-me [GADA].MEŠ it-ti
ANŠE.KUR.RA.MEŠ GAL.MEŠ [...]
- 154 ši-mit-[ti ni-ri ANŠE.KUR.RA].MEŠ ru-kub be-lu-ti-šú til[?]-[li] ú-nu-ut MÈ
man-da-at-ta-šú DUGUD-[tú] ú-še-bi-lam-ma ú-na-áš-[šiq GĪR].II-ia
- 155 a-na la ḥa-ṭe-e [mi]-šir KUR AN.ŠÁR.KI zik-ru šá [AN.ŠÁR u ^d]NIN.LÍL ú-
[šá]-az-kír-šú-ma ú-dan-nin it-ti-šú áš-ta-kan ma-mitu šu-u ma-mit
DĪNGĪR.MEŠ
- 156 GAL.MEŠ [EN.MEŠ-ia ip-ru-uš]-ma i-ta-šùn [e-tiq-ma a-na mi-šir KUR]
AN.ŠÁR.KI ú-ša-am-mir MUNUS.ḪUL a-šar ti-ib [GADA[?]] iḥ-ṭi ina mi-šir
[KUR AN.ŠÁR.KI]
- 157 a-na šá-ka-ni na-[mur-rat[?] GÍŠ.TUKUL.MEŠ] AN.ŠÁR EN-ia is-ḥúp-šú-ma
maḥ-ḥu-tiš il-lik-ma ina mì-qit ṭè-[e]-me ú-na-šak rit-ti-šú mut-ta-as-su im-ma-
šid-ma

158 si-iḫ-lu iš-ša[?]-[kin ina lib-bi-šu] EME-šu im-mar-ṭa-ma im-cut GIŠ-šu ina za-a-bi u ḫa-a-li u₈-a a-a iq-ta-ti na-piš-tuš [...]

159 ina ḫat-ti ra-ma-ni-šu-nu [ú-ra-si-bu a]-ḫa-meš ina GIŠ.TUKUL.MEŠ i-dal-la-lu ta-nit-ti AN.ŠÁR EN GAL-[e EN]-ia ...

146b - 151 “Dağ sakinlerinin [k]ralı, tanrı[lara] nasıl saygı gösterileceğini bilme[m]eyen küst[ah] Gutili Tugdamm[î](ye gelince), kendi gücüne güvendi ve (sonra) askerlerini topladı ve mücadeleyi sürdürmek ve savaşmak için Asur topraklarına kamp kurdu. Tanrılar Aššur, Mullissu, Bēl (Marduk), Nabû (ve) Arbela kentinde yaşayan [İš]tar onun kışkırtıcı konuşması [karşısında] öfkeleni ve o (konuşma) onları rahat[sız] etti. Büy[ük tanrı]ların emri ile [ate]ş gökten düştü ve onu, ordularını (ve) kampını yak[tı]. Tug[dammi kork]tu ve endişelendi ve [ord]ularını geri çekti (ve) ülkesin[e g]eri döndü.

152 - 159 Beni destekleyen [tanrılar A]ššur, Mullissu, Bēl (Marduk), Nabû, (ve) Ar[bel]a şehrinde [yaşayan İštar]’ın korkusu, onu ezdi [O] iyi dilek ve ba[rış] (mesajları ile birlikte) elçilerin[i gönderdi. Ben] aldım [...]. O büyük a[t]lar [...kenar süslü] at ko[şum takımları] onun asil araçlarının [at]ları, ek[ipman], (ve) savaş aletleri, onun öne[mli miktardaki] ödemesi ile birlikte altın, çok renkli süslemeli giysiler, (ve) [keten kıyafetler]leri ge[ti]rdi ve O benim aya[ğ]ı[mı] öp[tü].”¹⁶³

Ninive’den ele geçen Prizma J’de de Kimmer kral Tugdamme’nin saldırısından söz edilmektedir. Bu anlatım da ilk saldırıyla ilgili olmalıdır. Metin şöyledir:

RINAP 5/1 no. 13: viii 6 - viii 20

viii 6 [... ^mtug-dam-mu[?]]-ú NUMUN ḫal-ga-[te-e]

¹⁶³ RINAP 5/1 no. 23: 146b – 159.

- viii 7 [...] la ba-bil [...]
- viii 8 [... a-na e]-muq ra-man-i-šu it-[ta-kil-ma]
- viii 9 [... ki-ma] ZI-ut BURU₅.ĦI.A ma-a'-[di ...]
- viii 10 [...] x id-ka-[am-ma[?] a-na[?] e-peš[?] MURUB₄[?] u MÈ[?]]
- viii 11 [ina[?] mì-šir[?] KUR AN.ŠÁR.KI[?] it-ta]-ad-di KARASŠ-[su ...]
- viii 12 [... im[?]]-da-TAR-ma LU MU RA DA x [...]
- viii 13 [... ^dGIŠ].BAR TA AN-e im-qu-ta-ma
- viii 14 [... a-na[?]] pi-i-šú er-ĥi e-zi-zu-ma [im-ta-ra-aš[?] UGU-šú-un[?]]
- viii 15 [i-na[?] a-mat[?] DINGİR-ti-šú-nu] GAL-ti a-šar šit-ku-[nu ...]
- viii 16 [... ^dGIŠ].BAR TA AN-e im-qu-ta-ma
- viii 17 [šá-a-šú ERIM.ĦI.A-šú KARASŠ-su] ú-qal-li-šú-nu-ti
- viii 18 [^mtug-dam-mi-i ip-lâĥ-ma] na-kut-tú ir-ši
- viii 19 [...] x x a-na URU.ĦAR-ZA-al-le-e
- viii 20 [...] x [...] iš-šu-šu

viii 6 - viii 20 “[...] getir[m]eyen, kendi [güc]üne gü[venen], göçe[be ... Tugdamm]î, çekirge sür[üsü isti]lası [gibi ... (ordusunu) ... ve savaşmak ve mücadele etmek için] toplad[ı]. O [Asur ... bölgesine] kamp[ını ku]rdu. [... tanrılar] Ninivel[i İstar] Arbelalı İstar, [...] onun kışkırtıcı konu[şması] karşısında öfkeleni ve [bu durum onları rahatsız etti. Bü]yük [ilahların emriyle onların konu[ş]landığı yere] gökten ateş düştü ve [onu, ordusunu (ve) kampını] yaktı. [Tugdamme korktu ve] endişelendi. [...]ĦARZAallê şehrine [...] Onlar onu kaçırdılar.”¹⁶⁴

Başka bir belge de geçen “[... Onun ülkesinin [insanları ona karşı isyan etti. [...] o hayatı(nı) bıraktı] ([... UN.MEŠ[?] KUR-šú UGU-šú ib-bal-ki-tu-ma [...] na-pi-š-tú iš-kun

¹⁶⁴ RINAP 5/1 no. 13: viii 6 - viii 20.

ina KI.ḪUL-e ú-šib-ma)”¹⁶⁵ İfadesi de bu yenilgiden sonra kendi halkının dahi kendine karşı isyan ettiğini ve bundan sonra O tanrı Aššur’a ibadet ederek hüznü bir yere çekildiği belirtilmektedir.¹⁶⁶ Tugdamme ilk Asur saldırısında başarısız olunca, Asurbanipal ile yemin esasına dayalı bir antlaşma yaptığı yıllıklardaki ifadelerden anlaşılmaktadır. Ancak Tugdamme yeminini unutarak, kuvvetlerini toplamış ve tekrardan Asur topraklarına saldırmıştır. Asur ülkesine gerçekleştirilen ikinci Kimmer saldırısının anlatımı ise şöyledir:

RINAP 5/1 no. 23: 155 – 159a.

- 155 a-na la ḫa-ṭe-e [mi]-šir KUR AN.ŠÁR.KI zik-ru šá [AN.ŠÁR u ^d]NIN.LÍL ú-[šá]-
az-kír-šú-ma ú-dan-nin it-ti-šú áš-ta-kan ma-mitu šu-u ma-mit DÍNGİR.MEŠ
- 156 GAL.MEŠ [EN.MEŠ-ia ip-ru-uš]-ma i-ta-šun [e-tiq-ma a-na mi-šir KUR]
AN.ŠÁR.KI ú-ša-am-mir MUNUS.ḪUL a-šar ti-ib [GADA[?]] iḫ-ṭi ina mi-šir [KUR
AN.ŠÁR.KI]
- 157 a-na šá-ka-ni na-[mur-rat[?] GIŠ.TUKUL.MEŠ] AN.ŠÁR EN-ia is-ḫúp-šú-ma maḫ-
ḫu-tiš il-lik-ma ina mi-qit ṭe-[e]-me ú-na-šak rit-ti-šú mut-ta-as-su im-ma-šid-ma
- 158 si-iḫ-lu iš-šá[?]-[kin ina lib-bi-šú] EME-šú im-mar-ṭa-ma im-qut GIŠ-šú ina za-a-bi u
ḫa-a-li u₈-a a-a iq-ta-ti na-piš-tuš [...]
- 159a ina ḫat-ti ra-ma-ni-šú-nu [ú-ra-si-bu a]-ḫa-meš ina GIŠ.TUKUL.MEŠ i-dal-la-lu ta-
nit-ti AN.ŠÁR EN GAL-[e EN]-ia ...

^{155 - 157b} “Asur [bölgelerini] ihlal etmemesi için [(tanrı) Aššur ve tanrıça M]ullissu’nun isimlerinin huzurunda ona yemin [ettir]dim ve onunla (onu/yemini) kuvvetlendirdim. Anlaşma yaptım. O [efendilerim] büyük tanrıların huzurunda

¹⁶⁵ RINAP 5/1 no. 13: viii 21 - viii 22.

¹⁶⁶ RINAP 5/1 no. 13: viii 21 - viii 25.

ettiği [yemini] bıraktı/unuttu; [O] aralarında (belirlenen) sınırları [aştı. A]sur [bölgesine karşı] şeyta[ni (eylemler)] planladı. [O Asur t]opraklarının üzerinde (kendisinin) tesis ettiği, [keten] yetişen yerde, günah işledi.

^{157b - 159b} *Efendim [(tanrı) A]şşur[‘un silahlarının] deh[şet verici parlaklığı] onu ezdi/alt etti; O çıldırdı ve ak[lı]nı kaybettik[ç]e el[le]rini ısırma (çalıştı). On[un] bedeni[nin] yarısı felce yakalandı ve keskin bir acı [onun kalbine sap]landı. Onun [erk]eklik organı yırtılırcasına kaşındı ve O iktidarsız oldu. Hayatı (balmumu bir heykelcik gibi) çözülerek ve eriyerek sonlandı, (söyle söylüyordu) “eyvah!, vah!” [...], kendi te[r]örlerinde, [efendim büyü[k] lord (tanrı) Aşşur’un övgü(lerini) söyleyerek [onlar bir]birilerini kılıçla [vurdular]”¹⁶⁷*

Asur yıllıkları Tugdamme’nin ölümüyle birlikte Kimmer ülkesinde büyük bir iç savaş çıktığına işaret etmektedir. Bu karışıklık Asur’un işine yaramıştır. Belgenin devamından anlaşıldığı kadarıyla Kimmer halkı Asur’a boyun eğmiş ve Asurbanipal’in hizmetkârı olmayı kabul etmişlerdir.¹⁶⁸ Arkeolojik buluntular ve yazılı belgeler de Tugdamme’nin ölümünden sonra Asur topraklarında Kimmer saldırısına işaret edecek bir delili göstermemektedir. Böylece Tugdamme’nin ölümünden sonra Kimmer tehdidi bertaraf edilmiştir.

¹⁶⁷ RINAP 5/1 no. 23: 155 – 159a.

¹⁶⁸ RINAP 5/1 no. 23: 159b – 161.

3.7.QİRBİT ŞEHRİNE SEFER

Qirbit, Elippi¹⁶⁹, nin batısında Zağros Dağ silsilesi üzerinde bulunan bir şehirdi. Urartu, Elam ve Manna arasında stratejik bir noktaya konumlanmıştı.¹⁷⁰ Günümüzde İran'ın İlam şehrine lokalize edilmektedir.¹⁷¹ Bu yerleşmenin ismi Asur belgelerinde ilk kez II. Sargon dönemine ait SAA 15 271 (CT 53 842) numaralı belgede geçmektedir. Qirbit şehrindeki bir savaşı anlatan belge çok fazla zarar görmesi nedeniyle savaşın detaylarını öğrenemiyoruz. Qirbit şehrinin Asur belgelerinde ikinci kez görülmesi ise Asurbanipal dönemindedir. Asurbanipal Qirbit şehrine yaptığı seferi yıllıklarında şu şekilde kaydettirmiştir:

RINAP 5/1 no. 3: iii 5 – iii 15

- iii 5 ina 4-e ger-ri-ia a-na URU.qir-bít
- iii 6 šá qé-reb URU.ḫa-re-e-ḫa-as-ta lu-u al-lik
- iii 7 ša mta-an-da LÚ.EN.URU-šú-nu ana LUGAL.MEŠ AD.MEŠ-ia
- iii 8 la ik-nu-šú a-na GIŠ.ŠUDUN u UN.MEŠ a-ši-bu-ti URU.qir-bít
- iii 9 ka-a-a-an iḫ-ta-nab-ba-tu ḫu-bu-ut KUR.ia-mut-ba-li
- iii 10 URU šu-a-tu ina tu-kul-ti AN.ŠÁR dEN u dAG
- iii 11 DINGİR.MEŠ EN.MEŠ-ía ak-šu-ud áš-lu-la šal-lat-su
- iii 12 mta-an-da LÚ.EN.URU-šú-nu
- iii 13 it-ti šal-lat URU-šú al-qa-a a-na KUR aš-šur.KI
- iii 14 UN.MEŠ URU.qir-bít ma-la áš-lu-lu
- iii 15 ú-bil-ma qé-reb KUR.mu-şur ú-šá-aş-bit

¹⁶⁹ Zağros Dağları'nın batı tarafında bulunan eski bir krallık.

¹⁷⁰ Parpola and Porter (eds.), 2001, Map 11.

¹⁷¹ Parpola and Porter (eds.), 2001, 15.

iii 5 - iii 15 “Dördüncü seferimde, Harēḫasta (Dağı) içerisinde yer alan Qirbit kentine yürüdüm, ki onların şehir yöneticisi Tand[āya] olduğundan beri, atalarım olan krallara boyun eğmediler ve Qirbit kentinde yaşayan insanlar sürekli olarak Yamutbal topraklarını yağmaladılar. Efendilerim tanrılar Aššur, Bēl (Marduk) ve Nabū'nunn desteğiyle bu şehri fethettim (ve) yağmaladım. Şehir yöneticileri Tandāya'ya (gelince), onu şehirden aldığım esirlerle birlikte Asur'a götürdüm. Taşıyabildiğim kadar Qirbit şehrinin insanını götürdüm ve (onları) Mısır'a yerleştirdim.”¹⁷²

Asurbanipal bu askeri sefer ile Qirbit'in sorun çıkaran insanlarını yenilgiye uğratmış ve insanlarını Mısır'a yerleştirmiştir. Asur kralı bu insanları göç ettirerek, onlara bir ceza vermiş oluyordu. Bunun yanında Asur'a sorun çıkarma potansiyeli olan insanları topraklarından kopararak, bölgenin Asur'a karşı gösterdiği direnci kırma amacı da gütmüş olmalıdır.

3.8. MANNA SEFERİ

Yapılan ilk araştırmalar Manna ülkesinin, eski Sovyetler Birliği ile İran sınırındaki Aras Nehri ve Urmiye Gölü arasında kalan bölge olduğunu ortaya koymuştur. III. Salmanassar'dan itibaren Asur, Manna ülkesine düzenli olarak seferler düzenlemiştir. Yeni Asur Dönemi belgeleri Asur krallarının özellikle at ihtiyacını karşılamak amacıyla Manna ülkesine sefer yaptıklarını ve bölgeden vergi olarak at aldıklarını

¹⁷² RINAP 5/1 no. 3: iii 5 – iii 15.

göstermektedir.¹⁷³ Manna'nın Asur ordusu için önem arz eden at ve demir ihtiyacını karşılamadaki rolü göz önünde bulundurulduğunda bölgedeki Asur hâkimiyetinin devam etmesi bir gereklilik olarak görülmekteydi.

Manna topraklarından (KUR.man-na-a-a¹⁷⁴) ilk kez III. Salmanassar Dönemi belgelerinde söz edilmektedir. III. Salmanassar saltanatının 20. yılında komutanı Dayyān-Aššur'u gönderdiği sefer sırasında sefer rotasında Manna toprakları da sayılmaktadır. Dayyān-Aššur'un askeri birlikleri karşısında başarısız olan Mannalı Uduku hayatını kurtarmak için kaçmış, Asur ordusu Uduku'nun krali şehri olan Zirtu'yu ele geçirerek yakmış ve çok sayıda ganimet almıştır.¹⁷⁵ V. Šamši-Adad'da Nairi ülkesinin yukarısına tırmanarak Manna ve Pers topraklarına gerçekleştirdiği sefer sonucunda çok sayıda atı ganimet olarak aldığını bildirmektedir.¹⁷⁶ III. Tiglat-pileser zamanında ise Manna ülkesi yöneticisi Iranzu'dan söz edilmektedir. Yıllıklardan Asur kralı Iranzu'nun tanrı Aššur'un ihtişamı karşısında savaşmaksızın Asur'a itaat ettiğini ve haraç ödediğini öğrenmekteyiz. II. Sargon'un hükümdarlığının 3. yılında da (MÖ 719) Asur karlına tabi olan Mannalı Iranzu'ya karşı bir isyan meydana gelmiş, Asur kralı bu isyanı kendisine yapılmış olarak algılamış, Šuandahul ve Durdukka şehirlerini ele geçirerek insanlarını sürgün etmişti. II. Sargon, Manna seferinde iken Sukka, Bala ve Abitikna, Urartu Kralı

¹⁷³ II Sargon Manna seferi sırasında 4.609 tane at ve katırı ganimet olarak aldığını aktarmaktadır. Bkz. ARAB II no. 24.; Akkuş Mutlu, S., (2017). "Asur ve Urartu Devleti'nin Manna Ülkesi Üzerindeki Hâkimiyet Politikası", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Cilt:IV/Sayı:XI, 225-238, s. 227-228.

¹⁷⁴ RIMA 3 A.0.102.14: 164

¹⁷⁵ RIMA 3 A.0.102.14: 164b – 168b

¹⁷⁶ RIMA 3 A.0.103.1: ii 34b-59a.

Ursa (Rusa) ile birlikte kötülük planları tasarlamışlardı. Asur kralı da işledikleri bu günahıtan ötürü, onları evlerinden ayırarak ve Amurru'daki Hatti'ye yerleştirmiştir.¹⁷⁷ Ancak bu seferlere rağmen Asur'un Manna'yı egemenlik altında tutması oldukça zordu. Bu zorluğun en önemli sebebi Manna Ülkesi'nin farklı büyüklüklerdeki şehir krallıklarından oluşan konfederasyon yapısına sahip olmasıydı. Asarhaddon zamanında ise Mannaların Asur'un müttefiki olan İskit kralı İşpakāia'ya saldırdıkları görülmektedir. Asarhaddon'un İskit kralından müttefiki olarak söz etmesi, kehanet metinlerine konu olan Asur –İskit ittifakı meselesinin¹⁷⁸ başarılı bir şekilde neticelendiğinin kanıtı olarak kabul edilebilir. Asarhaddon'un Bartatu ile Asarhaddon müttefiki olan İskitlere yardım etmiş ve Mannalı insanları perişan etmiştir.

Asurbanipal'e ait mektuplarda Manna topraklarına üzerine sefere çıkmadan önce Šamaš'a danıştığı ve savaşın kendisi açısından olumlu sonuçlanıp sonuçlanmayacağını görülmektedir.¹⁷⁹ Yine başka bir belgede de Asurbanipal Šamaš'a Manna kralı Ahšeri ile ilgili seferiyle ilgili sorular sormakta ve “[*Büyük efendi Šamaš, sana sorduğum hakkında*

¹⁷⁷ ARAB II no. 6.

¹⁷⁸ Asarhadon'un İskit kralı Bartatu ile ittifak kurmak istemesi neticesinde, İskit kralının Asur prenseslerinden birisiyle evlenmeyi talep etmesi, Asur tarafından şüpheyle karşılanmıştı. Biz bunu Asarhaddon'un Šamaš'a danıştığı metinlerinden öğrenmekteyiz. Bkz. SAA 4 20; SAA 4 23; SAA 4 24. Sonuç itibarıyla Asarhaddon, kızını İskit kralı Bartatua ile evlendirmiş ve bu evlilik ile İskit-Asur ittifakı tesis edilmiştir. Bu ittifak, Kuzeybatı İran için önemli bir olaydı. Böylece İskit saldırıları tekrar Urartu üzerine çevrilmiştir. Bkz. Gökçek, 2015: 197.

¹⁷⁹ SAA 4 268.

*bana olumlu bir] cevap ver!*¹⁸⁰ diyerek, sorusuna karşılık tanrısından olumlu bir cevap beklediğini ile dile getirmektedir. Asurbanipal Tanrı Šamaš'tan da olumlu cevap almış olacak ki, hazırlıklarını tamamlayarak Manna topraklarına doğru yürüyüşe geçmiştir. Asurbanipal yıllıklarında Manna seferini şu ifadelerle anlatmaktadır:

RINAP 5/1 no. 9: ii 21 - ii 52.

- ii 21 i-na šal-ši ger-ri-ia UGU ^maḫ-še-e-ri LUGAL KUR.man-na-a-a
- ii 22 uš-te-eš-še-ra ḫar-ra-nu
- ii 23 ina qí-bit AN.ŠÁR ^d30 ^dUTU ^dEN ^dAG
- ii 24 ^d15 šá NINA.KI ^d15 šá LÍMMU-DĪNGĪR.KI ^dMAŠ ^dU.GUR ^dnusku
- ii 25 qé-reb KUR.man-na-a-a e-ru-ub-ma at-tal-lak šal-tiš 19
- ii 26 URU.MEŠ-šú dan-nu-ti a-di še-eḫ-ru-ti ša ni-i-ba la i-šu-u
- ii 27 a-di qé-reb URU.i-zir-ti ak-šu-ud
- ii 28 ap-pul aq-qur ina ^dGIŠ.BAR aq-mu
- ii 29 UN.MEŠ ANŠE.KUR.RA.MEŠ ANŠE.MEŠ GU₄.MEŠ u US₅.UDU.ḪI.A
- ii 30 ul-tu qé-reb URU.MEŠ šá-a-tu-nu
- ii 31 ú-še-ša-am-ma šal-la-tiš am-nu
- ii 32 ^maḫ-še-e-ri a-lak ger-ri-ia iš-me-e-ma
- ii 33 ú-maš-šir URU.i-zir-tu URU LUGAL-ti-šú
- ii 34 a-na URU.at-ra-a-ni URU tukul-ti-šú
- ii 35 in-na-bit-ma e-ḫu-uz mar-qí-tu
- ii 36 na-gu-ú šu-a-tu ak-šu-ud
- ii 37 ma-lak 10 u₄-me 5 u₄-me ú-šah-ri-ib-ma šá-qu-um-ma-tu at-bu-uk
- ii 38 ^maḫ-še-e-ri la pa-liḫ EN-ti-ia AN.ŠÁR u ^d15 im-nu-šú ina ŠU.II ARAD.MEŠ-šú

¹⁸⁰ “[^dUTU EN GAL-ú šá a-šal-lu-ka an-na GI.NA] a-pal-an-ni” SAA 4 269: 1.

- ii 39 UN.MEŠ KUR-šú si-ḫu e-li-šú ú-šab-šu-ú
- ii 40 ina SILA URU-šú id-du-ú ADDA-šú
- ii 41 EGIR-nu mú-al-li-i DUMU-šú ú-šib ina GIŠ.GU.ZA-šú
- ii 41 EGIR-nu ^mú-al-li-i DUMU-šú ú-šib ina GIŠ.GU.ZA-šú
- ii 42 da-na-an AN.ŠÁR ^d30 ^dUTU ^dEN ^dAG
- ii 43 ^d15 šá NINA.KI ^d15 šá LÍMMU-DÌNGİR.KI ^dMAŠ ^dU.GUR ^dnusku
- ii 44 DÌNGİR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia e-mur-ma ik-nu-šá a-na GIŠ.ŠUDUN-ia
- ii 45 áš-šú ba-laṭ ZI-ti-šú up-na-šú ip-ta-a ú-ša-al-la-a EN-ú-ti 22
- ii 46 ^me-ri-si-in-ni DUMU ri-du-ti-šú
- ii 47 a-na NINA.KI iš-pur-am-ma ú-na-áš-ši-qa GÌR.II-ia
- ii 48 re-e-mu ar-ši-šú-ma LÚ.A šip-ri-ia ša šul-me ú-ma-'e-er EDIN-uš-šú 23
- ii 49 DUMU.MUNUS ši-it lib-bi-šú ú-še-bi-la a-na e-peš MUNUS.AGRIG-ú-ti
- ii 50 ma-da-at-ta-šú maḫ-ri-ti
- ii 51 ša ina ter-ši LUGAL.MEŠ AD.MEŠ-ia ú-šab-ti-lu iš-šu-u-ni a-di maḫ-ri-ia
- ii 52 30 ANŠE.KUR.RA.MEŠ UGU ma-da-at-ti-šú maḫ-ri-ti ú-rad-di-ma e-mi-is-su

ii 21- ii 31 “Üçüncü seferimde, Manna bölgesinin kralı Aḫšēri'ye karşı doğrudan yola çıktım. Aššur, Sîn, Šamaš, Bēl (Marduk), Nabû, Niniveli İštar, Arbelalı İštar, Ninurta, Nergal (ve) Nusku'nun emri ile Manna topraklarına girdim ve muzaffer bir şekilde yürüdüm. İzirtu kentine kadar, sayısız küçük (yerleşmeler) ile birlikte, müstahkem kentlerini fethettim, tahrip ettim, yıktım (ve) ateş ile yaktım. Bu şehirlerden insanları, atları, eşekleri, öküzleri, koyunları ve keçileri getirdim ve (onları) ganimet olarak saydım”

ii 33 - ii 37 “Aḫšēri sefer kuvvetlerimin ilerlemesini duydu ve kraliyet şehri İzirtu'yu terk etti. O güvendiği bir şehir olan Atrāna şehrine kaçtı ve (oraya) sığındı. O bölgeyi fethettim. On beş günlük yürüyüş mesafesindeki (bir bölgeyi) yakıp yıktım ve (üstüne) derin bir sessizlik örttüm.”

ii 38 – 40 “Asil krallığımdan korkmayan Aḫšēri’ye (gelince), (tanrı) Aššur ve tanrıçası İstar onu hizmetkarlarımın ellerine bıraktı. Onun ülkesinin insanları, ona karşı bir isyan başlattılar (ve) onun şehrinin bir sokağına cesedini attılar.”

ii 41 - ii 52 Daha sonra onun oğlu Uallî tahtına oturdu. O efendilerim büyük tanrılar Aššur, Sîn, Šamaš, Bēl (Marduk), Nabû, Niniveli İstar, Arbelalı İstar, Ninurta, Nergal, (ve) Nusku’nun kudretini gördü ve benim boyunduruğuma girdi. Hayat(ını) korumak için ellerini bana açtı (ve) asil krallığıma başvurdu. O varisi seçtiği Erisinni’yi Ninive’ey gönderdi ve O ayaklarımı öptü. Ona merhamet ettim. Ona iyi niyet (bir mesajlarım) ile birlikte bir habercimi gönderdim. O kendi soyundan kızını, bir temizlikçi olarak hizmet etmesi için (cariyem olması için) bana gönderdi. Benim atalarım zamanında kesilmiş olan (devam etmeyen) eski ödemesi(ne gelince), onlar (onu) benim huzuruma taşıdılar. Onun eski ödemesine (haracına) otuz at (daha) ekledim ve (onu) ona dayattım.”¹⁸¹

3.9. MED TOPRAKLARINA SEFER

Med Ülkesi Manna, Urartu ve Elam ülkesi arasında (günümüzde Kirmanşah-Hamedan bölgesi) stratejik bir konumda bulunmaktaydı. Bu açıdan Asur açısından oldukça önemli bir bölgeydi. Asur belgeleri MÖ 9. Yüzyıldan itibaren bölgede Med varlığına kanıt oluşturacak kayıtlar sunmaktadır. Asur kaynakları da Medlerin yerel şefler tarafından yönetilen federatif bir yapıya işaret etmektedir. Asur kaynakları Medlerin diğer bölge halkları Mannalar ve Persler gibi Zağros halkarıyla siyasi, sosyal ve ekonomik açılardan benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Med ülkesi Asur açısından hayvan

¹⁸¹ RINAP 5/1 no. 9: ii 21 - ii 52.

ihtiyacının temininde önemli bir yere sahipti. Özellikle savaşta kullanılacak atlar¹⁸² ve ticarete kullanılacak iki hörgüçlü develer Zağros Bölgesi'nden temin edilmekteydi. Bu bölge Asur'un ordusunda gerekli olan insan gücüne de takviye niteliğindedi. Ancak, en önemli ekonomik faktör, Med Ülkesinin Mezopotamya'yı Orta Asya'ya bağlayan ana ticaret yolu boyunca stratejik bir konumda yer alması idi. Bu faktör, Medlerin diğer Zağros halklarından daha zengin olmalarının yolunu açmıştır.¹⁸³ Bu gibi sebepler Asur'un Med ülkesindeki politikasını şekillendirmiştir.

Yeni Asur kralları çıktıkları seferler sonucunda Med krallarını kendilerine bağladıklarını ifade etmektedirler. Ancak bu egemenlik tam bir hâkimiyet şeklinde gerçekleşmemiş, Asur kralları geri döner dönmez Medler yine bağımsız bir şekilde davranmayı sürdürmüşlerdir. MÖ 7. yüzyıla gelindiğinde ise artık Medlerin Asur sınırlarını tehdit edebilecek bir güce eriştikleri anlaşılmaktadır.¹⁸⁴

Med Ülkesinden Asur yıllıklarında ilk kez III. Salmanassar zamanında Amadāya¹⁸⁵ şeklinde söz edilmektedir. Asur kralı saltanatının 24. yılında Aşağı Zap Suyunu geçerek Namri ve Pers topraklarına girdiğini haraç aldığını söylemektedir

¹⁸² J. Reade, "Why did the Medes invade Assyria?", in **Continuity of Empire (?) Assyria, Media, Persia**, G. B. Lanfranchi, M. Roaf, R. Rollinger, (Eds.), Padova, S.a.r.g.o.n. Editrice e Libreria, 2003, p. 150.

¹⁸³ M. Liverani, "The Rise and Fall of Media", in **Continuity of Empire (?) Assyria, Media, Persia**, G. B. Lanfranchi, M. Roaf, R. Rollinger, (Eds.), Padova, S.a.r.g.o.n. Editrice e Libreria, 2003, p. 5.

¹⁸⁴ J. Wiesehöfer, **Antik Pers Tarihi** (Çev. M. Ali İnci), Telos Yayıncılık, 2003, s. 19.

¹⁸⁵ "KUR.a-ma-da-a" RIMA 3 A.0.102.14: 121.

sonrasında ise geçtiği yerler arasında Med topraklarından söz etmektedir.¹⁸⁶ V. Šamši-Adad ise Medlerin topraklarına (KUR.ma-ta-a-a) yürüdüğünü ve sefer sonucunda çok sayıda ganimetle birlikte 140 tane Med süvarisini ele geçirdiğini söylemektedir.¹⁸⁷ Ele geçirilen askerler genellikle Asur ordusuna insan kaynağı sağlamaktaydı. III. Adad-nirair'nin yıllıklarında ise Med Ülkesi; Pers (Parsua), Nairi (Urartu) Manna, Namri topraklarıyla birlikte geçmektedir.¹⁸⁸ Asur kral yıllıklarında bu yerlerin birlikte verilmesi coğrafi olarak birbirileriyle olan yakınlığı göstermektedir. III. Tiglat-pileser zamanına ait yıllıklarda da Med topraklarına gerçekleştirilen seferler neticesinde çok sayıda hayvanın ganimet olarak alındığı ifade edilmiştir.¹⁸⁹ Bu sayı gerçekten önemli miktarlarda olabiliyordu. Mesela III. Tiglat-pileser'in hadımı Aššur-da''inanni'yi görevlendirdiği Med seferinde 5.000 tane atın ganimet olarak alındığı kaydedilmiştir.¹⁹⁰ Bu da aslında Med topraklarına gerçekleştirilen seferlerin amacını ortaya koymaktadır. Asurlular at başta olmak üzere çeşitli hayvanları Med ve Manna topraklarına gerçekleştirilen seferler ile temin ediyordu. II. Sargon da bu hedef doğrultusunda Med topraklarına seferler gerçekleştirdi. Ancak II. Sargon uzak bölgelerde doğrudan bir idari kontrol kurmaya çalıştı. II. Sargon yıllıklarında Med topraklarını eyalete dönüştürmeye çalıştığını ve bu bölgeye kendi yöneticilerini ve memurların atadığını ifade etmektedir.¹⁹¹ Ancak bu uygulama tam bir ilhakı temsil etmiyordu. Asur valileri, yerel şehir beyleriyle bir arada

¹⁸⁶ RIMA 3 A.0.102.14: 110b - 121.

¹⁸⁷ RIMA 3 A.0.103.1: iii 27 - iii 36.

¹⁸⁸ RIMA 3 A.0.104.8: 5b - 10.

¹⁸⁹ RINAP 1 no. 17: 9b - 10a.

¹⁹⁰ RINAP 1 no. 41: 13' - 15'a.

¹⁹¹ ARAB II no. 21, 54, 82, 96, 98, 99.

yaşadılar ve muhtemelen ticareti yollarını denetim altında tutma ve haraç toplama gibi görevleri yerine getirdiler. Bu girişim uzun vadede başarısız oldu, ancak Med ülkesinde Asur idari sisteminin yerleştirilmeye çalışılması idari ve politik örgütlenme için onlara bir model teşkil etti.¹⁹² Sargonid kralları, Sanherib ve Asarhaddon da Med topraklarına yağma ve ganimet seferleri düzenlemişlerdir. Ancak Asarhaddon döneminde Medlerle bir antlaşma yapıldığı görülmektedir. Asarhaddon'un Medler ile yaptığı sadakat yeminine dayandırılan antlaşması sayesinde Medler, Asur'a düşmanlık yapmamış, Asur ordusunda görevler almış, hatta Asarhaddon'un sarayında kapı muhafızlığı dahi yapmıştır.¹⁹³

Asurbanipal zamanına gelindiğinde Medler hala dağınık kabileler şeklinde yaşamaktaydılar. Asurbanipal'in yıllıklarında Med şehir yöneticilerinden biri olan Birışatri'nin Asur boyunduruğunu tanımadığını öğreniyoruz. Bu eylem yıllıklara şu şekilde yansımıştır:

RINAP 5/1 no. 3: iii 92b – iv 5

iii 92b ... ina u₄-me-šú-ma m^mbi-ri-is-ḫa-at-ri LÚ.EN.URU ša m^mad-a-a

iv 1 m^msar-a-ti m^mpa-ri-ḫi 2 DUMU.MEŠ m^mga-gi

iv 2 LÚ.EN.URU KUR.sa-ḫi ša iş-lu-u GIŠ.ŠUDUN EN-ti-ia

iv 3 75 URU.MEŠ-šú-nu dan-nu-ti ak-šu-ud áš-lu-la šal-la-sún

iv 4 šá-a-šu-nu bal-ṭu-su-nu ina ŠU.II aş-bat

iv 5 ú-bi-la ana URU.NINA.KI URU EN-u-ti-ia

iii 92b - iv 5 “O zamanda, Medlerin bir şehir yöneticisi olan Birışatri (ve) egemenliğini reddeden (çıkartıp atan) Saḫi ülkesinin bir şehir yöneticisi olan Gagî'nin iki oğlu

¹⁹² Liverani, 2003: 6.

¹⁹³ M. Liverani, “The Medes at Esarhaddon's Court”, **Journal of Cuneiform Studies (JCS)**, 47, 1995, p. 58-59.

Sarati (ve) Parihi('ye gelince) güçlendirilmiş şehirlerinden yetmiş beşini fethettim (ve) yağmaladım. Onları canlı olarak yakaladım (ve onları) başkentim Ninive'ye getirdim."¹⁹⁴

Asurbanipal Dönemi'nden sonra Asurlular Yakınoğu'da güçlerini yitirirken Medler, önemli bir güç haline geldiler ve Asur başkenti olan Ninive'nin yıkılışında önemli bir rol oynadılar.¹⁹⁵ Ninive'nin düşüşünden sonra Mısırlıların desteğini alan II. Aşşur-uballit Mezopotamya'nın kuzey batısındaki Harran'da kendisini kral ilan etti ise de bu durum pek uzun sürmemiştir. Babil ile Med birleşik orduları Harran'a saldırarak şehri yerle bir etmişlerdir.¹⁹⁶ Böylece Medler Yakınoğu'nun yeni süper gücü haline gelmişlerdir. Ancak bu durum uzun sürmemiş onların da yerini Persler almıştır.

3.10. ELAM SEFERLERİ

Akadca belgelerde Elam Ülkesi için "elamtu / elammatum" terimini kullanılmıştı. Bu kullanım "elû"¹⁹⁷ (yüksek, üst)" ve "mātu"¹⁹⁸ (ülke)" kelimeleriyle ilgili görünmektedir. Bu şekilde düşünülürse "yüksek ülke" anlamına gelmektedir. Kuzistan ve Fars illerinin sahip olduğu eşsiz ovalar ve yaylar Elam'ın siyasi ve kültürel olarak

¹⁹⁴ RINAP 5/1 no. 3: iii 92b – iv 5

¹⁹⁵ D. Stronach, "Notes on the Fall of Niniveh". in **Assyria 1995**, S. Parpola and R. M. Whiting. (Eds.), Proceedings of the 10th Anniversary Symposium of the Neo-Assyrian Text Corpus Project, Helsinki, 1997, p. 307.

¹⁹⁶ Kuhrt, 2013: 220.

¹⁹⁷ CAD E, 110-111

¹⁹⁸ CAD M/I, 414

ortaya çıkmasını sağlamıştı. Elam'ın Zağros Dağları üzerinde çevresine göre yüksekte yer alan konumu ona bir takım avantajlar sağlıyordu. Bu dağlar Elam'a doğal bir korunak sağlıyordu. Elam ülkesi Pers (Basra) Körfezi'nin kuzeyinde Doğu'dan gelen ticaret yollarına hâkim bir noktada olması da Elam'ı Asur açısından hedef haline getiriyordu. Bunun yanında Mezopotamya ovasının bir uzantısı konumundaki zengin alüvyon toprakların su kaynaklarına yakın olması tarımsal anlamda da bir avantaj sağlıyordu. Yine Zağros Dağları'nın eteklerindeki bereketli çayırlar hayvancılık faaliyetlerine imkân sağlıyordu.¹⁹⁹

İran coğrafyasında yönetsel örgütlenme, MÖ 3. Binyılda ticaretin genişlemesi, kentsel gelişme ve kültürel, dini ve politik bağların yaratılmasıyla birlikte ortaya çıkmış görünmektedir. Bu örgütlenmeye öncülük edenler Elamlılardı. İki bin yıldan uzun bir süre bölgede saldırılara karşı duran ve ayakta kalmayı başaran Elam, Yeni Asur krallarının tekrarlanan saldırılarını göğüslemek zorunda kalmıştır.²⁰⁰ Asur-Elam mücadelesi MÖ 1. binyıl içerisinde gerçekleşmiştir. Bu dönem Elam siyasi tarihleriyle ilgili bilgilerimiz genellikle Asur ve Babil kaynaklarına dayanmaktadır. Yeni Asur belgeleri Elam'ın

¹⁹⁹ J. Álvarez-Mon, "Elam: Iran's First Empire", In **A Companion to The Archaeology of The Ancient Near East**, Volume II, D.T. Potts (Ed.), Blackwell Publishing, 2012, pp. 740 – 741

²⁰⁰ R. Masuri, M. Behroozi and N. M. Majdabadi, "The History of Political Relations Between Elam and Assyria", **International Research Journal of Applied and Basic Sciences**, Vol, 4 (8), 2013, p. 2176.

genellikle tek bir "Elam kralı" tarafından yönetildiğine işaret etmektedir. Bu da bölgede siyasi birliğin varlığını ortaya koymaktadır.²⁰¹

Elam Ülkesi ismi Asur belgelerinde ilk kez V. Şamşı-Adad zamanında Elamtu (KUR.e-lam-tum) olarak görülmektedir. Belgede Elamlıların Babil kralı Marduk-balātsu-iqbi ile müttefik olduğu ve Asur'a karşı savaştığı detayı mevcuttur. Asur kralı Babil önderliğindeki bu büyük orduyu yenilgiye uğratmış, 5.000 düşman askeri katledilmiş, 2.000 düşman askeri ise canlı ele geçirilmiştir.²⁰² III. Tiglat-pileser'in Asur tahtına geçmesiyle birlikte ise Elam Asur'un hedefindeki bölgelerden birisi haline gelmiştir. Asur kralı fetih politikasının sınırlarını İran platosuna kadar genişletmiştir. III. Tiglat-pileser'in Elam sınırındaki Hilimmu ve Pillatu şehirlerini Asur eyalet sistemine dâhil etmesiyle birlikte Asur-Elam sınır devletleri haline gelmiştir.²⁰³ Ancak Asur Elam çatışmalarının başlaması daha sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir. Zaten yıllıklar da Sargonidler devrine kadar güney-doğu sınırı olan Elam'a herhangi bir askeri seferi kaydetmemiştir. II. Sargon'un saltanatı zamanında durum değişmiş gözükmemektedir. II. Sargon zamanında Elamlıların Asur saldırıları karşısında Babil'i destekledikleri görülmektedir. II. Sargon Dönemi'nde Babil kralı Merodak-baladan (II. Marduk-apla-iddina) Elam'ın desteğini almıştı.²⁰⁴ II. Sargon, Babil ve Elamlıları yenilgiye uğratmış ve çok sayıda ganimet almıştı.²⁰⁵ II. Sargon'un 15. Askeri seferinde ise doğrudan Elam

²⁰¹ M. Waters, "Elam, Assyria, and Babylonia in the early first millennium BC", in **The Oxford Handbook of Ancient Iran**. D.T. Potts, (Ed.), New York, Oxford University Press, 2013, pp. 478 - 480.

²⁰² RIMA 3 A.0.103.1: iv 37-45.

²⁰³ RINAP 1 no. 51: 17.

²⁰⁴ Waters, 2013: 483.

²⁰⁵ ARAB II no. 31.

topraklarına saldırdığını söylemektedir. II. Sargon, Dēr şehrinde Elam kralı Humbanigaş'ı ağır bir hezimete uğrattığını ifade etmektedir.²⁰⁶ Bu aslında Asur'un Elam ülkesine gerçekleştirdiği ilk saldırıyı temsil etmektedir. Bundan sonra Asur krallarının elam ülkesine girdiğine şahit olunmaktadır. Bu saldırılar karşısında Elam krallarının ise Asur saldırıları karşısında Babil ile işbirliği yapma politikası izlediği anlaşılmaktadır.²⁰⁷

Sanherib Dönemi'nde Elam, Babil sorunun merkezinde bulunuyorlardı. Elamlılar, Muşezip-Marduk isminde bir Babilliyi destekleyerek Babil tahtında bulunan Sanherib'in oğlu Aşşur-nadin-şumi'yi öldürülmesine neden olunca Asur kralı büyük bir öfke ile Elam üzerine sefere çıkmıştır. Sanherib yazıtlarında Elam'ı hezimete uğrattığını belirtmektedir. Sanherib Elam seferi sırasında savaşçıların zafer kazanışını şu şekilde anlatmaktadır:

*“Savaşçıları limanın rıhtımına ulaştılar (ve) teknelerden çekirgeler gibi karşı kıyıya fırladılar ve onları yendiler ve Onlar, Elam kralının şehirleri olan Nagītu, Nagītu-di'bina, Hīlmu, Pillatu ve Hupapanu şehirlerini fethettiler.”*²⁰⁸

Sanherib daha sonra büyük bir öfke ile Babil üzerine yürümüş, Babil'i yerle bir etmiş ve Marduk heykelini Asur'a taşıtmıştır.²⁰⁹ Asarhaddon zamanında da Elam'ın Babil ile ittifak halinde olduğu ve Merodak-baladan (II. Marduk-apla-iddina)'ın oğlu Nabû-zēr-

²⁰⁶ ARAB II no. 55.

²⁰⁷ D. Nadali, “Ashurbanipal Against Elam: Figurative Patterns and Architectural Location of Elamite Wars”, **Historiae** 4, 2007, p. 58

²⁰⁸ “⁹¹ qu-ra-du-ú-a a-na ka-a-ri ⁹² ma-kal-le-e ik-šu-du še-ru-uš-šú-un ⁹³ ul-tu qé-reb GIŠ.MÁ.MEŠ a-na kib-ri a-ri-biš ⁹⁴ ip-par-šu-ma iš-ku-nu taḥ-ta-šú-un URU.na-gi-tu ⁹⁵URU.na-gi-tu-di-i'-bi-na KUR.ḫi-il-mu KUR.pil-la-tu ⁹⁶ ù KUR.ḫu-pa-pa-nu URU.MEŠ ša LUGAL KUR.e-lam-ti ik-šu-du” RINAP 3/2 no. 46: 91-96.

²⁰⁹ Gökçek, 2015, ss. 181-183.

kitti-līšir'i desteklediği kaydedilmiştir.²¹⁰ Sonuç olarak Asarhaddon sefere çıkmış ve Elam'a kaçan Nabû-zēr-kitti-līšir yakalanarak öldürülmüştür.²¹¹ Bu olayda Elam'ın parmağı olmasına rağmen Asarhaddon'un yıllıklarında Elam seferiyle ilgili bir bilgi mevcut değildir. Asur-Elam çatışmasının en yoğun olduğu dönem ise Asarhaddon'un halefi olan Asurbanipal zamanında olmuştur. Asurbanipal'in krallığı süresince Asur ordusunun defalarca Elam ordusu ile karşılaştığı anlaşılmaktadır. Bu çatışmalar sadece yıllıklara değil saray kabartmalarına, kehanet metinlerine ve istihbarat raporlarına da yansımıştı.

3.10.1. Elam Kralı Urtaku'ya Karşı Sefer

Urtaku Elam tahtına Asarhaddon zamanında oturmuş (MÖ 674) ve Asur ile dostane bir politika izlemiştir.²¹² Ancak Asurbanipal zamanında Elam kralının düşmanca bir politika izlemeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu düşmanlık karşısında Asur kralı sefere çıkmış ve Elamlıları püskürtmüştü. Asurbanipal Elam tahtında oturan Urtaku üzerine gerçekleştirdiği seferi yıllıklara şu şekilde yansımıştır:

RINAP 5/1 no. 3: iv 15 - iv 54a.

iv 15 ina 6-ši ger-ri-ia UGU ^mur-ta-ki MAN KUR.ELAM.MA.KI

iv 16 lu-u al-lik ša MUN AD DÙ-ia la ḥa-as-su

iv 17 la iṣ-šu-ru ib-ru-ti ul-tú ina KUR.ELAM.MA.KI

²¹⁰ RINAP 4 no. 2: ii 24 - ii 33

²¹¹ RINAP 4 no. 1: ii 50b – ii 64

²¹² I. Eph'al, and H. Tadmor, "Observations on Two Inscriptions of Esarhaddon: Prism Nineveh A and the Letter to the God", in **Essays on Ancient Israel in Its Near Eastern Context: A Tribute to Nadav Na'aman**, Y. Amit, E. Ben Zvi, I. Finkelstein and O. Lipschits (eds.) Winona Lake, Indiana, 2006, p. 162

- iv 18 su-un-qu iš-ku-nu ib-ba-šú-u né-eb-re-tu
- iv 19 ^dnisaba ba-laṭ ZI-tim UN.MEŠ ú-še-bil-šú-ma
- iv 20 aš-bat ŠU.II-su UN.MEŠ-šú šá la-pa-an su-un-qí
- iv 21 in-nab-tu-u-nim-ma ú-ši-bu qé-reb KUR aš-šur.KI
- iv 22 a-di zu-un-nu ina KUR-šú iz-nu-nu ib-ba-šu-u BURU₁₄
- iv 23 UN.MEŠ šá-a-tu-nu šá ina KUR-ia ib-lu-ṭu ú-še-bil-šú-ma
- iv 24 LÚ.ELAM.MA-a-a šá ti-bu-us-su it-ti lib-bi-ia la da-ba-ku
- iv 25 la ḥa-as-sa-ku še-let-su ^mEN-BA-šá KUR.gam-bu-la-a-a
- iv 26 ^{md}MUATI-MU-KAM-eš LÚ.GÚ.EN.NA ARAD.MEŠ da-gíl pa-ni-ia
- iv 27 ^{md}AMAR.UTU-MU-DÙ LÚ.šu-ut SAG.MEŠ šá ^mur-ta-ki šá it-ti-šú-nu
- iv 28 iš-ku-nu pi-i-šu ana mit-ḥu-ši KUR EME.GI₇ u URI.KI
- iv 29 ina pi-ir-ša-a-ti id-ku-u-ni ^mur-ta-ki MAN KUR.ELAM.MA.KI
- iv 30 ^mur-ta-ki šá la ag-ru-šú qa-bal-šú id-ka-a
- iv 31 a-na KUR.kár-^ddun-ía-àš ur-ri-ḥa ta-ḥa-zu
- iv 32 áš-šú ZI²-ut LÚ.e-la-me-e LÚ.A KIN 31
- iv 33 a-na NINA.KI il-li-kam-ma iq-ba-a ia-a-te
- iv 34 a-ma-ti šá-a-ti-na ša ti-bu-ti ^mur-ta-ki
- iv 35 ul áš-du-ud ina lib-bi-ia
- iv 36 šu-ut LÚ.MAḤ.MEŠ-šú šá su-lum-me-e
- iv 37 iš-ta-nap-[pa-ra ina maḥ-ri-ia
- iv 38 a-na a-mar MAN KUR.ELAM.MA.KI LÚ.A KIN-ia ú-ma-’e-er
- iv 39 ḥa-an-ṭiš il-lik i-tu-ram-ma
- iv 40 a-ma-a-te ka-a-a-ma-na-ti ú-šá-an-na-a ia-a-te
- iv 41 um-ma LÚ.e-la-mu-u GIM ZI-ut BURU₅.ḪI.A
- iv 42 ka-tim KUR URI.KI ka-li-šá še-er KÁ.DĪNGĪR.RA.KI
- iv 43 uš-man-nu šá-kin-ma na-dí ma-dak-tú ana na-ra-ru-ti

iv 44 ^dEN u ^dAG DINGİR.MEŠ-ia šá ap-tal-la-ḫu DINGİR-us-su-un

iv 45 ERIM.MEŠ MÈ-ia ad-ke-e-ma aš-ba-ta ḫar-ra-nu

iv 46 a-lak ger-ri-ia iš-me-ma ḫat-tu is-ḫúp-šú-ma

iv 47 i-tur ana KUR-šú EGİR-šú aš-bat a-bi-ik-ta-šú áš-kun

iv 48 aṭ-ru-us-su a-di mi-šir KUR-šú

iv 49 ^mur-ta-ki LUGAL KUR.ELAM.MA.KI šá la iṣ-ṣu-ru ib-ru-ti

iv 50 ina u₄-me la šim-ti-šú mu-ú-tu ú-ga-ru-u

iv 51 ina ta-né-ḫi iq-tu-u i-zu-bu

iv 52 ina qaḡ-qa-ri ba-la-ṭi GİR.II-šú ul iš-kun

iv 53 ina MU.AN.NA-šú na-piṣ-ta-šú iq-ti

iv 54a il-lik nam-mu-ši-šú ...

iv 15 - iv 29 *“Altıncı seferimde, beni vücuda getiren babamın nezaketini hatırlamayan (ve) dostluğuma saygı duymayan Elam'ın ülkesinin kralı Urtaku'ya karşı yürüdüm. Elam ülkesinde kıtlık yaşandıktan (ve) açlık başladıktan sonra, ona insanlarını canlı tutacak tahıl gönderdim, (böylece) onun elinden tuttum. Kıtlık yüzünden kaçan ve tekrar yağmur yağınca ve hasat ürünler büyüyünceye kadar Asur'a yerleşmiş olan insanlarına (gelince), benim ülkemde hayatta kalan bu inşaları ona (geri) gönderdim. Fakat, saldırılarına ihtimal vermediğim (kalbimden geçirmediyim) (ve) savaşmayı düşünmediğim Elamlılar, Gambululu Bēl-iqīša, the šandabakku (Nippur valisi) Nabû-šuma-ēreš, ki onlar benim hizmetkarlarımdı, (ve) onların yanında olan Urtaku'nun bir hadımı olan Martak-šuma-ibni, Sümer ve Akkad topraklarıyla savaşmak için yalan söyleyerek Elam topraklarının kralı Urtaku'yu kışkırttılar.*

iv 30 - iv 43a *Kışkırtmadığım Urtaku, saldırı hareketini başlattı (ve) hızlı bir şekilde Karduniaš (Babil)'a savaş getirdi. Elam'ın saldırısından dolayı bir haberci Ninive'ye geldi ve bana (haberi) söyledi. Ben Urtaku'nun saldırısıyla ilgili*

haberden endişe duymadım/ilgilenmedim. (Çünkü) O düzenli olarak barış (mesajları) getiren elçileri benim huzuruma g[önderi]yordu, Elam ülkesinin kralını görmesi/anlaması için benim habercimi göndedim. O çabucak gitti, geri döndü ve bana şöyle dedi: “Elamlılar, çekirge sürüsü gibi tüm Akkad topraklarının etrafını sarmışlar. Babil’in karşısında, (onun) kampı kuruldu ve (onun) ordugâhı yerleştirildi.

iv 43b - iv 48 İlahlıklarına sürekli saygı duyduğum tanrılarım Bēl (Marduk) ve Nabû'nun yardımıyla savaş birliklerimi topladım ve yola çıktım. O sefer birliklerimin ilerleyişini duydu ve (sonra) korku onu kapladı ve O (kendi) topraklarına geri döndü. Onun peşinden gittim (ve) onu bozguna uğrattım. Onu ülkesinin sınırına kadar püskürttüm.

iv 49 - iv 54a Dostluğuma saygı göstermeyen Elam ülkesinin kralı Urtaku'ya (gelince), ölüm ona kaderinin olmadığı bir günde seslendi, ki O bir sona geldi (ve) inilti içerisinde yok oldu - (artık) yaşayanların diyarına ayak basmadı. O yıl hayatı sona erdi (ve) öldü.”²¹³

Asurbanipal'in yıllıkları Urtaku'nun ölümünden sonra onu kışkırtan Gambululu Bēl-iqīša, Nippur valisi Nabû-šuma-ēreš ve Urtaku'nun hadımı Marduk-šuma-ibni'nin cezalarını bulduğunu ve öldüklerini ifade etmektedir. Burada dikkat çeken nokta ölümlerinde Asurbanipal'in hiçbir etkisinin olmaması, tanrısal bir müdahalenin sözü konusu olmasıdır. Bu anlatım tanrıların Asur kralının yanında olduğunu, Asur kralına karşı gelenlerin tanrılar tarafından cezalandırılacağını gösteriyor ve Asur düşmanlarına gözdağı niteliği taşıyordu. Bu üç kişinin akıbetiyle ilgili anlatım şöyledir:

RINAP 3 no. 3: iv 54b - iv 67.

²¹³ RINAP 5/1 no. 3: iv 15 - iv 54a.

- iv 54b ... ^mEN-BA-ša LÚ.gam-bu-la-a-a
- iv 55 ša iṣ-lu-ú GIŠ.ŠUDUN EN-u-ti-ia ina ni-šik PÉŠ iṣ-ta-kan na-piṣ-tú
- iv 56 ^{md}MUATI-MU-KAM-eš LÚ.GÚ.EN.NA la na-šir a-de-e
- iv 57 iṣ-ši a-ga-nu-til-la-a A.MEŠ SA₅.MEŠ
- iv 58 ^{md}AMAR.UTU-MU-DÙ LÚ.šu-ut SAG-šú mu-šad-bi-ib-šú
- iv 59 ša MUNUS.ḪUL ú-šak-pi-du a-na ^mur-ta-ki
- iv 60 e-mid-su ^dAMAR.UTU MAN DĪNGĪR.MEŠ še-er-ta-šú GAL-tú
- iv 61 ina 1-et MU.AN.NA mé-eḫ-ret a-ḫa-meš
- iv 62 iṣ-ku-nu na-piṣ-tú lib-bi AN.ŠÁR ag-gu
- iv 63 ul i-nu-uḫ-šu-nu-ti
- iv 64 ul ip-šaḫ-šu-nu-ti ka-bit-ti ^diṣ-tar
- iv 65 ša ú-tak-kil-an-ni
- iv 66 BALA-e LUGAL-ti-šú iṣ-ki-pu
- iv 67 be-lut KUR.e-lam-ti ú-šal-qu-u šá-nam-ma
- iv 54b - iv 55 *“Hükümdarlığımın boyunduruğunu reddeden bir Gambululu Bēl-iqīša’ya (gelince), bir farenin ısırması ile yaşamını yitirdi.*
- iv 56 - iv 57 *(Benim) antlaşmamı onurlandırmayan šandabakku (Nippur valisi) Nabû-šuma-ēreš’e (gelince) içi su dolu olan ödemlerden acı çekti.*
- iv 58 - iv 60 *Urtaku’yu kötülüğe (eylemlerine) teşvik eden fitneci, (Urtaku’nun) hadımı Marduk-šuma-ibni’ye (gelince) tanrıların kralı tanrı Marduk, ona ağır bir ceza verdi.*
- iv 61- iv 67 *Bir yıl içinde, Onların (hepsi) aynı anda can(larını) verdiler. Aššur’un öfkeli yüreği onlara merhamet etmedi ve beni cesaretlendiren tanrıça Ištar’ın ruh hali*

*onlara karşı sakin/merhamet edici olmadı. Onlar onun kraliyet hanedanlığını çöktürdüler, Elam ülkesi üzerinde başkasını hâkim kıldılar.*²¹⁴

3.10.2. Elam Kralı Teumman Üzerine Sefer ve Til-Tuba Savaşı

Urtaku'nun ölümünden sonra tahtın yasal varisi olan oğulları değil de, Teumman adında bir kişi Elam kraliyet tahtını ele geçirmiştir. Teumman'ın Elam tahtına geçmesiyle birlikte Urtaku'nun soyundan olanlar hayatlarını kurtarabilmek için Asur'a sığınmıştır. Teumman'ın Elam tahtında hak iddia edebilecek herkesi kendisine hedef olarak seçmesi onun kraliyet soyundan olmadığına bir işareti olabilir. Teumman'ın Elam tahtına geçmesi ve Elam'daki durum Asur yıllıklarında şu şekilde aktarılmıştır:

RINAP 5/1 no. 3: iv 68 – iv 79

iv 68 ar-ka ^mte-um-man tam-šil GAL₅.LÁ ú-šib ina GIŠ.GU.ZA

iv 69 ^mur-ta-ki a-na da-a-ki DUMU.MEŠ ^mur-ta-ki

iv 70 a-na DUMU.MEŠ ^mum-man-al-da-še ŠEŠ mur-ta-ki 33

iv 71 iš-te-né-'a-a MUNUS.ĤUL

iv 72 ^mum-man-i-gaš ^mum-man-ap-pa ^mtam-ma-ri-tu

iv 73 DUMU.MEŠ ^mur-ta-ki LUGAL KUR.ELAM.MA.KI

iv 74 ^mku-dúr-ru ^mpa-ru-ú DUMU.MEŠ ^mum-man-al-da-še

iv 75 LUGAL a-lik pa-ni ^mur-ta-ki

iv 76 ù 60 NUMUN LUGAL ina la mi-ni ERIM.MEŠ GIŠ.PAN

iv 77 DUMU ba-né-e ša KUR.ELAM.MA.KI

iv 78 la-pa-an da-a-ki ^mte-um-man

iv 79 in-nab-tu-nim-ma iš-ba-tú ĜİR.II LUGAL-ti-ia

²¹⁴ RINAP 3 no. 3: iv 54b - iv 67.

iv 68 – iv 79 “Daha sonra, bir gallû-şeytanının görünümünde olan Teumman, Urtaku'nun tahtına oturdu. O Urtaku'nun çocuklarını (ve) Urtaku'nun erkek kardeşi Ummanaldaşu'nun (Humban-ħaltaş II) çocuklarını öldürmek için sürekli olarak şeytani (yollar) aradı. Elam ülkesinin kralı Urtaku'nun oğulları Ummanigaş, Ummanappa, (ve) Tammarītu, Urtaku'dan önce kral olan Ummanaldaşu'nun (Humban-ħaltaş II) oğulları Kudurru (ve) Parrû, kraliyet (ailesinin) altmış üyesi, sayısız okçu (ve) Elam toprağının soyluları, Teumman'ın kıyımından önce bana kaçtılar ve asil krallığının ayaklarına kapandılar.”²¹⁵

Teumman Elam tahtına geçince Asur'a karşı düşmanca bir politika izlemiş ve yönünü Asur'a çevirmiştir. Teumman'ın bu şekilde bir tavır sergilemesi Asurbanipal'i oldukça kızdırmıştır. Kraliyet mektuplarında yer alan bilgiler de elam kralı Teumman'ın Asur'a karşı sergilediği düşmanca tavrı ortaya koymaktadır. SAA 3 31 numaralı mektupta Teumman'a atfedilen bir sözde, Elam kralının Ninive'nin merkezine gelene kadar dinlenmeyeceği ve burada bir akşam yemeği yiyeceği yazılmıştır. Bu anlatı Teumman'ın Asur'a karşı düşmanlığının boyutunu ortaya koymaktaydı. Bu belge Asur kralına Elam üzerine sefer düzenlemesi için de gerekli yasal gerekçeleri ortaya koymaktaydı. Sonuç olarak Asur ve Elam kuvvetleri Til-Tuba'da büyük bir meydan muharebesinde karşı karşıya gelmişlerdir. Bu savaşı başlatan olaylar yıllılarda şu şekilde ifade edilmektedir:

RINAP 5/1 no. 3: iv 80 – v 4b

iv 80 ina 7-e ger-ri-ia UGU ^mte-um-man MAN KUR.ELAM.MA.KI

iv 81 lu-u al-lik šá UGU ^mum-man-i-gaš ^mum-man-ap-pa

iv 82 ^mtam-ma-ri-tu DUMU.MEŠ ^mur-ta-ki LUGAL KUR.ELAM.MA.KI

iv 83 ^mku-dúr-ru ^mpa-ru-ú DUMU.MEŠ ^mum-man-al-da-še

²¹⁵ RINAP 5/1 no. 3: iv 68 – iv 79.

- iv 84 ŠEŠ^mur-ta-ki LUGAL KUR.ELAM.MA.KI
iv 85 LÚ.MAḪ.MEŠ-šú iš-ta-nap-pa-ra ana še-bu-li
iv 86 UN.MEŠ šá-a-tu-nu šá in-nab-tu-nim-ma
iv 87 iš-ba-tú GÌR.II-ia še-bul-šú-nu ul aq-bi-šú 39
iv 88 ina UGU me-re-ḫe-e-ti ina ŠU.II^mum-ba-da-ra-a
iv 89 ù^{md}MUATI-SIG₅-iq iš-ta-nap-pa-ra ITI-šam
v 1 qé-reb KUR.ELAM.MA.KI uš-tar-ra-aḫ ina UKKIN ERIM.ḪI.A-šú
v 2 at-kil a-na^{d15} šá ú-tak-kil-an-ni
v 3 qí-bit pi-i-šu er-ḫu ul am-gúr ul a-din-šú
v 4a mun-nab-ti šá-a-tu-nu ...

iv 80 – v 4a “Yedinci seferimde Elam ülkesinin kralı Urtaku'nun oğulları Ummanigaš, Ummanappa, (ve) Tammarītu, Urtaku'dan önce kral olan Ummanaldašu'nun (Ḫumban-ḫaltaš II) oğulları - Kudurru (ve) Parrû ile ilgili olarak sürekli olarak bana haber gönderen, bana kaçan ve ayaklarıma kapanan bu insanları (geri) gönderecek miyim diye (soran) Elam Ülkesinin kralı Teumman'a karşı yürüdüm. Onları, Ona iade etmedim. Yukarıda adı belirtilenler ile ilgili olarak, Umbadarâ ve Nabû-damiq'in elleriyle aylık olarak hakaretler gönderdi. O Elam topraklarında, birliklerinin ortasında övünüyordu. Beni cesaretlendiren tanrıça İstar'a güvendim. Kışkırtıcı söylemlerine boyun eğmedim. Ona kaçakları vermedim.”²¹⁶

Yıllıktaki kesitte Elam kralının Asurbanipal'i sürekli olarak tahrik ettiği görülmektedir. Asurbanipal bu tehditkâr mesajlar karşısında Teumman üzerine yürümüştür. Sefer sırasında Teumman'ın sürekli kötülük planları araştırması karşısında

²¹⁶ RINAP 5/1 no. 3: iv 80 – v 4b.

Asurbanipal kâhinlerine danıştığı ve tanrı Šamaš'ın kendisine Elam'ın yıkımını öngördüğünü ifade etmektedir. Bu davranış kralın aslında bu seferden tedirginlik duyduğunu, bu tedirginliği ortadan kaldırarak seferin akıbeti hakkında bilgi edinmek istediğini ortaya koymaktadır. Bu olayın anlatımı şöyledir:

RINAP 5/1 no. 3: v 4b – v 9

v 4b ... ^mte-um-man le-mut-tú

v 5 iš-te-né-'a-a ^d30 iš-te-né-'a-šú

v 6 GIŠKIM.MEŠ MUNUS.ĤUL ina ITI.ŠU AN.MI šat ur-ri EN ZÁLAG

v 7 uš-ta-ni-iĥ-ma ^dUTU İGİ-šú-ma ki-ma šu-a-tu-ma

v 8 kal u₄-me uš-ta-ni-iĥ a-na qí-it BALA.MEŠ

v 9 MAN KUR.ELAM.MA.KI ZÁĤ KUR-šú

v 4b – v 9 “*Teumman sürekli olarak kötü (eylemler) araştırdı, (fakat) tanrı Sîn (aynı zamanda) onun için uğursuz kehanetler araştırdı. Du'ûzu ayında, bir (ay) tutulması, gündüz oluncaya kadar sürdü, tanrı Šamaš onu gördü ve o bütün gün böyle sürdü, bu Elam ülkesinin kralının sonunu (ve) onun ülkesinin yıkımını (gösteriyor.)*”²¹⁷

Asurbanipal bu öngörüden sonra İstar'a da yardım için müracaat etmiştir. Asur kralı, tanrıçaya yakararak Teumman karşısında yardımını istemiştir. Bu yardım çağrısı şu ifadelerle anlatılmaktadır:

RINAP 5/1 no. 3: v 24b – v 45b

v 24 ... šu-ut me-re-eĥ-te an-ni-te

v 25 šá ^mte-um-man iq-bu-u am-ĥur šá-qu-tú ^diš-tar

v 26 a-zi-iz ana tar-ši-šá ak-mì-is šá-pal-šá

²¹⁷ RINAP 5/1 no. 3: v 4b – v 9.

- v 27 DĪNGĪR-us-sa ú-sap-pa-a il-la-ka di-ma-a-a
- v 28 um-ma ^dbe-let URU.LĪMMU-DĪNGĪR.KI a-na-ku ^maš-šur-DÛ-A MAN KUR aš-
šur.KI
- v 29 bi-nu-ut ŠU.II-ki šá iḫ-šu-ḫu-šú AN.ŠÁR AD ba-nu-ki
- v 30 a-na ud-du-uš eš-re-e-ti šul-lum par-še-šú-un
- v 31 na-šir pi-riš-te-šú-un šu-ṭu-ub lib-bi-šú-un
- v 32 im-bu-u zi-kir-šú a-na-ku áš-re-e-ki áš-te-né-'i-i
- v 33 al-li-ka a-na pa-laḫ DĪNGĪR-ti-ki šul-lum par-še-e-ki
- v 34 ù šu-ú ^mte-um-man MAN KUR.ELAM.MA.KI la mu-šá-qir DĪNGĪR.MEŠ
- v 35 ku-šur ka-li a-na mit-ḫu-ši ERIM.ḪI.A-ia
- v 36 um-ma at-ti ^dbe-let be-le-e-ti i-lat qab-li be-let MÈ
- v 37 ma-li-kàt DĪNGĪR.MEŠ AD.MEŠ-šá šá ina ma-ḫar AN.ŠÁR AD DÛ-ki
- v 38 SIG₅-ti taq-bi-i i-na ni-iš IĜĪ.II-šú KÛ.MEŠ iḫ-šu-ḫa-an-ni
- v 39 a-na LUGAL-u-ti áš-šú ^mte-um-man MAN KUR.ELAM.MA.KI
- v 40 šá ana AN.ŠÁR MAN DĪNGĪR.MEŠ AD DÛ-ki iḫ-tu-u bil-tu
- v 41 id-ka-a ERIM.ḪI.A-šú ik-šu-ra ta-ḫa-zu
- v 42 ú-šá-'i-i-la GIŠ.TUKUL.MEŠ-šú a-na a-lak KUR aš-šur.KI
- v 43 um-ma at-ti qa-rit-ti DĪNGĪR.MEŠ ki-ma GUN
- v 44 ina qa-bal tam-ḫa-ri pu-uṭ-ṭi-ri-šú-ma di-kiš-šú me-ḫu-u
- v 45a IM lem-nu in-ḫe-ia šu-nu-ḫu-ti ...

v 24b - v 28b “*Teumman'ın konuştuğu bu küstah kelimelerden dolayı, yüce tanrıça Ištar'a başvurduğum. Onun önünde durdum, ayaklarının dibine çöktüm (ve) gözyaşlarımı akarken kutsallığına başvurduğum, şöyle dedim:*

v 28b - v 35 *'Ey Arbela kentin ilahi hanımı! Ben, seni vücuda getiren Aššur'un ellerinin eseri, tapınaklarını restore etmek, ritüellerini başarılı bir şekilde tamamlamak, sırlarını korumak şeklinde isimlendirdiği, Asurbanipal'im: (ibadet) yerlerinize karşı*

titizim. Tanrısallığınızı kutsamaya (ve) ayinlerinizi başarıyla tamamlamaya geldim. Ancak o, tanrılara saygı göstermeyen Elam ülkesinin kralı Teumman, askerlerimle savaşmaya tamamen hazır.’ ”

v³⁶ - v⁴² *Sen, hanımların ilahi beycesisi, savaş tanrıçası, savaş hanımı, tanrıların danışmanı - ataları – seni vücuda getiren baban tanrı Aššur’un huzurunda hakkımda iyi şeyler konuşansın, (öyle ki) gözlerindeki temiz bakıştan (dolayı), kral olması için beni istedi – sizi vücuda getiren tanrıların kralı Aššur, Teumman ile ilgili olarak krala bir sorumluluk yükledi – O (Teumman) askerlerini topladı, savaşa hazırlandı (ve) Asur'a yürüyebilmek için silahlarını keskinleştirdi.*

v⁴² - v^{45a} *‘Sen, tanrıların kahramanlarından biri, onu savaşta bir yük gibi uzaklaştırdı, (sonra) ona karşı bir fırtına, kötü bir rüzgâr çıkar/başlat.’ ”²¹⁸*

Asurbanipal, savaş için gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra Aššur, Sîn, Šamaš, Adad, Bēl (Marduk), Nabû Niniveli Ištara, Šarrat-Kidmuri, Arbela Ištara, Ninurta, Nergal, (ve) Nusku’nun ilahi emriyle Elam ülkesine doğru sefere çıktığını bildirmektedir.²¹⁹ Belgede sefer şu şekilde ifade edilmektedir:

RINAP 5/1 no. 11: iii 34 - iii 43.

iii 34 ki-ma ti-ib me-ḥe-e ez-zi

iii 35 ak-tu-um KUR.ELAM.MA.KI a-na si-ḥir-ti-šá

iii 36 ak-kis SAG.DU ^mte-um-man LUGAL-šú-nu

iii 37 mul-tar-ḥu šá ik-pu-da ḤUL-tu

iii 38 ina la mi-ni a-duk qu-ra-de-e-šú

iii 39 ina ŠU.II TI.LA.MEŠ ú-šab-bit mun-daḥ-še-e-šú

²¹⁸ RINAP 5/1 no. 3: v 24b – v 45b.

²¹⁹ RINAP 5/1 11: iii 27 – iii 43.

iii 40 šal-ma-a-ti-šú-nu ki-ma GIŠ.DIĤ u GIŠ.KIŠI₁₆

iii 41 ú-mal-la-a ta-mir-ti URU.šu-šá-an

iii 42 ÚŠ.MEŠ-šú-nu ÍD.ú-la-a-a ú-šar-di

iii 43 A.MEŠ-šá aš-ru-up ki-ma na-ba-as-si

iii 34 – iii 43 *“Şiddetli bir fırtına gibi, Elam topraklarını bütünüyle kuşattım. Onların şeytani eylemler planlayan kendini bilmez kralları Teumman'ın başını kestim. Sayısız miktardaki savaşçısını öldürdüm. Onun savaşçıları canlı olarak ele geçirdim. Susa şehrinin ovasını baltu-bitki(ler) ve aşāgu-bitki(ler) gibi cesetleriyle doldurdum. Onların kanlarıyla Ulāya Nehri'ni taşırdım; kırmızı boyanmış bir yün gibi onun suyunu kırmızıya çevirdim.”²²⁰*

Elam kralı Teumman Asur'a karşı giriştiği savaşı ezici bir şekilde kaybetmiş ve kafası kesilerek öldürülmüştür. Asur'un kazandığı bu savaş rölyeplerde de tasvir edilmiştir. Asurbanipal, dedesi Sanherib'in yaptırdığı Ninive Güneybatı Sarayı duvarlarına zaferini kazıtmıştı. Rölyefde iki taraf birliklerinin acımasız bir savaş verdikleri ve Asur askerlerinin Elam askerlerini öldürülüşü anlatılmaktadır (Şekil 10). Başka bir sahnede ise Elam askerleri Asur askerleri tarafından katledilirken, Ulai Nehri içerisinde balıklar ve yengeçler arasında suların içerisine gömülen ölü bedenler, atlar ve silahlar tasvir edilmektedir. Hemen üzerindeki sahnede ise Esir alınan Elamlılar gösterilmektedir (Şekil 11). Bu olayın rölyeplerde işlenişi Asur sanatı açısından da bir takım yenilikleri içermekteydi. Bu yeniliklerin en önemlisi rölyeplerdeki resmin, hikâyesi ile birlikte anlatılmasıdır. Bu tarz, Mısır sanatında görülen bir özelliktir. Mısır üzerinde güçlü bir egemenlik kurmuş olan Asurbanipal bu Mısır geleneğini Asur sanatına taşımış

²²⁰ RINAP 5/1 no. 11: iii 34 - iii 43.

olabilir.²²¹ Günümüz çizgi romanlarındaki bu özellik British Meseum’da sergilenen Til-Tuba zaferinin anlatıldığı Ninive saray kabartmasında açıkça görülmektedir. Savaş sırasında Teumman’ın ve oğlunun ele geçirilme anı konuşmalarla birlikte verilmiştir (Şekil 10). Rölyefte yer alan metinlerde şu ifadeler yer almaktaydı: “*Teumman, çaresizlik içinde oğluna şöyle dedi: ‘Yayını al.’*”²²² Rölyefin ortasında yer alan başka bir pasajda ise “*Şiddetli savaşta yaralanan Elam Kralı Teumman’ın en büyük oğlu Tammaritu onu elleriyle aldı (ve) hayatlarını kurtarmak için kaçtılar. Bir ormanın ortasında saklandılar. Aşşur ve İstar’ın cesaretlendirmesiyle onları öldürdüm. Onların kafalarını birbirlerinin (gözleri) önünde kestim*”²²³ ifadesi yer almaktaydı. Til-Tuba Savaşı ile ilgili rölyeflerde dikkat çeken diğer bir detay ise öldürülen Elam kralı Teumman’ın kesik başının farklı sahnelerde izleyiciye sunulmasıdır. Asur sanatında tekrar, başlı başına bir unsur olarak karşımıza çıkmalıdır. Kralın kesik kafasının rölyeflerde tekrar tekrar işlenmesi, düşmana net bir mesaj veriyordu. İlk bakışta sahnede sadece düşmanın kesik başı görünse de, düşmanın başının kesilmesi altında gizli bir

²²¹ İ. Coşkun, “Til Tuba Savaşı ve Zafer Töreni”. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 77, 2018, s. 597

²²² E. F. Weidner, “Assyrische Beschreibungen der Kriegs-Reliefs Aşşurbânâplis” **AfO**, 8. Bd. 1932-1933, pp. 175-203, no: 7a; P. Gerardi, “Epigraphs and Assyrian Palace Reliefs: The Development of the Epigraphic Text”, *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 40 - No. 1, 1988, p. 30

²²³ Weidner, 1932-1933: no 9; Gerardi, 1988, p. 31.

mesajı barındırıyor, Asur'un zaferini ve ²²⁴ Asur tahtına karşı ortaya çıkan büyük bir tehdidin, ilahi kudretle kesin olarak ortadan kaldırılmasını simgeliyordu.²²⁵

Rölyeflerde dikkat çeken diğer bir detay ise Elam kralının kesik başının konu olarak işlenişinin bir sıraya göre verilmesiydi. İlk olarak Teumman'ın başının kesilmesi ve bir askerin elinde kesik başın taşındığı görülmektedir (Şekil 12). Daha sonra Teumman'ın kesilen kafası savaş arabasıyla Ninive'ye götürülüşü tasvir edilmiştir (Şekil 13).²²⁶ Son sahnede ise Asurbanipal, ağaçlar ve çiçeklerle çevrili hoş bir asma çardağında ince oymalı ve kakmalı bir kanepede sırtüstü uzanmış, hizmetkârlarının getirdiği içkisini içerken, bir ağaçta mağlup Elam kralı Teumman'ın burnundan asılmış kesik başı sallanmaktadır (Şekil 14).

Yıllıklar ve rölyefler, Teumman'ın düşmanca tavrının bedelini çok ağır bir şekilde ödediğini göstermektedir. Burada dikkat çeken şey, Asurbanipal'in iktidarı süresince birçok düşmanla mücadele etmesine karşın Teumman'ın onda ayrı bir öfkeye ve nefrete neden olduğudur. Rölyeflerdeki detaylı sahneler bunu açıkça belgelemektedir.

3.10.3. Gambulu Ülkesine Seferi

MÖ. 653 yılında Gambulu kralı Dunanu'nun Teumman ile işbirliği içerisinde girerek Asur'a başkaldırmıştır. Gambulu, Babil'in kuzeyinde, Dicle'nin doğusunda Elam sınırına yakın önemli bir Arami kabilesiydi. II. Sargon döneminde Asur işgaline uğramış

²²⁴ Z. Bahrani, "The King's Head", **Iraq**, Vol. 66, Nineveh. Papers of the 49th Rencontre Assriologique Internationale, Part One), 2004, p. 115 -16.

²²⁵ P. Albenda, "Landscape Bas-Reliefs in the Bît-Hilāni of Ashurbanipal", **Bulletin of the American Schools of Oriental Research (BASOR)**, no. 225, 1976, p. 31.

²²⁶ Bonatz, 2004, p. 94.

ve Asur vassalı olmuştur.²²⁷ Gambulu kralı Dunanu'nun Elam kralına güvenerek isyan etmesini sonucu Asurbanipal onun güçlü kalesi Ša-pî-bêl'i ele geçirmiş ve Dunanu'yu canlı olarak ele geçirmiştir:

RINAP 5/1 no. 11: iii 50 - iii 69.

iii 50 ul-tú GIŠ.TUKUL.MEŠ AN.ŠÁR u ^d15 UGU KUR.ELAM.MA.KI ú-šam-ri-ru

iii 51 áš-tak-ka-nu da-na-nu u li-i-tu

iii 52 ina ta-a-a-ar-ti-ia UGU ^mdu-na-ni KUR.gam-bu-la-a-a

iii 53 ša a-na KUR.ELAM.MA.KI it-tak-lu áš-ku-na pa-ni-ia

iii 54 URU.šá-pi-i-^dEN URU tukul-ti KUR.gam-bu-li ak-šu-ud

iii 55 qé-reb URU šu-a-tú e-ru-ub

iii 56 UN.MEŠ-šú as-liš ú-ṭab-bi-iḫ

iii 57 ^mdu-na-nu ^msa-am-gu-nu

iii 58 mu-nâr-ri-ṭu e-peš LUGAL-ti-ia

iii 59 ina GIŠ.ši-iš-ši iš-qa-ti AN.BAR bi-re-ti AN.BAR

iii 60 ú-tam-me-ḫa ŠU.II u ĞİR.II

iii 61 si-it-ti DUMU.MEŠ ^mEN-BA-šá qin-nu-šú NUMUN É AD-šú

iii 62 ma-la ba-šú-u ^{md}MUATI-I ^mEN-KAR-ir

iii 63 DUMU.MEŠ ^{md}MUATI-MU-KAM-eš LÚ.GÚ.EN.NA

iii 64 ù ĞİR.PAD.DU.MEŠ AD ba-ni-šú-nu

iii 65 it-ti LÚ.ur-bi LÚ.te-bé-e UN.MEŠ KUR.gam-bu-li

iii 66 GU₄.MEŠ še-e-ni ANŠE.MEŠ ANŠE.KUR.RA.MEŠ ANŠE.KUNGA.MEŠ

²²⁷ T. Bryce, **The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia: From the Early Bronze Age to the Fall of the Persian Empire**, Routledge, 2009, pp. 246-247.

iii 67 ul-tú qé-reb KUR.gam-bu-li áš-lu-la a-na KUR AN.ŠÁR.KI

iii 68 URU.šá-pi-i-^dEN URU tukul-ti-šú

iii 69 ap-pul aq-qur ina A.MEŠ uš-ḥar-miṭ

iii 50 - iii 69 “Tanrı Aššur ve tanrıça İstar’ın silahlarınının Elam toprakları üzerinde hâkim gelmesini sağladıktan (ve) güçlü zaferler kazandıktan sonra, dönüş yürüyüşümde, Elam’a güvenen Gambululu Dunānu’ya doğru yola çıktım. Gambulu Ülkesinin güvendiği bir şehir olan Ša-pī-Bēl kentini fethettim. Bu şehre girdim (ve) halkını koyunlar gibi katlettim (kestim). Dunānu (ve) krallık yönetimimi rahatsız eden Samgunu’ya (gelince), ahşap parmaklıklara (koydum) (ve) ellerini ve ayaklarını demir kelepçelerle (ve) prangalarla bağladım. Bēl-iqīša’nın oğullarının geri kalanı, ailesi, babasının evinin soyundan olanlar, daha bir çoğu, šandabakku (Nippur valisi) Nabû-šuma-ēreš’in oğulları Nabû-na’id (ve) Bēl-ētir, ve onların doğmasına vesile olan babasının (Nabû-šuma-ēreš) kemiklerine gelince onları, destek birlikleri, isyancılar, Gambulu ülkesinin insanları, sığırlar, koyun ve keçiler, eşekler, atlar (ve) katırlarla birlikte Gambulu bölgesinden Asur’a taşıdım. Onun (Dunānu) güvendiği şehir olan Ša-pī-Bēl’e (gelince) onu tahrip ettim, yıktım (ve) suyla çözdüm.”²²⁸

Savaş sonrasında esir edilen Dananu ise ganimetler ve diğer esirlerle birlikte Asur başkentine nakledilmiştir. Yıllıklarda Dunanu’nun Ninive’ye getirilişi şu şekilde aktratılmaktadır:

RINAP 5/1 no. 3: vi 42 – vi 47.

vi 42 SAG.DU mte-um-man MAN KUR.ELAM.MA.KI ina GÚ mdu-na-nu a-lul 58

vi 43 it-ti ki-šit-ti KUR.ELAM.MA.KI

²²⁸ RINAP 5/1 no. 11: iii 50 - iii 69.

- vi 44 šal-la-at KUR.gam-bu-li
vi 45 ša ina qí-bit AN.ŠÁR ik-šu-da ŠU.II-a-a
vi 46 it-ti LÚ.NAR.MEŠ e-piš nin-gu-ti
vi 47 a-na NINA.KI e-ru-ub ina HÚL.MEŠ

3: vi 42 – vi 47 “*Elam Ülkesi kralı Teumman’ın başını Dunanu’nun boynuna astım, Tanrım Aššur’un emriyle ellerimle ele geçirdiğim Elam topraklarının kazanımları (ve) Gambulu şehrinin ganimeti ile birlikte müziklerini sergileyen şarkıcılar eşliğinde, kutlamaların (ortasında) Ninive’ye girdim.*”²²⁹

Bu anlatımın görsel tasviri de Ninive Saray kabartmalarına da konu olmuştur (Şekil 13). Sahnede Dunanu Ninive’ye girerken, Elam kralı Teumman’ın kesik başının boynuna asılı bir şekilde girmesi göstermektedir. Sahne, ilk bakışta dehşet uyandırıcı bir etki yaratmaktadır. Bu sahne, ciddi bir propaganda sürecine de işaret etmektedir ve Asur düşmanlarına gözdağı niteliği taşımaktadır.

3.10.4. Ummanigaš (Humban-nikaš II)’ın Saltanatı ve Asur Düşmanlığı

Asurbanipal, Teumman öldürülmesinden sonra eski Elam kralı Urtaku’nun Asur’a sığınan oğullarından Ummanigaš’ın Elam tahtına geçmesini sağlamıştır:

RINAP 5/1 no. 11: iii 44 - iii 49

- iii 44 ^mum-man-i-gaš DUMU ^mur-ta-ki MAN KUR.ELAM.MA.KI
iii 45 ša la-pa-an ^mte-um-man a-na KUR AN.ŠÁR.KI in-nab-ta iṣ-ba-ta GİR.II-ia
iii 46 it-ti-ia ú-bil-šú a-na KUR.ELAM.MA.KI
iii 47 ú-še-šib-šú ina GIŠ.GU.ZA ^mte-um-man
iii 48 ^mtam-ma-ri-tú ŠEŠ-šú šal-šá-a-a šá it-ti-šú in-nab-ta

²²⁹ RINAP 5/1 no. 3: vi 42 – vi 47; ARAB II no. 865.

iii 49 ina URU.ḫi-da-lu áš-kun-šú a-na LUGAL-u-ti

iii 44 - iii 49 “Teumman’dan Asur’a bana kaçıp (sığınp) ayaklarımı tutan Elam’ın (önceki) kralı olan Urtaku’nun oğlu Ummanigaš’ı (Ḫumban-nikaš II) Elam’a getirdim (ve) Onu Teumman’ın tahtına oturttum. Onunla birlikte bana kaçan (sığınan) üçüncü kardeşi Tammarītu’yu Ḫidalu şehrinde kral olarak atadım.”²³⁰

Ummanigaš tahtı elde edince, Asurbanipal’e olan sadakati kısa sürmüş, Asur kralına karşı düşmanca bir tutum sergilemeye başlamış ve Asurbanipal’in asi kardeşi Šamaš-šuma-ukīn ile ittifak içerisine girmiştir. Hatta işi daha ileri noktaya taşıyarak, Teumman’ın oğlu Undasu’yu Asur’a karşı kışkırtmıştır. Undasu, Elam ve Babil desteğiyle Asur birliklerine saldırmış, ancak bu girişiminin bedelini hayatıyla ödemiştir:

RINAP 5/1 no. 3: vi 86 - vii 24

vi 86 ^mum-man-i-gaš šá ṭa-ab-tú ma-a’-as-su e-pu-šú-uš

vi 87 áš-ku-nu-uš a-na LUGAL-u-ti KUR.ELAM.MA.KI

vi 88 ša SIG₅-ti la ḫa-as-su

vi 89 la iṣ-ṣu-ru a-de-e ma-mit DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ

vi 90 ul-tu ŠU.II LÚ.A KIN.MEŠ ^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA

vii 1 ŠEŠ la ke-nu LÚ.KÚR-ia im-ḫu-ru ṭa-a’-tú

vii 2 e-mu-qi-šú it-ti-šú-un iṣ-pu-ra

vii 3 a-na mit-ḫu-ši ERIM.ḪI.A-ia

vii 4 ERIM.MEŠ MÈ-ia šá ina KUR.kár-^ddun-ía-àš

vii 5 it-ta-na-al-la-ku ú-kab-ba-su KUR.kal-du

vii 6 ina la i-de še-er ^mun-da-si

vii 7 DUMU mte-um-man LUGAL KUR.ELAM.MA.KI

²³⁰ RINAP 5/1 no. 11: iii 44 - iii 49.

- vii 8 ù^mza-za-az LÚ.EN.URU KUR.pil-la-te
- vii 9 ^mpa-ru-ú LÚ.EN.URU KUR.ḫi-il-mu
- vii 10 ^mat-ta-me-tu LÚ.GAL GIŠ.PAN
- vii 11 ^mné-e-šú a-lik pa-ni ERIM.ḪI.A šá KUR.ELAM.MA.KI
- vii 12 a-na mit-ḫu-uš-ši it-ti ERIM.ḪI.A KUR aš-šur.KI
- vii 13 ú-ma-'e-er-šú-nu-ti iš-kun-šú-nu-te ṭè-e-mu
- vii 14 ^mum-man-i-gaš a-na ^mun-da-si ki-a-am iq-bi
- vii 15 um-ma a-lik TA KUR aš-šur.KI ter-ra
- vii 16 [tuk-te₉]-e AD ba-ni-ka
- vii 17 ^mun-da-a-su⁷ ^mza-za-az ^mpa-ru-u ^mat-ta-me-tu ^mné-e-šú
- vii 18 it-ti LÚ.A KIN.MEŠ ^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA ŠEŠ nak-ri
- vii 19 ur-ḫu iṣ-ba-tu-nim-ma uš-te-še-ru-ni ḫar-ra-nu
- vii 20 ERIM.MEŠ MÈ-ia ina URU.man-gi-si šá qé-reb URU.su-man-dir
- vii 21 EDIN-uš-šú-un e-lu-nim-ma iš-ku-nu taḫ-ta-šú-un
- vii 22 ša ^mun-da-si DUMU ^mte-um-man LUGAL KUR.ELAM.MA.KI
- vii 23 ša ^mza-za-az ^mpar-ru-ú ^mat-ta-me-tu
- vii 24 SAG.DU.MEŠ-šú-nu ik-ki-su-nim-ma ú-bil-u-ni a-di maḫ-ri-ia

vi 86 - vii 5 “*Elam topraklarının kralı olarak atadığım birçok lütufta bulunduğum ve Elam Ülkesine kral olarak atadığım Ummanigaš (Ḫumban-nikaš II)('a gelince), ki O, iyiliklerimi unuttu, büyük tanrıların huzurunda ettiği anlaşma yeminine saygı duymadı, büyük tanrıların (ve) (benim) düşmanım olan sadakatsiz kardeşim Šamaš-šuma-ukīn'in elçilerinin ellerindeki rüşveti kabul etti. O, Karduniaš'a (Babil) yürüyen (ve) Kalde'yi kontrol altına alan askerlerimle, savaş birliklerimle savaşmak için kuvvetlerini (askerlerini) onlarla gönderdi.*

vii 6 – vii 19 *Gizlice, O (Ummanigaš) onları (askerleri) Elam topraklarının (önceki) kralı olan Teumman'ın oğlu Undasu'ya ve Parlatû topraklarının yöneticisi olan*

Zazaz'a, Hilmu topraklarının şehir yöneticisi olan Parrû'ya, gönderdi, Baş-okçu Atta-metu, (ve) Elam ordusunun bir lideri olan Nēšu'ya Asur birlikleriyle savaşmak için gönderdi (ve) O onlara emirler verdi onlara emir verdi. Ummanigaš, Undasu'ya şöyle dedi: “Git, seni vücuda getiren babanın in[tikamını] Asur'dan al.” Unda[s]ju, Zazaz, Parrû, Atta-metu, (ve) Nēšu (benim) düşm[an] kardeşim Šamaš-šuma-ukīn'in habercileriyle birlikte yola çıktı ve doğrudan yola devam ettiler.

vii 20 - vii 24 Sumandır şehri (topraklarının) içinde yer alan Mangisu şehrinin içine (konuşlandırılmış olan) savaş birliklerim, onlara karşı çıktılar ve onları yenilgiye uğrattılar. Onlar Elam ülkesinin (eski) kralı olan Teumman'ın oğlu Undasu'nun kafasını kestiler.”²³¹

Asurbanipal, Elam kralının bu tutumu karşısında ilişkileri düzeltmek için siyasi girişimlerde bulunmuşsa da netice alamamıştır. Ancak, Asurbanipal'in Ummanigaš ile ilgili herhangi bir askeri müdahalede bulunmasına da gerek kalmamıştır. Çünkü Ummanigaš'ın kardeşi Tammaritu tahtın yasal mirasçılarından biri olarak harekete geçmiş, MÖ. 652'de başarılı bir darbe ile kardeşini ve ailesini ortadan kaldırmıştır.²³²

RINAP 5/1 no. 3: vii 25 – vii 33a.

vii 25 šu-ut a-ma-a-ti an-na-a-ti LÚ.A KIN-ia

vii 26 ú-ma-'e-er še-er^mum-man-i-gaš

vii 27 LÚ.šu-ut SAG-ia šá áš-pu-ru ik-la-ma

vii 28 la ú-ter-ra tur-tú a-mat-ia

²³¹ RINAP 5/1 no. 3: vi 86 - vii 24.

²³² S. Langdon, “List of Proper Names in the Annals of Ašurbanipal”, **The American Journal of Semitic Languages and Literatures**, Vol. 20, No. 4, 1904, p. 254.

vii 29 AN.ŠÁR ^d30 ^dUTU ^dEN ^dMUATI ^dU.GUR DĪNGĪR.MEŠ ti-ik-le-ia

vii 30 di-in kit-ti it-ti ^mum-man-i-gaš i-di-nu-in-ni

vii 31 ^mtam-ma-ri-tu EDIN-uš-šú ib-bal-kit-ma šá-a-šú ga-du kim-ti-šú ú-ra-sib

vii 32 ina GIŠ.TUKUL.MEŠ ^mtam-ma-ri-tú šá e-la šá-a-šú ek-šu ú-šib ina GIŠ.GU.ZA

vii 33a KUR.ELAM.MA.KI ...

vii 25 – vii 28 “*Bu meselelerle ilgili habercimi Ummanigaš’a (Humban-nikaš II) gönderdim.*

Gönderdiğim hadımını alıkoydu ve sözlerime cevap vermedi.

vii 29 – vii 33b *Beni destekleyen tanrılar Aššur, Sîn, Šamaš, Bēl (Marduk), Nabû, (ve) Nergal,*

Ummanigaš (numban-nikaš II) hakkında adil bir karar verdiler. Tammarītu ona

karşı isyan etti ve kılıcıyla ailesiyle birlikte ona vurdu. Ondan (Ummanigaš) daha

küstah olan Tammarītu, Elam ülkesinin tahtına oturdu.”²³³

3.10.5. Tammaritu Dönemi ve Elam - Babil İttifakı

Tammaritu da Asur tahtına geçince Asurbanipal’in ifadesiyle abisinden daha küstahça bir tutum içerisine girmiş ve abisi gibi Šamaš-šuma-ukīn ile ittifak kurmuştur. Bu ittifak Šamaš-šuma-ukīn’i Babil’de başlattığı döneme denk gelmektedir.²³⁴ Ancak Tammaritur’nun saltanatı 3 yıldan daha kısa sürmüştür, Elam’daki iç çekişmeler onun da saltanatının sonunu getirmiş, Indabibi isminde bir kişi darbe yaparak elam tahtını ele geçirmiştir. Bu durum karşısında Tammaritu Asur’a sığınarak Asur kralından af dilemiştir:

RINAP 5/1 no. 3: vii 33b - vii 60.

vii 33b ... ki-ma šá-a-šú-ma ta-’a-a-tú im-ḥur

²³³ RINAP 5/1 no. 3: vii 25 – vii 33a.

²³⁴ I. Starr, “Historical Omens Concerning Ashurbanipal's War Against Elam”, **AfO**, 32. Bd.,1985, p. 60.

- vii 34 ul iš-al šu-lum LUGAL-ti-ia
- vii 35 a-na kit-ri mdGIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA ŠEŠ la ke-e-nu il-lik-am-ma
- vii 36 a-na mit-ḥu-ši ERIM.ḪI.A-ia ur-ri-ḥa GIŠ.TUKUL.MEŠ-šú
- vii 37 ina su-up-pe-e šá AN.ŠÁR u ^d15 ú-sap-pu-u
- vii 38 ta-né-ḥi-ia im-ḥu-ru iš-mu-u zi-kir NUNDUM-ia
- vii 39 ARAD.MEŠ-šú EDIN-uš-šú ib-bal-ki-tu-ma
- vii 40 a-ḥa-meš ú-ra-si-bu EN ḪUL-ti-ia
- vii 41 ^min-da-bi-bi ARAD-su šá si-ḥu
- vii 42 UGU-šú ú-šab-šu-u ú-šib ina GIŠ.GU.ZA-šú
- vii 42 UGU-šú ú-šab-šu-u ú-šib ina GIŠ.GU.ZA-šú
- vii 43 ^mtam-ma-ri-tu LUGAL KUR.ELAM.MA.KI
- vii 44 ša me-re-eḥ-tú iq-bu-u
- vii 45 e-li ni-kis SAG.DU ^mte-um-man
- vii 46 šá ik-ki-su a-ḥu-ru-u ERIM.ḪI.A-ia
- vii 47 ù ŠEŠ.MEŠ-šú qin-nu-šú NUMUN É AD-šú
- vii 48 it-ti 85 NUN.MEŠ šá KUR.ELAM.MA.KI a-li-kut Á.II.MEŠ-šú
- vii 49 ša la-pa-an GIŠ.TUKUL.MEŠ AN.ŠÁR u ^d15 ip-par-šu-nim-ma
- vii 50 a-na da-lál DINGĪR-ti-šú-nu GAL-ti
- vii 51 it-ti ^{md}AMAR.UTU-MAN-PAP LÚ.šu-ut SAG-ia
- vii 52 ša ib-ši-mu-šú ina da-na-ni
- vii 53 mi-ra-nu-uš-šú-un ina UGU lib-bi-šu-nu
- vii 54 ip-ši-lu-nim-ma iṣ-ba-tu GĪR.II LUGAL-ti-ia
- vii 55 ^mtam-ma-ri-tu a-na e-peš ARAD-ti-ia ra-man-šú im-nu-ma
- vii 56 a-na kàt-a-ri-šú ú-ṣal-la-a EN-u-ti
- vii 57 šu-ut 1-en šu-ut SAG-ia AN.ŠÁR ^d30 ^dUTU ^dEN ^dAG
- vii 58 DINGĪR.MEŠ tik-le-ia 1 LIM-A.A ri-bi-ia i-ri-bu-u-ni

vii 59 ^mtam-ma-ri-tu UN.MEŠ ma-la it-ti-šu

vii 60 qé-reb É.GAL-ia ul-zi-is-su-nu-ti

vii 33b – vii 42 “*Tıpkı onun (Ummanigaš) gibi, O (Tammarītu) rüşvet kabul etti, asil majestelerimin sağlığını sormadı, (benim) sadakatsiz erkek kardeşim Šamaš-šuma-ukīn'un yardımına gitti ve askerlerimle savaşmak için hızlıca silahlarını gönderdi. (Tanrım) Aššur ve tanrıça İstar'a seslendiğim yalvarışlar neticesinde, onlar iç çekişlerimi kabul ettiler (ve) dudaklarımdan çıkan sözleri dinlediler. Onun hizmetkârları ona karşı isyan etti ve düşmanlarım birbirleriyle çarpıştılar. Kendisine karşı isyanını kışkırtan bir hizmetkârı olan Indabibi Onun (Tammarītu) tahtına oturdu.*

vii 43 – vii 54 *Teumman'ın başının kesilmesiyle, ki ordumun düşük rütbeli bir askeri kesti, ilgili cüretkâr söz(ler) konuşan Elam topraklarının kralı Tammarītu'ya (gelince), onun kardeşleri, ailesi (ve) babasının evinin soyundan olanlar, onun yanında yürüyen, (tanrı) Aššur ve tanrıça İstar'ın silahlarından kaçan Elam topraklarının 85 soylusu ile birlikte büyük tanrıları övmek için, göbeklerinin üzerinde çıplak bir şekilde süründüler, güç kullanarak aldığı hadımım Marduk-šarru-uşur ile birlikte asil majestelerimin ayaklarını tuttu.*

vii 55 vii 60 *Tammarītu bana itaat etmek için kendisini teslim etti ve asil majestemin müttefiki olmak için başvurdu. Sadece bir hadımım için, beni destekleyen tanrılar Aššur, Sîn, Šamaš, Bēl (Marduk, (ve) Nabû, beni bin kat telafi ettiler. Tammarītu'ya (ve) onunla kalabilecek kadar çok insana sarayımda kalması için izin verdim.”*²³⁵

²³⁵ RINAP 5/1 no. 3: vii 33b – vii 60.

3.10.6. İndabibi'nin Saltanatı ve Asur ile ilişkiler

İndabibi, Tammaritu'nun yerine Elam tahtına oturunca Asur ile iyi ilişkiler kurmak için ülkesinde bulunan Asur tutsaklarını serbest bıraktı ve onlarla birlikte bir elçi heyeti göndermiştir. İndabibi'nin bu girişimi yıllıklarda şu ifadelerle kaydedilmiştir:

RINAP 5/1 no. 3: vii 61 – vii 76

vii 61 ^min-da-bi-bi šá EGIR ^mtam-ma-ri-ti

vii 62 ú-ši-bu ina GIŠ.GU.ZA KUR.ELAM.MA.KI

vii 63 da-na-an GIŠ.TUKUL.MEŠ-ia i-de-e-ma

vii 64 ša ú-šam-ri-ru UGU KUR.ELAM.MA.KI

vii 65 DUMU.MEŠ KUR aš-šur.KI šá áš-pu-ru

vii 66 a-na kit-ri ^{md}MUATI-EN-MU.MEŠ DUMU ^{md}AMAR.UTU-A-AŠ

vii 67 ša GIM ib-ri u tap-pe-e na-šar KUR-šú

vii 68 it-ta-na-al-la-ku it-ti-šú

vii 69 šá ^{md}MUATI-EN-MU.MEŠ ina pi-ir-ša-a-ti ina šat mu-ši

vii 70 uš-šab-bi-tu ik-lu-ú ina ki-li

vii 71 ^min-da-bi-bi LUGAL KUR.ELAM.MA.KI

vii 72 ul-tu É ši-bit-ti ú-še-ša-áš-šú-nu-ti

vii 73 ki-i ša-bat ab-bu-ut-ti qa-bé-e MUNUS.SIG₅-šú

vii 74 la ha-ṭe-e mi-šir KUR-šú

vii 75 ina ŠU.II LÚ.A KIN-šú šá ṭu-ú-bi ù su-lum-me-e

vii 76 ú-še-bi-la a-di ÍĜĪ-ia

vii 61 – vii 76 “*Tammarītu*’dan sonra Elam ülkesi tahtına oturan İndabibi, Elam topraklarına hâkim olan silahlarımın gücünü biliyordu ve Marduk-apla-iddina'nın (Merodach-baladan) oğlu Nabû-bêl-šumâti'yardım etmek için gönderdiğim Asurlular, ki onlar bir arkadaş ve bir müttefik gibi onun ülkesini korumak için gitmişlerdi (ve)

Nabû-bêl-šumāti gece boyunca kurnazca davranarak onları ele geçirdi (ve) hapsetti. Elam topraklarının kralı İndabibi onları hapishaneden serbest bıraktı. Böylece (onlar benimle) aracı olacaklar, onun hakkında iyi şeyler söyleyecekler (ve) Onun ülkesinin topraklarına zarar vermemem için, O, onları (Asurluları) iyi dilek ve barış (mesajlarını) taşıyan habercileriyle birlikte benim huzuruma gönderdi.”²³⁶

Ancak İndabibi'nin bu siyasi girişimi başarısız olmuş gözükmektedir. Çünkü, Asur kralı, Elam'a geleceğini ve onun tahtını yok edeceğini beyan eden bir mesajla Elam elçisini geri göndermiştir. Bu mesajdan haberdar olan Elam halkı isyan ederek İndabibi'yi tahtan indirmişlerdir. Asurbanipal, bu darbenin kendisinden korkan Elamlılar tarafından gerçekleştirildiğini ifade etmektedir.²³⁷

3.10.7. Elam kralı Ummanaldašu (III. Humban-ħaltaš III) Üzerine Sefer

Elam halkı isyan edip İndabibi'yi tahtan indirince yerine Atta-metu,'nun oğlu Ummanaldašu (III. Humban-ħaltaš) oturtulmuştur.²³⁸ Ummanaldašu da daha önceki elam kralları gibi Asur düşmanlığı ile hareket etmiştir. Asurbanipal hâkimiyeti süresince uzun süre Ummanaldašu ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ummanaldašu, Asurbanipal'in en uzun süre mücadele ettiği Elam kralıdır. Asur kral yıllıklarında Asurbanipal'in iki kez Ummanaldašu'ya karşı sefere çıktığı kayıtlıdır. Asurbanipal Ummanaldašu'ya karşı giriştiği ilk seferde başarılı sonuçlar almıştır. Asur kralı sefere çıkışını şu cümlelerle ifade etmektedir:

²³⁶ RINAP 5/1 no. 3: vii 61 – vii 76.

²³⁷ RINAP 5/1 no. 6: ix 25" - ix 52".

²³⁸ RINAP 5/1 no. 6: ix 48" - ix 52".

RINAP 5/1 11: iv 110 – iv 123a.

- iv 110 ina 7-e ger-ri-ia ina ITI.SIG₄ ITI^d30 EN EŠ.BAR
iv 111 DUMU reš-tu-u a-šá-re-du šá^dEN.LÍL
iv 112 ad-ke ERIM.ĦI.A-ia EDIN^mum-man-al-da-si
iv 113 MAN KUR.ELAM.MA.KI uš-te-eš-še-ra ħar-ra-nu
iv 114 ú-bil it-ti-ia^mtam-ma-ri-tú MAN KUR.ELAM.MA.KI
iv 115 ša la-pa-an^min-da-bi-bi ARAD-šú in-nab-tam-ma iṣ-ba-ta ĠİR.II-ia
iv 116 UN.MEŠ URU.ĥi-il-mu URU.pil-la-ti URU.du-mu-qu
iv 117 URU.su-la-a-a URU.la-ĥi-ra-di-bi-ri-i-na
iv 118 ti-ib MÈ-ia dan-ni iš-mu-u šá al-la-ku a-na KUR.ELAM.MA.KI
iv 119 nam-ri-ri AN.ŠÁR u^d15 EN.MEŠ-ia
iv 120 pu-luḥ-ti LUGAL-ti-ia is-ḥu-up-šú-nu-ti
iv 121 šu-nu UN.MEŠ-šú-nu GU₄.MEŠ-šú-nu še-e-ni-šú-nu
iv 122 a-na e-peš ARAD-ti-ia a-na KUR AN.ŠÁR.KI im-qut-nim-ma
iv 123a iṣ-ba-tú ĠİR.II LUGAL-ti-ia ...

iv 110 – iv 123b “Yedinci seferimde, kehanetlerin efendisi, Tanrı Enlil’in oğullarının en yaşlısı ve en önde geleni olan Tanrı'nın Sîn ayı olan Simānu (3. ay) ayında, birliklerimi topladım (ve) Elam topraklarının kralı Ummanaldašu (III. Ħumban-ħaltaš) doğru yola çıktım. İndabibi'den - onun hizmetkârı - kaçan ve ayaklarımı tutan Elam topraklarının (eski) kralı Tammarītu'yu benimle götürdüm. Ħilmu, Pillatu, Dummuqu, Sulāya, (ve) Laḥīra-Dibirīna şehirlerinin halkı Elam ülkesine yürüdüğümde güçlü savaş saldırımı duydular. Efendilerim (tanrı) Aššur ve tanrıça İstar'ın korku veren aydınlığı (ve) asil krallığımın korkusu (korkutuculuğu) onları ezdi. Onlar, halkları, öküzleri, (ve) koyun ve keçileri (ile

birlikte) bana itaat etmek için Asur'a geldiler ve asil majestelerimin ayaklarını tuttular.”

239

Asurbanipal, bu sefer sırasında Ummanaldašu'nun Eski Bīt-İmbî şehrinin karşısına inşa ettiği yeni Bīt-İmbî şehrini işgal ettiğini, içindeki insanları öldürdüğünü, kafalarını ve dillerini kestiğini, Bīt-İmbî şehrinin yöneticisi olan Ummanaldašu'nun üvey babası İmbappi'yi ele geçirerek ellerini ve ayaklarını kelepçeleyerek Ninive'ye getirdiği bildirmektedir. Seferde ayrıca Elam'ın Eski kralı Teumman'ın oğulları ve bir saray kadını da getirdiğini söylemektedir.²⁴⁰ Asurbanipal yıllıklarında Ummanaldašu'nun akıbetini ise şu ifadelerle anlatmaktadır:

RINAP 5/1 no 11: v 11 – v 14.

v 11 ^mum-man-al-da-si MAN KUR.ELAM.MA.KI

v 12 e-reb ERIM.ĦI.A-ia šá qé-reb KUR.ELAM.MA.KI e-ru-bu iš-me-ma

v 13 URU.ma-dak-tú URU LUGAL-ti-šú ú-maš-šir-ma

v 14 in-na-bit-ma KUR-šú e-li

v 11 – v 14 *“Elam topraklarının kralı Ummanaldaš(’ya gelince), O askerlerimin Elam topraklarına girişini duydu; kraliyet şehri Madaktu şehrini terk etti ve (sonra) kaçtı ve dağlara çekildi (alternatif: dağlara tırmandı).”²⁴¹*

Ummanaldašu'nun Elam tahtını bırakıp kaçmasını fırsat bilen Umba-LAGABua isimli bir kişi Elam tahtında hak iddia etmiş, ancak o da Asur kralının ilerleyişi karşısında tahtını bırakarak kaçmıştır:

RINAP 5 no 11: v 15 – v 20.

²³⁹ RINAP 5/1 11: iv 110 – iv 123a.

²⁴⁰ RINAP 5/1 no 11: iv 123b – v 10.

²⁴¹ RINAP 5/1 no 11: v 11 – v 14.

- v 15 ^mum-ba-LAGAB-u-a šá ul-tú KUR.ELAM.MA.KI
v 16 ta-se-ḥu-u a-na URU.bu-bi-lu in-nab-tu-u-ma
v 17 mé-eḫ-ret ^mum-man-al-da-si ú-ši-bu ina GIŠ.GU.ZA KUR.ELAM.MA.KI
v 18 ki-ma šá-a-šú-ma iš-me-ma URU.bu-bi-lu
v 19 URU mu-šab EN-ti-šú ú-maš-šir-ma
v 20 ki-ma KU₆.MEŠ iṣ-bat šu-pul A.MEŠ ru-qu-u-ti

v 15 – v 20 “*Elam ülkesine isyan ettikten sonra Babilu kentine kaçan ve Ummanaldašu'nun muhalifi olarak Elam tahtına oturan Umba-LAGABua, onun (Ummanaldašu) gibi hakkında (ordunun ilerleyişini) duyum aldıktan sonra, onun asil bir ikametgahı olan Babilu şehrini terk etti ve balık gibi uzak suların derinliklerine daldı.*”²⁴²

Böylece Elam tahtı boşalmış, Asurbanipal Elam tahtı için düşündüğü ve sefere çıkarken yanında götürdüğü eski Elam kralı Tammaritu’yu yeniden Elam kralı ilan edilmiştir. Fakat onun krallığı pek uzun sürmemiştir. Çünkü O, Asur kralı geri döner dönmez Asur’a karşı isyan etmiştir. Böylece Asurbanipal, yeniden Babil seferine çıkmış ve Elam ülkesini baştan aşağı yağmalamıştır.

RINAP 5/1 no. 11: v 21 – v 40.

- v 21 ^mtam-ma-ri-tú šá in-nab-ta iṣ-ba-ta GİR.II-ia
v 22 qé-reb URU.šu-šá-an ú-še-rib áš-kun-šú a-na LUGAL-ti
v 23 SIG₅-tu e-pu-šu-uš šá áš-pu-ru Á.TAḤ-su im-ši-ma
v 24 iš-te-né-’a-a ḤUL-tu a-na ka-šad ERIM.ḤI.A-ia
v 25 ki-a-am iq-bi it-ti lib-bi-šú
v 26 um-ma UN.MEŠ KUR.ELAM.MA.KI a-na MUNUS.MEŠ-e i-tu-ru
v 27 ina İĞİ KUR AN.ŠÁR.KI šu-nu šu-nu-ma ir-ru-bu-nim-ma 34

²⁴² RINAP 5/1 no 11: v 15 – v 20.

- v 28 iḫ-ta-nab-ba-tú ḫu-bu-ut KUR.ELAM.MA.KI
- v 29 AN.ŠÁR u ^d15 šá Á.II-a-a il-li-ku
- v 30 ú-šá-zi-zu-in-ni EDIN ga-re-ia
- v 31 lib-bi ^mtam-ma-ri-tú ek-ṣu ba-ra-nu-u ib-ru-u-ma
- v 32 ú-ba-'u-ú qa-tuš-šú
- v 33 ul-tu GIŠ.GU.ZA LUGAL-ti-šú id-ku-niš-šum-ma
- v 34 ú-ter-ru-niš-šú šá-ni-ia-a-nu
- v 35 ú-šak-ni-šu-uš a-na GÌR.II-ia
- v 36 šu-ut a-ma-a-ti an-na-a-ti
- v 37 ina ši-ri-iḫ-ti lib-bi-ia
- v 38 ša ^mtam-ma-ri-tú la ke-e-nu iḫ-ṭa-a
- v 39 ina li-i-ti u da-na-ni šá DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia
- v 40 qé-reb KUR.ELAM.MA.KI a-na si-ḫir-ti-šá at-ta-lak šal-ṭiš
- v 21 – v 22 *“Bana kaçan (ve) ayaklarımı kavrayan Tammarītu(’ya gelince), onu Susa şehrine getirdim (ve) onu kral olarak yerleştirdim.*
- v 23 – v 40 *O onun için yapmış olduğum iyilikleri unuttu, kendisine yardım gönderirken, benim birliklerimi yenmek için sürekli olarak kötülükler (yollar) aradı. O kendisine aşağıdakileri söyledi, şöyle dedi: ‘Elam topraklarının insanları(na gelince), onlar kadın oldular. (Kimler) Asur karşısındalar? Onlar (Asurlar) içeri giriyorlar ve Elam ülkesini sürekli olarak yağmalıyorlar.’ Yanımda yürüyen (Tanrı) Aššur (ve) tanrıça Ištar, düşmanlarımın üzerinde durmamı sağladılar, tehlikeyi (ve) Tammarītu’nun isyan düşüncesi gördüler ve onu hesaba çağırdılar: Onlar (tanrılar) onu kraliyet tahtından kaldırdılar, (sonra) geri getirdiler ve onu ikinci kez ayaklarımın boyun eğdirdiler. Bu sözlerden ötürü, sadakatsiz Tammarītu’nun bana karşı günah işlediği için kalbim öfkeli bir şekilde,*

efendilerim büyük tanrıların güçlü zaferleri sayesinde, muzaffer bir şekilde Elam ülkesinin içinde, tamamında yürüdüm.”²⁴³

Asurbanipal Tammaritu’yu yenilgiye uğrattıktan sonra birçok kenti de yerle bir ederek, önemli miktarda ganimetle ülkesine dönmüştür. Asur kralı geri dönüşünü ve fethettiği kentlerin isimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

RINAP 5/1 no. 11: v 41 - v 62.

- v 41 ina ta-a-a-ar-ti-ia šá šul-me-e ŠU.II ma-li-ti
v 42 pa-an GIŠ.ŠUDUN-ia ú-ter-ra a-na KUR AN.ŠÁR.KI
v 43 URU.ga-tu-du URU.ga-tu-du-ma
v 44 URU.da-e-ba URU.na-di-i’
v 45 URU.BÀD-^mam-na-ni URU.BÀD-mam-na-ni-ma
v 46 URU.ḫa-ma-nu URU.ta-ra-qu
v 47 URU.ḫa-a-a-ú-si URU.É-NA₄.KIŠIB-É-su
v 48 URU.É-^mar-ra-bi URU.É-^mim-bi-i
v 49 URU.ma-dak-tu URU.šu-šá-an
v 50 URU.bu-bé-e URU.ŠE-^{md}ŠÚ-MAN-a-ni
v 51 URU.ur-da-li-ka URU.al-ga-ri-ga
v 52 URU.tu-ú-bu URU.DU₆-tu-ú-bu
v 53 URU.du-un-LUGAL URU.BÀD-^mun-da-si
v 54 URU.BÀD-^mun-da-si-ma URU.bu-bi-lu
v 55 URU.sa-am-ú-nu URU.É-^mbu-na-ku
v 56 URU.qa-ab-ri-na URU.qa-ab-ri-na-ma URU.ḫa-ra-a’
v 57 URU.MEŠ šu-nu-ti ak-šu-ud

²⁴³ RINAP 5/1 no. 11: v 21 – v 40.

- v 58 ap-pul aq-qur ina ^dGIŠ.BAR aq-mu
v 59 DĪNGĪR.MEŠ-šú-nu UN.MEŠ-šú-nu GU₄.MEŠ-šú-nu še-e-ni-šú-nu
v 60 NĪG.ŠU-šú-nu NĪG.GA-šú-nu
v 61 GIŠ.šu-um-bi ANŠE.KUR.RA.MEŠ ANŠE.KUNGA.MEŠ
v 62 GIŠ.til-li ú-nu-ut MÈ áš-lu-la a-na KUR AN.ŠÁR.KI

v 41 – v 62 “Başarılı geri dönüş yürüyüşümde, dolu ellerle olarak Asur'a döndüm. Gatudu, Gatudu tekrar, Daeba, Nadi', Daeba, Nadi', Dūr-Amnani, Dūr-Amnani tekrar, Hamānu, Taraqu, Hayyūsi, Bīt-kunukki-bīssu, Bīt-Arrabi, Bīt-Imbī, Madaktu, Susa, Bubê, Kapar-Marduk-šarrāni, Urdalika, Algariga, Tūbu, Tīl-Tūba, Dun-šarri, Dūr-Undāsi, Dūr-Undāsi tekrar, Bubilu, Samunu, Bīt-Bunaki, Qabrīna, Qabrīnatekrar, (ve) Hara' şehirlerin(e) gelince, bu şehirleri fethettim; Yıktım, tahrip ettim, (ve) ateşle yaktım (onları). Onların tanrılarını, insanlarını, öküzlerini, koyun ve keçilerini, malları, mülklerini, arabalarını, atlarını, katırlarını, teçhizatlarını ve (ve) savaş araçlarını Asur'a taşıdım.”²⁴⁴

Tammaritu'nun Asur ordusu tarafından yenilgiye uğratılmasından sonra, Asurbanipal'in geri dönüşünü de fırsat bilen Ummanaldašu tekrardan Elam tahtına oturmuştur. Biz bu bilgiyi Asurbanipal'in tekrardan Elam kralı Ummanaldašu'nun üzerine sefer gerçekleştirmesinden öğreniyoruz. Ummanaldašu, Asurbanipal'i en fazla meşgul eden Elam kralı olmalıdır. Asurbanipal Ummanaldašu üzerine büyük bir sefer düzenlemiştir. Asurbanipal'in yıllıklarında bu seferle ilgili oldukça fazla detay mevcuttur. Seferin yıllıklarda anlatımı şöyledir:

RINAP 5/1 no. 11: v 63 - vi 29.

- v 63 i-na 8-e ger-ri-ia ina qí-bit AN.ŠÁR u ^d15

²⁴⁴ RINAP 5/1 no. 11: v 41 – v 62.

- v 64 ad-ke ERIM.ĤI.A-ia EDIN ^mum-man-al-da-si
- v 65 MAN KUR.ELAM.MA.KI uš-te-eš-še-ra ĥar-ra-nu
- v 66 URU.É-mim-bi-i šá ina ger-ri-ia maĥ-re-e
- v 67 ak-šu-du e-nen-na KUR.ra-a-ši
- v 68 URU.ĥa-ma-nu a-di na-ge-šú ak-šu-ud
- v 69 ù šu-u ^mum-man-al-da-si MAN KUR.ELAM.MA.KI
- v 70 ka-šad KUR.ra-a-ši URU.ĥa-ma-nu iš-me-ma
- v 71 pu-luĥ-ti AN.ŠÁR u ^d15 a-li-kut Á.II-ia
- v 72 is-ĥu-up-šú-ma URU.ma-dak-tú URU LUGAL-ti-šú
- v 73 ú-maš-šir-ma in-na-bit a-na URU.BÀD-mun-da-si
- v 74 ÍD.id-id-e e-bir-ma ÍD šu-a-tú
- v 75 a-na dan-nu-ti-šú iš-kun 36
- v 76 uk-ta-ta-šar a-na šal-ti-ia
- v 77 URU.na-di-tú URU LUGAL-ti a-di na-ge-šú KUR-ud
- v 78 URU.É-^mbu-na-ku URU LUGAL-ti a-di na-ge-šú KUR-ud 37
- v 79 URU.ĥar-tap-a-nu URU LUGAL-ti a-di na-ge-šú KUR-ud
- v 80 URU.tu-ú-bu a-di na-ge-šú KUR-ud
- v 81 bi-rit ÍD ka-la-mu URU.ma-dak-tú
- v 82 URU LUGAL-ti a-di na-ge-šú KUR-ud
- v 83 URU.ĥal-te-ma-áš URU LUGAL-ti-šú ak-šu-ud
- v 84 URU.šu-šá-an URU LUGAL-ti-šú ak-šu-ud
- v 85 URU.di-in-LUGAL URU.su-mu-un-tu-na-áš
- v 86 URU LUGAL-ti-šú ak-šu-ud 38
- v 87 URU.pi-di-il-ma URU LUGAL-ti-šú ak-šu-ud
- v 88 URU.bu-bi-lu URU LUGAL-ti-šú ak-šu-ud
- v 89 URU.ka-bi-in-ak URU LUGAL-ti-šú ak-šu-ud

- v 90 ina tukul-ti AN.ŠÁR u ^d15 ar-de-e-ma al-lik
- v 91 EDIN ^mum-man-al-da-si MAN KUR.ELAM.MA.KI
- v 92 ša la ik-nu-šá a-na GIŠ.ŠUDUN-ia
- v 93 ina me-ti-iq ger-ri-ia
- v 94 URU.BÁD-^mun-da-si URU LUGAL-ti-šú KUR-ud
- v 95 ERIM.ĦI.A-ia ÍD.id-id-e a-gu-u šam-ru
- v 96 e-mu-ru ip-la-ĥu a-na né-ba-ar-te
- v 97 ^d15 a-ši-bat URU.LÍMMU-DÍNGĪR ina šat mu-ši
- v 98 a-na ERIM.ĦI.A-ia MÁŠ.GI₆ ú-šab-ri-ma
- v 99 ki-a-am iq-bi-šu-nu-ti
- v 100 um-ma a-na-ku al-lak ina ma-ĥar ^mAN.ŠÁR-DÛ-A
- v 101 LUGAL šá ib-na-a ŠU.II-a-a
- v 102 e-li MÁŠ.GI₆ an-ni-ti ERIM.ĦI.A-ia ir-ĥu-šu
- v 103 ÍD.id-id-e e-bi-ru šal-meš
- v 104 14 URU.MEŠ mu-šab LUGAL-ti-šú
- v 105 a-di URU.MEŠ TUR.MEŠ šá ni-i-ba la i-šu-u
- v 106 ù 12 na-ge-e šá qé-reb KUR.ELAM.MA.KI ka-li-šá
- v 107 ak-šu-ud ap-pul aq-qur ina ^dGIŠ.BAR aq-mu
- v 108 a-na DU₆ u kar-me ú-ter
- v 109 ina la mì-ni a-duk qu-ra-de-e-šú
- v 110 ina GIŠ.TUKUL.MEŠ ú-ras-sib mun-daĥ-še-e-šú MAĦ.MEŠ
- v 111 ^mum-man-al-da-si MAN KUR.ELAM.MA.KI
- v 112 mi-ra-nu-uš-šú in-na-bit-ma iṣ-ba-ta KUR-ú
- v 113 URU.ba-nu-nu a-di na-ge-e šá URU.ta-sa-ar-ra
- v 114 ka-la-mu ak-šu-ud
- v 115 20.ÀM URU.MEŠ ina na-ge-e šá URU.ĥu-un-nir

- v 116 ina UGU mi-iṣ-ri šá URU.ḫi-da-lu ak-šu-ud
- v 117 URU.ba-ši-mu ù URU.MEŠ šá li-me-ti-šú ap-pul aq-qur
- v 118 ša UN.MEŠ a-šib lib-bi-šú-un ka-mar-šú-nu áš-kun
- v 119 ú-šab-bir DÌNGÌR.MEŠ-šú-un
- v 120 ú-šap-ši-iḫ ka-bat-ti EN EN.EN
- v 121 DÌNGÌR.MEŠ-šú ^d15.MEŠ-šú NÍG.ŠU-šú NÍG.GA-šú
- v 122 UN.MEŠ TUR u GAL áš-lu-la a-na KUR AN.ŠÁR.KI
- v 123 60 KASKAL.GÍD qaq-qa-ru ina a-mat AN.ŠÁR u ^d15
- v 124 ša ú-ma-'e-e-ru-in-ni
- v 125 qé-reb KUR.ELAM.MA.KI e-ru-ub at-ta-lak šal-tiṣ
- v 126 ina ta-a-a-ar-ti-ia šá AN.ŠÁR u ^d15
- v 127 ú-šá-zi-zu-in-ni EDIN ga-re-ia
- v 128 URU.šu-šá-an ma-ḫa-zu GAL-ú mu-šab DÌNGÌR.MEŠ-šú-un
- v 129 a-šar pi-riš-ti-šú-un ak-šu-ud
- v 130 ina a-mat AN.ŠÁR u ^d15 qé-reb É.GAL.MEŠ-šú 39
- v 131 e-ru-ub ú-šib ina ḪÚL.MEŠ
- v 132 ap-te-e-ma É nak-kam-a-ti-šú-nu
- v 133 ša KÙ.BABBAR.MEŠ KÙ.GI.MEŠ NÍG.ŠU.MEŠ NÍG.GA.MEŠ
- v 134 nu-uk-ku-mu qé-reb-šú-un
- vi 1 ša LUGAL.MEŠ KUR.ELAM.MA.KI maḫ-ru-u-ti
- vi 2 a-di LUGAL.MEŠ šá a-di ŠÀ u₄-me an-né-e
- vi 3 ú-paḫ-ḫi-ru iṣ-ku-nu
- vi 4 ša LÚ.KÚR šá-nam-ma e-li ia-a-ši
- vi 5 ŠU.II-su la ú-bi-lu ina lib-bi
- vi 6 ú-še-ša-am-ma šal-la-tiṣ am-nu
- vi 7 KÙ.BABBAR KÙ.GI NÍG.ŠU.MEŠ NÍG.GA.MEŠ šá KUR EME.GI₇

- vi 8 u URI.KI KUR.kár-^ddun-ía-àš ka-la-mu
- vi 9 ša LUGAL.MEŠ KUR.ELAM.MA.KI maḥ-ru-u-ti
- vi 10 a-di 7-šú iš-lu-lu ú-bi-lu qé-reb KUR.ELAM.MA.KI
- vi 11 ša-ri-ru ḥuš-šu-u eš-ma-ru-u eb-bu
- vi 12 ni-siq-ti NA₄.MEŠ šu-kut-tú a-qar-tú si-mat LUGAL-ti
- vi 13 ša LUGAL.MEŠ KUR URI.KI maḥ-ru-u-ti
- vi 14 ù^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA a-na kit-ri-šú-nu
- vi 15 ip-šu-ru a-na KUR.ELAM.MA.KI
- vi 16 lu-bul-tu šu-kut-tú si-mat LUGAL-u-ti
- vi 17 GIŠ.til-li qa-ra-bi si-ma-nu-ú
- vi 18 mim-ma e-peš MÈ si-mat ŠU.II-šú
- vi 19 ú-nu-ut mut-tab-bil-ti É.GAL.MEŠ-šú ka-la-mu
- vi 20 šá ina muḥ-ḥi ú-ši-bu it-ti-lu
- vi 21 ina lib-bi e-ku-lu iš-tu-u ir-mu-ku ip-pa-áš-šú
- vi 22 GIŠ.GÍGIR.MEŠ GIŠ.ša šá-da-di GIŠ.šu-um-bi
- vi 23 ša iḥ-zu-ši-na ša-ri-ru za-ḥa-lu-u
- vi 24 ANŠE.KUR.RA.MEŠ ANŠE.KUNGA.MEŠ GAL.MEŠ
- vi 25 ša tal-lul-ta-šú-nu KÙ.GI KÙ.BABBAR
- vi 26 áš-lu-la a-na KUR AN.ŠÁR.KI
- vi 27 ziq-qur-rat URU.šu-šá-an
- vi 28 ša ina a-gúr-ri NA₄.ZA.GÌN šu-pu-šat ub-bit
- vi 29 ú-kap-pi-ra SI.MEŠ-šá ša pi-tiq URUDU nam-ri

^{v63-v76} *Sekizinci seferimde, (tanrı) Aššur ve tanrıça İstar'ın emriyle, birliklerimi topladım ve), Elam ülkesinin kralı Ummanaldašu'ya karşı doğrudan yola çıktım. (Gibi) Daha önceki bir fethettiğim Bīt-Imbī şehri (gibi), şimdi Rāši (ve) Ḥamānu kentini onların (onun) çevresindeki bölgelerle birlikte fethettim. Dahası, Elam*

topraklarının kralı Ummanaldašu, Rāši (ve) Ḫamānu kentinin fethini duydu ve yanımda yürüyen tanrı Aššur ile tanrıça İštar'ın korkusu onu ezdi ve (sonra) kraliyet şehri Madaktu kentini terk etti ve Dūr-Undāsi şehrine kaçtı. İdide Nehri'ni geçti ve bu nehri savunma mevkiisi olarak belirledi. Benimle savaşmaya kendini hazırladı.

v 77 - v 80 İlçeleri ile birlikte kraliyet şehri olan Nadītu kentini fethettim. Bir kraliyet şehri olan Bīt-Bunaki kentini ilçeleriyle birlikte fethettim. Bir kraliyet şehri olan Ḫartappānu kentini ilçeleriyle birlikte fethettim. İlçeleriyle birlikte Tūbu kentini fethettim.

v 81 - v 89 Nehir(ler) (Ulāya ve İdide) arasındaki tüm bölgeye (gelince) Bir kraliyet şehri olan Madaktu kentini ilçeleriyle birlikte fethettim. Onun bir kraliyet şehri olan Ḫaltemaš kentini fethettim. Onun bir kraliyet şehri olan Susa kentini fethettim. Onun bir kraliyet şehirleri olan Dīn-šarri (ve) Sumuntunaš kentlerini fethettim. Onun bir kraliyet şehri olan Pidilma kentini fethettim. Onun bir kraliyet şehri olan Bubilu kentini fethettim. Onun bir kraliyet şehri olan Kabinak kentini fethettim.

v 90 - v 94 (Tanrı) Aššur ve tanrıça İštar'ın desteğiyle avantaj sağladım ve hakimiyetimi kabul etmeyen Ummanaldašu'ya karşı yürüdüm.

v 95 - v 103 Askerlerim azgın bir şekilde akan İdide Nehri'ni gördü ve (onu) geçmeye korktu. Gece boyunca Arbela'da ikamet eden tanrıça İštar Askerlerim bir rüya gösterdi ve askerlerime şöyle dedi: 'Bizzat kendim ellerimle yarattığım kral Asurbanipal'in önünden gideceğim.' Askerlerim bu rüyaya güvendi (ve) onlar güvenli bir şekilde İdide Nehri'ni geçtiler.

v 104 - v 110 Sayısız miktardaki küçük yerleşme(ler) ile birlikte kraliyet ikametgâhlarını olan 14 şehri (ve) Elam ülkesinde olan 12 tane bölgeyi, onların hepsini fethettim, tahrip ettim, yıktım, (ve) ateş ile yaktım. (Onları) harabe yığınlarına çevirdim. Sayısız savaşçısını öldürdüm. Seçkin savaşçıları kılıçla devirdim.

- v 111 - v 112 *Elam kralı Ummanaldašu çıplak (bir şekilde) kaçtı ve dağ(lar)a gitti.*
- v 113 - v 117 *Tasarra şehrinin semtleriyle birlikte Bananu şehrini fethettim. Hunnir şehrinin semtleriyle birlikte Hıdalu şehrinin sınırında yer alan 20 köyü fethettim. Başımı şehrini ve onun çevresindeki köyleri tahrip ettim (ve) yıktım.*
- v 118 - v 125 *Onların içinde yaşayan insanlara gelince, onları yok ettim. Tanrılarını parçaladım (ve böylece) efendilerin efendisinin (Aşşur) kalbini sakinleştirdim. Tanruları ve tanrıçalarını, mallarını (ve) mülklerini, genç ve yaşlı (tüm) insanlarını Asur'a taşıdım. (Tanrı) Aşşur ve tanrıça İstar'ın emriyle bana verilen 60 fersahlık bir alan üzerinde ligden oluşan bir alan üzerinde, Elam ülkesine girdim (ve) üzerinde muzaffer bir şekilde yürüdüm.*
- v 126 - vi 6 *“Geri dönüş yürüyüşümde (esnasında) (tanrı) Aşşur ve tanrı İstar beni düşmanlarımın üzerinde durdurdu, büyük bir kült merkezi, tanruların evi, gizli ilimlerin sarayı olan Susa kentini fethettim. Tanrıça Aşşur ve tanrıça İstar'ın emriyle, saraylarına girdim (ve) kutlamalar sırasında (onların içinde) kaldı. İçlerinde gümüş, altın, zenginliklerin (ve) mülkün depolandığı hazinelerini açtım, ki bunlar Elam'in eski krallarından bu zamana kadar olan krallarının topladığı ve biriktirdiği hazinelerdi, benim dışımda hiç bir kral onun ellerindekileri taşımamıştı ve ben (hepsini) getirdim ve ganimet olarak saydım.”*
- vi 7 - vi 26 *Sumer ve Akkad - Karduniaş (Babil) topraklarının gümüş, altın, mal ve mülklerini, Elam topraklarının eski krallarının yedi kez taşıdıkları, Elam ülkesinin içine getirdikleri kırmızı şariru-altın, parlak eşmarû-metal, değerli taşlar, değerli takılar (ve) kraliyet tefekkürleri, Akkad Ülkesinin eski krallarını ve Şamaş-şuma-ukîn onlara yardım etmek için Elam toprakları üzerinde çarçur ettikleri herşey; kıyafetler, mücevherler, kraliyet eşyaları, savaşa uygun aletler, araçlar, savaşta kullanılan herşey (ve) elleri için uygun olan teçhizat; saraylarının taşınabilir mobilyaları, üzerine oturduğu, yattığı, yediği, içtiği, yıkandığı (ve) yağlandığı*

(mobilyaların) hepsini; savaş arabaları, nakliye arabaları (ve) parçaları şarirü-altın (ve) zaḥalû-metalden (yapılan) vagonları; altından (ve) gümüştten (yapılan) koşum takımlarının büyük atlarını (ve) katırlarını, (onların hepsini) Asur'a taşıdım.

vi 27 – vi 29 *Lapis lazuli (ile boyanmış) pişmiş tuğladan yapılmış olan Susa kentinin ziggurratına(gelince), (onu) yıktım; parlak bakırdan yapılmış boynuzlarını çıkardım.*²⁴⁵

Yıllıklarda da anlatıldığı üzere sefer sırasında Ḥamānu ve Susa başta olmak üzere birçok Elam şehri yakılıp yıkılmış, Asur kralı büyük miktarda savaş ganimeti toplamıştır. Asurbanipal 1 ay 25 gün süren seferi sırasında Elam ülkesinin altına üstüne getirmiş toprakları tuzla kaplanmış, kralın kız kardeşleri, kızları, saray erkânı, devletin üst düzey memurları Asur'a taşınmıştır.²⁴⁶ Asurbanipal'in Ninive Kuzey Sarayı rölyefleri arasında yer alan Susa (Şekil 16) ve Ḥamānu (Şekil 17 ve 18) şehirlerinin yağmalanması sahneleri de bu seferle ilgili olmalıdır.²⁴⁷ Rölyeflerdeki Dīn-šarri şehri kuşatması sahnesi de olasılıkla bu sefere aittir (Şekil 19).²⁴⁸ Asurbanipal Elam'a karşı çok başarılı bir sefer gerçekleştirmesine karşın Ummanaldašu'yu ele geçirememiştir. Onun akıbetini yıllıklardan öğreniyoruz:

RINAP 5/1 no. 11: vii 9 – vii 15.

vii 9 ^mum-man-al-daš MAN KUR.ELAM.MA.KI

²⁴⁵ RINAP 5/1 no. 11: v 63 - vi 29.

²⁴⁶ RINAP 5/1 no.11: v 63 - vii 8.

²⁴⁷ Nadali, 2007, pp. 65-66.

²⁴⁸ Nadali, 2007, p. 65; R. Borger, **Beiträge zum Inschriftenwerk Assurbanipals**, Wiesbaden, 1996, p. 329

vii 10 ša šu-uš-mur GIŠ.TUKUL.MEŠ AN.ŠÁR u ^d15

vii 11 dan-nu-ú-ti e-mu-ru

vii 12 ul-tú KUR-e a-šar mar-qí-ti-šú i-tu-ram-ma

vii 13 qé-reb URU.ma-dak-tú URU šá ina qí-bit AN.ŠÁR u ^d15

vii 14 ap-pu-lu aq-qu-ru áš-lu-lu šal-lat-su

vii 15 e-ru-ub ú-šib ina si-pit-ti a-šar ki-ḫul-le-e

vii 9 – vii 15 “(Tanrı) Aššur ve tanrıça Íštar’ın güçlü silahlarının öfkesini gören Elam tülkesinin kralı Ummanaldašu’ya (gelince), O sığındığı dağlardan geri döndü ve yıktığım, tahrip ettiğim (ve) Aššur ve tanrıça Íštar’ın emriyle yağmaladığım Madaktu kentine girdi. Hüzünlü bir yerde yas içinde oturdu.”²⁴⁹

Ummanaldašu’nun ele geçirilememesi sebebiyle Elam’daki sorun devam etmiştir. Asur-Elam ilişkilerini geren diğer bir olay da Marduk-apla-iddina(Merodach-baladan)’nın torunu Nabû-bêl-šumāti Elam’a sığınması olmuştur. Asurbanipal bu kişinin kendisine iadesini için habercisini Elam’a gönderdiği sırada Asur kralından korkan Nabû-bêl-šumāti kendi hayatını sonlandırmıştır. Belki de ölmek Asur’a iadesi durumunda karışılacağı cezayla yüzleşmekten daha kolay gelmiştir. Bu olay Asur cezalarının düşmanda uyandırdığı dehşeti ortaya koymaktadır. Nabû-bêl-šumāti ölünce Elam kralı Ummanaldašu ilişkilerin bozulmasına engel olmak ve dost görünmek amacıyla onun cesedini Asurbanipal’e göndermiştir:

RINAP 5/1 no. 11: vii 16 – vii 50.

vii 16 šu-ut ^{md}AG-EN-MU.MEŠ

vii 17 DUMU DUMU ^{md}AMAR.UTU-A-SUM.NA

vii 18 ša ina a-de-ia iḫ-tu-ú

²⁴⁹ RINAP 5/1 no. 11: vii 9 – vii 15.

- vii 19 iš-lu-ú GIŠ.ŠUDUN EN-ti-ia
- vii 20 ša LUGAL.MEŠ KUR.ELAM.MA.KI
- vii 21 a-na dan-nu-ti-šú iš-ku-nu
- vii 22 it-tak-lu a-na ^mum-man-i-gaš ^mtam-ma-ri-tú
- vii 23 ^min-da-bi-bi ^mum-man-al-daš
- vii 24 LUGAL.MEŠ šá e-pu-šú be-lut KUR.ELAM.MA.KI
- vii 25 LÚ.A KIN-ia šu-ut še-bul ^{md}MUATI-EN-MU.MEŠ
- vii 26 ina ma-le-e lib-ba-a-ti
- vii 27 ú-ma-'e-er EDIN ^mum-man-al-daš
- vii 28 ^{md}MUATI-EN-MU.MEŠ DUMU DUMU ^{md}AMAR.UTU-A-AŠ
- vii 29 a-lak LÚ.A KIN-ia šá qé-reb KUR.ELAM.MA.KI
- vii 30 e-ru-bu iš-me-e-ma
- vii 31 ik-ku-ud lib-ba-šú ir-šá-a na-kut-tu
- vii 32 na-piš-ta-šú pa-nu-uš-šú ul e-qir-ma
- vii 33 iḫ-šu-ḫa mi-tu-tu
- vii 34 a-na LÚ.ki-ze-e ra-ma-ni-šú iq-bi-ma
- vii 35 um-ma ra-si-ban-ni ina GIŠ.TUKUL
- vii 36 šu-u LÚ.ki-zu-šú ina GÍR AN.BAR šib-bi-šú-nu
- vii 37 up-ta-at-te-ḫu a-ḫa-meš
- vii 38 ^mum-man-al-daš ip-làḫ-ma
- vii 39 ADDA ^{md}MUATI-EN-MU.MEŠ šu-a-tú
- vii 40 ina MUN uš-ni-il-ma
- vii 41 a-di SAG.DU LÚ.KI.ZU-šú
- vii 42 ša ú-ra-si-bu-šú ina GIŠ.TUKUL
- vii 43 a-na LÚ.A KIN-ia id-din-ma

- vii 44 ú-še-bi-la-áš-šú a-di maḥ-ri-ia
vii 45 ADDA-šú a-a-din a-na qé-bé-ri
vii 46 UGU šá maḥ-ri mi-tu-us-su ut-tir-ma
vii 47 SAG.DU-su ak-kis ina GÚ^{md}MUATI-ŠU.II-ša-bat
vii 48 LÚ.^d30-ma-gir^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA
vii 49 ŠEŠ nak-ri šá it-ti-šú
vii 50 a-na šum-ku-ri KUR.ELAM.MA.KI il-li-ku a-lul

vii 16 – vii 27 “Benim antlaşmama karşı günah işleyen (ve) lortluğumun boyunduruğunu

çıkarıp atan Elam ülkesinin kralları onun pozisyonunu güçlü, Elam ülkesi üzerinde krallık yapan /egemen olan Ummanigaš (II. Humban-nikaš), Tammarītu, Indabibi, (ve) Ummanaldašu ya güvenen II. Marduk-apla-iddina (Merodak-baladan)’nın torunu Nabû-bēl-šumāti ile ilgili olarak, habercimi Nabû-bēl-šumāti’nin iadesine ilişkin, öfke dolu (bir mesajla) Ummanaldašu’ya, gönderdim.

vii 28 – vii 37 (II.) Marduk-apla-iddina (Merodak-baladan)’nın torunu Nabû-bēl-šumāti, Elam ülkesine giren habercimin ilerleyişini duydu; O (alt. kalbi) endişelendi (ve) dertlendi. Onun hayatı ona değerli değildi ve ölmek istedi. Kendi kişisel görevlisiyle konuştu, şöyle dedi “kılıcınla beni öldür” O (ve) kişisel görevlisi, demir hançerleriyle birbirlerinde delik açtılar.

vii 38 – vii 50 Ummanaldašu korktu ve Nabû-bēl-šumāti’nin cesedini tuz içinde muhafaza etti ve (sonra) O kılıcıyla ona vuran kişisel görevlisinin başı ile birlikte (cesedi) habercime verdi ve benim huzuruma onu (habercimi) gönderdi. Cenaze töreni için onun cesedini vermeyi kabul etmedim. Onu eskisinden daha ölü hale getirdim: kafasını kestim (ve), onu (kafayı) onunla (Nabû-bēl-šumāti) Elam’ı (bana karşı)

*düşman yapan benim düşman kardeşim Šamaš-šuma-ukīn'in simmagir²⁵⁰ yetkilisi olan Nabû-qātī-šabat'in boynuna astım.*²⁵¹

Elam kralı Ummanaldašu bir yandan Asur'a düşmanlık ederken bir yandan da iç çekişmelerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Pa'e isimli bir kişi Elam tahtını ele geçirmek için harekete geçmiş, ancak bu girişimi başarısız olmuş görünmektedir:

RINAP 5/1 no. 11: vii 51 – vii 57.

vii 51 ^mpa-'e-e šá mé-eḫ-ret ^mum-man-al-daš

vii 52 e-pu-šu be-lut KUR.ELAM.MA.KI

vii 53 na-mur-rat GIŠ.TUKUL.MEŠ AN.ŠÁR u ^d15 ez-zu-ti

vii 54 ša 1-šú 2-šú 3-šú it-bu-ku UGU KUR.ELAM.MA.KI

vii 55 iḫ-su-us-ma ir-šá-a ḫi-ip lib-bi

vii 56 ul-tú qé-reb KUR.ELAM.MA.KI in-nab-tam-ma

vii 57 iḫ-ba-ta GĪR.II LUGAL-ti-ia

vii 51 - vii 57 *“Ummanaldašu'ya karşı Elam ülkesi üzerinde egemenlik sergileyen Pa'e, bir kez ya da iki kez değil, üç kez Elam ülkesinin üzerine çöktürdükleri Aššur ve tanrıça İstar'ın silahlarının dehşet veren parlaklığından korktu. O Elam ülkesinden bana kaçtı ve asil krallığının ayaklarını tuttu.”*²⁵²

Elamdaki sorunlar bir türlü bitmek bilmemiş ve sonunda Elam halkı Ummanaldašu'ya karşı isyan etmiştir. Bu isyan karşısında dağlara kaçan Elam kralı Asurlu askerler tarafından yakalınıp Asur'a götürülmüştür. Rölyeplerde bir alan sahnede

²⁵⁰ Babil kralının üst düzey bir görevlisi. Günümüz bakanlık görevi şeklinde düşünülebilir.

²⁵¹ RINAP 5/1 no. 11: vii 16 – vii 50.

²⁵² RINAP 5/1 no. 11: vii 51 – vii 57.

etrafı kuşatılan ve teslim olmak için eğilen bir Elam kralı tasviri mevcuttur. Bu kişi Ummanaldašu olabilir (Şekil 20). Ummanaldašu'nun yakalanışını tasvir eden başka sahneler de mevcuttur. Bu sahnelerden birisinde Ummanaldašu Asurlu bir asker tarafından yakalanmaktadır (Şekil 21), diğer bir tasvirde ise ele geçirilen Elam kralının savaş arabasıyla Asur'a götürülüşü yer almaktadır (Şekil 22 ve 23). Rölyefteki detaylar ile yıllıklarda anlatılanlar birbirini desteklemektedir. Ummanaldašu'nun yakalanışı yıllıklarda şöyledir:

RINAP 5/1 no. 11: x 6 - x 16.

- x 6 ^mum-man-al-daš MAN KUR.ELAM.MA.KI
x 7 ša ul-tú ul-la AN.ŠÁR u ^d15 EN.MEŠ-ia
x 8 iq-bu-ú a-na e-peš ARAD-ti-ia
x 9 ina qí-bit DINGİR-ti-šú-nu šir-tu šá la in-nen-nu-u
x 10 EGIR-nu KUR-su UGU-šú ib-bal-kit-ma
x 11 la-pa-an saḥ-maš-ti ARAD.MEŠ-šú šá ú-šab-šú-u UGU-šú
x 12 e-diš-ši-šú ip-par-šid-ma iṣ-ba-ta KUR-ú
x 13 ul-tu KUR-e É mar-qí-ti-šú
x 14 a-šar it-ta-nap-raš-ši-du
x 15 ki-ma SÚR.DÙ.MUŠEN a-bar-šu-ma
x 16 bal-tu-us-su al-qa-áš-šú a-na KUR AN.ŠÁR.KI

x 6 - x 16 “Efendilerim (tanrı) Aššur ve tanrıça Ištar, değiştirilemeyecek yüce kutsallıklarının emriyle, uzak geçmişten beri bana itaatkâr olmasını buyurdıkları Elam topraklarının kralı Ummanaldašu(Humban-ḫaltaš III)'ya (gelince), daha sonra onun ülkesi kendisine isyan etti. O (o zaman) görevlilerinin kendisine karşı kıskırttığı isyandan tek başına kaçtı ve dağlara gitti. Onun her zaman kaçığı

sığındığı yer olan sığındığı yer olan dağlarda, onu bir şahin gibi yakaladım ve onu canlı olarak Asur'a götürdüm.”²⁵³

Asurbanipal saltanatı süresince en fazla enerjiyi Elam için harcamıştır. Hakimiyeti süresince Elama defalarca sefer gerçekleştirmiştir. Bu süre boyunca Elam tahtında Urtaku, Ummanigaš (II. Humban-nikaš), Tammarītu, Indabibi, ve Ummanaldašu (III. Humban-ħaltaš) gibi farklı kralları görmekteyiz. Bu da Elam krallığının ciddi bir buhran sürecinden geçtiğini ve siyasi olarak istikrarın olmadığına işaretler. Asurbanipal Elam seferleri süresince tapınakları ve zigguratları tahrip etmiş, kutsal koruları ve kraliyet mezarlarını harap etmiş, kült heykellerini ve kraliyet heykellerini Asur'a taşımış, kraliyet hazinesini boşaltmış, sayısız insanı ve değerli ganimet ve hayvanı Asur'a götürmüştür. Ancak bu seferler beraberinde ciddi bir ekonomik harcamayı da getirmiş, Asur ekonomisini yıpratmıştır. Asur saldırılarından sonra Elam, Persler tarafından işgal edilinceye kadar pasif bir şekilde varlığını korumuştur.²⁵⁴ Elam'ın Asur seferleri sonucu gücünü kaybetmesi, Medlerin bölgede etkinliğini artırmasının önünü açmış olmalıdır. Bu yönüyle düşünüldüğünde Asur'un Elam'ı yerle bir etmesi, Asur'un geleceği açısından stratejik bir hata olarak değerlendirilebilir.

3.11. BABİL'DE ŠAMAŠ-ŠUMA-UKĪN İSYANI

Babil, Asur açısından büyük öneme sahipti. Coğrafi anlamda Babil Eski Mezopotamya'nın (bugünkü Irak'ın) güneyinde kalan bölgeydi. Babil ülkesi, Dicle ve Fırat'ın meydana getirdiği alüvyon bir ovaydı ve tarımsal anlamda Eskiçağ'da

²⁵³ RINAP 5/1 no. 11: x 6 - x 16.

²⁵⁴ Grayson 1991: 153-154.

Mezopotamya'nın en önemli tahıl ambarlarından birisi konumundaydı. Bunun yanında Yakın Doğu'nun diğer bölgelerini saran bir ticaret ağının merkezinde bulunuyordu.²⁵⁵ Asur'un Babil arasında, Roma'nın Yunanistan'la olan ilişkisi gibi özel bir ilişki mevcuttu.²⁵⁶

Asur-Babil mücadelesinin geçmişi oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Hammurabi Dönemi'nde Babil, Asur ve Ninive kentleri üzerinde hâkimiyet kurmuştu. Hammurabi kanunlarının girişinde bu egemenliği açıkça ifade etmektedir.²⁵⁷ Ancak Hammurabi hanedanlığının son bulmasıyla bu hâkimiyet de son bulmuş olmalıdır. Asur ise Mitanni Krallığı egemenliğine girmiştir. Ancak Mitanni krallığının zayıflaması ve ortadan kalkması ile Asur'un güç kazandığı aşikârdır. Asur'un güç kazanmasıyla birlikte Babil ile olan ilişkiler iki eşit devlet statüsünde sürdürülmüştür. I. Asur-uballit (MÖ 1353-MÖ 1317) zamanında Babil ile iyi ilişkiler kurulmuş ve Asur kralı Babilli bir prenses ile evlenmiştir. Babil kralı II. Burnaburiaş'ın ölümüyle birlikte Babil tahtına Asur-uballit'in Babil prensesinden olma oğlu Kara-hardaş geçmiştir. Ancak Kara-hardaş bir isyan sonucu öldürülmesi ile birlikte Asur-uballit Babil tahtına müdahale etmiş ve Kurigalzu'yu tahta oturtmuştur. Ancak Kurigalzu'nun da Asur'a düşmanca bir politika izlediği Enlil-nirari (MÖ 1317-MÖ 1307) dönemi belgelerinden anlaşılmaktadır.²⁵⁸ Belgeden anlaşıldığı kadarıyla Babil kralı Kurigalzu Asur kontrolündeki bir şehre saldırmış, ancak

²⁵⁵ Oates, 2004, p. 11.

²⁵⁶ E. Frahm, "Assyria and the South: Babylonia," in **A Companion to Assyria**, E. Frahm (Ed.), Wiley-Blackwell, 2017, p. 286.

²⁵⁷ J. Oates, **Babil**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004, s. 71.

²⁵⁸ Asur yıllıklarında Babil Ülkesi ismi ilk kez Enlil-nirari (MÖ 1317-MÖ 1307) zamanında "KUR Karduniaş" şeklinde geçmektedir. RIMA 1 A.0.74.1001: 9'.

Enlil-nirari onu yenilgiye uğratmıştır.²⁵⁹ Asur'un güçlenmesi Babil krallarını endişelendirmiştir. Babil kralı Kadaşman-Enlil ve Hitit kralı Hattuşili arasındaki yazışmalar bu endişeyi ortaya koymaktadır.²⁶⁰ Kadaşman-Enlil'in ölümünden sonra Babil Asur'un hedefi haline gelmiş ve Asur Kralı I. Tukulti-Ninurta Babil ülkesine saldırmış ve Babil kralı Kaštiliaşu'yu yenilgiye uğratarak esir almıştır.²⁶¹ Bu olay Asur yıllıklarındaki ilk Babil saldırısıdır. Bundan sonra Asur krallarının sürekli olarak Babil'i kontrol altında tutma politikası izledikleri görülmektedir.

Yeni Asur kralları da Babil'e ayrı önem vermişler ve Babil'i kontrol altında tutmak için özel bir çaba sarf etmişlerdir. Yeni Asur krallarından II. Adad-nirari'nin kendisinin Babil ülkesi kralı²⁶² ve tüm Babil ülkesinin fatihi²⁶³ olarak görmesi, Asur'un Babil'i kendi ülkesinin bir parçası olarak gördüğünü düşündürmektedir. II. Asurnasirpal döneminde ise Asur ve Babil arasındaki ilişkiler daha çok savaş şeklinde vuku bulmuştu. II. Asurnasirpal Babil kralı Nabû-apla-iddina'yı yenilgiye uğrattığını ve çok sayıda ganimeti ülkesine taşıdığını aktarmaktadır.²⁶⁴ II. Asurnasirpal'in oğlu III. Salmanassar da saltanatının 8. ve 9. yılında Babil'e sefer düzenlediğini kaydetmişti. Bu seferlerden ilki Babil kralı Marduk-zākir-šumi'nin kardeşi Marduk-bēl-usāte ile ilgiliydi. İsyan karşısında Asur kralı sefere çıkarak Mē-turnat ve Laḫiru şehirlerini ele geçirmiştir.²⁶⁵ III.

²⁵⁹ RIMA 1 A.0.74.1001.

²⁶⁰ Oates, 2004, s. 98.

²⁶¹ RIMA 1 A.0.78.5: 48 – 69.

²⁶² “MAN KUR.kar-du-ni-áš” RIMA 2 A.0.99.2: 27.

²⁶³ “ka-šid KUR.kar-du-ni-áš ana paṭ gim-ri-šá” RIMA 2 A.0.99.2: 26.

²⁶⁴ RIMA 2 A.0.101.1: iii 20 – iii 24.

²⁶⁵ RIMA 3 A.0.102.10: ii 31 - ii 34.

Salmanassar ikinci seferinde ise direk Marduk-bēl-usāte üzerine gitmiş ve onu yakalayıp öldürmüştür.²⁶⁶ Şamši-Adad zamanında da Babil seferine çıkmış ve Babil kralı Marduk-balātsu-iqbi yenilgiye uğratarak halkı ve askerleri öldürülerek, şehirleri tahrip edilmiştir.²⁶⁷

Asur kral Babil ile olan ilişkilerini III. Tiglat-pileser zamanında Babil artık doğrudan Asur'un egemenliğine girmişti, öte yandan Babil'in kuzeydoğu kesimlerinin bir bölümü Asur eyaletlerine bağlanmıştı.²⁶⁸ III. Tiglat-pileser yıllıklarında Babil üzerine otorite kurduğunu açıkça vurgulamaktadır.²⁶⁹ Bundan sonra Babil krallığı direk Asur güdümünde varlığını sürdürmüştür. Ancak Sargonid dönemi belgeleri Babil krallarının Asur hâkimiyetini tanımadığını ve her fırsatta Asur karşıtı eylemler içerisinde yer aldıklarını göstermektedir. Örneğin, III. Tiglat-pileser döneminde Asur boyunduruğunu kabul etmiş gözükten Merodak-Baladan'ın II. Sargon'a karşı başkaldırmıştı. Bu isyan karşısında MÖ 710 yılında II. Sargon'un Babil üzerine sefere çıktığı görülmektedir. Bu seferin amacı tanrıların yeminini ve hediyelerini unutan Merodak-Baladan'ı cezalandırmaktı. II. Sargon, Merodak-Baladan'ın karşısına çıkmaya cesaret edemeyerek, bir yarasa gibi gecenin karanlığından faydalanarak Babil'i terk edip Ikbi-Bel şehrine kaçtığını söylemektedir.²⁷⁰ İsyân sonucunda başarısız olan Merodak-Baladan'ın politik girişimlerle Sargon ile antlaşma yoluna gitmiş ve Sargon onu Bit-Yakin kralı yapmıştır.²⁷¹

²⁶⁶ RIMA 3 A.0.102.10: ii 35 - ii 44.

²⁶⁷ RIMA 3 A.0.103.2: iii 17' - iii 37'a.

²⁶⁸ Kuhrt, 2013, s. 155.

²⁶⁹ RINAP 1 no. 39: 14b – 15a.

²⁷⁰ ARAB II no. 66.

²⁷¹ Oates, 2004: 122-124.

II. Sargon'un ölümünden sonra Babil sorunu hala tam olarak çözülememişti. Babil tahtını pek tanınmayan II. Maduk-zakir-šumi ele geçirmişti. Bu durum karşısında rahatsız olan Merodak-Baladan tahtı yeniden almak için fırsat kollamış, II. Maduk-zakir-šumi'yi öldürerek MÖ 703 yılında yeniden Babil tahtına oturmuştur.²⁷² Merodak-Baladan, Hezekiya ile müttefik olmuş, bir yandan da uygun koşulları oluşturabilmek için Filistin topraklarını isyana kışkırtmıştır. Yahudi kralı Hezekiya isyanı da bu durumla ilişkilidir.²⁷³ Babası II. Sargon'un Babil'i Asurluların kontrolüne kusurlu bir şekilde aldığına inanılmaktaydı ve yarı göçebe Arami kabileleri Merodak-Baladan'ı destekliyordu. Bu durum Merodak-Baladan'a bir avantaj sağlıyordu.²⁷⁴ Ancak, Sanherib önce Merodak-Baladan üzerine yürüyerek onu müttefiki Elamlılarla birlikte yenilgiye uğratmış, Merodak-Baladan bataklıklara kaçarak hayatını kurtarmıştır.²⁷⁵ Sanherib döneminde yazıtlarda yansıyan son isyan ise Babil'in Elam ile işbirliği yaparak başlattığı isyandı. Sanherib Babil'e sefer düzenleyerek bölgede düzeni sağlamıştı. Bu zaferden hemen sonra Sanherib önce Bel-İbni adında bir Babilliyi tahta oturtmuş ancak daha sonra oğlu Asurnadin-šumi'yi Babil tahtına oturtmuştur.²⁷⁶ Ancak Babil'de barış dönemi 6 yıl sürmüştü,

²⁷² S. Smith, **The first Campaign of Sennacherib, King of Assyria, B.C. 705-681; The Assyrian Text Edited with Transliteration, Translation, and Notes**, London, 1921, p. 4.

²⁷³ H.W.F. Saggs, **The Greatness that was Babylon**, Hawthorn Books; First Edition edition, 1962, p. 109 – 120.

²⁷⁴ A. T. Olmstead, "The Fall and Rise of Babylon". **The American Journal of Semitic Languages and Literatures**, Vol. 38, No. 2, 1922, p. 73.

²⁷⁵ RINAP 3/1 no. 4: 5-6,

²⁷⁶ Oates, 2004: 124-126,

Elamlılar, Sanherib'in oğlunu esir alarak tahta Elam kuklası bir kral geçirmişse de bu durum uzun sürmemiştir. Muşezip-Marduk adında birisi tahtı ele geçirerek, Elamla işbirliği yapmış ve Marduk tapınağının zenginliklerini kullanarak Asur'a karşı büyük bir isyan başlatmıştır (MÖ 691).²⁷⁷ Sanherib, Babil'i yönetmeye yönelik tüm siyasi girişimlerinin başarısız olduğunu ve Babillerin ihanetten geri durmadıklarını fark ederek, Babil'den kanlı bir intikam almıştır. Tarihsel veriler savaşın galibinin olmadığını göstermesine rağmen Sanherib yıllıklarında, Asur ordusunun Babil sınır bölgesinde, aralarında Persler ve Elamlılar gibi sayısız müttefikleri bulunan Babil kralı Muşezip-Marduk'un ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattığını söylemektedir.²⁷⁸ Hatta, öyle ki savaşın anlatımında Enūma-Eliš ve Tukulti-Ninurta Destanı'nda görülen şiirsel bir anlatım dikkat çeker. Sanherib'in Babil kentine son saldırısı MÖ 689'da gerçekleşmiş, Asurlu askerler şehri fethederek, yağmalamış ve Babil tanrısı Marduk'un imgesini Babil'den çıkarılmıştır.²⁷⁹ Kentin bir daha kullanılmaması için gerçekleştirilen yıkım şu şekilde anlatılmaktadır:

RINAP 3/1 no 24: vi 7-16

vi 7' [URU ù É.MEŠ ul-tu UŠ₈-šú a]-di gaba-dib-bi-šú

vi 8' [ap-pul aq-qur i-na ^dGIŠ.BAR aq]-mu BÀD šal-ḥu-ú

vi 9' [É.MEŠ DİNGİR.MEŠ ziq-qur-rat SIG₄] ù SAḪAR.ḪI.A ma-la ba-šu-u

vi 10' [as-suḫ-ma a-na ÍD.a]-ra-aḫ-ti ad-di

vi 11' [i-na qé-reb URU šu-a-tu] ÍD aḫ-re-e-ma

vi 12' [er-še-es-su-nu ina A.MEŠ as]-pu-un ši-kin uš-ši-šú

²⁷⁷ Oates, 2004, s. 124-126

²⁷⁸ RINAP 3 no. 22: v 17 – vi 29 b; no. 23: v 9 – vi 30; no. 146: 1- 66; no. 147: 1-16.

²⁷⁹ Frahm, 2017, p. 293.

vi 13' [ú-ḫal-liq-ma UGU ša a]-bu-bu na-as-pan-ta-šú

vi 14' [ú-šá-tir áš-šu aḫ-rat u₄]-me qa-qar URU šu-a-tú

vi 15' [ù É.MEŠ DĪNGĪR.MEŠ] la muš-ši-i

vi 16' [i-na ma-a-mi uš-ḫar-miṭ]-su-ma ag-da-mar ú-šal-liš

vi 7' - vi 16' “[Şehri(Babil) ve evleri temellerinden] çatılarına [kadar yıktım, tahrip ettim (ve) yak]tım. İç duvarlarda ve dış duvarlarda, [tapınaklarda, Ziggurat'tan] var olan tuğlaları ve toprağı söktüm ve [D]icle [Nehri]'ne attım. [Bu şehrin tam ortasında] bir kanal açtım ve (böylece) [onların yerleşim yerini suyla dold]urdum. Temellerinin yapısını [tahrip ettim ve (böylece)] bir sel felaketinin [yapacağı] yıkımı [gerçekleştirdim]. [Gelecekte] bu şehrin yerleşim yeri [ve tapınakları] tanınmasın [diye] onu (Babil) [suda erittim], onu (Babil) yok ettim. (Onu) bir çayır gibi (yaptım)”²⁸⁰

Sanherib'in halefi Asarhaddon ise Babil'deki sorunu kalıcı olarak çözmek için çaba göstermiştir. Asarhaddon babası Sanherib'in yerle bir ettiği Babil'i ve Esagil tapınağını yeniden inşa ettiğini söylemektedir.²⁸¹ Buna ek olarak belgelerde Asarhaddon'un kendisini sürekli olarak Babil yöneticisi ve Karduniaş (Babil) kralı olarak lanse etmesi Babil'in Asur'un hâkimiyetinde olduğu mesajını vermektedir.²⁸² Asarhaddon döneminde Babil'de bir takım sorunlar olduğu da kaydedilmiştir. Babil'de Bît-Dakkûri toprakları kralı Şamaş-ibni Babil vatandaşlarını tarlalarından atınca, Asur kralı duruma müdahale etmiş ve Babil vatandaşlarını tarlalarına geri döndürmüştür.²⁸³

²⁸⁰ RINAP 3/1 no 24: vi 7-16.

²⁸¹ RINAP 4 no. 1: ii 22 - ii 24.

²⁸² RINAP 4 no. 68: 2 - 3.

²⁸³ RINAP 4 no. 1: iii 62 - iii 70.

Asur'un Babil'deki bu tarz problemlerle de ilgilenmesi Babil'in idari anlamda da Asur'un bir parçası olduğunu kanıtlamaktadır. Asarhaddon Babil'deki otoriteyi tam anlamıyla kurabilmek amacıyla oğlu Šamaš-šuma-ukīn burada görevlendirmişti. Kraliyet arşivlerinde Šamaš-šuma-ukīn'in Babil'deki durumu babasına bildirmek için gönderdiği mektuplar dahi mevcuttur.²⁸⁴ Šamaš-šuma-ukīn babası öldükten sonra da Babil tahtına geçecekti. Ancak Šamaš-šuma-ukīn Asarhaddon tarafından Asur tahtının varisi olarak görülmemişti. Asarhaddon ve Asur kraliyet ailesi Asurbanipal'in tahta geçmesini istiyordu ve bunun için bir takım antlaşmalar dahi yapmışlardı. Nitekim Asarhaddon ölünce planlandığı gibi Asurbanipal Ninive'de Asur tahtına otururken Šamaš-šuma-ukīn de Babil tahtına oturdu.

Asurbanipal hâkimiyetini ilk yıllarında Babil tahtında oturan kardeşi Šamaš-šuma-ukīn'den gelen bir tehditle karşılaşmamış, kendisi de kardeşini bir tehdit olarak algılamış, temkinli bir Babil politikasını sürdürmüş ve öncelikle Babil'e barış getirmeye çalışmıştır. Sanherib'in krallığı sırasında Asur'a getirilmiş olduğu Marduk heykelini tekrar Babil'e döndürmüş, böylece Babil halkının da sempatisini kazanmaya çalışmıştır.²⁸⁵ Ancak Šamaš-šuma-ukīn zamanla Asur'dan bağımsız hareket ederek gözünü kardeşi Asurbanipal'in tahtına çevirdi.²⁸⁶ Babil'deki durum Asurbanipal Mısır seferindeyken iyice kontrolden çıkmaya başlamıştır. MÖ 652 yılına gelindiğinde Šamaš-šuma-ukīn Asur idaresine karşı başkaldırmış ve bu isyan Asur İmparatorluğunu uzun

²⁸⁴ Bkz S. Parpola, "A Letter from Šamaš-šumu-ukīn to Esarhaddon", **Iraq**, Vol. 34, No. 1, 1972, pp. 21-34

²⁸⁵ Kirschbaum, 2004, s. 115.

²⁸⁶ S.W. Holloway, **Aššur is king! Aššur is king! Religion in the Exercise of Power in the Neo-Assyrian Empire**, Leiden: Brill, 2002, p. 373.

yıllar uğraştırarak imparatorluğun sınırları içerisinde bir takım sorunlara yol açmıştır.²⁸⁷ Šamaš-šuma-ukīn, Kalde, Arami ve Deniz ülkelerinin olduğu birçok devleti Asur'a karşı isyana teşvik ediyordu. Šamaš-šuma-ukīn, kardeşi Asurbanipal Elam sorunuyla uğraşırken, o da Elam krallarını Asurbanipal'e karşı kışkırtmanın yollarını arıyordu.²⁸⁸

Babil kroniklerinde Šamaš-šuma-ukīn'in Asur ordusunu yendiğine dair bilgiler mevcuttur. Ancak Asur kral yıllıklarında bu tarz bir bilgiye rastlanmamaktadır.²⁸⁹ Bu da Asur kraliyet propagandasının bir aracı olan yıllıklarda başarısızlıklara yer verilmemesiyle ilgilidir. Šamaš-šuma-ukīn isyanının yaklaşık olarak dört yıl sürmesinden hareketle bu isyanın Asurbanipal'i ciddi manada zorladığını ve yıprattığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Šamaš-šuma-ukīn isyanı başlatınca Babil'deki Asur birliklerini yanına çektiği istihbarat raporlarına yansımıştır. Babil'deki Asur birliklerinin Šamaš-šuma-ukīn'e iltica etmesi SAA 18 164 numaralı belgede şöyledir:

SAA 18 164: o 1' - o 13'.

(Başı kırık)

o 1' [x x x x x šá LUGAL be-lí-a' a]-na ma-aş-şar-ta

²⁸⁷ J. R. McIntosh, **Ancient Mesopotamia: New Perspectives**, ABC-CLIO, Inc., Santa Barbara, California, 2005, p. 107.

²⁸⁸ Saggs, H.W., (1990). **The Might That Was Assyria**, St.Martin's Press, New York, p. 112.

²⁸⁹ A. K. Grayson, **Assyrian and Babylonian Chronicles**. (Texts from Cuneiform Sources), New York, 1975, no. 15; J. J. Glassner, **Mesopotamian Chronicles**, B. R. Foster (Ed.), Society of Biblical Literature, Atlanta, 2004.

- o 2' [x x x x x ú-šá]-az*-zi-zu-šú-nu-ti
- o 3' [x x x x x x pa[?]]-ni-šú-nu a-na UGU LUGAL EN-ía
- o 4' [x x x x x x ú-šab]-ba*-tu u URU i-kab-ba-su-ma
- o 5' [x x x x x x] ina ŠÀ-bi-šú-nu ^dGIŠ.NU₁₁—MU—GIN
- o 6' [x x x x x x x] 02-šú 03-šú dul-lu šá ina UGU
- o 7' [x x x x x x x] LÚ.TIN.TIR.KI-MEŠ i-tep-šu-ma
- o 8' [x x x x x x i-te]-ed*-lu-ši-ma ki-i
- o 9' [x x x x x x ^dGIŠ].NU₁₁—MU—GIN iq-ta-ba-áš-šú-nu-tú
- o 10' [um-ma x x x x x] ù ŠEŠ-MEŠ-ku-nu šá i-na
- o 11' [x x x x x x x]+x-u a-na tar-ši-ku-nu
- o 12' [x x x x x x x]+x x ú-tar-ru-šú-nu-ti-ma
- o 13' [x x x x x x x]-ni iṣ—ŠU.2 i-nam-du-šú-nu-tú

¹⁻⁵ [Efendim kralın koruma görevi ini] Babil'de konuşlandırđığı [.... efendim krala karşı [döndüler. Onlar [... ele geçiriyorlar ve şehri kontrol altına alıyorlar ve Šamaš-šuma-ukīn onların ortasında [...

⁶⁻¹⁰ Babilliler, [şehir kapısında ayinleri defalarca gerçekleştirdiler ve x günde on[lar onu (şehri) kili[tlediler. Ve [Šam aš-šumu-ukin, onlarla [şöyle konuştu:

¹¹⁻¹³ '[Eğer Asur kralı ve [Asur'da bulunan kardeşleriniz size karşı [yürürlerse [tanrılar ... onların geri çekilmesini sağlayacak ve (onları) kelepçeler içinde [... attıracak]' ²⁹⁰

Šamaš-šuma-ukīn'in bu kendi yanına müttefikler eklediğini gören Asurbanipal de boş durmamış, bir takım siyasi ittifak girişimlerinde bulunmuştur. Asurbanipal kardeşine karşı Babil'deki müttefikleriyle ittifak antlaşması imzalamıştı. Bu antlaşma,

²⁹⁰ SAA 18 164: 1 – 13.

Asurbanipal'ın Babil'deki müttefiklerinin Šamaš-šuma-ukīn tehdidine karşı Asur yanında yer almalarını ve her türlü tehdit karşısında kendisine haber ulaştırmalarını şartlarını içeriyordu. Antlaşma, Babillilerin tanrılar huzurunda yemin etmesi akabinde yerine getirmeleri gereken icraatları içermektedir. Antlaşma'da yer alan ifadelerin bir kısmı şöyledir:

SAA 2 9 (ABL 1105)

- o (Başı kırık)
- o 1' [x x x] ^dbe-lit—[x x x x x x x x x x x x]
- o 2' [DÙ]-šú*-nu DINGIR-MEŠ GAL-MEŠ [ša AN-e u KI.TIM x x x x x x x x]
- o 3' [ki-i] ul-tu UD-mu an-ni-i [a-di UD-mu ma-la bal-ṭa-a-ni x x x x x x]
- o 4' [šu]-u ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—aş-šur.[KI LUGAL-a-ni EN-a-ni ŠÀ-bi-ni]
- o 5' it-ti ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—aş-šur.KI EN-[i-ni gu-um-mu-ru lu-ú ši-pir-ti]
- o 6' lu-ú LÚ^v.A—KIN šá ^{md}GIŠ.NU₁₁—MU—GI.NA LUGAL [TIN.TIR.KI x x x x x x]
- o 7' i-pu-šu lu-ú ul-tu pa-an DUMU-MEŠ šá ^{md}[GIŠ.NU₁₁—MU—GI.NA x x x x lu-ú]
- o 8' ul-tu pa-ni LÚ^v.EN—KÚR šá ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—[aş-šur.KI EN-i-ni il-li-ka]
- o 9' ni-ip-te-eš-nu u a-na pa-ši-ri ni-il-ta-kan-ú [x x x a-na ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ]
- o 10' LUGAL KUR—aş-šur.KI EN-i-ni ni-šap-par-uš tab-bi*-□x□+[x ma-aš-šar-tú šá ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ]
- o 11' LUGAL KUR—aş-šur.KI EN-i-ni ni-na-aš-ša-ru u ma-aš-[šar-tú šá LÚ^v.EN—pi-qit-ti šá ina UGU-ḥi-ni]

- o 12' ip-qí-du ni-na-aš-ša-ru lu-ú mam-ma na-az-ru x+[x x x x x LÚ^v.mu-šam-ḫi-ṣu]
- o 13' LÚ^v.mu-šad-bi-bu šá a-mat la ṭa-ab-ti a-na UGU-ḫi ^mAN.[ŠÁR—DÙ—
DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI EN-i-ni]
- o 14' i-qab-bu-ú lu-ú a-na UGU-ḫi LÚ^v.EN—pi-qit-ti šá ^m[AN.ŠÁR—DÙ—
DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI EN-i-ni]
- o 15' i-qab-bu-ú u a-ni-ni ni-il-te-mu-ú u ni-qit-[x x x x x ina iṣ—qa-tim]
- o 16' se-me-re-e ni-nam-du-ši-na a-na ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ [LUGAL
KUR—aš-šur.KI EN-i-ni ni-šap-par-uš]
- o 17' ul-tu UD-mu an-ni-i a-di UD-mu ma-la bal-[ṭa-a-ni x x šá ^mAN.ŠÁR—DÙ—
DUMU.UŠ]
- o 18' LUGAL KUR—aš-šur.KI LÚ^v.ra-'i-ma-ni-šú u KUR-šú la ṭa-[ab-ti x x x x x]
- o 19' ni-te-ep-šu nu-ul-te-pi-šu ni-iq-ta-[bi x x x x x x x x x x]
- o 20' LÚ^v.EN—na-kar šá ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.[KI
EN-i-ni x x x x x]
- o 21' la LÚ^v.EN—sa-lam-i-ni mim-ma ma-la [^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ
LUGAL KUR—aš-šur.KI EN-a-ni]
- o 22' i-qab-ba-an-na-a-šú a-ki-i pi-[i-šú ni-ip-pu-šu x x x x x x x]
- o 23' GIŠ.BAN-MEŠ-ni ni-de-ek-ku-ú-ma it-ti [^maš-šur—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL
KUR—aš-šur.KI EN-i-ni]
- o 24' ni-iz-zi-iz-zu-ú-ma ṣal-ti a-na ŠÀ-[bi LÚ^v.KÚR-šú ni-ip-pu-šu x x x x x]
- o 25' LÚ^v.KÚR-šú ina bi-bil ŠÀ-bi-ni ni-sek-ki-pu x+[x MU-ni ina pa-an
^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI]
- o 26' EN-i-ni nu-ban-nu-ú ḫi-ṭu-ú-ni šá x+[x x x x x x x x x x]
- o 27' a-na ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI EN-i-[ni ina
UGU ^{md}GIŠ.NU₁₁—MU—GI.NA ni-iḫ-ṭu-ú]

- o 28' ina pa-an ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI EN-i-[ni ia-a'-nu x x x x x lu-ú]
- o 29' šá ^{md}GIŠ.NU₁₁—MU—GI.NA lu-ú KUR šá-ni-tú ma-[la ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI]
- o 30' EN-i-ni la i-šad-da-du a-na pa-ni-ni it-[tal-ka x x x x x x x x x x]
- o 31' ab-lu ni-šab-bat-ú-ma a-na LUGAL EN-i-ni ni-[šap-pa-ru x x x ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ]
- o 32' LUGAL KUR—aš-šur.KI EN-i-ni ni-ra-'a-a-mu u LÚ^v. [KÚR-šú ni-ze-'i-i-ru ul-tu UD-mu]
- o 33' an-ni-i a-di UD-mu ma-la bal-ṭa-a-ni ^mAN.ŠÁR—DÙ—[DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI LUGAL-a-ni EN-a-ni]
- o 34' šu-tu-ú-ma LUGAL šá-nam-ma EN šá-nam-ma a-na UGU-[ḥi-ni ni-il-ta-kan-ú]
- o 35' nu-ub-te-'u-ú ši-pir-ti a-na LÚ^v.KÚR šá ^mAN.ŠÁR—DÙ—[DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI EN-i-ni x x x]
- o 36' [lu]-ú ši-pir-ti lu-ú LÚ^v.A—KIN šá ul-tu KUR šá-ni-tú-ma a-na [pa-ni-ni]
- o 37' it-tal*-ka KASKAL.2 a-na ĞİR.2-šú ni-šak-kan-ú-ma a-na pa-[ni ^mAN.ŠÁR—DÙ—DUMU.UŠ LUGAL KUR—aš-šur.KI]

^{1 - 5} “[Šerua,] Bel[et-ili,, [Asur ve Babil tanrılarının]he]psinin ve[cennetin ve yeryüzünün]büyük tanrılarının [hepsinin huzurunda yemin ettik]

^{6 - 9} Bu günden itibaren [yaşadığımız sürece Asur kralı Asurbanipal'in vatandaşı olacağız], (bu) Asur kralı Asurbanipal, [kralımız ve efendimiz olacak ve (biz) tamamen [bizim] efendimiz Asur kralı, Asurbanipal'e [sadık olacağız].

^{10 - 11} Biz efendimiz Asur kralı [Asurbanipal'i] ve [bizim üzerimize] atadığı [memurları] koruyacağız

^{12 - 16} Biz hem [efendimiz Asur kralı Asurbanipal] veya [efendimiz Asur kralı Asurbanipal]'in resmi görevlisine karşı kötü sözler söyleyen [..., karıştırıcı] veya

komplocu iğrenç herhangi bir insanı dinlemeyeceğiz hem de onu [kelepçeleyip] ve [onu efendimiz Asur kralı] Asurbanipal'e [göndereceğiz.]

17 - 19 Bu günden itibaren yaşadığımız sürece hiç kimsenin bir şey yapmasına neden olmayacağız ve Asur kralı [Asurbanipal'e] onu sevenlerine ve onun ülkesine [karşı kötü şeyler] konuşmayacağız.

20 [...] Asur kralı Asurbanipal'in düşmanları bizim müttefikimiz olmayacaklar.

21 - 25 Efendimiz Asur kralı Asurbanipal'in bize söyleyeceği her şeyi [yapacağız]; [efendimiz, Asur kralı Asurbanipal, düşmanına karşı çıkarsa], [ok]çularımızı toplayacağız [askerler] ve [efendimiz Asur Kralı Asurbanipal'in] yanında duracağız, [düşmanlarına] karşı savaşacak, bizim arzulu bir şekilde, onun düşmanını alt edeceğiz ve [bizim namımız] efendimiz [Asur Kralı Asurbanipal'in gözünde] ispatlanacak / iyi olacak.

26 - 28 [Bizim Şamaš-šuma-ukīn'den dolayı efendi[miz] Asur kralı Asurbanipal'e [işlediğimiz] suçlarımız efendi[miz] Asur kralı Asurbanipal tarafından [affedildi]. [.....].

29 - 31 [Eğer] Şamaš-šuma-ukīn'in veya efendimiz [Asur kralı Asurbanipal'in] hoş görmediği başka bir ülkenin [herhangi bir vatandaşı] bize ge[lirse veya ...] bize getirilirse (onu) yakalayacağız ve efendimiz krala [göndereceğiz].

32 - 37 Asur kralı [Asurbanipal]'i seveceğiz ve [düşmanından nefret edeceğiz. Bu [günden itibaren] yaşadığımız sürece, [Asur Kralı] Asurbanipal [bizim kralımız ve efendimiz] olacak. [Kendimiz] için ne başka bir kral ne de başka bir efendi arama[yacağız.]

[efendimiz Asur kralı] Asurbanipal'in düşmanlarına her[hangi] bir rapor [göndermeyeceğiz]; (Eğer) başka ülkelerden bir haberci [bize] rapor getirirse,

onu yola çıkaracağız ve [onu] efendimiz Asur kralı Asurbanipal'in] huzuruna [göndereceğiz.]”²⁹¹

Tabletin arka yüzü büyük oranda kırık olup, antlaşma hükümlerine uyulmaması durumunda tanrıların onları cezalandıracağına işaret etmektedir ve hükümlerin bağlayıcılığını arttırabilmek amacıyla da tanrıların şahitliğine müracaat edilmiştir

Šamaš-šuma-ukīn isyanı Asurbanipal'i oldukça tedirgin etmiş gözükmektedir. Asurbanipal kardeşi ile olan savaşın neticesini öğrenmek için kâhinlerine ve tanrılara danışmaktadır.²⁹² Belgede geçen “ Šamaš-šuma-ukīn onların ellerine düşecek mi?” ifadesi Asurbanipal'in kardeşiyle olan savaşının neticesini önceden öğrenme arzusuna işaret etmektedir. Asur kralı SAA 4 279 numaralı mektupta Asur askerlerinin kardeşini ele geçirip geçirmeyeceğini kehanetler aracılığıyla önceden öğrenmeye çalışmaktadır. Asurbanipal bu isyanda tanrıların yanında olup olmayacağını da sorguladığı metinler mevcuttur. Kraliyet yazışmaları arasında bulunan SAA 3 44 numaralı belge de böyle bir durum söz konusudur. Asurbanipal'in Aššur'a yazdığı rapora karşılık olarak tanrının cevabı şeklinde lanse edilen bu belgede, Aššur bu savaşta kralın yanında olduğunu ve onu desteklediğini şu ifadelerle bildirmektedir:

SAA 3 44 (CT 35, pl. 13-15, K 02647 +)

- o 1 ina tukul-ti-ia GAL-ti šá ú-tak-kil-[u-ka x x x x x x x]
- o 2 ša it-ti-ka iš-šá-an-na-nu [a-na LUGAL-ti x x x x x]
- o 3 šu-ut ep-še-e-te an-na-a-te lim-né-e* -te [ša ^{md}GIŠ.NU₁₁—MU]—GI.NA e-pu-šú
UGU-ka

²⁹¹ SAA 2 9: o. 1 - o 37.

²⁹² SAA 04 279; SAA 04 280; SAA 04 281; SAA 04 282; SAA 04 283; 04 284; SAA 04 285; SAA 04 286; SAA 04 287; SAA 04 288; SAA 04 290.

- o 4 iš-di GIŠ.GU.ZA LUGAL-ti-šú as-suḫ BALA-šú áš-[kip aq]-bi sa-paḫ KUR—
URI.KI DÙ-šá
- o 5 šuk-lul eš-re-e-ti DINGIR-MEŠ GAL*-MEŠ ud-du-[uš x x x] na-qé-e
UDU.SISKUR-MEŠ
- o 6 pa-laḫ DINGIR-ti-ia BALA-ú SIG₅ šá x x [x x x x] a-ši-im ši-mat-ka
- o 7 ^{md}GIŠ.NU₁₁—MU—GI.NA šá a-de-ia la iṣ-ṣu-ru-ú-ma
- o 8 iḫ-ṭu-ú ina MUN ^mAN.ŠÁR—DÙ—A LUGAL na-ram ŠÀ-bi-ia
- o 9 ina me-si-ri dan-ni e-si-ir-šú-ma ar-ku-us x+[x x x]+x x x+[x x]+x-ti
- o 10 LÚ.GAL-MEŠ-šú ṣir-re-e-ti áš-kun* -ma a-na IGI-[ka ú-šar-di-šú]-nu-ti
- o 11 a-na kit-ri LUGAL-MEŠ sa-kap* LÚ.KÚR-MEŠ šu-šu-ub pa-rak-[ki x x x x x]
- o 12 re-'u-u-ti mi-šá-ri ba-'u-ú-lat ^dEN.LÍL ap-qid-[da qa-tuk-ka]
- o 13 [šá] ḫul-lu-qí na-piš-ti-šú u sa-paḫ KUR—URI.KI a-ma-te DINGIR?-MEŠ? šá [x
x x x x]
- o 14 [^{md}GIŠ].NU₁₁—MU—GI.NA ni-zi-ir-te EN-ti-ia šá a-ru-ru-uš [x x x-ma]
- o 15 [mil]-ku SIG₅ ša TI.LA ZI-šú ul iš-du-du? [x x x x x x]
- o 16 [x x x]+x+[x x x]+x DINGIR-MEŠ DÙ-šú-nu id-ke-e-ma
- o 17 [x x x x x x] e-pu-uš ep-šet ḪUL-tim šá la TI*.LA*-šú
- o 18 [šá ^{md}GIŠ.NU₁₁—MU—GI].NA? ta-bil NÍG.GA DINGIR-MEŠ
- o 19 [x x x x x a]-šim ši-mat-su a-na ḪUL-tim
- o 20 áš-šu ep*-še*-e*-[te] an-na-te lem-né-[e-te ša] e*-te-ne-ep-pu-[šu]
- o 21 bi?-tu-u-a DINGIR-MEŠ-šú it-ti-šú iz-nu-u ú-maš-šir-u-šú iṣ-ba-tú a-ḫa-a-ti
- o 22 qí-bit DINGIR-ti-ia GAL-ti URU-MEŠ-šú-nu tak-šu-ud
- o 23 šal-lat-su-nu ka-bit-tú ta-áš-lu-la a-na qí-rib KUR—aš-šur.KI
- o 24 ina tukul-ti-ia GAL-ti šá mun-daḫ-še-e-šú IGI.IGI-šú-nu taš-kun [si]-it-tu-ti
- o 25 qí-rib NINA.KI URU EN-ú-ti-ka ina GIŠ.TUKUL-MEŠ ta-nir-šú-nu-ti

- o 26 ina GIŠ.TUKUL-MEŠ-ia ez-zu-u-ti a-na ka-šad LÚ.KÚR-MEŠ-ka pa-[nat]-uk-ka
un-da-’i-ir
- o 27 ina zi-kir MU-ka ša ú-šar-bu-u ERIM-ĦI.A-ka a-šar mit-ḥu-ši GIŠ.TUKUL it-tal-
la-ku šal-ṭa-niš
- o 28 ina su-up-pe-e ut-nen-ni-ka da-x+[x x x ša tu]-ša-al-lu-u GAL-tú DINGIR-ti
- o 29 i-da-a-ka az-zi-iz-ma at-[ta-bak MÚD-MEŠ] ga-re-e-ka
- 1 - 2 “[Sana] güv[en] veren büyük desteğimle [krallık için] seninle rekabet eden [.....
yeneceksin] [.....].
- 3 - 4 [Šamaš-šuma-ukīn] sana karşı işlediği kötü işler yüzünden, onun kraliyet tahtının
temellerini çıkardım, onun hâkimiyetini boz[dum] ve tüm Akkad topraklarının
yıkılmasını buy[urdum].
- 5 - 6 Büyük tanrıların tapınaklarını kusursuzlaştırmayı, yenilemeyi, adaklar [...],
ilahlığıma tapınmayı (ve) [...] iyi bir hâkimiyeti senin kaderin olarak emrettim.
- 7 - 10 Anlaşmamı devam ettirmeyen, sevilen kralım Asurbanipal’in hayırseverliğine karşı
günah işleyen Šamaš-šuma-ukīn’e gelince, onu sert bir hapis cezasına çarptırdım
ve sınırladım [.....]. onun büyüklerine yular taktım ve onları [senin] huzuruna
[yönlendirdim.]
- 11 - 12 Krallara yardım etmek, düşmanları devirmek, [...] yeniden yerleştirmek, mabetler
[...(inşa etmek)] için, İllil’in halkının adil çobanı olarak [seni tayin] ettim.
- 13 - 15 Tanrıların sözlerinde olduğu gibi (kehanet ettikleri gibi) kendi hayatını (Šamaš-
šuma-ukīn) mahvederken ve Akkad topraklarını tahrip ederken, [...], Šamaš-šuma-
ukīn asil lanetimle onu [lanetlediğimi] görmezden geldi ve kendi hayatıyla ilgili iyi
fikirler ciddiye almadı [.....].
- 16 - 17 [.....] bütün tanrıların [öfkesini] uyandırdı ve [.....] hayatına mal olacak kötü işler
yaptı.

18-19 *Tanruların mülklerini taşıyan [Šamaš-šuma-ukīn'e gelince], [..... ben] kaderini kötü olarak tayin ettim.*

20-21 *Benim hakkında sürdür[düğü] bu kötü eylemler yüzünden, kendi tanruları (dahi) sinirlendiler, onu terk ettiler ve yabancı bölgelere gittiler.*

22-23 *Tanrısallığımın emri ile sen şehirlerini fethettin ve onlardan Asur'a yağma olarak önemli miktarda ganimet aldın.*

24-25 *Büyük desteğimle, onun savaşçılarının yenilgisini getirdiniz. Gerisini (savaşçıların) canlı olarak bana [teslim ettin] ve (daha sonra) egemenlik şehrin Ninive'ye silahlar ile döndün.*

26 *Sizden önce düşmanlarınızı yenmek için öfkeli silahlarımı gönderdim.*

27 *Büyük yaptığım isminden bahsedildiğinde, askerlerin silahlarıyla savaştıkları her yere muzaffer bir şekilde gider.*

28-29 *Senin ar[aliksız] duaların ve benim büyük tanrısallığıma yaptığın yakarılarından dolayı, ben senin yanında durdum ve düşmanlarının [kanını akıttım].”²⁹³*

Šamaš-šuma-ukīn'in isyanı başlatması ve bu amaçla yaptığı ittifaklar kral yıllıklarında da anlatılmaktadır. Yıllıklarda isyanın başlaması ve sonrasındaki gelişmeler şu ifadelerle verilmiştir:

RINAP 5/1 no. 11: iii 70 - iii 106.

iii 70 ina u₄-me-šú^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA ŠEŠ la ke-e-nu

iii 71 šá MUN e-pu-šu-uš

iii 72 áš-ku-nu-uš a-na LUGAL-ut KÁ.DINGİR.RA.KI

iii 73 mim-ma par-su si-ma-a-te šá LUGAL-ti e-pu-uš-ma a-din-šú

iii 74 LÚ.ERIM.MEŠ ANŠE.KUR.RA.MEŠ GIŠ.GİGİR.MEŠ

²⁹³ SAA 03 044 : 1 – 29.

- iii 75 ak-ṣur-ma ú-mal-la-a qa-tuš-šú
- iii 76 URU.MEŠ A.ŠÀ.MEŠ GIŠ.KIRI₆.MEŠ UN.MEŠ a-šib lib-bi-šú-un
- iii 77 ú-šá-tir-ma UGU šá AD DÙ-ia iq-bu-u a-din-šú
- iii 78 ù šu-u MUNUS.SIG₅ an-ni-tú e-pu-šu-uš im-ši-ma
- iii 79 iš-te-né-'a-a le-mut-tú
- iii 80 e-liš ina šap-te-e-šú i-tam-ma-a ṭu-ub-ba-a-ti
- iii 81 šap-la-nu lib-ba-šú ka-ṣir né-er-tu
- iii 82 DUMU.MEŠ KÁ.DĪNGĪR.RA.KI šá ina UGU KUR AN.ŠÁR.KI am-ru
- iii 83 ARAD.MEŠ da-gíl pa-ni-ia ip-ru-uš-ma
- iii 84 da-bab la kit-te id-bu-ba it-ti-šú-un
- iii 85 ina ši-pir ni-kil-ti a-na šá-'a-al šul-mì-ia
- iii 86 a-na NINA.KI a-di maḥ-ri-ia iš-pu-ra-áš-šú-nu-ti
- iii 87 a-na-ku ^mAN.ŠÁR-DÙ-A MAN KUR AN.ŠÁR.KI
- iii 88 ša DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ ši-mat SIG₅-tim i-ši-mu-uš
- iii 89 ib-nu-u-šú ina kit-te u mi-šá-ri
- iii 90 DUMU.MEŠ KÁ.DĪNGĪR.RA.KI šu-nu-ti ina GIŠ.BANŠUR tak-né-e
- iii 91 ul-zis-su-nu-ti lu-bul-ti bir-me
- iii 92 ú-lab-bi-su-nu-ti ḤAR.MEŠ KÙ.GI ú-rak-kis
- iii 93 rit-te-e-šú-un a-di DUMU.MEŠ KÁ.DĪNGĪR.RA.KI šu-nu-ti
- iii 94 qé-reb KUR AN.ŠÁR.KI ú-šu-uz-zu
- iii 95 i-dag-ga-lu pa-an šá-kan ṭè-me-ia
- iii 96 ù šu-u ^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA ŠEŠ la ke-e-nu
- iii 97 ša la iṣ-ṣu-ru a-de-ia UN.MEŠ KUR URI.KI KUR.kal-du
- iii 98 KUR.a-ra-mu KUR tam-tim ul-tú URU.a-qa-ba
- iii 99 a-di URU.KÁ-sa-li-me-ti ARAD.MEŠ da-gíl pa-ni-ia

- iii 100 uš-bal-kit ina ŠU.II-ia ù ^mum-man-i-gaš
- iii 101 mun-nab-tu šá iṣ-ba-tú GÌR.II LUGAL-ti-ia
- iii 102 ša qé-reb KUR.ELAM.MA.KI áš-ku-nu-uš a-na LUGAL-u-ti
- iii 103 ù LUGAL.MEŠ KUR.gu-te₉-e.KI KUR MAR.TU-e.KI KUR.me-luḫ-ḫe-e
- iii 104 ša ina qí-bit AN.ŠÁR u ^dNIN.LÍL iṣ-tak-ka-na ŠU.II-a-a
- iii 105 nap-ḫar-šú-nu it-ti-ia ú-šam-kír-ma
- iii 106 it-ti-šú iṣ-ku-nu pi-i-šú-nu
- iii 107 KÁ.GAL.MEŠ ZIMBIR.KI KÁ.DĪNGĪR.RA.KI bár-sipa.KI
- iii 108 ú-dil-ma ip-ru-sa ŠEŠ-u-tu
- iii 109 e-li BÀD URU.MEŠ šá-a-tu-nu
- iii 110 mun-daḫ-še-e-šú ú-še-li-i-ma
- iii 111 it-ti-ia e-te-né-ep-pu-šú MÈ
- iii 112 e-peš UDU.SISKUR.MEŠ-ia la-pa-an ^dEN DUMU ^dEN
- iii 113 nu-úr DĪNGĪR.MEŠ ^dUTU u qu-ra-di ^dèr-ra
- iii 114 ik-la-ma ú-šab-ṭi-la na-dan zi-bi-ia
- iii 115 a-na e-kem ma-ḫa-zi šu-bat DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ
- iii 116 ša eš-re-e-ti-šú-nu ud-di-šú ú-za-'i-i-nu KÙ.GI KÙ.BABBAR
- iii 117 qé-reb-šú-nu áš-tak-ka-nu si-ma-a-te ik-pu-ud ḪUL-tú

iii 70 – iii 77 *O zaman, (birçok) iyilik yaptığım (ve) Babil kralı olarak atadığım benim sadakatsiz kardeşim Šamaš-šuma-ukīn'e (gelince) - onu (kral) yaptım ve ona krallığa özgü sembolleri, özel olan şeyleri verdim. Askerleri, atları ve arabaları topladım ve onun ellerine yerleştirdim. Beni vücuda getiren babamın emrettiğinde daha fazla şehri, tarlayı, meyve bahçesini (ve) onların içinde yaşayanlardan daha fazla insanı ona verdim.*

iii 78 - iii 86 *Buna rağmen, O, onun için yaptığım bu iyilikleri unuttu ve sürekli kötülük (eylemleri) araştırdı. Yüksek sesle, ağzından, arkadaşlıktan bahsediyordu, (ama)*

derinlerde, kalbinde cinayet için plan yapıyordu. O, Asur'a adanmış Babil vatandaşlarına, bana ait hizmetkârlara yalan söyledi ve onlarla aldatıcı sözleri konuştu) kurnaca davranarak, onları sağlımı sormak için benim huzuruma Ninive'ye gönderdi.

iii 87 - iii 93b *Ben, büyük tanrıların olumlu bir kaderi belirledikleri, hakikat ve adalet içinde yarattıkları Asur kralı Asurbanipal, bu Babil vatandaşlarını görkemli bir ziyafette topladım, onları çok renkli süsleri olan giysilere giyindirdim. ve) bileklerine altın bilezikler taktım.*

iii 93b - iii 100b *Babil vatandaşları Asur'da kararlarım karşı itaatkâr bir şekilde beklerken, O, (benim) antlaşmamı onurlandırmayan sadakatsiz kardeşim Šamaš-šuma-ukīn, Akkad, Kalde, Arami, (ve) Aqaba kentinden Bāb-salimti'ye kadar olan deniz ülkelerini, bana ait olan hizmetkarları bana isyan etmeleri için davet etti.*

iii 100b – iii 106 *Dahası, benim asil krallığımın ayaklarını tutan bir kaçak olan (ve) Elam ülkesine kral olarak atadığım Ummanigaš (II. Humban-nikaš) ve ayrıca Aššur ve tanrıça Mullissu'nun emri ile (yönetici olarak) atadığım Guti, Amurru ve Meluḥḥa (Etiyopya) Ülkesinin krallarına gelince, O (Šamaš-šuma-ukīn) onların hepsini bana düşman yaptı ve onlar onun yanında yer aldılar.*

Šamaš-šuma-ukīn, Asurbanipal'e karşı isyan ettiği zaman tanrı Sin'in de Asurbanipal'in yanında olduğunu ilginç bir olayla öğreniyoruz. Bir genç rüyasında ay tanrısı Sin'i görmüş, bu rüyada tanrı Asurbanipal'e karşı başkaldıranları çeşitli yollarla öldüreceğini bildirmiştir. Asurbanipal bu rüyayı durunca tanrı Sin'e güvenmiş ve isyanı bastırmak için daha da cesaretlenmiştir:

RINAP 5/1 no. 11: iii 118 – iii 127

iii 118 ina u₄-me-šú 1-en LÚ.GURUŠ

iii 119 ina šat mu-ši ú-tul-ma

- iii 120 i-na-aṭ-ṭa-al MÁŠ.GI₆
- iii 121 um-ma ina UGU ki-gal-li šá^{d30} šá-ṭir-ma
- iii 122 ma-a šá it-ti^mAN.ŠÁR-DÙ-A MAN KUR AN.ŠÁR.KI
- iii 123 ik-pu-du MUNUS.ḪUL ip-pu-šú še-lu-ú-tú
- iii 124 mu-u-tu lem-nu a-šar-rak-šu-nu-ti
- iii 125 ina GÍR AN.BAR ḫa-an-ṭi mi-qit^dGIŠ.BAR SU.GU₇
- iii 126 TAG-it dèr-ra ú-qát-ta-a nap-šat-su-un
- iii 127 an-na-a-te áš-me-e-ma at-kil a-na a-mat^{d30}EN-ia

iii 107 – iii 117 “*O sırada, bir genç adam gece boyunca uzandı ve bir rüya gördü, şöyle dedi:*

*“Sîn’in bir kaidesi üzerinde (şöyle) yazılıdır: ‘Asur kralı Asurbanipal’e karşı kötülük (eylemleri) planlayanlara (ve) isyan başlatanlara acımasız bir ölüm vereceğim. Onlara çevik bir demir hançer, ateş düşmesi, kıtlık (ve) veba ile korkunç bir ölüm bahşedeceğim.’ Bunları duydum ve efendim tanrı Sîn’in sözlerine güvendim.”*²⁹⁴

Tanrıların desteğini de yanında hisseden Asurbanipal kendinden emin bir şekilde harekete geçmiş ve kardeşini yenilgiye uğratmıştır. Asur kralı yıllıklarında bu olayı şu şekilde ifade etmektedir:

RINAP 5/1 no. 11: iii 128 - iii 135.

- iii 128 ina 6-ši ger-ri-ia ad-ke ERIM.ḪI.A-ia
- iii 129 EDIN^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA uš-te-eš-še-ra ḫar-ra-nu
- iii 130 qé-reb ZIMBIR.KI KÁ.DİNGİR.RA.KI bár-sipa.KI GÚ.DU₈.A.KI
- iii 131 šá-a-šú ga-du mun-daḫ-še-e-šú e-si-ir-ma
- iii 132 ú-šab-bi-ta mu-uš-ša-šú-un

²⁹⁴ RINAP 5/1 no. 11: iii 118 – iii 127.

iii 133 qé-reb URU u EDIN ina la mi-ni áš-tak-ka-na BAD₅.BAD₅-šú

iii 134 si-it-tu-u-ti ina TAG-it^dèr-ra

iii 135a su-un-qu bu-bu-ti iš-ku-nu na-piš-tu

iii 128 – iii 135 “*Altıncı seferimde birliklerimi topladım(ve) Šamaš-šuma-ukīn'e karşı doğrudan yola koyuldum. Onu, Sippar, Babil, Borsippa (ve) Kuta'nın içinde savaşçılarıyla birlikte, hapsettim ve kaçış rotalarını kestim. Şehir ve bozkırda içerisinde onu sayısız (kez) yenilgiye uğrattım. Gerisi kalanlara (gelince), onlar hayat(larını) veba, kıtlık ve açlıktan kaybettiler.*”²⁹⁵

Asurbanipal isyanda yer alanların sonunun kötü olduğunu Akad insanlarının açlıkla yüzleştiğini anlatmaktadır. Bu olay muhtemelen bir muhasara ile ilgilidir. Şehrin giriş çıkışlarının tutulması sonucunda içerideki insanların iaşesi engellenmiş ve açlığa mahkûm edilmiş olmalıdırlar. Bu olayla ilgili yıllıklarda şu ifadeler yer almaktadır:

RINAP 5/1 no. 11: iv 41b - iv 45

iv 41b ... ina u₄-me-šú UN.MEŠ KUR URI.KI

iv 42 ša it-ti^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA iš-šak-nu

iv 43 ik-pu-du ĤUL-tú né-eb-re-e-tú iš-bat-su-nu-ti

iv 44 a-na bu-ri-šú-nu UZU DUMU.MEŠ-šú-nu DUMU.MUNUS.MEŠ-šú-nu

iv 45 e-ku-lu ik-su-su ku-ru-us-su

iv 41b - iii 45 “*O zaman, Šamaš-šuma-ukīn'in yanında yer alan (ve) şeytani eylemler planlayan Akad ülkesinin insanlarına (gelince) açlık onları ele geçirdi. Açlık yüzünden oğullarının (ve) kızlarının etlerinin yediler; onlar (deri) kayışları kemirdiler.*”²⁹⁶

²⁹⁵ RINAP 5/1 no. 11: iii 128 - iii 135.

²⁹⁶ RINAP 5/1 no. 11: iv 41b - iv 45.

İsyana katılanların karşılaştığı yıkım, Akad ülkesinin insanlarıyla sınırlı değildi. Kral yıllıkları bu yıkımla ilgili ayrıntıla anlatımları barındırmaktadır. İsyanda yer alan Kalde, Arami, (ve) Deniz ülkesi (insanları) acımasız cezalarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu cezalar içerisinde dikkat çeken bir ceza isyanda yer alanların dillerinin kesilmesidir. Asurbanipal'in isyancıların dillerini kestiğini söylemesi aslında tanrıya yeminini bozanlara verilen bir ceza olarak dikkat çekmektedir.²⁹⁷ Šamaš-šuma-ukīn isyanında yer alanların yüzleştikleri cezalar yıllıklarda şöyle sıralanmıştır:

RINAP 5/1 no. 11: iv 53 - iv 109

- iv 53 ù UN.MEŠ šá a-na ^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA
iv 54 ŠEŠ nak-ri ú-šak-pi-du
iv 55 ep-še-e-tú an-ni-tú ĤUL-tú e-pu-šú
iv 56 ša mi-tu-tu ip-la-ĥu nap-šat-su-nu pa-nu-uš-šú-un
iv 57 te-qir-u-ma it-ti ^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA
iv 58 EN-šú-nu la im-qu-tú ina ^dGIŠ.BAR
iv 59 ša la-pa-an ni-kis GÍR AN.BAR su-un-qí bu-bu-ti
iv 60 ^dGIŠ.BAR a-ri-ri i-še-tu-u-ni e-ĥu-zu mar-qí-i-tú
iv 61 sa-par DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia šá la na-par-šu-di
iv 62 is-ĥu-up-šú-nu-ti e-du ul ip-par-šid
iv 63 mul-taĥ-tu ul ú-ši ina ŠU.II-ia im-nu-u ŠU.II-u-a
iv 64 GIŠ.GĪGĪR.MEŠ GIŠ.šá šá-da-di GIŠ.šá šil-li MUNUS.sek-re-e-ti-šú
iv 65 NÍG.GA É.GAL-šú ú-bil-u-ni a-di maĥ-ri-ia
iv 66 LÚ.ERIM.MEŠ šá-a-tú-nu šil-la-tú pi-i-šú-nu
iv 67 šá ina UGU AN.ŠÁR DĪNGĪR-ia šil-la-tú iq-bu-u

²⁹⁷ F. De Backer, "Cruelty and Military Reinements", *Res Antiquae*, 6/1, 2009, p. 26.

- iv 68 ù ia-a-ti NUN pa-liḫ-šú ik-pu-du-u-ni ḪUL-tú
- iv 69 pi-i-šú-nu áš-lu-uq BAD₅.BAD₅-šú-nu áš-kun
- iv 70 si-it-ti UN.MEŠ bal-ṭu-sún ina ^dALAD.^dLAMMA
- iv 71 ša ^{md}30-PAP.MEŠ-SU AD AD DÙ-ia ina lib-bi is-pu-nu
- iv 72 e-nen-na a-na-ku ina ki-is-pi-šú
- iv 73 UN.MEŠ šá-a-tu-nu ina lib-bi as-pu-un
- iv 74 UZU.MEŠ-šú-nu nu-uk-ku-su-u-ti
- iv 75 ú-šá-kil UR.GI₇.MEŠ ŠAḪ.MEŠ zi-i-bi
- iv 76 TI₈.MUŠEN.MEŠ MUŠEN.MEŠ AN-e KU₆.MEŠ ap-se-e
- iv 77 ul-tú ep-še-e-ti an-na-a-ti e-te-ep-pu-šú
- iv 78 ú-ni-iḫ-ḫu lib-bi DINGĪR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia
- iv 79 ADDA.MEŠ UN.MEŠ šá ^dèr-ra ú-šam-qí-tú
- iv 80 ù šá ina su-un-qí bu-bu-ti iš-ku-nu na-piš-tú
- iv 81 ri-ḫe-et ú-kul-ti UR.GI₇.MEŠ ŠAḪ.MEŠ
- iv 82 ša SILA.MEŠ pur-ru-ku ma-lu-u re-ba-a-te
- iv 83 GĪR.PAD.DU.MEŠ-šú-nu ul-tú qé-reb KÁ.DINGĪR.RA.KI
- iv 84 GÚ.DU₈.A.KI ZIMBIR.KI ú-še-ṣi-ma
- iv 85 at-ta-ad-di a-na ka-ma-a-ti
- iv 86 ina ši-pir i-šip-pu-ti BÁRA.MEŠ-šú-nu ub-bi-ib
- iv 87 ul-li-la su-le-e-šú-nu lu-'u-u-ti
- iv 88 DINGĪR.MEŠ-šú-nu ze-nu-u-ti ^d15.MEŠ-šú-nu šab-sa-a-te
- iv 89 ú-ni-iḫ ina taq-rib-ti u ÉR.ŠÀ.ḪUN.GÁ
- iv 90 sat-tuk-ki-šú-un šá i-me-ṣu ki-ma šá u₄-me ul-lu-ti
- iv 91 ina šal-me ú-ter-ma ú-kin
- iv 92 si-it-ti DUMU.MEŠ KÁ.DINGĪR.RA.KI GÚ.DU₈.A.KI ZIMBIR.KI
- iv 93 ša ina šib-ṭi šag-gaš-ti ù né-eb-re-e-ti

- iv 94 i-še-tu-u-ni re-e-mu ar-ši-šú-nu-ti
- iv 95 ba-laṭ na-piš-ti-šú-nu aq-bi
- iv 96 qé-reb KÁ.DĪNGĪR.RA.KI ú-še-šib-šú-nu-ti
- iv 97 UN.MEŠ KUR URI.KI ga-du KUR.kal-du KUR.a-ra-mu KUR tam-tim
- iv 98 ša^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA ik-ter-u-ma
- iv 99 a-na 1-en pi-i ú-ter-ru
- iv 100 a-na pa-ra-as ra-ma-ni-šú-nu ik-ki-ru it-ti-ia
- iv 101 ina qí-bit AN.ŠÁR u^dNIN.LÍL DĪNGĪR.MEŠ tik-le-ia
- iv 102 a-na paṭ gim-ri-šú-nu ak-bu-us
- iv 103 GIŠ.ŠUDUN AN.ŠÁR šá iṣ-lu-u e-mid-su-nu-ti
- iv 104 LÚ.GAR.KUR.MEŠ LÚ.TIL.GÍD.MEŠ ši-kin ŠU.II-ia
- iv 105 áš-tak-ka-na e-li-šú-un
- iv 106 SÁ.DUG₄.MEŠ gi-né-e SAG.MEŠ AN.ŠÁR^dNIN.LÍL
- iv 107 ù DĪNGĪR.MEŠ KUR AN.ŠÁR.KI ú-kin EDIN-uš-šú-un
- iv 108 bil-tu man-da-at-tú EN-ti-ia
- iv 109 šat-ti-šam-ma la na-par-ka-a e-mid-su-nu-ti

iv 53 – iv 63 “*Dahası, şeytani eylemler planlayan düşman kardeş(im) Šamaš-šuma-ukīn'in kışkırttığı, ölümden korkan, yaşamları onlar için kıymetli olan ve efendileri Šamaš-šuma-ukīn ile birlikte ateşin içine atmadığım (ve) bir demir hançerle kesilmekten, kıtlık, açlıktan kaçan insanlara (gelince) kaçış olmayan efendilerim yüce tanrıların tuzakları onları sardı/kuşattı. (Onların) tek bir tanesi kaçamadı; kurtulmaya kaçmaya çalışan (kimse) pençemden kaçamadı; onlar (tanrılar) (onları) benim ellerime yerleştirdiler.*

iv 64 – iv 69 *Onlar arabaları, bir tane tahtirevanı, onun saray kadınlarını (ve) sarayının mülkünü benim huzuruma getirdiler. Tanrım Aššur'a karşı edepsiz sözler konuşan ve onu kutsayan yönetici olan bana karşı şeytani eylemler planlayan kaba ağızlı*

askerlere (gelince) onların ağızlarını kestim(alt. dillerini kopardım) (ve) onları yenilgiye uğrattım.

iv 70 – iv 76 *Bunlardan (hala) hayatta kalanları da – beni vücuda getiren babamın babası Sanherib'i yerde serdikleri/öldürdükleri, insan başlı boğa heykellerin yanında – bu insanları Onun (Sanherib) için adak olsunlar diye öldürdüm. Onların parçalanmış etlerini köpeklere, domuzlara, akbabalara, kartallara, göğün kuşlarına ve okyanusun/ apsû balıklarına yedirdim.*

iv 77 – iv 91 *Bu eylemleri yaptıktan (ve) efendilerim büyük tanruların kalplerini sakinleştirdikten sonra tanrı Erra'nın kestiği ve kıtlıktan (ve) açlıktan yaşamları son bulan insanların kemiklerini caddeleri kapayan meydanları dolduran köpek (ve) domuz yemek kalıntılarını Babil, Kuta, (ve) Sippar'ın dışına getirdim ve (onları) dışarıya döktüm. Arınma rahibinin hüneri ile onların kürsülerini arındırdım; lekelenmiş caddelerini temizledim. Takribü-ritüel(leri) ve ersangû-ritüel(leri) aracılığıyla kızgın tanrularına (ve) öfkeli tanrıçalarına sakinleştirdim. (Gelince) azalan düzenli sunularını/adaklarını, uzak günlerde olduğu gibi (onları) tekrar onayladım/yapılmasını sağladım.*

iv 92 – iv 109 *Veba, kıyım ve kıtlıktan kaçan Babil, Kuta (ve) Sippar vatandaşlarının geri kalanına (gelince) onlara merhamet ettim; Hayatlarının korunmasını emrettim. Onları Babil'in içine yerleştirdim. Samaš-šuma-ukîn'in yardım aldığı ve birlik olduğu (ve) bana karşı düşman olmaya kendileri karar veren Kalde, Arami, (ve) Deniz ülkesi (insanları) ile beraber Akkad ülkesinin insanları(na gelince) beni destekleyen tanrılar (tanrı) Aššur ve tanrıça Mullissu'nun emriyle Onların tüm topraklarına boyun eğdirdim. Onların çıkarıp attıkları/reddettikleri (tanrı) Aššur'un boyunduruğunu onlara dayattım. Benim tarafımdan atanan valileri (ve) memurları onların üzerine yerleştirdim. (Tanrı) Aššur, tanrıça Mullissu ve Asur tanruları için düzenli sunuları (ve) ilk hasat meyvelerinden hazırlanan sunular*

*gibi bağışları onayladım. Her yıl (ve) aralıksız (verilen) hâkimiyetimin (kabulünün) haraç ödemesini onlara dayattım.”*²⁹⁸

Asurbanipal kardeşi ile olan savaşı kazandığı sırada kendisine gelen bir haber sonrası yine tanrı Šamaš’a başvurduğu görülmektedir. Bu belgede kardeşinin savaşı kaybettikten sonra Elam’a kaçtığına doğru olup olmadığına yanıtını aradığı görülmektedir. Kral yıllıkları Šamaš-šuma-ukin’in akıbetini ortaya koymaktadır. Babil’e girmeyi başarmış ve asi kardeşi de ateşin içersine atlayarak hayatına son vermiştir. Asurbanipal yıllıklarında kardeşinin kendisinin yanında yer alan tanrıları tarafından yok edildiğini söylemektedir:

RINAP 5/1: no 11: iv 46 - iv 52

iv 46 AN.ŠÁR d³⁰ dUTU dⁱŠKUR d^{EN} d^{AG}.

iv 47 d¹⁵ šá NINA.KI d^{šar-rat-kid-mu-ri}

iv 48 d¹⁵ šá URU.LÍMMU-DÍNGİR d^{MAŠ} d^{U.GUR} d^{nusku}

iv 49 ša ina maḥ-ri-ia il-li-ku i-na-ru ga-re-ia

iv 50 md^{GIŠ}.NU₁₁-MU-GI.NA ŠEŠ nak-ri šá i-gi-ra-an-ni

iv 51 ina mi-qit d^{GIŠ}.BAR a-ri-ri id-du-šú-ma

iv 52 ú-ḫal-li-qu nap-šat-su

iv 46 - iv 52 “Benim önümde yürüyen (ve) düşmanlarımı öldüren tanrılar Aššur, Sîn, Šamaš, Adad, Bēl (Marduk), Nabû, Niniveli Ištar, Šarrat-Kidmuri, Arbelalı Ištar, Ninurta, Nergal (ve) Nusku bana karşı savaş düşman kardeş(im) Šamaš-šuma-ukīn’i güçlü bir yangının içine attılar ve ve hayatını yok ettiler.”²⁹⁹

²⁹⁸ RINAP no. 11: iv 41b - iv 109.

²⁹⁹ RINAP 5/1: no 11: iv 46 - iv 52; ARAB II 794.

Asur saray rölyefleri Šamaš-šuma-ukīn isyanına dair bir takım unsurları da barındırmaktadır. Örneğin bir sahnede Šamaš-šuma-ukīn'in etrafının çevrilmesi konu alınmıştır (Şekil 24). Başka bir sahnede ise, isyana destek veren Kaldelilerin sürgün edilmesi resmedilmiştir. Bu sahne, Asur'a isyan etmenin ve düşmanlık yapmanın bedelinin öldürme ile sınırlı kalmadığını, bu insanların yurtlarından koparılarak başka topraklara yerleştirilerek ağır bir şekilde cezalandırıldıklarını göstermektedir (Şekil 25).

Asurbanipal kardeşinin çıkardığı isyanla 4 yıl gibi uzun bir süre meşgul olduktan sonra Šamaš-šuma-ukīn isyanı Aramice belgelere de yansımıştır. Ortaya çıkan Aramice bir papirüste iki kardeşin iki kardeşin hikâyesinden söz edilmekteydi. Papirüste Asurbanipal, Sarbanapal ismiyle Šamaš-šuma-ukīn ise Sarmuge ismiyle geçmektedir. Papirüste anlatılan olaylar Asurbanipal'in yıllıklarındaki anlatımla büyük benzerlik göstermektedir.³⁰⁰ Bu olay ünlü İngiliz şairi Lord Byron tarafından kaleme alınan Sardanapalus (Asurbanipal) isimli piyesine de konu olmuştur.³⁰¹

Bu isyan Asur İmparatorluğunu uzun yıllar uğraştırarak imparatorluğun sınırları içerisinde bir takım sorunlara yol açmıştır. Šamaš-šuma-ukīn isyanından sonra Asurbanipal Babil'i direkt Asur idaresine bağlamış, Marduk heykelini tekrardan Babil'e koydurmuştur.³⁰² Šamaš-šuma-ukīn isyanı Asur'a tabi olan krallıkların isyanlarına da

³⁰⁰ R. C. Steiner and C. F. Nims, "Ashurbanipal and Shamash-Shum-Ukin: A Tale of Two Brothers from the Aramaic Text in Demotic Script: Part 1, **Revue Biblique**, Vol. 92, No. 1, 1985, 1985, p. 61.

³⁰¹ İ. Enginün, "Byron ve Hâmid'in Sardanapal Piyeleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma", **Mukayeseli Edebiyat**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, ss. 78-100.

³⁰² B. Andre-Salvini, **Babil** (Çev. Ela Uluatam). Dost Kitapevi Yayınları, 2006, s. 42.

neden olmuştu. Arabistan kralı Uaite' (Yauta) tanrılara olan yeminine karşı günah işlemiş Šamaš-šuma-ukīn'e isyanı sırasında asker yardımında bulunarak Asur isyan etmişti.³⁰³

3.12. ARAPLARLA SAVAŞ

Coğrafi olarak bakıldığında Asurlular devrinde Arapların yaşadığı alan, Arabistan Yarımadası'nı içine alacak şekilde batıda Mısır ve Kızıldeniz, kuzeyde Levant ve Suriye ve kuzeydoğuda Babil güneyde Yemen ve Umman ile çevriliydi. Bir bakıma günümüz Arabistan'ı ile benzer bir coğrafi özellik göstermekteydi. Arabistan kurak topraklarla kaplı olsa da yer yer vahalara sahip bir coğrafi olandı. Bölgenin doğal yapısı bölge halkına kolayca hareket etme ve hayatta kalma imkânı sunuyordu. Bölge halkı bu coğrafyada hayatta kalabilmek için göçebe bir yaşam tarzını benimsemişti.³⁰⁴ Günümüzde dahi bu bölgede bedevi adı verilen göçebe topluluklar yaşamaktadır.

Asur'un bölgede yaşayan bedevi Araplarla olan ilişkisi bir gereklilik sonucu gerçekleşmişti. Asur, Mısır ile karasal bağlantının kurulması konusunda ise Mısır'ı Batı Asya ile bağlayan kara yollarının üzerinde yer alan krallıkların işbirliğine ihtiyaç duymaktaydı. Bu da Asurluları, deve kullanımında uzman, çöl yollarını kontrol eden Araplarla ilişki kurmaya zorlamıştır.³⁰⁵ Böylece, Arap kabileleri Asur İmparatorluğu nezdinde özel bir statü kazanmışlardı. Ticarete olan rollerinin yanında Asur krallarının

³⁰³ Eph'al, 1984, p. 51

³⁰⁴ A. Hausleiter, "North Arabian Kingdoms", in **A Companion to The Archaeology of The Ancient Near East**, Vol. II, D.T. Potts (Ed.), Blackwell Publishing, 2012, p. 816

³⁰⁵ Elat, 1978, pp. 20 - 21

önem verdiği bazı aromatik ürünlerin temin edilmesi Araplar vesilesiyle oluyordu. Bu ürünlerin başında çamsakızı reçinesi geliyor olmalıydı.³⁰⁶

Eski Ahit'teki çeşitli pasajlar, MÖ 10. yüzyılın başından itibaren Filistin'in güney-batısındaki Arap veya ilgili göçebe kabilelerin yaşadığını göstermektedir.³⁰⁷ Arap ismi Asur yıllıklarında ise ilk kez III. Salmanassar zamanında “Aribi” şeklinde geçmektedir.³⁰⁸ Bu belgede, Qarqar Savaşı sırasında oluşturulan Asur karşıtı ittifaka Arap Gindibu'nun 1.000 tane deve ile katıldığı kaydedilmiştir.³⁰⁹ Ancak bu bilgi onların siyasi organizasyonları hakkında detaylı bilgi barındırmamaktadır.

Kuzey Arabistan'daki siyasi örgütlenme hakkında daha ayrıntılı bilgi, III. Tiglat-pileser dönemiyle birlikte ortaya koyulabilmektedir. M.Ö. 738'de, III. Tiglat-pileser döneminde Arapların ilk kez bir Asur kralına haraç ödediği kayıtlıdır.³¹⁰ Asur kralı Arap kraliçesi Zabibe'den aldığı haraç içerisinde demir, altın, gümüş, koyun, keçi öküz ve develer yer almaktaydı.³¹¹ Daha sonra, Saqurri Dağı³¹²'ndeki Arap topraklarının kraliçesi

³⁰⁶ F. Zayadine, “The Spice Trade from South Arabia and India to Nabataea and Palestine”, in **The World of the Nabataeans**, Vol. 2, Konstantinos D. Politis (ed.), Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2007, p. 206.

³⁰⁷ Elat, 1978, p. 28

³⁰⁸ “Aribi (KUR.ar-ba-a-a)” RIMA 3 A.0.102.2: ii 94. “Aribi” ismi karga kuzgun aç gözlü, simsiyah, soygun,³⁰⁸ anlamına gelen “āribu” kelimesiyle ilişkili olabilir. Bkz. CAD A/II 265.

³⁰⁹ RIMA 3 A.0.102.2: ii 89b - ii 102.

³¹⁰ Hausleiter, 2012: 821.

³¹¹ RINAP 1, no. 15: 1 – 5a

³¹² Başka herhangi bir kaynakta bilinmiyor. Muhtemelen Sirhān Vadisi'nde yer alıyor. Bkz. Eph'al, 1984; 85.

Samsi'yi mağlup etmiş ve ondan 20.000 Öküz ve 30.000 deveyi ganimet olarak almıştır. Bu hezimetten sonra Samsi hayatını kurtarmak için çöl arazisi içine kaçmıştır. Ancak daha sonra Asur kralının huzuruna gelerek af dilemiştir.³¹³ III. Tiglat-pilerser, yıllıklarında Samsi'ye tanrılar huzurunda yemin ettirerek, bir antlaşma yaptığını da söylemektedir.³¹⁴ Ancak belgenin önemli ölçüde kırık olması sebebiyle bu antlaşmanın detaylarını bilmiyoruz. Bu savaş sırasında Asur kralının Araplardan 30,000 deveyi haraç olarak alması, devenin özellikle uzun mesafe ticaretinde oldukça kullanışlı olmasıyla ilgili olmalıdır. III. Tiglat-pilerser'in Arap yöneticisi olarak farklı kraliçelerden söz etmesi de onların aralarında siyasi birliğin olmadığına ve çeşitli kabilelere ayrıldıklarına işaret etmektedir. Her kabile ise bir kralın veya kraliçenin liderlik ettiği bir yönetim anlayışına sahipti. Ancak bu şekil bir yönetim anlayışı Asurluların bölgede hâkimiyet kurmasını zorlaştırmıştır.

III. Tiglat-pilerser'de sonra Asur tahtına geçen II. Sargon da Arap kraliçesi Samsi'den değerli taşlar, altın, at ve develerden oluşan bir haraç aldığını söylemektedir.³¹⁵ II. Sargon daha önce hiçbir kralın Araplardan haraç alamadığını bunu ilk başaran kralın kendisi olduğunu iddia etmektedir. Ancak bunu başaran ilk kral kendisi değildi.³¹⁶ Yukarıda da değinildiği gibi Araplardan ilk kez haraç alan Asur kralı III. Tiglat-pilerser'di.

Sanherib dönemine gelindiğinde ise, Asur-Arap ilişkisi çatışma şeklinde cereyan etmiştir. Sanherib'in yıllıklarında Arapların Babil, Elam ve Arami koalisyonu içerisinde

³¹³ RINAP 1 no. 42: 19'b - 27a.

³¹⁴ RINAP 1 no. 20: 18'.

³¹⁵ ARAB II no. 18.

³¹⁶ ARAB II no. 17; R. Byrne, "Early Assyrian Contacts with Arabs and the Impact on Levantine Vassal Tribute", **Bulletin of the American Schools of Oriental Research (BASOR)**, No. 331, 2003, pp. 12-13

Asur'a karşı savaştığı, ancak onların Asur birlikleri tarafından yenilgiye uğratılarak Arap kraliçesi Yati'e'nin erkek kardeşi Basqānu'nun canlı olarak ele geçirildiği kayıtlıdır.³¹⁷ Başka bir belgede de Sanherib'in Arap kraliçesi Te'elḥunu'yu yenilgiye uğrattıktan sonra tanrılarıyla birlikte onu Asur'a taşıdığı ifade edilmektedir.³¹⁸ Burada ilginç olan yabancı tanrıların Asur'a götürülmesidir. Bu eylem o topluluğa bir gözdağı verme amacı taşmasının yanında, onları Asur'da bulunan tanrıları aracılığıyla imparatorluğa bağlı kılma isteğinin bir sonucu olabilir.

Asarhaddon döneminde ise Araplarla ilişki hem savaş hem siyasi uzlaşma yoluyla devam etmişti. Asarhaddon, Arap kraliçesi Apkallatu'yu yendiğini ve ganimet aldığını söylemektedir. Bazı Arap kabileleri Asur ile savaşmayı seçerken bazıları ise Asur egemenliğini kabul etmiş gözükmektedir. Arap kralı Hazael, Ninive'ye gelerek haracını Asarhaddon'a takdim etmişti. Asarhaddon yıllıklarında babası Sanherib'in Arap topraklarından getirdiği Arap tanrıların ülkelerine geri döndürüldüğünü de ifade etmektedir. Asarhaddon, Sanherib zamanında Asur sarayında tutsak tutulan Arap prensesi Tabūa'yı da ülkesine yönetici olarak döndürmüştür.³¹⁹ Bu uygulama ile Asur sarayında yetiştirilen Asur'a sadık yerel yöneticiler meydana getirmek istenmiş olabilir. Asarhaddon iyi ilişkiler içerisinde olduğu Arap kralı Hazael'in ölümünden sonra da yerine onun oğlu Uaite'(Yauta)'nin tahta geçmesini sağlamıştır. Ancak Araplar Uabu adında birisinin liderliğinde Uaite'(Yauta)'ye karşı isyan edince, Asarhaddon ordusunu

³¹⁷ RINAP 3/1 no. 1: 27 - 29.

³¹⁸ RINAP 3/1 no. 35: 53' - 9''.

³¹⁹ RINAP 4 no. 1: iv 1 - iv 16.

göndererek isyancıları ağır bir şekilde cezalandırmış ve kendisine sadık Uaite' (Yauta)'nin Arap kralı olarak kalmasını sağlamıştır.³²⁰

Asurbanipal tahta oturduğunda da Uaite' (Yauta) Asur'a karşı itaatkâr bir tutum sergilemiş görünmektedir. Ancak sonradan bu tutumun değiştiği Asur yıllıklarında açıkça ifade edilmektedir. Arabistan kralı Uaite' (Yauta) tanrılara olan yeminine karşı günah işlemiş Šamaš-šuma-ukīn'e isyanı sırasında asker yardımında bulunarak Asur isyan etmişti.³²¹ Asurbanipal ise bu isyan karşısında sefere çıkarak Arabistan insanlarının hepsini kılıcıyla kestiğini, onların evlerini ateşe verdiğini söylemektedir. İsyan eden Uaite' (Yauta) ise Nabaite ülkesine kaçmıştır.³²² Bu olay yıllıklarda şu ifadelerle geçmektedir:

RINAP 5/1 no. 11: vii 82 - viii 29.

- vii 82 ina 9-e ger-ri-ia ad-ke ERIM.ĪI.A-ia
vii 83 EDIN ^mú-a-a-te-e' MAN KUR.a-ri-bi
vii 84 uš-te-eš-še-ra ḫar-ra-nu
vii 85 ša ina a-de-ia iḫ-ṭu-ú
vii 86 MUN e-pu-šu-uš la iṣ-ṣur-ú-ma
vii 87 iṣ-la-a GIŠ.ŠUDUN EN-ti-ia
vii 88 ša AN.ŠÁR e-mi-du-uš i-šu-ṭu ab-šá-a-ni
vii 89 a-na šá-al šul-mi-ia ĠİR.II-šú ip-ru-us-ma
vii 90 ik-la-a ta-mar-ti man-da-ta-šú ka-bit-tú
vii 91 ki-i KUR.ELAM.MA.KI-ma da-bab sur-ra-a-te

³²⁰ RINAP 4 no. 1: iv 17 - iv 31.

³²¹ Eph'al, 1984: 51.

³²² RINAP 5/1 no. 3: vii 77 - viii 42; no. 4 viii 27 - viii 47; ARAB II 818, 819.

- vii 92 KUR URI.KI iš-me-e-ma
- vii 93 la iš-šu-ra a-de-ia
- vii 94 ia-a-ti ^mAN.ŠÁR-DÙ-A SANGA KÙ
- vii 95 re-e-šú ^mut-nen-nu-ú
- vii 96 bi-nu-ut ŠU.II AN.ŠÁR ú-^maš-šir-an-ni-ma
- vii 97 a-na ^ma-bi-ia-te-e' ^ma-a-mu DUMU ^mte-e-ri
- vii 98 e-mu-qí id-din-šu-nu-ti
- vii 99 a-na re-šu-tu ^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA
- vii 100 ŠEŠ nak-ri iš-pur-am-ma
- vii 101 iš-ta-kan pi-i-šú
- vii 102 UN.MEŠ KUR.a-ri-bi it-ti-šú ú-šam-kír-ma
- vii 103 iḥ-ta-nab-ba-ta ḥu-bu-ut UN.MEŠ
- vii 104 ša AN.ŠÁR ^d15 u DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ
- vii 105 id-din-u-ni SIPA-si-na e-pe-ši
- vii 106 ù ú-mal-lu-ú ŠU.II-u-a
- vii 107 ina qí-bit AN.ŠÁR u ^d15 ERIM.ḪI.A-ia
- vii 108 ina gi-ra-a URU.a-za-ar-DĪNGĪR
- vii 109 URU.ḫi-ra-ta-a-qa-ša-a-a ina URU.ú-du-me
- vii 110 ina né-reb URU.ia-ab-ru-du ina URU.É-mam-ma-ni
- vii 111 ina na-ge-e šá URU.ḫa-ú-ri-i-na
- vii 112 ina URU.mu-'a-a-ba ina URU.sa-'a-ar-ri
- vii 113 ina URU.ḫa-ar-ge-e ina na-ge-e
- vii 114 ša URU.šu-bi-ti di-ik-ta-šú
- vii 115 ma-'a-at-tu a-duk
- vii 116 ina la mì-ni áš-kun BAD₅.BAD₅-šú
- vii 117 UN.MEŠ KUR.a-ri-bi ma-la it-ti-šú it-bu-u-ni

- vii 118 ú-ra-as-sib ina GIŠ.TUKUL.MEŠ
- vii 119 ù šu-ú la-pa-an GIŠ.TUKUL.MEŠ AN.ŠÁR dan-nu-ti
- vii 120 ip-par-šid-ma in-na-bit a-na ru-qé-e-ti
- vii 121 É EDIN kul-ta-ra-a-te mu-šá-bi-šú-nu
- vii 122 IZI ú-šá-ḫi-zu iq-mu-u ina ^dGIŠ.BAR
- vii 123 ^mú-a-a-te-e' ma-ru-uš-tú im-ḫur-šú-u-ma
- vii 124 e-diš-ši-šú in-na-bit a-na KUR.na-ba-a-a-te
- viii 1 ^mú-a-a-te-e' DUMU ^mḫa-za-DINGIR
- viii 2 DUMU ŠEŠ AD šá ^mú-a-a-te-e' DUMU ^mbir-^dIŠKU
- viii 3 ša ra-man-šú iš-ku-nu
- viii 4 a-na LUGAL-u-ti KUR.a-ri-bi
- viii 5 AN.ŠÁR LUGAL DINGIR.MEŠ KUR-ú GAL-ú
- viii 6 ṭè-en-šú ú-šá-an-ni-ma
- viii 7 il-li-ka a-di maḫ-ri-ia
- viii 8 a-na kul-lum ta-nit-ti AN.ŠÁR
- viii 9 ù DINGIR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia
- viii 10 an-nu kab-tu e-mid-su-ma
- viii 11 GIŠ.ši-ga-ru áš-kun-šu-ma
- viii 12 it-ti a-si UR.GI₇ ar-ku-us-šú-ma
- viii 13 ú-šá-an-šir-šú KÁ.GAL MURUB₄ URU.NINA.KI
- viii 14 né-reb mas-naq-ti ad-na-a-ti
- viii 15 ù šu-u ^mam-mu-la-di MAN KUR.qé-ed-ri
- viii 16 it-ba-am-ma a-na mit-ḫu-ši LUGAL.MEŠ KUR MAR.TU.KI
- viii 17 ša AN.ŠÁR ^d15 u DINGIR.MEŠ GAL.MEŠ
- viii 18 ú-šad-gi-lu pa-nu-u-a
- viii 19 ina tukul-ti AN.ŠÁR ^d30 ^dUTU ^dIŠKUR

- viii 20 ^dEN ^dAG ^d15 šá NINA.KI
- viii 21 ^dGAŠAN-kid-mu-ri ^d15 šá URU.LÍMMU-DINGİR
- viii 22 ^dMAŠ ^dU.GUR ^dnusku
- viii 23 BAD₅.BAD₅-šú áš-kun
- viii 24 šá-a-šú bal-ṭu-us-su it-ti fa-di-ia-a
- viii 25 DAM ^mú-a-a-te-e' MAN KUR.a-ri-bi
- viii 26 iṣ-ba-tu-nim-ma ú-bil-u-ni a-di □maḥ□-ri-ia
- viii 27 ina qí-bit DINGİR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia
- viii 28 ul-li UR.GI₇ áš-kun-šú-ma
- viii 29 ú-šá-an-šir-šú GIŠ.ši-ga-ru

vii 82 vii 106 “*Dokuzuncu seferimde birliklerimi topladım (ve) antlaşmama karşı günah işleyen, ona yaptığım iyiliklere saygı duymayan ve benim hizmetime girdiği için (tanrı) Aššur'un ona yüklediği benim lortluğumun boyunduruğunu çıkarıp atan Arap topraklarının kralı Uaite'(Yauta)' ye karşı doğrudan yola koyuldum. O benim iyiliğimi sormaktan kaçındı halimi ve huzura kabul armağanlarımı (ve) düzenli olarak yaptığı ödemelerini benden esirgedi. O Elam ülkesi gibi, Akkad ülkesi tarafından konuşulan yalanları dinledi ve sonra da anlaşmamı onurlandırmadı. O kutsal rahip, dindar hizmetçi, tanrı Aššur'un ellerinin yaratığı Asurbanipal'i, beni terk etti ve O Te'ri'nin oğulları Abī-Yate' (ve) Aya-ammu'ya onun kuvvetlerini(askeri birliklerini) verdi. (Benim) düşman kardeşim Šamaš-šuma-ukīn'e yardım etmek için (onları) gönderdi ve onu destekledi. Onunla birlikte olan Arap topraklarının insanları(na gelince), O (onları bana karşı) düşman yaptı ve (sonra) onlar(Araplar), (tanrı) Aššur, tanrıça İštar ve büyük tanrıların onların çobanı olmam için bana verdikleri ve kendi elimle (oraya/Arap topraklarına) yerleştirdiğim insanları (onların mallarını) sürekli olarak yağmalıyorlardı.*

vii 107 - vii 122 (Tanrı) Aššur ve tanrıça İstar'ın emriyle, askeri birliklerim - Azarilu (ve) Hiratāqa ... 'da, Edom topraklarında (alt. "şehrinde") Yabrūdu şehrinin geçidinde, Bīt-Ammon ülkesinde (alt. "şehrinde"), Hāurīna şehrinin bölgesinde Moab ülkesinde (alt. "şehrinde"), Seir şehrinde, Hargê şehrinde, Šōbā şehrinin bölgesinde onları ağır bir yenilgiye uğrattılar; birçok kez onları yenilgiye uğrattım. Onunla birlikte isyan eden çok sayıdaki Araplar ülkesi insanını kılıcımla vurdum. Bununla birlikte, O, (tanrı) Aššur'un güçlü silahlarından kaçtı ve uzağa gitti. Onlar köşk(leri), çadır(ları) ve konutları ateşe verdiler (ve böylece onları) ateş ile yaktılar.

vii 123 - vii 124 Uaite' (Yauta) (gelince), zorluk onun başına geldi ve tek başına Nebatilerin ülkesine kaçtı.

viii 1 - viii 14 Arap topraklarında kendisini kral yapan Bir-Dāda'nın oğlu Uaite'nin babasının kardeşi olan Hazael'in oğlu Uaite' (Yauta)('ye gelince) büyük dağın, tanrıların kralı Aššur onun zihnini huzursuz etti ve O (Uaite') benim huzuruma geldi. (tanrı) Aššur'un ve efendilerim yüce tanrıların övgüsünü göstermek için, Ona ağır bir ceza yükledim. Onu bir kıskaç/boyunluk içerisine koydum, onu bir ayı (ve) bir köpekle birlikte bağladım ve (sonra) onu (ismi) Dünyanın Kontrol Edildiği Yerin Girişi olan Ninive'nin Kale Kapısı bekçisi yaptım.

viii 15 - viii 29 Ayrıca, O, Qedar toprağının kralı Ammu-ladī, (tanrı) Aššur, tanrıça İstar ve büyük tanrıların bana emanet ettikleri Amurru topraklarının kralları ile savaşmaya başladı. Aššur, Sîn, Šamaš, Adad, Bēl (Marduk), Nabû, Niniveli İstar, Šarrat-Kidmuri, Arbelalı İstar, Ninurta, Nergal (ve) Nusku'nun desteğiyle onu yenilgiye uğrattım. Onlar (birliklerim) onu Arap ülkesinin kralı Uaite' (Yauta)'nin

eşi Adiya ile birlikte canlı olarak ele geçirdiler. Efendilerim yüce tanrıların emri ile onu (Ammu-lad) bir köpek tasmaına bağlayıp ve kapıya nöbetçi yaptım."³²³

Yukarıda anlatılanlar açıkça göstermektedir ki Araplar, Šamaš-šuma-ukīn isyanına destek vermişler, bu girişimlerinin bedelini de ağır ödemişlerdir. Uaite' (Yauta), başlangıçta Nebati ülkesine kaçmış, ancak daha sonra daha fazla kaçamayacağını anlayamayarak, Asur kralına teslim olmuştur. Asur kralı onun canını almamış, ancak çok aşağılayıcı bir cezaya mahkûm etmiştir. Onu bir köpek gibi sarayının kapısına bekçi yapmıştır. Burada hem bir güç göstergesi hem de ciddi bir propaganda söz konusudur. Yıllıklardaki detaylar bu isyanda yer alan diğer kişilerin Uaite' (Yauta)'nin karşılaştığı tarzda bir ceza ile karşılaşmadığını ortaya koymaktadır. İsyanda yer alıp Šamaš-šuma-ukīn'e gönderilen destek birliklerini başında yer alan Abī-Yate', Asurbanipal'in affına nail olmuş ve Uaite' (Yauta)'nin yerine Qadar kralı olarak yerleştirilmiştir. Asurbanipal Abī-Yate'nin kendisine sadık kalmasını garanti altına almak amacıyla ona yemin ettirilerek bir antlaşma imzalatmıştır:

RINAP 5/1 no. 11: viii 30 - viii 47.

- viii 30 ina qí-bit AN.ŠÁR^d15 u DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia
viii 31 ša^ma-bi-ia-te-e' ^ma-a-mu DUMU^mte-e'-ri
viii 32 ša a-na re-šu-tu^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA
viii 33 a-na e-reb KÁ.DĪNGĪR.RA.KI il-li-ku
viii 34 re-še-e-šú a-duk BAD₅.BAD₅-šú áš-kun
viii 35 si-it-tu-ti šá qé-reb KÁ.DĪNGĪR.RA.KI e-ru-bu
viii 36 ina su-un-qí ḫu-šaḫ-ḫi
viii 37 e-ku-lu UZU a-ḫa-meš

³²³ RINAP 5/1 no. 11: vii 82 - viii 29.

- viii 38 a-na šu-zu-ub ZI-ti-šú-nu
- viii 39 ul-tú qé-reb KÁ.DİNGİR.RA.KI ú-šu-nim-ma
- viii 40 e-mu-qí-ia šá ina UGU ^{md}GIŠ.NU₁₁-MU-GI.NA šak-nu
- viii 41 šá-ni-ia-a-nu BAD₅.BAD₅-šú iš-ku-nu-ma
- viii 42 šu-ú e-diš ip-par-šid-ma
- viii 43 a-na šu-zu-ub ZI-ti-šú iš-ba-tú GİR.II-ia
- viii 44 re-e-mu ar-ši-šu-u-ma
- viii 45 a-de-e ni-iš DİNGİR.MEŠ GAL.MEŠ ú-šá-az-kír-šú-ma
- viii 46 ku-um ^mú-a-a-te-e' DUMU ^mha-za-DİNGİR
- viii 47 a-na LUGAL-u-ti KUR.a-ri-bi áš-kun-šú

viii 30 - viii 47 “(Tanrı) Aššur, tanrıça İstar ve efendilerim büyük tanrıların emriyle Babil’e onun müttefikleri olarak girerek Šamaš-šuma-ukīn’e yardım etmek için gelmiş olan Te’ri’nin oğulları Abī-Yate’ (ve) Aya-ammu ile savaştım (ve) onu yenilgiye uğrattım. Babil’e girenleri geri kalanı(na gelince) kıtlık (ve) açlıktan dolayı birbirlerinin etini yediler. (Kendi) canlarını kurtarmak için Babil’den çıktılar ve (sonra) Šamaš-šuma-ukīn’e karşı konuşlandırılan birliklerim ikinci kez onu yenilgiye uğrattı. O (Abī-Yate’) daha sonra tek başına kaçtı ve kendi hayatını kurtarmak için ayaklarımı tuttu (ayaklarıma kapandı). Ona (Abī-Yate’) merhamet ettim, onu büyük tanrılar tarafından bağlanan bir antlaşmaya yemini ettirdim ve (sonra) onu (Abī-Yate’) Hazael’in oğlu Uaite’ (Yauta’)’nın yerine Arapların ülkesinin kralı olarak atadım.”³²⁴

Kral yıllıkları bu antlaşmanın içeriğini ortaya koymamaktadır. Ancak Sippar-Yahrurum (Tell Abu Habbah)’da ortaya çıkarılan bir kil tablet bu eksikliği gidermektedir.

³²⁴ RINAP 5/1 no. 11: viii 30 - viii 47.

Bu belge Asurbanipal ile Arapların kralı olan Abi-yate''nin aralarında yaptığı bir antlaşma metnidir. Bu belge büyük olasılıkla, Asurbanipal'in yıllıklarında söz ettiği ve *Uaite'* (*Yauta'*)'yi Arap tahtından indirip yerine Abi-yate''yi geçirince ona imzaladığı antlaşma olmalıdır. Bu antlaşma ile Asurbanipal'in Arap kralına yüklediği sorumluklar şöyle sıralanmıştır:

SAA 2 10: 1-r 11' (JCS 39 159)

Başı kırık (n az 5 satır)

- o 1' [TA^v m_x x x] A^mia-ú-[ta-a' x x x]
 - o 2' [(İGİ) DİNGİR-MEŠ KUR]—aš-šur DİNGİR-MEŠ KUR.qi-id-[ri DÙ-šú-nu]
 - o 3' [aš-šur] ^dNIN.LİL ^{d*}še*-[ru-u-a]
 - o 4' [pi^{1?}-ti^{2?}] šá mia-ú-ta-a' la MUN-[a-nu[?]]
 - o 5' [pi-i] GÍR.AN.BAR a-na ħa-lu-[qi o*]
 - o 6' [KUR.a-ru]-bu[?] gab-bu id-din-u-[ni o*]
 - o 7' [ina pi]-i GÍR.AN.BAR iš-kun-u-ka-nu-ni
 - o 8' [^maš-šur]—DÙ—A MAN KUR—aš-šur EN-ku-nu
 - o 9' Ì.GIŠ iš-kun-ak-ka-nu-u-ni
 - o 10' pa-ni-šú SIG₅-MEŠ ina UGU-ĥi-ku-nu
 - o 11' iš-kun-u-ni
 - o 12' šum-ma at-tu-nu TA^v mia-ú-ta-a'
 - o 13' a-na MUN ta-qar-rib-a-ni
 - o 14' šum-[ma TA] ŠEŠ-MEŠ-ku-nu ŠEŠ-ME—AD-[MEŠ-ku-nu]
 - o 15' [x x x x]+x tu KUR [x x x x]
 - o 16' [x x x x x]+x is [x x x x]
- Devamı (en az 8 satır) kırık
- r Başı (en az 6 satır) kırık
- r 1' [x at]-tu-nu [x x x x x x]

- r 2' [šum]-ma GİR.2-šú [x x x x x x x]
- r 3' [i]—da-tu-uš-[šu x x x x x x]
- r 4' ina ŠU.2 me-me-ni ta-šap-par-a-[ni-(šú-ni)]
- r 5' ina pu-ut sa-an-ka-a-te šá e-pu-[šu-u-ni]
- r 6' ina UGU du-a-ki-šú la ta-kap-pu-da-[a-ni]
- r 7' la ta-šar-rim-a-ni
- r 8' [d^{aš}-šur d[]]NIN.LÍL d³⁰ d^{UTU}
- r 9' [d^{EN} d[]]PA d¹⁵ [šá] NINA.[KI d[]]15
- r 10' [ša arba-il d[]]U.GUR x+[x x x]
- r 11' [x x x x x x]+x+[x x x x]

Geri kalanı kırık

“Başta en az 5 satır kırık

- 1' - 2' *[Dünyanın kralı, Asur kralı, Asarhaddon'un oğlu dünyanın kralı Asur kralı Asurbanipal'in] Asur ve Qedar['in tüm tanrılarının huzurunda Te'ri'nin oğlu Abiyate' ile, onun oğullarıyla, torunlarıyla, kardeşleriyle ve yeğenleriyle, genç ve yalı tüm Qedaritlilerle ve] Yau[ta''nın ... ile] antlaşması.*

3' *[Aššur], Mullissu ve [Šerua] [huzurunda yemin ederek]:*

- 4' - 11' *Yauta'nın tüm [Arap]lar üzerine demir kılıcıyla yıkım veren suçlunuz olduğu ve kılıcıyla size zorladı[ğı] [ve] sizin efendiniz Asur kralı [Asur]banipal'in sizin üzerinizde yağ döktüğü ve size dostça yüzünü döndü[ğü düşünülduğünde]*

12' - 13' *Siz Yauta' ile barış için çabalamayacaksınız.*

14' - 16' *Siz kardeşlerinize, [sizin] am[calarınız ... ile] [...]mayacaksınız*

en az 8 satır kırık

r. en az 6 satır kırık

r¹ *Siz [.....]sanız;*

r. 2' - r 4' [Siz] onun ayaklarına [dokunmaya]caksınız [...], ve sonra kimsenin eliyle [...] göndermeyeceksiniz,

r 5' - r 7' (Fakat), Yaptığı korkunç şeyleri göz önüne alarak onu öldürmek için her türlü çabayı göstermelisiniz.

r 8' - r 11' [Aššur, Mu]llissu, Sin, Šamaš, [Bel, Na]bû, [Nineveli] Istar [Arbelalı Iş]tar, Nergal [... sın]
Devamı kırık.³²⁵

Asurbanipal Qedarit kralı Abī-Yate'yi yemin ile bir anlaşmaya bağlamasına karşın yıllıklar, antlaşmanın ihlal edildiğini aktarmaktadır. Abī-Yate' Nebatilerle birlik olarak tekrardan Asur'a karşı düşmanca bir tavır içerisine girmiştir:

RINAP 5/1 no. 11: viii 48 - viii 51.

viii 48 ù šu-u it-ti KUR.na-ba-a-a-ta-a-a
viii 49 pi-i-šú iš-kun-ma
viii 50 ni-iš DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ la ip-làḥ-ma
viii 51 iḥ-tab-ba-ta ḥu-bu-ut mi-šir KUR-ia

viii 48 - viii 51 “Ancak O (Abī-Yate') Nebatilerle taraf oldu, yüce tanrıların huzurunda (ettiği) yemine saygı duymadı ve ülkemin topraklarını sürekli yağmaladı.”³²⁶

Asurbanipal döneminde Fırat ırmağından Kızıldeniz'e kadar uzanan ve Suriye ile Arabistan arasındaki vahalarda yaşayan Nebati ismi Kuzey Arabistanlı Araplarla³²⁷ bir takım münasebetlerde bulunulmuştur. Nebati kralları Asur'un gücünden çekindikleri için,

³²⁵ SAA 2 10: 1' - r 11'; JCS 39 159

³²⁶ RINAP 5/1 no. 11: viii 48 - viii 51.

³²⁷ F. Rio Sánchez, Nabatu: the Nabataeans through their inscriptions, Barcelona: Universitat de Barcelona, 2015, pp. 21-22.

iyi niyet göstergesi olarak bir elçi heyetini Asur'a gönderdikleri yıllıklarda kaydedilmiştir:

RINAP 5/1 no 11: viii 52 - viii 64.

- viii 52 ina tukul-ti AN.ŠÁR ^d30 ^dUTU ^dIŠKUR
- viii 53 ^dEN ^dAG ^d15 šá NINA.KI
- viii 54 ^dšar-rat-kid-mu-ri ^d15 šá URU.LÍMMU-DÌNGİR
- viii 55 ^dMAŠ ^dU.GUR ^dnusku
- viii 56 ^mna-at-nu MAN KUR.na-ba-a-a-ti
- viii 57 ša a-šar-šú ru-ú-qu
- viii 58 ša ^mú-a-a-te-e' ina maḥ-ri-šú in-nab-tu
- viii 59 iš-me-ma da-na-an AN.ŠÁR šá ú-tak-kil-an-ni
- viii 60 ša ma-te-e-ma a-na LUGAL.MEŠ AD.MEŠ-ia
- viii 61 LÚ.A KIN-šú la iš-pu-ra
- viii 62 la iš-a-lu šu-lum LUGAL-ti-šú-un
- viii 63 ina pu-luḥ-ti GIŠ.TUKUL.MEŠ AN.ŠÁR ka-ši-du-u-ti
- viii 64 is-sa-an-qa-am-ma iš-a-la šu-lum LUGAL-ti-ia

viii 52 - viii 64 “*Aššur, Sîn, Šamaš, Adad, Bēl (Marduk), Nabû, Niniveli Ištar, Šarrat-Kidmuri, Arbelalı Ištar, Ninurta, Nergal (ve) Nusku, Natnu'nun desteğiyle uzak bir konumda bulunan ve daha önce Uaite' (Yauta) 'nin kaçtığı Nebatilerin ülkesinin kralları beni himaye eden (tanrı) Aššur'un kudretini işittiler. Benim atalarım krallara daha önce habercisini göndermeyen ve asil majestelerinin sağlığını sormayan, (Tanrı) Aššur'un fetih silahlarından korkan birisi bana yaklaştı ve kraliyet majestelerimin sağlığını sordu.*”³²⁸

³²⁸ RINAP 5/1 no 11: viii 52 - viii 64.

Ancak Nebatilerle olan bu olumlu münasebetler pek uzun sürmemiş görünmektedir. Qedarit kralı Te'ri'nin oğlu Abī-Yate', Nebati toprakların kralı Natnu ile işbirliği yaptı ve böylece Nebatiler de Asur karşıtı bir politika izlemeye başlar. Bunun yanında daha önce Asur kralın ele geçirerek bir köpek gibi sarayının kapısına bekçi yaptığı Uaite'(Yauta) de Asur kralının karşısında görülmektedir. Muhtemelen Asur kralının elinden kurtularak ülkesine dönmüş ve ondan intikam almak için fırsat kollamıştır. Bunu üzerine MÖ 644 yılında Asur kralı Nebati ve Qedarit Krallıkların üzerine bir askeri sefer tertip etmiştir. bu sefer sırasında Asur garnizonları, Damascus(Şam)'u askeri üs olarak kullanmışlardır. Araplar üzerine gerçekleştirilen başarılı seferler neticesinde Abī-Yate' ele geçirilmiştir. Ancak Nebati kralı Asur saldırıları karşısında kaçmayı başarmıştır. Ancak daha sonraki bir Asur saldırısında o da ele geçilmiştir.³²⁹ Asurbanipal'in Arap topraklarına gerçekleştirdiği seferin detayları yıllıklarda şu şekilde anlatılmaktadır:

- viii 65 ù^ma-bi-ia-te-e' DUMU^mte-e'-ri
viii 66 la ḥa-sis ṭa-ab-ti
viii 67 la na-ṣir ma-mit DINGIR.MEŠ GAL.MEŠ
viii 68 da-bab sur-ra-a-te it-ti-ia id-bu-ub-ma
viii 69 pi-i-šú it-ti^mna-at-ni
viii 70 LUGAL KUR.na-ba-a-a-ti iš-kun-ma
viii 71 e-mu-qí-šú-nu id-ku-u-ni
viii 72 a-na ti-ib ḤUL-tim a-na mi-ṣir-ia
viii 73 ina qí-bit AN.ŠÁR^{d30} dUTU^d IŠKUR
viii 74 dEN^d AG^{d15} šá NINA.KI

³²⁹ Grayson, 1991, pp. 154-155.

- viii 75 ^dšar-rat-kid-mu-ri ^d15 šá LÍMMU-DÌNGÌR.KI
- viii 76 ^dMAŠ ^dU.GUR ^dnusku
- viii 77 ERIM.ĤI.A-ia ad-ke EDIN ^ma-bi-ia-te-e'
- viii 78 uš-te-eš-še-ra ĥar-ra-nu
- viii 79 ÍD.IDIGNA u ÍD.BURANUN.KI
- viii 80 ina ILLU-ši-na gap-ši šal-meš lu-u e-bi-ru
- viii 81 ir-du-ú ur-ĥi ru-qu-u-ti
- viii 82 e-tel-lu-ú ĥur-šá-a-ni šá-qu-u-ti
- viii 83 iĥ-tal-lu-pu GIŠ.TIR.MEŠ šá šu-lul-ši-na rap-šú
- viii 84 bi-rit GIŠ.MEŠ GAL.MEŠ gi-iš-ši
- viii 85 GIŠ.GEŠTIN.GÍR.MEŠ ĥar-ra-an GIŠ.ed-de-ti
- viii 86 e-te-et-ti-qu šal-mì-iš
- viii 87 mad-bar a-šar šu-um-me lap-lap-ti
- viii 88 ša MUŠEN AN-e la i-šá-'u-u qé-reb-šú
- viii 89 ANŠE.EDIN.NA.MEŠ MAŠ.DÀ.MEŠ
- viii 90 la ir-te-'u-ú ina lib-bi
- viii 91 1 ME KASKAL.GÍD qaq-qa-ru TA NINA.KI
- viii 92 URU na-ram ^diš-tar ĥi-rat ^dEN.LÍL
- viii 93 EGIR mú-a-a-te-e' MAN KUR.a-ri-bi
- viii 94 ù ma-bi-ia-te-e' šá it-ti e-mu-qí
- viii 95 KUR.na-ba-a-a-ti-a-a il-li-ka
- viii 96 ir-du-u il-li-ku ina ITI.SIG₄ ITI ^d30
- viii 97 DUMU reš-tu-u a-šá-re-du šá ^dEN.LÍL
- viii 98 UD.25.KAM šá-da-ĥu šá ^dbe-let-KÁ.DÌNGÌR.RA.KI
- viii 99 ka-bit-ti DÌNGÌR.MEŠ GAL.MEŠ
- viii 100 ul-tú URU.ĥa-da-at-ta-a at-tu-muš

- viii 101 ina URU.la-ri-ib-da É BÀD šá NA₄.MEŠ
- viii 102 ina UGU gu-ub-ba-a-ni šá A.MEŠ
- viii 103 at-ta-ad-di uš-man-ni
- viii 104 ERIM.ĤI.A-ia A.MEŠ a-na maš-ti-ti-šú-nu iḫ-bu-ma
- viii 105 ir-du-ú il-li-ku
- viii 106 qaq-qar ṣu-um-me a-šar lap-lap-ti
- viii 107 a-di URU.ḫu-ra-ri-na bi-rit URU.ia-ar-ki
- viii 108 ù URU.a-za-al-la ina mad-bar áš-ru ru-u-qu
- viii 109 a-šar ú-ma-am EDIN la ib-ba-šu-u
- viii 110 ù MUŠEN AN-e la i-šak-ka-nu qin-nu
- viii 111 BAD₅.BAD₅ LÚ.i-sa-am-me-e'
- viii 112 LÚ.GIŠ.DA šá ^da-tar-sa-ma-a-a-in
- viii 113 ù KUR.na-ba-a-a-ta-a-a áš-kun
- viii 114 UN.MEŠ ANŠE.MEŠ ANŠE.A.AB.BA.MEŠ u US₅.UDU.ĤI.A
- viii 115 ḫu-bu-us-su-nu ina la mi-ni aḫ-bu-ta
- viii 116 8 KASKAL.GÍD qaq-qa-ru
- viii 117 ERIM.ĤI.A-ia lu it-tal-la-ku šal-tiš
- viii 118 šal-mi-iš lu i-tu-ru-nim-ma
- viii 119 ina URU.a-za-al-li lu iš-tu-u A.MEŠ neš-bé-e
- viii 120 TA lib-bi URU.a-za-al-la
- viii 121 a-di URU.qu-ra-ši-ti
- viii 122 6 KASKAL.GÍD qaq-qa-ru a-šar ṣu-um-me
- viii 123 lap-lap-ti ir-du-u il-li-ku
- viii 124 LÚ.a'-lu šá ^da-tar-sa-ma-a-a-in
- ix 1 ù LÚ.qid-ra-a-a šá ^mú-a-a-te-e'
- ix 2 DUMU ^mbir-^dIŠKUR MAN KUR.a-ri-bi al-me

- ix 3 DĪNGĪR.MEŠ-šú AMA-šú NIN₉.MEŠ-šú DAM-su
- ix 4 qin-nu-šú UN.MEŠ KUR.qé-ed-ri ka-la-mu
- ix 5 ANŠE.MEŠ ANŠE.A.AB.BA.MEŠ u še-e-ni
- ix 6 ma-la ina tukul-ti AN.ŠÁR u ^d15
- ix 7 EN.MEŠ-ia ik-šu-da ŠU.II-a-a
- ix 8 ḫar-ra-an KUR.di-maš-qa ú-šá-áš-ki-na še-pu-uš-šú-un
- ix 9 ina ITI.NE ITI MUL.PAN
- ix 10 ma-rat ^d30 qa-rit-tu
- ix 11 UD.3.KAM nu-bat-tú šá LUGAL DĪNGĪR.MEŠ ^dAMAR.UTU
- ix 12 ul-tú URU.di-maš-qa at-tu-muš
- ix 13 6 KASKAL.GĪD qa-q-a-ru mu-ši-tu ka-la-šá
- ix 14 ar-de-e-ma al-lik a-di URU.ḫul-ḫu-li-ti
- ix 15 ina KUR.ḫu-uk-ri-na KUR-ú mar-šu
- ix 16 LÚ.a'-lu šá ^ma-bi-ia-te-e' DUMU ^mte-e'-ri
- ix 17 KUR.qid-ra-a-a ak-šu-ud
- ix 18 BAD₅.BAD₅-šú áš-kun áš-lu-la šal-lat-su
- ix 19 ^ma-bi-ia-te-e' ^ma-a-am-mu
- ix 20 ina qí-bit AN.ŠÁR u ^d15 EN.MEŠ-ia
- ix 21 ina MURUB₄ tam-ḫa-ri bal-ṭu-us-su-un ú-šab-bit ina ŠU.II
- ix 22 ŠU.II u ĠĪR.II bi-re-tú AN.BAR ad-di-šú-nu-ti
- ix 23 it-ti šal-lat KUR-šú-un
- ix 24 al-qa-áš-šú-nu-ti a-na KUR AN.ŠÁR.KI

viii 65 - viii 73 “*Dahası, (benim) iyiliklerimi (ve) nezaketini hatırlamayan (ve) büyük tanrıların huzurunda ettiği yemini onurlandırmayan Te`ri'nin oğlu Abi-Yate`, bana yalan*

konuştu ve Nebati toprakların kralı Natnu ile birlik oldu. Onlar (sonra) güçlerini benim sınırlarıma hain bir saldırı için topladılar.

viii 73 - viii 96b *Tanrılar Aššur, Sîn, Šamaš, Adad, Bēl (Marduk), Nabû, Niniveli İstar, Šarrat-Kidmuri, Arbelalı İstar, Ninurta, Nergal, (ve) Nusku'nun emri ile Abî-Yate''e karşı doğrudan yola koyuldum. Onlar (askerlerim) Dicle ve Fırat Nehirlerini güvenli bir şekilde geçtiler ki o zaman ücra yolları sorunsuz bir şekilde geçtiler, yüksek dağlara tırmandılar, geniş alanları kaplayan ormanları baştan sona süründüler (ve) sürekli olarak uzun ağaçlar arasından, dikenli çalılıklar, dikenli bitkiler, eddittu-çalılıklar (ile dolu olan) patikalardan güvenli bir şekilde geçtiler.*

– Gökyüzünün kuşlarının uçmadığı kavurucu kurak bir yer olan (ve) yaban eşiği (veya) ceylanların otlamadığı – Enlil'in eşi tanrıça İstar'ın sevdiği şehir olan Ninive'den 100 fersah uzaklıktaki çöl (üzerinde) ilerlerdiler (ve) Arapların ülkesinin kralı olan Uaite''nin ve Nebati Ülkesi kuvvetleri ile birlikte gelen Abî-Yate''nin peşinden yürüdüler.

viii 96b - viii 119 *Enlil en büyük ve en önde gelen oğlu Tanrı'nın Sîn ayı olan Simānu (III) ayında, - büyük tanrılardan birisine saygı gösteren, Babil Hanımının tören alayının, yirmi beşinci gününde, Hadattâ şehrinden yola çıktım (ve) şehrinden kamp kurdum, su sarnıçlarının yanında taştan bir kale olan Laribda kentinde kampımı kurdum. Birliklerim içme kaplarını/mataralarını (doldurmak için) su çektiler (ve) (sonra) ilerlerdiler (ve) Yarki ve Azalla şehirleri arasında (yer alan), Hurarîna kenti kadar uzakta yer alan, kavurucu susuzluğun (alt. susuzluğun olduğu topraklar ve kurak bir yer) olduğu bir diyardan (içinden) çölün içinde, bozkır yaratıklarının olmadığı ve gökyüzünün kuşlarının yuva yapmadığı bir yerde yürüdüler. Onlar (alt. "Ben") tanrı Atar-samayin konfederasyonu Yisamme''yi ve Nebatileri yenilgiye uğrattılar. Onlar (alt. "Ben" yaktılar) sayısız insanı, eşiği, deveyi, koyunu ve keçiyi yağmaladılar. Birliklerim sekiz fersah*

üzerinde zaferle yürüdüler. Onlar güvenli bir şekilde geri döndüler ve Azalla kentindeki (kendi) memnuniyetlerine su içtiler.

viii 120 - ix 8 *Onlar (birliklerim) ilerledi (ve) kurak susuz bir yerden (içinden) 6 fersahlık bir mesafe, Azalla kentinden Quraşitu kentine yürüdüler. Onlar (alt. "Ben") tanrı Atar-samayin konfederasyonunu ve Araplar ülkesinin kralı Bir-Dāda'nın oğlu Uaite'nin Qederitlerini (Arap Kabile Konfedereasyonu) kuşattılar. Onun tanrıları, annesi, kız kardeşleri, karısı, ailesi, Qedar topraklarının halkı, (onun) hepsi, eşekler, develer, koyunlar ve keçiler, mümkün olduğu kadar çok şeyi, lordum Aşşur ve tanrıça İstar'ın desteği ile ele geçirdim, efendim, Onların ayaklarını Damascus (Şam)'a doğru yola çıkarttım.*

ix 9 - ix 24 *Tanrı'nın Sîn'in kızı Abu (5.) ayında - üçüncü günde (içerisinde), tanrıların kralının, Marduk'un, akşam yemeği (günü) Damascus (Şam) kentinden yola çıktım. İlerledim ve engebeli bir dağ olan Hukkuruna dağında (bulunan) Hulhuliti şehri kadar uzağa gece boyunca 6 fersahlık bir mesafeyi yürüdüm. Te'ri'nin oğlu Abī-Yate'nin konfederasyonuna, Qederite ulaştım. Onu yenilgiye uğrattım getirdim (ve) yağmaladım. Abī-Yate' (ve) Aya-ammu (ya gelince), efendilerim (Tanrı) Aşşur ve tanrıça İstar'ın emri ile onları savaşın ortasında canlı olarak yakaladım. Elleri ve ayaklarına demir prangalarla taktım (ve) onları, topraklarından ele geçirdiğim yağma ile birlikte Asur'a götürdüm."³³⁰*

Abī-Yate'nin yanında duran kardeşi Aya-ammu'nun sonu ise Asur'a isyan eden birçok kralın akıbeti ile aynı olmuştur. O, Asur'a karşı işlemiş olduğu günahların bedelini çok acı bir şekilde ödemiş, Asur başkentine getirilerek canlı canlı dersi yüzülmüştür.

³³⁰ RINAP 5/1 no. 11: viii 65 - ix 24.

İlginç olan ise kardeşinin bu denli ağır bir cezayla yüzleşirken, Abi-Yate'ye verilen cezadan söz edilmemesidir:

RINAP 5/1 no. 11: x 1 - x 5.

- x 1 ^ma-a-mu DUMU ^mte-e-ri
x 2 it-ti ma-bi-ia-te-e' ŠEŠ-šú
x 3 i-zi-zu-ma it-ti ERIM.ĦI.A-ia e-pu-šú MÈ
x 4 ina MURUB₄ tam-ĥa-ri bal-ṭu-us-su ina ŠU.II aš-bat
x 5 ina NINA.KI URU EN-ti-ia KUŠ-šú áš-ĥu-uṭ

x 1 - x 5 “*Kardeşi Abi-Yate' ile birlikte duran/olan Te'ri'nin oğlu olan Aya-ammu('ya gelince) benim birliklerimle savaştı, onu savaşın ortasında canlı olarak yakaladım (ve) onu başkentim Ninive'de onun derisini yüzdüm.*”³³¹

Asurbanipal Araplar üzerine gerçekleştirdiği seferde, çeşitli stratejiler izlemiş ve onları güçten düşürmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur. Yıllıklarda Arapların su kaynaklarına erişiminin engellenmesi, bu stratejiye yönelik uygulamalardan birisidir. Araplar, temel ihtiyaçlarından birisi olan suya erişemeyince, savaşta kullandıkları önemli unsurlardan birisi olan develerini kesip, onların kanıyla susuzluklarını gidermeye çalışmışlardır. Böylece Araplar askeri bakımdan da zayıflatılmış oluyorlardı. Asur birlikleri izledikleri strateji sonucu güçten düşen Araplar üzerine acımasız akınlar yapmışlar ve onları ele geçirerek, savaşçıları kılıçtan geçirmişler, insanlarını ve hayvanlarını ise ganimet olarak Asur kentlerine taşımışlardır. Ele geçirilen çok sayıda hayvan ve insan, Asur seferinin ekonomik yönünü ortaya koymaktadır. Ele geçirilen hayvanlar Asur ülkesinin besin ihtiyacını ve ticarete kullanılan deve gibi hayvanların eksikliğini giderirken, esir edilen insanlar ise Asur ülkesinde çeşitli işlerde gerekli olan

³³¹ RINAP 5/1 no. 11: x 1 - x 5.

işgücü eksikliği ortadan kaldırmaya yönelikti. Aşağıda verilen yıllık kesitleri, Asur'un bu politikasını ortaya koymaktadır:

RINAP 5/1 no. 11: ix 25 - ix 64.

- ix 25 mun-nab-ti šá la-pa-an GIŠ.TUKUL.MEŠ-ia in-nab-tu
ix 26 ip-la-ḫu iṣ-ba-tú KUR.ḫu-uk-ku-ru-na KUR-ú mar-ṣu
ix 27 ina URU.ma-an-ḫa-ab-bi URU.ap-pa-ru
ix 28 URU.te-nu-qu-ri URU.ša-a-a-ú-ra-an
ix 29 URU.mar-qa-na-a URU.sa-ra-te-in
ix 30 URU.en-zi-kar-me URU.ta-a'-na-a URU.sa-ra-a-qa
ix 31 a-šar kup-pi nam-ba-'i šá A.MEŠ ma-la ba-šú-u
ix 32 EN.NUN.MEŠ ina muḫ-ḫi ú-šá-an-ṣir-ma
ix 33 A.MEŠ TIL.LA ZI-ti-šú-nu ak-la
ix 34 maš-ti-tu ú-šá-qir a-na pi-i-šú-un
ix 35 ina ṣu-um-me lap-lap-ti iṣ-ku-nu na-piṣ-tú
ix 36 si-it-tu-u-ti ANŠE.GAM.MAL.MEŠ ru-ku-pi-šú-nu ú-šal-li-qu
ix 37 a-na ṣu-um-me-šú-nu iṣ-ta-at-tu-u ÚŠ.MEŠ u A.MEŠ par-šú
ix 38 ša qé-reb KUR-e e-lu-ú
ix 39 e-ru-bu e-ḫu-zu mar-qí-tu
ix 40 e-du ul ip-par-šid mul-taḫ-ṭu ul ú-ṣi ina ŠU.II-ia
ix 41 a-šar mar-qí-ti-šú-nu ŠU.II ik-ṣu-us-su-nu-ti
ix 42 UN.MEŠ NITA u MUNUS ANŠE.MEŠ ANŠE.A.AB.BA.MEŠ GU₄.MEŠ u ṣe-
e-ni
ix 43 ina la mi-ni áš-lu-la a-na KUR AN.ŠÁR.KI
ix 44 nap-ḫar KUR-ia šá AN.ŠÁR id-di-na ka-la-mu
ix 45 a-na si-ḫir-ti-šá um-dal-lu-u a-na paṭ gim-ri-šá

- ix 46 ANŠE.A.AB.BA.MEŠ ki-ma še-e-ni ú-par-ri-is
- ix 47 ú-za-'i-iz a-na UN.MEŠ KUR AN.ŠÁR.KI
- ix 48 ina qa-bal-ti KUR-ia ANŠE.A.AB.BA.MEŠ ina 1 GÍN 1/2 [GÍN kas-pi
- ix 49 i-šam-mu ina KÁ ma-ḫi-ri
- ix 50 MUNUS.áš-tam-mu ina ni-id-ni LÚ.LÚNGA ina ḫa-pe-e
- ix 51 LÚ.NU.GIŠ.KIRI₆ ina ki-ši-šú šá Ú.SAR
- ix 52 im-da-na-ḫa-ru ANŠE.A.AB.BA.MEŠ u a-me-lu-tu
- ix 53 ^mú-a-a-te-e' a-di ERIM.ḪI.A-šú
- ix 54 ša a-de-ia la iṣ-šu-ru
- ix 55 ša la-pa-an GIŠ.TUKUL.MEŠ AN.ŠÁR EN-ia
- ix 56 ip-par-ši-du in-nab-tu ma-ḫar ^mna-at-na
- ix 57 ú-šam-qit-su-nu-ti ^dèr-ra qar-du
- ix 58 su-un-qu ina bi-ri-šú-nu iṣ-šá-kin-ma
- ix 59 a-na bu-ri-šú-nu e-ku-lu UZU DUMU.MEŠ-šú-nu
- ix 60 ar-ra-a-ti ma-la ina a-de-e-šú-nu šaṭ-ra
- ix 61 ina pit-ti i-ši-mu-šú-nu-ti AN.ŠÁR ^d30 ^dUTU
- ix 62 ^dIŠKUR ^dEN ^dAG ^d15 šá NINA.KI
- ix 63 ^dšar-rat-kid-mu-ri ^d15 šá LÍMMU-DĪNGĪR.KI
- ix 64 ^dMAŠ ^dU.GUR dnusku

ix 25 - ix 41 “Silahlarımdan kaçan firariler korktular (ve) engebeli bir dağ olan *Ḫukkuruna Dağı* 'na girdiler. Birçok su kaynağının var olduğu *Manḫabbi, Apparu, Tenuquri, Şayuran, Marqanâ, Saratein, Enzikarme, Ta'nâ* (ve) bir pınar (veya) su kaynağı olan *Sarāqa* şehirlerinde Onların (su kaynaklarının) başına korumalar tayin ettim ve (böylece) hayat(larını) sürdürmeleri için gerekli olan suyu (onlardan) esirgedim. Onların geri kalanı(na gelince), Onlar bindikleri develeri kestiler (ve) susuzluklarını (gidermek) için kanı ve dışkılarıdaki sıvıyı içtiler. Yukarı çıkanlar

(ve) dağların içine girenler (ve) (orada) sığınanlar(a gelince) bir tanesini bile kaçamadı; Kurtulmaya çalışan (hiç kimse) elimden kaçamadı. Onları sığındıkları yerde ele geçirdim.

ix 42 - ix 52 *Onlar (alt. "ben") sayısız miktardaki eşekler, develer, öküzler ve koyunlar ve keçileri Asur halkına - erkek ve kadın – taşıdılar. Aşşur'un tümüyle bana vermiş olduğu bütün topraklarımın üzerini, tüm sınırlarımı, (onlar ile) doldurdular. Ülkemde (Asurlar) Asur halkının arasına koyun ve keçiler (paylaştırdığım) gibi develeri de paylaştırdım (ve) (onları) Asur insanları arasında bölüştürdüm, (böylece) ülkemdekiler (Asurlar) pazar kapısında bir şekel (hatta) yarım şekele deve alabildiler. Kadın bir meyhaneci servis için, biracı (bira) sürahi için (ve) bahçıvan sebze torbası için düzenli olarak deve ve köle alıyordu.*

ix 53 - ix 64 *Birlikleriyle birlikte, antlaşmamı onurlandırmayan, efendim (tanrı) Aşşur'un silahlarından kaçan (ve) Natnu'nun huzuruna kaçan Uaite' ('ye gelince), savaşçı tanrı Erra onları kesti/öldürdü. Kıtık onların aralarında başladı ve açlıklarından çocuklarının etini yediler. Tanrılar Aşşur, Sîn, Şamaş, Adad, Bêl (Marduk), Nabû, Niniveli İstar, Şarrat-Kidmuri, Arbelalı İstar, Ninurta, Nergal (ve) Nusku, anlaşmalarda yazılı olduğu kadar çok laneti onların üzerine karar kıldılar.*³³²

Asurbanipal yıllıklarında Arapların arasındaki bir diyalog dikkat çekmektedir. Bu diyalogda Araplar kendi aralarında karşılaştıkları yıkımın sebebini sorgulamakta ve sonuç olarak yaşadıklarını Asurbanipal ile yapılan antlaşmanın ihlal edilmesine ve tanrıların lanetini üzerlerine çekmelerine bağlamaktadırlar. Asur kraliyet yıllıklarında bu tarz bir anlatıma başvurulması, bir propaganda unsuruna işaret etmektedir. Asur kralı burada, Arapların dahi işledikleri günahın farkında olduklarına, Asurbanipal'in

³³² RINAP 5/1 no. 11: ix 25 - ix 64.

gerçekleştirdiği acımasız seferi bir bakıma kabullendiklerine işaret etmektedir. Bu anlatımla Asur kralı kendisinin de haklılığını ortaya koymakta, bu seferin gerçekleşmesinde Arapların suçlu olduğuna işaret etmektedir:

RINAP 5/1 no. 11: ix 65 - ix 74.

ix 65 ba-ak-ru su-ḫi-ru GU₄.AMAR UDU.NIM

ix 66 ina UGU 7.TA.ÀM mu-še-ni-qa-a-te e-ni-qu-u-ma

ix 67 ši-iz-bu la ú-šab-bu-u ka-ra-sún

ix 68 UN.MEŠ KUR.a-ri-bi l-en a-na l-en

ix 69 iš-ta-'a-a-lu₄ a-ḫa-meš

ix 70 ina UGU mi-né-e ki-i ep-še-e-tú an-ni-tú ḪUL-tú 63

ix 71 im-ḫu-ru KUR.a-ru-bu

ix 72 um-ma áš-šú a-de-e GAL.MEŠ šá AN.ŠÁR la ni-iš-šu-ru

ix 73 ni-iḫ-tu-ú ina MUN ^mAN.ŠÁR-DÙ-A

ix 74 LUGAL na-ram lib-bi ^dEN.LÍL

ix 65 - ix 74 “(Develerin) tayları/yavruları (eşeklerin) sıpaları (ve) bahar kuzuları isteksiz bakıcılarında(ellerinde) yedi kereden fazla emdi ve (yine de) midelerini sütle tatmin edemediler/doymadılar. Arap topraklarının halkı sürekli olarak birbirlerine sordu: ‘Neden böyle kötü işler Arapların topraklarının başına geldi?’ (diğeri cevap verdi): ‘Çünkü biz (tanrı) Aşşur’un huzurunda (yemin edilen) antlaşmaya saygı göstermedik (ve) Enlil’in kalbi tarafında sevilen kral, Asurbanipal’in iyiliklerine karşı günah işledik.’”³³³

Arapların yüzleştikleri cezalar, bunlarla sınırlı değildi. Araplar, Asurbanipal ile yaptıkları antlaşmaya uymayarak, Antlaşmaya şahitlik eden tüm tanrıların lanetini

³³³ RINAP 5/1 no. 11: ix 65 - ix 74.

üzerlerine çekmişlerdi. Böylece, yemini bozulması Asur kralına gerçekleştirdiği seferi için yasal gerekçe oluşturmaktaydı. Asurbanipal, tanrılar Anu, Enlil, Mullissu, Arbelalı İhtar, Ninurta, Erra ve Aşşur'un Arapların üzerine yıkım getirdiklerini söylemektedir. Asurbanipal'in bu yıkımı tanrılara bağlaması, tanrılarının bu seferde kendisini fiziki olarak da desteklediklerine işaret etmektedir. Asurbanipal tanrılarının desteği ile sadece Arap halkını değil isyana öncülük eden Uaite''yi ele geçirmiş ve tekrardan sarayının kapısına bekçi olarak dikmiştir. Uaite''nin akıbeti ile ilgili olarak yukarıda verilen bir pasajda Tanrı Era tarafından öldürüldüğü tarzı bir anlatım vardır, ancak muhtemelen yukarıda kastedilen onun savaşçıların öldürülmesidir.³³⁴ Çünkü yıllığın (Prizma A) devam eden kısmında onun canlı olarak ele geçirildiği ve Ninive'ye götürülerek, Asurbanipal'in sarayının kapısına bekçi yapıldığı yönündedir. Yazıtta, Asur tanrılarının Arapların üzerinde gerçekleştirilen seferdeki rolü şu şekilde aktarılmıştır:

RINAP 5/1 no. 11: ix 75 - ix 78.

- ix 75 ^dNIN.LÍL ri-im-tú ^dEN.LÍL.LÁ-i-tu
ix 76 ka-dir-ti i-la-a-ti
ix 77 ša it-ti ^da-num ^dEN.LÍL šit-lu-ṭa-at man-za-zu
ix 78 ú-na-kip LÚ.KÚR.MEŠ-ia ina SI.MEŠ-šá gaš-ra-a-te
ix 79 ^d15 a-ši-bat URU.LÍMMU-DÍNGİR
ix 80 ^dGÍŠ.BAR lit-bu-šat me-lam-me na-šá-a-ta
ix 81 UGU KUR.a-ri-bi i-za-an-nun nab-li
ix 82 dèr-ra qar-du a-nun-tu ku-uş-şur-ma
ix 83 ú-ra-as-si-pa ga-re-ia
ix 84 ^dMAŠ šil-ta-ḥu qar-ra-du GAL-u DUMU ^dEN.LÍL ga-áš-ru

³³⁴ RINAP 5/1 no. 11: ix 53 - ix 64.

- ix 85 ina uṣ-ṣi-šú zaq-ti ú-par-ri-i' ZI-tim LÚ.KÚR.MEŠ-ia
- ix 86 ^dnusku SUKKAL na-a' -du mu-šá-pu-u EN-u-ti
- ix 87 ša ina qí-bit AN.ŠÁR ^dNIN.LÍL qa-rit-tú ^dbe-let-URU.LÍMMU-DINGĪR
- ix 88 Á.II-a-a il-lik-ma iṣ-ṣu-ra LUGAL-u-ti
- ix 89 mé-eḫ-ret ERIM.ĪI.A-ia iz-ziz-ma ú-šam-qí-ta ga-re-ia
- ix 90 ti-bu-ut GIŠ.TUKUL.MEŠ AN.ŠÁR u ^d15
- ix 91 DINGĪR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia
- ix 92 ša ina e-peš MÈ il-li-ku re-ṣu-ti
- ix 93 ERIM.ĪI.A.MEŠ ša ^mú-a-a-te-e'
- ix 94 iṣ-mu-u-ma UGU-šú ib-bal-ki-tu
- ix 95 šu-ú ip-làḫ-ma
- ix 96 ul-tu É in-nab-tu ú-ša-am-ma
- ix 97 ina tukul-ti AN.ŠÁR ^d30 ^dUTU ^dIŠKUR
- ix 98 ^dEN ^dAG ^d15 šá NINA.KI
- ix 99 ^dšar-rat-kid-mu-ri ^d15 šá URU.LÍMMU-DINGĪR
- ix 100 ^dMAŠ ^dU.GUR ^dnusku
- ix 101 ŠU.II ik-šu-us-su-ma
- ix 102 ú-ra-áš-šú a-na KUR AN.ŠÁR.KI
- ix 103 ina ni-iš ŠU.II-ia šá a-na ka-šad LÚ.KÚR.MEŠ-ia
- ix 104 am-da-ḫa-ru AN.ŠÁR u ^dNIN.LÍL
- ix 105 ina GIŠ.ḫu-ut-né-e ma-še-ri ṣi-bit ŠU.II-ia
- ix 106 UZU.ME.ZÉ-šú ap-lu-uš 66
- ix 107 ina la-aḫ-ši-šú at-ta-di ṣer-re-tú
- ix 108 ul-li UR.GI₇ ad-di-šú-ma
- ix 109 ina KÁ.GAL ṣi-it ^dUTU-ši šá MURUB₄ URU.NINA.KI
- ix 110 ša né-reb mas-naq-ti ad-na-a-te na-bu-u zi-kir-šá

ix 111 ú-šá-an-šir-šú GIŠ.ši-ga-ru

ix 112 a-na da-lál ta-nit-ti AN.ŠÁR ^d15

ix 113 ù DINGİR.MEŠ GAL.MEŠ EN.MEŠ-ia

ix 114 re-e-mu ar-ši-šú-ma ú-bal-liṭ nap-šat-su

ix 75 - ix 78 “*Vahşi inek, yüce tanrıça, tanrıçalar arasında en coşkunu (ve) statüsü tanrılar Anu (ve) Enlil ile eşit olan, Güçlü boynuzları ile benim düşmanlarımı (ölümcül) yaralayan Tanrıça Mullissu.*

ix 79 - ix 81 *Arbela kentinde ikamet eden, ateşi giyinen (ve) korku uyandıran parlaklığı örtünen tanrıça İstar, Arapların topraklarının üzerine ateş yağdırıyordu.*

ix 82 - ix 83 *Savaşçı tanrı Erra tamamen savaşa hazırlandı ve düşmanlarımı vurdu.*

ix 84 - ix 85 *Ok, büyük savaşçı, tanrı Enlil'in güçlü oğlu tanrı Ninurta, düşmanlarımın hayat(lar)ını keskin oklarıyla hızlıca kesti.*

ix 86 - ix 90 *(Tanrı) Aššur, savaşçı, Arbela'nın leydisi tanrıça Mullissu'nun emriyle lortluğu şaşalı/görünür yapan özenli vezir, tanrı Nusku, yanımda yürüdü, asil krallığı korudu. Birliklerimin önünde durdu (ve) düşmanlarımı kesti.*

ix 90 - ix 102 *Savaşmak için yardıma gelen efendilerim büyük tanrılar, Aššur ve tanrıça İstar'ın silahlarının saldırısı(na gelince) Uaite'nin askerleri (bunun) hakkında haber aldılar ve ona (Uaite') karşı isyan ettiler. O (Uaite') korktu ve kaçtığı yerden çıktı. Tanrılar Aššur, Sîn, Šamaš, Adad, Bēl (Marduk), Nabû, Niniveli İstar, Šarrat-Kidmuri, Arbelalı İstar, Ninurta, Nergal (ve) Nusku'nu desteğiyle onu yakaladım aldım ve onu Asur'a getirdim.*

ix 103 - ix 114 *Düşmanlarımı ele geçirmek için (tanrı) Aššur ve tanrıça Mullissu'ya sürekli olarak yaptığım yakarışlarım/dualarım sayesinde, elimde tuttuğum delici (biz)² ile onun (Uaite') çenesini deldim, diş etlerinin arasından bir ip geçirdim, onu bir köpek tasmaına yerleştirdim ve (sonra) onu ismi Dünyasın kontrol edildiği*

sarayın girişi anlamına gelen Ninive Kalesi'nin doğu kapısına bekçi yaptım.
(Böylece O) Aşşur, tanrıça İştara ve efendilerim yüce tanrıların methiye(lerini)
söyle(yebilir), ona merhamet ettim ve hayatını bağışladım.”³³⁵

Araplarla olan ilişkiler sadece kral yıllıklarına kraliyet yazışmalarına da konu olmuştur. Arap topraklarından gelen raporlar Asurluların bölgeyi sürekli olarak izlediğini kanıtlamaktadır. Bel-liqbi tarafından gönderilen belge Arapların izlendiğini ve gelişmelerin merkeze bildirildiğini göstermektedir. Bel-liqbi'den gelen rapor şöyledir:

SAA 01 178: 1-11

- o 1 [a-na LUGAL EN-ia]
- o 2 ARAD-ka [^mEN—liq-bi]
- o 3 [lu] DI-mu a-na LUGAL [EN-ia]
- o 4 KUR.ma-a-tú KUR.na-[gi-ú]
- o 5 ša LUGAL DI-mu [o]
- o 6 LÚ^v.ar-ba-[a.a]
- o 7 a-na É-a-ni e^{*}-ta-[ra-bu]
- o 8 A.AN-MEŠ a-na x+[x x]
- o 9 e-ta-ra-[ba o]
- o 10 šu-nu e-ru-[bu]
- o 11 ú-šu-ú [x x]

^{1 - 5} “[Efendim krala]: sizin hiz[metkarınız Bel-liqbi]. [Efendim krala] sağlık sıhhat
(dilerim)! Kralın ülkesi ve il[çeleri] iyidir.

³³⁵ RINAP 5/1 no. 11: ix 75 - ix 78.

^{6 - 11} *Araplar eyaletin iç kesimlerine gi[rđi], fakat yağmur mevsimi geldi [...] ve onlar geliyorlar ve gidiyorlar.*”³³⁶

Başka bir raporda da Arapların için Birati’ye gelen Asurlulara saldırdığını ortaya koymaktadır. Babil’de, Birtu yakınlarında faaliyet gösteren Asurbanipal’in memuru Nabû-şumu-lişir³³⁷ gönderdiği mektubunda Araplarla yapılan savaşı rapor etmektedir. Mektubun yıllıklarda anlatılan Arap savaşlarıyla ilişkisinin ne düzeyde olduğunu tespit edemiyoruz. Mektupta söz edilen Arap saldırısı, Arapların isyanının hemen öncesinde gerçekleşmiş olabilir. Ancak bu olayı kesin olarak isyanın öncesine ya da sonrasına yerleştiremiyoruz. Mektupta yazılanlar şöyledir:

SAA 18 148. (ABL 0262)

- o 1 a-na [LUGAL KUR.KUR be]-lí-ia
- o 2 ARAD-ka ^{md}AG—MU—SI.SÁ
- o 3 ^dAG u ^dAMAR.UTU UD-MEŠ GÍD.DA-MEŠ
- o 4 MU.AN.NA-MEŠ da-ra-a-ti
- o 5 GIŠ.NÍG.PA i-šar-tu GIŠ.GU.ZA da-ru-ú
- o 6 a-na LUGAL KUR.KUR be-lí-ia lid-di-nu
- o 7 LÚ.KUR.^daš-šur.KI-MEŠ ARAD-MEŠ
- o 8 šá LUGAL šá a-na na-da-nu* u* ma-ḫa-ru
- o 9 a-na URU.bi-rat* il*-la[?]-ku-nu
- o 10 LÚ.a-ra-bu a-na UGU-ḫi-šú-nu
- o 11 ki-i it-bu-ú 50 LÚ.KUR.^daš-šur-MEŠ
- o 12 LÚ.EN-MEŠ URU.ḫa-lu-le-e

³³⁶ SAA 01 178: 1 - 11.

³³⁷ PNA 2/II 891.

- o 13 ù 20 LÚ.bir*-ta-a.a ARAD-MEŠ šá LUGAL
- o 14 it-ti-šú-nu iḥ-bil LÚ
- o 15 ul-tu ŠÀ-bi-šú-nu ki-i ú-še-zi-ba
- o 16 [ki-i] iq*-ba*-a ina šim-ti
- o 17 [šá o] LUGAL be-lí-ia
- o 18 [x x x x]+x di* bu? x
- r 1 [x x x x]-MEŠ ki-i
- r 2 [x x x x]+x di-ik-ti
- r 3 [ina ŠÀ]-bi*-šú-nu ad*-duk* ina qaḡ-qar* šá it-bu*-ú
- r 4 [x x] ina ŠÀ-bi-šú-nu a-na GIŠ*.za-qí-pa*-nu*
- r 5 al-ta-kan ARAD*-MEŠ šá LUGAL
- r 6 mi-qí-ti ina ŠÀ-bi ia-a-nu ut-te-ra
- r 7 ù 07 ina ŠÀ-bi-šú-nu EME ki-i
- r 8 aṣ-ba-ta a-na LUGAL be-lí-ia
- r 9 al-tap-ra LÚ.re-e'-mi
- r 10 šá^mi-ta-a-a'—DĪNGĪR DUMU^mbu-un—šá-da-du
- r 11 LÚ.É.BAR šá^dUTU šu-nu LUGAL
- r 12 liš-'a-al-šú-nu-ti

Gerisi yazısız.

¹⁻⁶ “[Efe]ndim [Ülkelerin kralın]a: hizmetkârınız, Nabû-şumu-lişir. Nabû ve Marduk, Efendim ülkelerin karalına uzun günler, sonsuz yıllar, adil bir kraliyet asası ve sonsuz bir saltanat versin.

⁷⁻¹³ Araplar iş yapmak için Birati'ye g[ele]n kralın hizmetkarları olan Asurlulara saldırdılar ve Halulê'deki 50 tane Asurluyu ve kralın hizmetkarı olan 20 tane Biratiliyi zorla götürdüler.

^{14-r5} *Onlar arasından bir adam kaçtı [ve] bana [ko]nuştı, ve [.....] sahip olan efendim kral[ın] kaderi ile, onları (Arapları) yenilgiye uğrattım. Saldırının gerçekleştiği bölgede onların [x] kazığa oturttum. Kralın hizmetkârları arasında zayıyat yoktur.*

^{r6-r12} *(Onlara) tekrar saldırdım ve ele geçirdiğim esirlerin 7 tanesini muhbir yaptım, bu vesile ile onları efendim krala gönderiyorum. Ele geçirdikleri mahkûmları yedi kişiyi bilgi sahibi olarak ele geçirdikten sonra, kralıma gönderiyorum Lordum. Onlar Şamaş'ın rahibi Bun-şadadu'nun oğlu Ita'-il'in arkadaşlarıdır. Kral onları sorgulamalı.*”³³⁸

Asurbanipal'in Arap ülkesine gerçekleştirdiği seferler saray rölyeflerine de konu olmuştur. Rölyefler, Asurbanipal'in Arap ülkesine saldırıları ve gerçekleştirdiği yağmalar ile ilgili çeşitli detayları barındırmaktadır. Sahnelerden birinde Asur birlikleri Araplar üzerine hücum ederken tasvir edilmiştir (Şekil 26). Diğer bir sahnede ise, Asur süvari, piyade ve savaş arabaları Arapların üzerine saldırırken görülmektedir (Şekil 27). Başka bir sahnede de, yenilgiye uğratılan Arapların çadırlarının yağmalanması resmedilmiştir (Şekil 28).

3.13. URARTU İLE İLİŞKİLER

Doğu Anadolu Bölgesi'ni ve İran'ın kuzeyini ve kuzeybatısını içine alan Urartu coğrafyası, bilhassa silah yapımında kullanılan demir madeni gücü büyük oranda güçlü bir orduya dayanan Asur için önemli kaynaklar arasında yer alıyordu. Asur'un sık sık

³³⁸ SAA 18 148. (ABL 0262)

Urartu üzerine sefere çıkması, zengin demir yatakları ile ilgiliydi.³³⁹ Asur'un Urartu seferlerinde belirleyici olan diğer bir etmen ise Urartu coğrafyasında yetiştirilen atlardı.³⁴⁰ Atlar, Asur ordusunun vazgeçilmez bir parçasıydı. Atlar, tarımsal ve ticari faaliyetler için de kullanılıyordu.³⁴¹

Asur'un bölgeye olan seferleri karşısında Hurri – Mitanni Devleti, Anadolu'nun tamponu konumundaydı ve Asur'un Anadolu yayılımı karşısında önemli bir engel teşkil etmekteydi. Ancak Mittani Devleti, Hititlerin egemenliğine girince ve Hitit İmparatorluğu da Ege Göçleri sonucu yıkılınca bölge Asur istilasına açık hale geldi. İşte bu ortamda Doğu Anadolu'da bulunan küçük beylikler Asur tehdidine karşı Anadolu'yu savunma görevini üstlenmiş görünüyorlar. MÖ 13. Yüzyıla ait Asur kaynakları bu

³³⁹ II. Sargon meşhur Sekizinci Seferi sırasında ele geçirdiği Muşasir'den aldığı ganimetler arasında büyük miktarda demir olduğunu kaydetmişti. Bkz. ARAB II no. 22.

³⁴⁰ RIMA 3 A.0.102.1: 33b; RIMA 3 A.0.102.2: i 25b); RINAP 1 no. 35, iii 24; no. 41, 13'; RIMA 3 A.0.103.1: i 39; RIMA 2 A.0.100.5: 128; J. Reade, "Ideology and Propaganda in Assyrian Art". in **Mesopotamia 7 - Power and Propaganda: a symposium on ancient empires**, M.T Larsen (Ed.), Copenhagen: Akademisk Forlag, 1979, p. 329; J. Reade, "Campaigning around Muşasir" in **Anatolian Iron Ages 3: The Proceedings of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium held at Van, 6-12 August 1990 (British Institute of Archaeology at Ankara Monograph 16)**, A. Çilingiroğlu and D. H. French (Eds.), London, 1994, p. 185.; E. Memiş ve N. Köstüklü, **Tarih Boyunca Orta Doğu - Anadolu İlişkileri**. Selçuk Üniversitesi, Konya, 1992, s. 30.

³⁴¹ J. N. Postgate, **Taxation and Conscriptioin in the Assyrian Empire**. Rome 1974; StudiaPohl, Series Maior, 1974, p. 208

bölgenin siyasi konjonktürünü de ortaya koymaktadır.³⁴² M.Ö. 1272-1243 yılları arasında Asur tahtında bulunan I. Salmanassar'a ait bir yazıtta, Asur kralına karşı harekete geçen ülkeler arasında ilk kez "Uruaṭri" adı karşımıza çıkmaktadır.³⁴³ I. Salmanassar, Uruaṭri ülkesinin kendisine karşı isyan etmesi neticesinde sefere çıktığını ve Uruaṭri ülkesini hizaya getirdiğini söylemektedir.³⁴⁴ Bu vesile ile Asur kaynaklarında ilk kez Urartu topraklarından söz edilmektedir.

I. Salmanassar'dan sonra I. Tukulti-Ninurta (1244-1208) Doğu Anadolu'da Nairi olarak adlandırdığı bölgede 40 kralla savaştığını kaydetmektedir.³⁴⁵ Asur kaynaklarında Urartu ve Nairi isimleri başlangıçta birbirinden farklıymış gibi anlatılırken daha sonra "Uruatri=Nairi" anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Asur kaynaklarında Uruatri veya Nairi şeklinde geçen isimleri, etnik isimler olmayıp, coğrafyaya verilen isimlerdir.³⁴⁶ Asur-bel-kala (M.Ö. 1074-1057) dönemine kadar Asur kaynaklarında Uruatri ve Nairi isimlerine rastlanılmaz. Asur-bel-kala hükümdarlığının ilk yılında Uruatri ülkesine girdiğini söylemektedir.³⁴⁷ Başka bir belgesinde ise Akad, Babil ve Amurru ülkesinin

³⁴² A. Çilingiroğlu, **Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı**, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, 1997, s. 5; P. Zimansky, **Ecology and Empire: The Structure of Urartian State**, Chicago: Oriental Institute, 1985, p. 49

³⁴³ KUR.ú-ru-aṭ-ri" RIMA 1 A.0.77.11: 27.

³⁴⁴ RIMA 1 A.0.77.1: 23 . 46.

³⁴⁵ "KUR na-i-ri" RIMA 1 A.0.78.5: 38 – 47.

³⁴⁶ M. T. Tarhan, "Urartu Devleti'nin Kuruluş Evresi ve Kurucu Krallardan Lutipri=Lapturi Hakkındaki Yeni Görüşler", **Anadolu Araştırmaları**, 8, 1980, s. 76.

³⁴⁷ RIMA 2 A.0.89.2: i 18'.

insanlarının birlikte Nairi ülkesi denizinin insanlarını yendiğini söylemektedir.³⁴⁸ Asur-bel-kala ile birlikte Asur kaynakları tekrar susar. Nairi ve Uruatri ismi, II. Adad-Nirari döneminde tekrar ortaya çıkar. Asur kralı Nairi ülkesi üzerine sefere giderek, Alzi ülkesini yerle bir ettiğini söylemektedir.³⁴⁹

Uruatri ve Nairi'den II. Tukilti-Ninurta ve II. Asurnasirpal döneminde de söz edilmektedir.³⁵⁰ II. Asurnasirpal'in imparatorluğundan itibaren Uruatri ismi ile Nairi ismi aynı anlamda kullanılmıştır. Urartu'nun beylikler dönemindeki küçük boylar aralarında birleşerek yeni ve büyük birlikler oluşturmuşlar ve bu birliklerden de zamanla yeni ve büyük bir devlet oluşmuştur³⁵¹

III. Salmanassar dönemine gelindiğinde ise karşımıza Urartu kralı Arame ismi çıkmaktadır. III. Salmanassar Urartu kralı Aramu (Arame)'ya karşı hakimiyetinin 3. 10. 11. ve 15 yılında gerçekleştirdiği seferler sonucunda onu hezimete uğrattığını söylemektedir.³⁵² III. Salmaassar yıllıklarında sıkça söz ettiği bu kişi Urartu araştırmacıları tarafından Urartu Krallığı'nın temellerini atan kişi olarak kabul edilmektedir. Aramu'dan sonra tahta geçen Lutipri oğlu Kral I. Sarduri (M.Ö. 840-830) ise beylikleri tek çatı altında toplayarak Urartu Devleti'ni resmen kurmuştur.³⁵³ Bundan sonra Urartu Devleti bölgede daha güçlü şekilde Asur'un karşısına dikilmiştir. II.

³⁴⁸ RIMA 2 A.0.89.7: iv 34b – iv 39.

³⁴⁹ RIMA 2 A.0.99.2:30 – 33.

³⁵⁰ RIMA 2 A.0.100.5: 11 – 29; RIMA 2 A.0.101.1: ii 12b - ii 15a.

³⁵¹ O. Belli, “Urartular”, **Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, 1, İstanbul, 1982, s. 151.

³⁵² RIMA 3 A.0.102.6: i 57 – ii 2; ii 55 – iii 15.

³⁵³ A. Erzen, **Doğu Anadolu ve Urartular**, Ankara: TTK Basımevi, 1992, s. 27.

Asurnasirpal ve III. Salmanassar dönemlerinden sonra Asur'un iç çekişmelerle uğraşması ve güç kaybetmesi Urartu'nun Anadolu'da ve Zağros Bölgesi'nde daha da güç kazanmasını sağlamıştır.

III. Adad-nirari dönemine gelindiğinde ise Asur ordusunun tekrardan Urartu üzerine sefere çıkmıştır. Bu sefer Urartu Krallığının kurulmasından sonra gerçekleştirilen ilk sefer niteliğindedir. III. Adad-nirari yazıtlarında, Urartu kralı Argišti'nin kendisine isyan ettiğini ve isyanı bastırmak için ordu komutanı Şamši-ilu'yu gönderdiğini ifade etmektedir. Belgede Şamši-ilu'nun Argišti'yi yenilgiye uğrattı, Urartu kralının ise ordusunu bırakarak kaçtığı kaydedilmiştir. Bu zaferle Urartu'nun kraliyet hazinesi ele geçirilmiştir.³⁵⁴

Asur'un Urartu üzerine başarılı seferler gerçekleştirdikten sonra sadece ganimeti toplayıp geri dönmesi, bölgede kesin bir hâkimiyet kurmaması, Urartu krallarının kısa zamanda toparlanmasına imkân vermiştir. Asur'un bölgede kalıcı hâkimiyet kurmaması bölgenin siyasi ve coğrafi yapısıyla ilgili olabilir. Bölgenin coğrafi olarak uzaklığı da bölgedeki hâkimiyeti zorlaştıran diğer bir faktör olarak görünmektedir. Sonuç itibariyle Asur seferleri sonrasında Urartu hızlı bir şekilde toparlanıp, gücünü geri kazanmıştır. Öyle ki I. Argisti'den sonra tahta geçen II. Sarduri döneminde Urartu devleti en geniş sınırlarına ulaşmıştır. II. Sarduri döneminde devlet o denli güçlenmiş ki, Urartu ordusu Asur'u savaş alanında yenmişlerdir. II. Sarduri yazıtlarında Asur kralı III. Adad-Nirari'nin oğlu V. Aşşur-nirari'yi (M.Ö. 755-745) yenmekle övünür.³⁵⁵ Ancak Urartu'nun zafer sevinci kısa sürmüş olmalıdır. Çünkü başarılı bir komutan olan III.

³⁵⁴ RIMA 3 A.0.104.2010: 11b - 18

³⁵⁵ Payne, 2006: 9.1.2. Bkz. M. R. Payne, **Urartu Çiviyazılı Belgeler Kataloğu**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2006.

Tiglat-pileser tahta geçince devleti kısa sürede toparlamış ve büyük bir fetih programını başlatmıştır. Bu askeri seferlerden Urartu’da payını almıştır. III. Tiglat-pileser, Urartu topraklarına saldırarak Urartuluları yenilgiye uğratmıştır³⁵⁶ III. Tiglat-pileser’in yıllıklarında Urartu’yu istila ederek, Urartu’nun kraliyet şehri Țurušpâ(Tuşpa)’ya kadar ilerlediğini ve kentin karşısına kraliyet heykelini diktiğini ifade etmektedir.³⁵⁷ Yeni Asur İmparatorluğu şeklinde adlandırılan evrede Asurluların en fazla mücadele ettikleri devletlerin başında Urartu gelmekteydi. İki devlet arasındaki ilişkiler genellikle genelde düşmanca gerçekleşmekteydi.³⁵⁸

III. Tiglat-pileser’den sonra tahta geçen II Sargon (MÖ 722 - 725) döneminde Asur seferlerinin hedefinde Urartu ülkesi yer almaktaydı. Bu dönemde Urartu’nun Asur vassalı olan Karkamış kralı Pisiri’yi isyan için kışkırtması II. Sargon’un Urartu krallığı üzerine çıktığı seferdeki etmenlerden birisini teşkil etmekteydi.³⁵⁹ Bu gibi sebeplerin yanında Asur açısından değerli olan at ve çeşitli madenlerin Urartu coğrafyasında bol miktarda bulunması II. Sargon meşhur Sekizinci Seferi’ni Urartu ülkesine düzenlemesine

³⁵⁶ M. Salvini, **Urartu Tarihi ve Kültürü** (çev. B. Aksoy), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2006, s. 83.

³⁵⁷ RINAP 1 no. 39: 20b – 24a

³⁵⁸ K. Radner, “Assyrians and Urartians”. in **The Oxford Handbook of Ancient Anatolia (10,000-323 BCE)**, Sharon R Steadman and Gregory McMahon (Eds.), Oxford Handbooks in Archaeology, New York: Oxford University Press, 2011, p. 738.

³⁵⁹ M. Kurt, “M.Ö. I. Bin yıl Asur-Anadolu İlişkilerinde Kilikya Bölgesi”. **Bellekten**, Cilt LXX, Sayı 257, Ankara, 2006, s. 11

neden olmuştur.³⁶⁰ II. Sargon, Suriye ve Filistin bölgesinde güvenliği sağladıktan sonra MÖ 714 yılında Urartu ülkesine büyük bir sefer başlatmıştır. II. Sargon bu sefer sonucunda Urartu kralı I. Rusa (Ursa)'yı büyük bir yenilgiye uğratmış, Muşasir kentini alarak büyük ganimetler elde etmiştir.³⁶¹ II Sargon bu zafere rağmen Urartu Devleti'ni tamamen ortadan kaldırmayı başaramamıştır.³⁶² Bu seferden sonra Urartu'nun Asur vassalarını ittifak kurması da Urartu'nun tam anlamıyla sindirilemediğini göstermektedir. Örneğin, MÖ 708 yılında Orta Anadolu'da Asur'un son vassal devleti konumundaki Kummuğu'da bir sorun yaşanmış, Mutallum, Asur'a ödediği haraç ve vergiyi keserek ve Urartu kralı II. Arğişti ile ittifak kurarak Asur'a başkaldırmıştır.³⁶³

Urartu bölgesi Asur açısından öneminin bilincinde olan Asur kralları bölgede olan bitenden haberdar olmak için de ciddi bir gayret sarf ediyordu. Özellikle II. Sargon dönemiyle ciddi derecede yapılandırılan istihbarat sisteminin temel gayelerinden birisi Urartulular hakkında bilgi edinmekti. Asur kralı, kendisine iletilen istihbarat sayesinde Urartu'nun valilerinin ve askerlerinin Urartu'nun hangi şehrinde veya bölgesinde konuşlandığından haber olabiliyor, atacağı adımları ve stratejileri bu istihbarat sayesinde

³⁶⁰ P. E. Zimansky, "Urartian Geography and of Sargon's Eighth Campaign". **JNES (Journal of Near Eastern Studies)**, 49/1, , 1990, p. 1.

³⁶¹ ARAB II no. 22; ARAB II no. 172.

³⁶² V. Diakov, ve S. Kovalev, **İlkçağ Tarihi; Ortadoğu Uzak Doğu Eski Yunan** (Çev. Özdemir İnce), Cilt 1, Yordam Kitap, İstanbul, 2014, s. 180; A. Çilingiroğlu, "Sargon'un Sekizinci Seferi ve Bazı Öneriler", **Anadolu Araştırmaları (An-Ar)**, 4-5, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1977, ss. 235-271; H. A. Rigg, "Sargon's Eighth Military Campaign", **JAOS (Journal of the American Oriental Society)**, 62, 1942, ss. 130-138.

³⁶³ ARAB II no. 64.

belirleyebiliyordu.³⁶⁴ II. Sargon bu istihbaratı ise Anadolu'daki valiler, vassal krallar ve Asur'un bölgedeki kraliyet temsilcileri vasıtasıyla elde ediyordu. II. Sargon'un Urartu seferi bir bakıma Asur'un son Urartu seferi niteliğindedir. Bundan sonra Asur kralları dikkatlerini farklı bölgelere vermişler, Urartu bölgesini izleyerek, bölgedeki istihbarat raporlarına göre bir politika belirlemişlerdir.

Sanherib dönemi belgelerinde Urartu bölgesindeki herhangi bir çatışmadan söz edilmemektedir. Asarhaddon dönemine gelindiğinde Asur'un bölgedeki askeri faaliyetlerinin tamamen savunmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu dönemde Urartu tahtında olan II. Rusa, genel politika olarak düşman güçlerle ittifak yaparak, onları Asur'a karşı kendi yanına çekme politikası gütmekteydi. II. Rusa İskitler ile anlaşma yaparak, İskitli halkları Kuzeybatı İran'a yani Manna topraklarına yerleştirerek, Asur ile Urartu toprakları arasında tampon bir bölge oluşturmuştur³⁶⁵. Urartu'nun izlemiş olduğu bu politika İskitleri, Asur İmparatorluğu ile karşı karşıya getirmiştir. Bu tarihten sonra İskitli halklar Yakın Doğu tarihi ve kültürü üzerinde etkili olmaya başlayacaklardır³⁶⁶. Bölgeye yerleşen İskitler, Manna topraklarına yerleştikten sonra Mannalar ile anlaşarak

³⁶⁴ D. Tamás, "Neo-Assyrian Military Intelligence" in **Krieg und Frieden im Alten Vorderasien, 52e Rencontre Assyriologique Internationale**, Neumann, H., et al., (Eds.), Münster, 17.-21. Juli 2006, (Alter Orient und Altes Testament, 401), Münster, 2014, p. 231

³⁶⁵ Ş. Dönmez, "Ön Asya'da İskitler". **Türkler**, 4, Salim Koca, Hasan Celal Yücel ve Kemal Çiçek (Editörler), Ankara, 2002, s. 40.

³⁶⁶ A. Çilingiroğlu, "Urartu'da Toplu Nüfus Aktarımları", **Anadolu Araştırmaları (AnAr)**, IX, 1983, s. 317.

Asur'a karşı ittifak yapmışlardır³⁶⁷. Asarhaddon dönemine ait olan, Tell Ahmar (Til Basrib) Steli'nde, bölgedeki Barnake, Manna ve İskit asilerine karşı Asur kralı sefer çıkmış, onları yenilgiye uğratmış ve İskit lideri Işpakāia'yi öldürmüştür.³⁶⁸ Ancak Asur kralı da daha sonra stratejisini değiştirerek Urartu'ya karşı İskitlerle anlaşmanın yolunu aramıştır. Ancak Asur kralının ittifak arayışı karşısında İskit kralı Bartatua Asarhaddon'un kızlarından birisini istemiştir. Bu ittifak için Bartatua'nın Asarhaddon'un kızlarından birisini eş olarak istemesi Asur kralını rahatsız etmiştir³⁶⁹. SAA 4 20, SAA 4 23 ve SAA 4 24 numaralı kehanet metinleri Asarhaddon'un bu ittifaka dair kaygılarını ortaya koymaktadır. Asarhaddon'a ait SAA 4 24 numaralı kehanet metni Urartu tarafından yapılacak bir saldırıdan endişelendiğini göstermektedir. Asur kralı Šamaš'a Urartu, Manna, İskit veya Kimmerler'den bir saldırı gelip gelmeyeceğini tanı Šamaš'a danışmaktadır.³⁷⁰ Sonuç itibariyle Asarhaddon, kızını İskit kralı Bartatua ile evlendirmiş ve bu evlilik ile İskit-Asur ittifakı tesis edilmiştir. Bu ittifak, Kuzeybatı İran için önemli bir olaydı. Böylece İskit saldırıları tekrar Urartu üzerine çevrilmiştir³⁷¹. Asur – İskit ittifakıyla İskitler, Urartu yerleşimlerine saldırmaya başlamıştır. Bu saldırıların izlerine Urartu kentlerinde rastlamak mümkündür. II. Rusa tarafından inşa ettirilen Rusahinnili (Toprakkale)'de bu yıkım açıkça görülmektedir. Kaleye yapılan baskın sonucu çatı ve ahşap malzemenin yanarak çökmesi, kerpiç duvarların pişerek tuğlalaşmasına neden

³⁶⁷ Dönmez, 2002, s. 40.

³⁶⁸ RINAP 4 no. 97: 19b - 24.

³⁶⁹ E. D. Phillips, "The Scythian Domination in Western Asia: Its Record in History, Scripture and Archaeology", **World Archaeology**, Vol. 4, No. 2, 1972, p. 131.

³⁷⁰ SAA 04 024: 9-11.

³⁷¹ Gökçek, 2015, s. 197.

olmuştur. Kazılar sırasında 30 cm'lik kül tabakası yangının şiddetini ortaya koymaktadır. Başka bir Urartu yerleşim yeri olan Çavuştepe de İskitler tarafından tahrip edilmiştir.³⁷²

Asurbanipal dönemine gelindiğinde ise, Asur-Urartu mücadelesi daha çok siyasi bir karaktere bürünmüş gözükmektedir. Ancak bu dönemde Asur kral yıllıkları Urartu tarafından Asur'a yapılan bir saldırıyı kaydetmektedir. Belgede Urartu valisi Andaria'nın Asur kontrolündeki bölgelere saldırdığı, ancak bu girişimini canıyla ödediği kayıtlıdır:

RINAP 5/1 no. 3: v 6 - v 14.

iv 6 ^man-da-ri-a LÚ.EN.NAM KUR.ur-ár-ti

iv 7 šá a-na ka-šá-ad KUR.up-pu-um-me u KUR.kul-li-im-me-ri

iv 8 ir-da-a il-li-ka qé-reb mu-ši-ti

iv 9 UN.MEŠ a-ši-bu-ti URU.kul-li-im-me-ri

iv 10 ARAD.MEŠ da-gíl pa-ni-ia

iv 11 ina šat mu-ši di-ik-ta-šú ma-as-su i-du-ku

iv 12 la iz-zi-bu a-a-um-ma

iv 13 SAG.DU ^man-da-re-e ik-ki-su-nim-ma

iv 14 a-na URU.NINA.KI ina maḥ-ri-ia ú-bil-u-ni

v 6 - v 14 *“Uppumu ve Kullimmeri (şehirlerinin) topraklarını fethetmek için gece boyunca yürüyen ve avantaj sağlayan Urartu yöneticisi Andaria(’ya gelince), Kullimmeri şehrinde yaşayan insanlar, bana ait hizmetçiler, gece boyunca onu ağır bir yenilgiye uğrattılar. Onlar kimsenin canını bağışlamadılar. Onlar Andaria kafasını kestiler ve onlar (onu) Ninive’ye benim huzuruma getirdiler.”*³⁷³

³⁷² Durmuş, 1997, s. 280

³⁷³ RINAP 5/1 no. 3: v 6 - v 14.

Asurbanipal döneminde bu saldırı dışında Asur-Urartu ilişkiler ılımlı bir havada seyretmiş görünmektedir.³⁷⁴ Urartu kralı II. Rusa, Asurbanipal'e barışçıl bir elçi heyeti göndermiş ve Asur kralının sağlığını sordurmuştur. Bu ılımlı hava kral yıllıklarında şöyle ifade edilmektedir:

RINAP 5/1 no. 35: 3b- 8

3 ak-šú-du am-šu ma-la lib-bi-ia ^mru-sa-a
4 LUGAL KUR.ur-ar-ṭa da-na-an AN.ŠÁR EN-ia iš-me-ma
5 pu-luḫ-tú LUGAL-ti-ia is-ḫu-up-šú-ma LÚ.MAḪ.MEŠ-šú
6 a-na šá-'a-al šul-mì-ia iš-pu-ra ana qé-reb LÍMMU-DĪNGĪR.KI
7 ^{md}MUATI-SIG₅ ^mum-ba-da-ra-a LÚ.MAḪ.MEŠ šá KUR.ELAM.MA.KI
8 it-ti GIŠ.ZU.MEŠ šī-pir me-re-eḫ-tú ul-ziz ina maḫ-ri-šú-un

^{3b- 8} *Urartu ülkesi kralı Rusâ, (Tanrı) Ašš[ur'un gü]cünü duydu ve asil görkemimin korkusu onu ezdi ve O (sonra) benim sağlığımlı/iyiliğimi sormak için Arbela'da bana elçilerini gönderdi. Elam topraklarının elçileri Nabû-damiq (ve) Umbadarâ'yı küstah/saldırgan (s[özler [ile yazılan mektupları ile birlikte onları huzurda durdurdum. "375*

Belgede anlatılanlar Asurbanipal'in Dedesi Sanherib tarafından yaptırılan Ninive Güneybatı Sarayı Rölyeplerinde yer alan bir sahne ile de örtüşmektedir. Sahnede Asurbanipal Urartu elçilerini kabul ederken, iki kişiyi onların karşısında teşhir etmektedir. Bu iki kişi belgede isimleri verilen Elam topraklarının elçileri Nabû-damiq (ve) Umbadarâ olmalıdır (Şekil 29).

³⁷⁴ Grayson, 1991, 147

³⁷⁵ RINAP 5/1 no. 35: 3b- 8

II. Rusa'dan sonra Urartu tahtına geçen III. Sarduri de Asurbanipal ile olan iyi ilişkileri sürdürmüş ve çeşitli hediyelerle birlikte bir Elçi heyetini Ninive'ye göndermiştir. Asurbanipal, III Sarduri'nin bu girişimini kardeşçe görerek, Urartu kralını kendisiyle denk kabul etmekte, ancak belgenin ilerleyen kısmında, Urartu kralının kendisine karşı saygılı davrandığını ifade ederek de, aslında kendisinin ondan üstün olduğunu vurgulamaktadır. Belgenin tercümesi şu şekildedir:

RINAP 5/1 no. 11: x 40 - x 50

- x 40 ^m15-BÀD LUGAL KUR.ur-ar-ti
x 41 ša LUGAL.MEŠ AD.MEŠ-šú a-na AD.MEŠ-ia
x 42 iš-ta-nap-par-u-ni ŠEŠ-ú-tú
x 43 e-nen-na ^m15-BÀD da-na-nu ep-še-e-tú
x 44 ša DĪNGĪR.MEŠ GAL.MEŠ i-ši-mu-in-ni iš-me-e-ma
x 45 ki-ma šá DUMU a-na AD-šú iš-ta-nap-pa-ra EN-u-tú
x 46 ù šu-u ki-i pi-i an-nim-ma
x 47 iš-ta-nap-pa-ra um-ma lu-u šul-mu
x 48 a-na LUGAL EN-ia
x 49 pal-ḫi-iš kan-šiš ta-mar-ta-šú ka-bit-tú
x 50 uš-ta-né-eb-ba-la a-di maḫ-ri-ia

x 40 - x 50 *“Onun ataları olan kralların benim atalarım düzenli olarak kardeşçe ilişki (mesajları) gönderdiği İštar-dūrī (Sarduri III)’(e gelince), şimdi, İštar-dūrī büyük tanrıların benim için karar verdiği güçlü eylemleri işitti ve babasına (uygun) bir oğul gibi O devamlı olarak hakimiyet(im ile ilgili mesajlar) gönderdi. Dahası o söylediği “o efendim kralla ilgili olarak iyi olsun” sözüne uygun olarak (mesajlar) gönderdi. Saygılı*

ve alçak gönüllü bir şekilde, O (şimdi) benim huzuruma önemli miktarda huzura kabul hediyelerini gönderdi.”³⁷⁶

3.14. PERS KRALI KYROS İLE İLİŞKİLER

Asurlular zamanında, Pers ülkesi Elam Ülkesinin güneydoğusunda Basra Körfezi(Pers Körfezi)'nin doğusunda kalan bölge (günümüzde Şiraz Eyaleti) Pers (Parsua) Ülkesi³⁷⁷ olarak adlandırılıyordu.³⁷⁸ Ancak Perslerin Hazar Denizi ve Basra Körfezi arasındaki topraklarda dağınık kabileler şeklinde varlık gösterdiğini söylemek daha doğru olacaktır. Yeni Asur Dönemi'nde Basra Körfezi'nin hemen kıyısında stratejik bir konuma sahip olması sebebiyle Pers toprakları Asur açısından önem arz etmekteydi. Basra Körfezi MÖ 3. bin yıldan itibaren deniz ticaretinde önemli rotalar arasında yer alıyordu. Afganistan ve İndus vadisinden gelen mallar Yakın Doğu'ya Basra Körfezi aracılığıyla dağıtılıyordu.³⁷⁹ Pers ülkesinden de ilk kez III. Salmaassar zamanında “Parsu” olarak söz edilmektedir. Bu kral Pers ülkesinin 27 kralından haraç aldığı ifade

³⁷⁶ RINAP 5/1 no. 11: x 40 - x 50

³⁷⁷ Parpola and Porter (eds.), 2001, map 17.

³⁷⁸ “KUR.pár-su-a” RIMA 3 A.0.102.6: iii 58; RIMA 3 A.0.102.10: iii 33b; RIMA 3 A.0.102.12: 9; RIMA 3 A.0.102.13: 2'b; RIMA 3 A.0.102.14: 110b; RIMA 3 A.0.102.16: 291'; RIMA 3 A.0.102.38: 10'b.

³⁷⁹ P. Steinkeller, “Trade Routes and Commercial Networks in the Persian Gulf during the Third Millennium BC”, in **Collection of Papers presented at the Third International Biennial Conference of the Persian Gulf (History, Culture, and Civilization)**, Cyrus Faizee (ed.), University of Tehran Press, Tehran, 2013, pp. 413-432.

etmektedir.³⁸⁰ V. Šamši-Adad ve III. Adad-nirari zamanında Asur ordusu Pers topraklarına sefer düzenlemiştir. Bu seferler sırasında Pers ülkesinin genellikle Nairi, Med, Manna ve Elippi gibi topraklarla birlikte telaffuz edilmesi Asur'un Doğu seferlerine çıktığı zaman tüm bölgeyi yukarıdan aşağıya dolaşarak ganimet ve haracını topladığını göstermektedir.³⁸¹ Asurbanipal Dönemine gelindiğinde ise yıllıklarda, Pers kralı Kyros³⁸²'un Asur'un Elam zaferi akabinde oğlu başkanlığındaki bir elçi heyetini Ninive'ye göndererek Asur kralına biat ettiği yazılıdır:

RINAP 5/1 no 12 vi 7' - vi 13'

vi 7' ^mku-ra-áš LUGAL KUR.par-su-ma-áš li-i-ti u da-na-na

vi 8' šá ina tu-kul-ti AN.ŠÁR ^dEN u ^dAG DİNGİR.ME GAL.ME EN.MEŠ-e-a

vi 9' UGU KUR.ELAM.MA.KI áš-ku-nu KUR.ELAM.MA.KI ka-la-šú

vi 10' a-bu-ba-niš as-pu-nu iš-mé-e-ma

vi 11' ^ma-ru-uk-ku DUMU-šú GAL-ú it-ti man-da-at-ti-šú

vi 12' a-na e-peš ARAD-ú-tu a-na ni-nú-a

vi 13' URU be-lu-ti-ía iš-pur-am-ma ú-šal-la-a EN-ú-ti

vi 7' - vi 13' “*Parsumaš(Pers) kralı Kyros, büyük tanrılar, efendilerim Aššur, Bēl (Marduk) ve Nabû'nun desteğiyle Elam toprakları üzerinde elde ettiğim (ve) Elam topraklarını, onun tamamını, tufan gibi dümdüz ettiğim güç[ü] zaferlerimi duydu,*

³⁸⁰ “Parsu ülkesinin 27 kralından haraç aldım (ma-da-tú šá 27 MAN.MEŠ-ni šá KUR.pár-su-a at-ta-ḥar)” 14: 119b - 120a.

³⁸¹ RIMA 3 A.0.103.1: ii 34b-59a; RIMA 3 A.0.104.8: 5b -14 .

³⁸² “^mku-ra-áš LUGAL KUR.par-su-ma-áš” RINAP 5/1 no. 12: vi 7'

ve en büyük oğlu Arukku'yu itaat etmek için ödemesi(haraç) ile birlikte başkentim, Ninive'ye gönderdi, ve Asil krallığıma başvurdu.”³⁸³

Asur ve Persler arasındaki iyi ilişkileri rölyeflerden de izlememiz mümkündür. Sefere giden Asur ordusunun içerisinde yer alan Pers okçularının yürüyüşü iki devletin arasındaki ittifakı ortaya koymaktadır ve yukarıdaki belgede anlatılanları destekler niteliktedir(Şekil 30).

3.15. UŞU VE AKKO (AKKA) ÜZERİNE SEFER

Asurbanipal döneminde vuku bulan ve kral yıllıklarına yansıyan bir diğer olay ise Akko (Akka) ve Uşu (Palaetyrus) şehirlerinde meydana gelen isyandı. Uşu ve Akko Asur'un Akdeniz ticaretinde önemli birer liman konumundaydılar.³⁸⁴ Ayrıca bölgedeki bu sorun diğer şehir devletlerine de yansiyabilir ve Asur'u zor durumda bırakabilirdi. Bu sebeple Asur kralı iki kentin isyanı karşısında derhal sefere çıkmıştır. İsyan MÖ 644 veya 643 yılında vuku bulmuş olmalıdır. Akko ve Uşu Asur'a ödedikleri haracı ve vergiyi ödemeyi reddederek Asur'a karşı başkaldırmışlardı.³⁸⁵ Asurbanipal yıllıklarına yansıyan bu isyan ve sonucu hakkında detaylı bilgi edilmektedir. Asurbanipal Arap ülkesine gerçekleştirdiği seferin dönüşü sırasında öncelikle Uşu şehrini ele geçirerek, yıllık haracını ve hediyelerini ödemeyen Uşu halkını kestiğini ve geri kalan insanları göç ettirdiğini belirtmektedir:

³⁸³ RINAP 5/1 no 12 vi 7' - vi 13'

³⁸⁴ Parpola and Porter (eds.), 2001: Map 8.

³⁸⁵ J. Elayi, **The History of Phoenicia**, Lockwood Press, 2018, p. 177.

RINAP 5/1 no. 11: ix 115 - ix 121

ix 115 ina ta-a-a-ar-ti-ia URU.ú-šu-u

ix 116 ša ina a-ḫi tam-tim na-da-ta šu-bat-su ak-šu-ud

ix 117 UN.MEŠ URU.ú-šu-u šá a-na LÚ.NAM.MEŠ-šú-nu la sa-an-qu

ix 118 la i-nam-di-nu man-da-at-tú

ix 119 na-dan šat-ti-šú-un a-duk

ix 120 ina ŠÀ UN.MEŠ la kan-šu-u-ti šip-tu áš-kun

ix 121 DINGİR.MEŠ-šú-nu UN.MEŠ-šú-nu áš-lu-la a-na KUR AN.ŠÁR.KI

ix 115 - ix 121 “Geri dönüşümde denizin kıyısında konumlanmış Uşû (Palaetyrus) şehrini fethettim. Yıllık olarak verdikleri ödemelerini yapmayarak yöneticilerine (valililerine) itaat etmeyen Uşû şehrinin halkını yenilgiye uğrattı/öldürdüm. (Bu) İtaatkâr olmayan insanlar hakkında hüküm verdim/yargıladım: Onların tanrılarını (ve) insanlarını Asur’a götürdüm.”³⁸⁶

Akko’ya gelince o da isyanın bedelini ağır bir şekilde ödemiş, Akko’nun boyun eğmeyen insanların hepsi katledilmiş ve şehrin etrafındaki kazıklara asılmışlardır. Geriye kalanlar ise Asur’a göç ettirilmiş ve birçoğu Asur ordusuna dâhil edilmiştir:

RINAP 5/1 no. 11: ix 122 - ix 128.

ix 122 UN.MEŠ URU.ak-ku-u la kan-šu-ti a-nir

ix 123 ADDA.MEŠ-šú-nu ina GIŠ.ga-ši-ši a-lul

ix 124 si-ḫir-ti URU ú-šal-mi

ix 125 si-it-tu-ti-šú-nu al-qa-a a-na KUR AN.ŠÁR.KI

ix 126 a-na ki-šir ak-šur-ma

ix 127 UGU ERIM.ḪI.A-ia ma-a’-da-a-ti

³⁸⁶ RINAP 5/1 no. 11: ix 115 - ix 121.

ix 128 ša AN.ŠÁR i-qí-šá ú-rad-di

ix 122 - ix 128 “Akko şehrinin boyun eğmeyen insanlarını öldürdüm. Onların cesetlerini kazıklara astım (ve onları) şehrin etrafına yerleştirdim. Onların geri kalanını Asur’a götürdüm. (onları kraliyet) birliklerime asker olarak aldım ve (onları) Aššur’un bana verdiği sayısız miktardaki askerlerime ekledim.”³⁸⁷

³⁸⁷ RINAP 5/1 no. 11: ix 122 - ix 128.

4. SONUÇ

Yaklaşık olarak 300 yıl boyunca Yakın Doğu'da gücü elinde bulunduran Asur krallarının şartların kendi lehine devam etmesini sağlamak için birtakım zaruretleri bulunmaktaydı. Bu zaruretlerin başında güçlü ve iyi organize olmuş bir orduya sahip olmak yer alıyordu. Ancak böylesine büyük bir askeri organizasyon ciddi bir ekonomik güç gerektiriyordu. Ancak bu ordunun hem savaş zamanı hem de barış zamanında yaptığı masraf, devletin her türlü ilerleme döneminde farklılık göstermekteydi. En parlak dönemini yaşayan bir krallığın askeri organizasyona ayırdığı olanaklar büyük meblağları bulmaktadır. En basiti günümüz dünyasının süper gücü olarak gösterilen Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri organizasyona ayırdığı ödenekler birçok devletin yıllık gelirinin çok yukarisindedir. Asur İmparatorluğu için de durum böyleydi. Devrin en güçlü ordusuna sahip olan Asurlular ordunun ihtiyacını karşılayabilmek adına büyük harcamalar yapmaları gerekmekteydi. Babası ölünce Asur tahtına geçen Asurbanipal de bu düşünce ile hareket etmiştir.

Asurbanipal dönemi hakkında bilgi veren temel kaynaklar kral yıllıkları ve saray rölyeflerdeki anlatımlardır. Sözü edilen kaynakların hepsi imparatorluk ideolojisini yansıtması sebebiyle, Asur krallarının başarılarını yansıtmakta ve başarısızlıklara yer verilmemektedir. Ancak, eyaletlerdeki yöneticilerden gelen mektuplar ve kralın kâhinleriyle olan yazışmalar da Asurbanipal dönemi siyasi ve askeri olayları hakkında bir takım detayları barındırmaktadır. Bu belgeler dikkatlice incelendiğinde imparatorlukta var olan olumsuzluklar, aksaklıklar ve kaygılar bilgi sahibi olmak mümkündür. Bu yönüyle bu belgeler eksikliklerin giderilmesinde önem arz etmektedir.

Asurbanipal yıllıklarında ve özel yazışmalarında kendisini üstün özelliklere sahip bir insan olarak lanse etmektedir. Onun yazılı belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla güçlü, akıllı, dinamik, savaşçı, adil, merhametli, entelektüel, yazı sanatına önem veren, halkını koruyup kollayan, tanrılara karşı sorumluluklarının bilincinde olan ve halkının ve tanrılarının ihtiyaçlarına yönelik imar faaliyetlerini yürüten bir kişi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Elbette ki Asurbanipal'in kendisini tanımladığı bu yazınsal ürünler imparatorluk ideolojisini temsil etmekteydi ve devlet propagandasının birer ürünleriydi. Bu yönüyle elbette ki Asur halkın nezdinde güçlü gösterecek ve onu yüceltecek bir anlatıma sahip olması gayet doğaldır. Ancak Asurbanipal'in yaptığı işlere bakarak onun kişiliği ve karakteri hakkında fikir yürütmek ve bşr takım çıkarımlar yapmak mümkündür. İktidarı süresince gerçekleştirdiği başarılı seferlere bakarak onun savaşçı özelliklere sahip iyi bir komutan olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yine yürüttüğü imar faalleri arasında tapınakların önemli derecede yer tutması ve dini ritüel belgelerinde anlatıldığı kadarıyla dini ritüelleri bizzat yönetmesi onun dindar bir kişi olduğuna kanıt oluşturmaktadır. Arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkarılan Ninive Asurbanipal Kütüphanesi de onun bilgiye ve belgelere değer veren bir kişi olduğunu ortaya koymaktadır.

Yıllıklar ve rölyefler Asurbanipal'in olumlu özelliklerinin yanında bazı olumsuz özelliklere sahip olduğu ilenimi vermektedir. Mesela yıllıklarında anlattığı gibi onun düşmanlarının derisini yüzmesi, kafalarını kesmesi ve daha birçok şiddet eylemini uygulamaya koyması onun acımasız bir kişiliğe sahip olduğunu göstergesi olarak kabul edilebilir. Ancak burada dikkate alınması gereken onun bu yaptığı eylemleri, kendi adına değil tanrılar adına Asur devleti için yapmasıdır. Bu noktada işin içine imparatorluk ideolojisi girmiş gibi görünmektedir. Asurbanipal yaptığı bu eylemlerde suçlunun aslında karşı taraf olduğunu, onların Asur'a düşmanca davranarak tanrıların gazabını çektiğini

söylemektedir. Asurbanipal'in yıllıklarında kullanmış olduğu ifade biçimi ve anlatımla kendini haklı göstermek istemekte ve düşmanlarının kötü eylemleri sebebiyle kendisinin onlara bu denli acımasız davrandığına işaret etmektedir. Hatta rölyeplerdeki bazı detaylar Asurbanipal'in düşmanlarına karşı şiddet kullanmaktan ve acımasız cezalar vermekten keyif aldığı izlenimi yaratmaktadır. Rölyeplerde yer alan bir sahnede Asurbanipal bir ziyafet sofrasında eşiyile eğlenirken, hemen karşısında bir ağaçta asılı vaziyette Elam kralı Teumman'ın kafasının tasvir edilmesi bu yorumu destekler niteliktedir.

Yıllıklarda anlatılanlar, Asur kralının düşmanını her zaman acımasızca cezalandırmadığını, bazen onlara merhamet ederek, kendisine itaat etmeleri koşuluyla topraklarında hüküm sürmelerine izin verildiğini de göstermektedir. Fakat bu tarz bir davranış da Asur kralının kişiliğinden ziyade devlet politikası ile ilgili olmalıdır. Çünkü her zaman güç kullanmak sorunu ortadan kaldırmayabilir ve uzun süren savaşlar devletin maddi ve askeri açıdan yıpranmasına neden olabilirdi. Asurbanipal, bunun farkında olacak ki bazen siyasi uzlaşma yoluyla sorunların çözümü yoluna gitmiştir. Fakat bu politikanın başarılı sonuçlar vermediği anlaşılmaktadır. Bu durum karşısında Asur kralı yine en bilindik yöntemlerine geri dönmek ve düşmanına karşı güç kullanmak zorunda kalmıştır. Asurbanipal, izlemiş olduğu güce ve şiddete dayalı bu politikanın devam ettirilmesinin güçlü bir ekonomi ve dinamik bir orduyla sahip olmakla mümkün olacağı gerçeğinin farkında olarak eylemlerini gerçekleştirmiş ve devletini güçlü tutmak için elinden geleni yapmıştır.

Asurbanipal saltanatının ilk bölümü, sahadaki askeri zaferleri, yürütülen büyük inşaat projelerini, kültürel kazanımlarıyla tam bir refah dönemini temsil etmektedir. Asur İmparatorluğu'nun III. Tiglat-pileser döneminden sonra kesintisiz bir biçimde devam eden genişleme süreci, Asurbanipal'in iktidarı boyunca da sürmüştür. Asurbanipal babasından geniş sınırlara sahip büyük bir imparatorluğu devralmıştı. Tabi bazı

sorunlarda babasından kendisine miras olarak kalmıştı. Bu sorunların başında Mısır isyanı gelmekteydi. Asurbanipal tahta çıkar çıkmaz babası döneminden miras aldığı bir Mısır problemiyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Asurbanipal Mısır'a gerçekleştirdiği iki sefer neticesinde, Mısır problemini çözmeyi başarmıştır. Asurbanipal bu iki Mısır seferi arasında Elam'a da askeri bir sefer gerçekleştirmiş Elam'ı ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Asurbanipal'ın Mısır ve Elam problemini çözdükten sonra Manna, Medya ve Anadolu'daki bazı ufak problemlerle ilgilenmesi gerekmişse de bunlar Asur'u askeri ve siyasi açıdan pek zorlamamıştır (Harita 3).

Asurbanipal dönemi Asur dış politikasında en sorunlu alan Babil ile olan ilişkileriydi. İki ülke arasındaki sıkı kültürel bağlar nedeniyle Asur, Babil politikasında hep dikkatli davranmak zorunda kalmıştır. Uzun yıllar boyunca farklı uygulamalarla Babil sorununu çözmeye çalışmış ise de başarılı bir netice elde etmesi pek mümkün olmamış, son çare olarak Babil Asur'a bağlanarak Asurlu bir idareci tarafından yönetilmesi yoluna gidilmişti. Asarhaddon Babil'de siyasi iktidarı sağlayabilmek amacıyla oğlu Šamaš-šuma-ukīn'i buraya kral olarak atamıştır. Asarhaddon ölünce Asurbanipal de kardeşinin Babil tahtındaki görevine devam etmesine izin vermiştir. Šamaš-šuma-ukīn yaklaşık olarak 15 yıl süresince Kardeşi Asurbanipal ile hiçbir problem yaşamadan krallık görevine devam etmiştir. Babil'deki istikrar Asur yönetimini de olumlu yönde etkilemiştir. Ancak MÖ 652 yılına gelindiğinde Asur'daki huzur ve barış ortamı yerini uzun sürecek savaflara bırakmıştır. Bu kargaşa dönemini başlatan en önemli olay ise Šamaš-šuma-ukīn isyanıydı. Bu isyan 4 yıl kadar sürmüş ve birçok yeni savaş cephesinin de açılmasının önünü açmıştır. Šamaš-šuma-ukīn isyanını başarıya ulaştırabilmek amacıyla Elam ve Arap halklarını Asur kralına karşı kışkırtmış ve Asurbanipal'i zor durumda bırakmıştır. Asurbanipal uzun süren bir mücadele neticesinde kardeşini bertaraf etmeyi başarmış ve Šamaš-šuma-ukīn bu mücadele sonucunda hayatını kaybetmiştir.

Ancak isyanı sırasında Elam ve Arap topraklarıyla ittifak içerisine girmesi Asurbanipal'ın askeri ve ekonomik anlamda daha fazla enerji harcamasına ve maddi külfetin altına girmesine neden olmuştur.

Özellikle Elam problemi, dış politikada en fazla uğraştıran alanlardan birisi olmuştur. Asurbanipal iktidarı süresince Elam'a sayısız sefer düzenlemiş, Asur kralı geri döner dönmez bölgede sorunlar tekrardan başlamıştır. Elam, Babil sorunu içerisinde de aktif bir rol alarak Asur kralını zor durumda bırakmaya çalışmıştır. Elam'ın düşmanca tavrı karşısında Asurbanipal askeri sefere çıkarak, acımasız bir politika izlemiştir. Asurbanipal dönemine ait rölyeflerde yer alan sahnelerde Elam seferlerinin en fazla işlenen konulardan birisi olması da, bu dönemde Elam'daki bitmek bilmeyen savaşların bir neticesiydi. Uzun bir uğraştan sonra Elam'da i siyasi gücün zayıflatılması belki de Asur açısından sonun başlangıcıydı. Çünkü bölgedeki etkin güç Elam'ın çöküş sürecine girmesi Medlerin önünü açmış onların kısa sürede güçlenmelerini sağlamıştır. Yine aynı şekilde Arap topraklarında baş gösteren problemler de Asur ordusunun bölgeye defalarca sefer düzenlemesine yol açmıştır. Elam probleminde olduğu gibi Arabistan halkları da ağır bir yenilgiyle yüzleşmişlerdir. Böylece Arabistan'daki mevcut durum Asur'un lehine çevrilmiştir.

Asurbanipal sadece savaş meydanında değil, diplomasi de güçlü bir dış politika yürütmüş görünmektedir. Lidya, Urartu ve Perslerle olan ilişkilerde bu güçlü siyasetin meyveleri alınmış, bu ülkeler savaşmaksızın dizginlemiş ve Asur'a karşı dostane bir tavır sergilemeleri sağlanmıştır.

Asurbanipal dönemi olayları büyük oranda askeri seferlerle ilgilidir. Bu askeri seferler devletin bekası ve güvenliği için bir gereklilik gibi gözükse de, aslında büyük oranda ekonomik kaygılar güdülerek gerçekleştirilen icraatlardı. Asur kralı, genellikle bölge yöneticilerinin kendisine olan itaatsizliğini gerekçe göstererek, tanrıların

buyruğuyla sefere çıktığını ifade etmektedir. Asur kralı bunu yaparak sefer için kendisine yasal bir dayanak oluşturma çabası içerisindeydi. Ancak sefer sonucunda ele geçirilen yüklü miktardaki savaş ganimetleri onun gerçek amacını yansıtmaktadır. Bu seferler ile Asur'un ihtiyaç duyduğu birçok ürün ve çeşitli hayvan türleri temin ediliyordu. Fakat bu seferler Asur ülkesinde bir takım aksaklıkların başlamasının altında yatan temel sebep olabilir. Özellikle tarımsal üretimin ve ticaretin aksaması uzun süren askeri savaşlarla ilişkili olabilir.

Asurbanipal dönemi tüm görkemine rağmen çözümlenin başlangıcını da temsil ediyordu. Bu yönüyle Babil'deki Hammurabi dönemiyle benzerlik göstermektedir. Hammurabi, Eski Babil Krallığı'nın en parlak dönemini yaşatmasına rağmen onun döneminin sonlarına doğru Babil Devleti çözümlene sürecine girmişti. İşte Asurbanipal döneminde de benzer şekilde Asur devleti gücünün zirvesindeyken işler bir anda Asur'un aleyhine dönmüş görünmektedir. Tabii ki bu çözümlene bir anda ortaya çıkmamıştı. Devletin gerilemesi kendisini bazı alanlarda göstermiş ve devlet organizasyonu içerisindeki kurumların aksamasına neden olmuştu. Bu dönemde aksamaya başlayan alanlardan birisi ekonomide ve taşra teşkilatında önemli bir uygulama olan "*ilku sistemi*"nde meydana gelmiştir. Asur kralları uzun savaşlar neticesinde İmparatorluk içerisinde huzuru tekrar sağlamıştı. Ancak uzun süren bu savaşlar tarımsal üretimin aksamasına neden olmuştur. Çünkü tarım arazileri "*ilku sistemi*"ne göre büyük oranda askerlere verilmekteydi. Uzun süren savaşlar süresince askerler topraklarından uzak kalmış, bu da tarımsal üretimin durma noktasına getirmiş olmalıdır. Tarımsal üretimin durması ise sosyal ve ekonomik hayatta bir takım olumsuzlukları ortaya çıkarmış olmalıdır.

Uzun süren savaşlar, ticaretin aksamasına neden olmuş olmalıdır. Özellikle ticaret yollarında güvenliğin aksaması, tüccarların mallarını Asur ülkesine getirirken kaygılanmalarına ve başka pazarlara yönelmelerine neden olmuş olabilir. Böylece bir

yandan Asur açısından önemli olan ticaret gelirler azalırken diğer yandan ticaret sayesinde Asur ülkesine getirilen ürünlerde bir azalma olması arzın talebi karşılayamaması sonucunu doğurmuş ve bu da Asur ülkesinde enflasyonun artmasını sonucunu doğurmuş olmalıdır. Asur kralları çıktıkları askeri seferlerle büyük miktarda ganimeti iç piyasaya sürse de bu genelde geçici bir çözüm olarak görülmektedir. Zaten savaşın açtığı yaraları savaşla kapatmak pek mümkün gözükmemektedir.

Asurbanipal döneminin diğer bir özelliği ise devletin en geniş sınırlara ulaştığı dönem olmasıdır. Devlet idari olarak iyi bir organizasyona sahip olsa da sınırların aşırı genişlemesi bir takım sorunları beraberinde getirmiştir. Bu uzak bölgelere atanan yöneticilerin denetlenmesinde de bir takım zorluklar ortaya çıkmış olmalı ve bu yöneticiler kendi başlarına buyruk birer feodal beye dönüşmüştür. Yerel yöneticilerin bu şekilde davranması bölgede Asur merkezi otoritesini zayıflatmış bu da çözülmeye giden süreci etkileyen etmenlerden birisi olmuş olmalıdır.

Asurbanipal'in hâkimiyet yılları Asur tarihi açısından devletin sınırlarının en geniş alanlara yayıldığı dönem olmuştur. Özellikle Askerlerin sürekli cepheden cepheye koştuğu MÖ 652, 648 yılları arasında, Asur ülkesinin geniş sınırları içindeki birçok eyalette güvenlik sorunlarının ortaya çıktığı ve istikrarın sarsıldığı anlaşılmaktadır. Bu da olasılıkla vergilerin toplanmasında aksamalara beraberinde getirmiştir. Asur'un eyaletlerinin merkezden uzaklaşması, bölgedeki yöneticilerin birer feodal bey gibi hareket etmesi sonucunu da doğurmuş olmalıdır. Böylece eyaletlerdeki Asur hâkimiyeti zayıflamaya başlamıştır. Vergilerin düzenli bir şekilde toplanamaması, yöneticilerin kendi başlarına buyruk hareketleri, eyaletlerde çözülmeyi de beraberinde getirmiştir.

Asur'un izlemiş olduğu sürgün politikası Asurbanipal döneminde de devam ettirilmiştir. Bu da Asur çekirdek bölgesinde nüfusun milliliğin ortadan kalkmasına ve bir takım problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Asur gücünün zulüm ve işkence ile

Asur topraklarına yerleştirdiği Babil, Kalde, Elam, Mısır, Arami asıllı hatta daha birçok farklı etnik kökenden haklar arasında din ve dil birliği yoktu. En önemlisi Asur emperyalizminin zorla topraklarından koparıp getirdiği bu halklar, içlerinde Asur'a karşı ciddi bir kin besliyorlardı. Bu durum da, onların Asur boyunduruğundan kurtuluş anını beklemleri için yeterli bir sebepti. Bu dönemde milli kimlik sadece toplumsal hayatta değil, orduda da zayıflamaya başlamıştır. Esirlerin Asur ordusuna dâhil edilmesi Asur ordusunun milli karakterini kaybetmiş olmasının büyük payı büyüktür. Özellikle savaşlar sırasında kendisini Asurlu hissetmeyen başka uluslara ait askerler, sadece ganimet için savaşmaya başlamışlar ve hayatlarından şüphe ettikleri anlarda yerlerini terk ederek ordunun savaş düzeninin bozulmasına neden olmuşlardır. Ordudaki disiplin sorunlarının baş göstermesi de savaşlarda olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir. Ancak, bu tarz olumsuzluklar Asurbanipal döneminde pek görülmeyip, onun hâkimiyetinden sonra ortaya çıkmış olmasına rağmen bu problemlerin kaynağında Asurbanipal'in ve ataları olan kralların izlemiş olduğu politikalar yatmaktadır.

Asur imparatorluğunun genel yapısından kaynaklanan bir takım problemlerde vardı. Asur krallığı soya dayalı devam etmekteydi ve kralın çocukları taht için hak iddia edebilmekteydi. Bazı Asur kralları bu durumun sorun yaratacağının farkına varmış olmalı ki kendileri ölmeden kendilerine veliaht prens belirlemişler ve onun tahta geçmesi için bir takım girişimlerde bulunmuşlardı. Mesela Asarhaddon ölmeden önce Asurbanipal'i veliaht ilan etmiş ve onun tahta geçmesi için antlaşmalar imzalamıştı. Neticede istediği gibi Asurbanipal tahta geçmişti, ancak kardeşi şamaş-şuma-ukîn tahta iddia ederek kendisine isyan etmişti. İşte bu isyandaki gibi, kralın çocukları arasında vuku bulan çatışmalar, Asur İmparatorluğunu zayıflatan diğer bir faktördü. Özellikle Asur İmparatorluğu'nun sonlarında veraset sistemi önemli bir sorun olarak görülmektedir ve bu nedenle çıkan çatışmalar büyük bir iktidarsızlık yaratmaktadır. Böylesi iç sorunların

ortaya çıkmasının sonucunda, imparatorluğun işleyişinin altüst olduğu anlaşılmaktadır. Yine gücün tek bir kişinin elinde olması anlayışı, başarılı bir kral tahta iken sorun teşkil etmez iken, yetenekleri sınırlı bir kişinin tahta geçmesi devlet için bir felaketin başlangıcı olabilirdi.

Bu gibi olumsuzluğun yanında uzun süren savaşlar süresince Asur'un düşmanlarını cezalandırmak için izlemiş olduğu aşırıya kaçan müdahale politikası da Asur'a olan düşmanlığın daha da artmasına neden olmuş olmalıdır. Neticede Asur'un düşmanlarının öfkesini ve kinini bu denli artırması, onların uygun anı beklemeleri ve ilk fırsatta Asur'a saldırımları gayet tabii görünmektedir. Asurbanipal dönemi için böyle bir tehlikeden söz etmek pek mümkün değildir. Asurbanipal M.Ö.627 yılında öldüğü zaman, geride 42 yıl süren bir egemenliğin bir araya getirdiği Orta Anadolu'dan Basra körfezine, Doğu Akdeniz'den İran Ovası'na kadar uzanan büyük bir imparatorluk bırakmıştır. Yerine Asur kralı olarak oğlu Aşur-etel-ilani geçmiştir. Ancak onun ölümüyle birlikte başa geçen Aşur-etil-ilani (MÖ 631/MÖ 627 - MÖ 623), Sin-şumu-lişir (MÖ 623) ve Sin-şar-işkun (MÖ 623 - MÖ 612) gibi Asur kralları döneminden İmparatorluk bir anda çöküş sürecine girmiştir. Bu da Asur'un düşmanlarına bekledikleri fırsatı vermiştir. Elbette, fetihlerin durmasını ve İmparatorluğun çöküş sürecine girmesini bu üç kralın sergilemiş olduğu başarısız yönetime bağlayıp, işin içinden çıkmak da çok doğru bir tutum değildir. Çünkü Asur gücünün zirvesinde olduğu dönemlerde dahi bir idari organizasyonda ve ekonomik organizasyonda bir takım aksaklıklar baş göstermektedir. Asur imparatorları çıktıkları başarılı seferler ile bu aksaklıkları giderebiliyorlardı, ancak sürekli olarak benzer problemlerin tekrardan ortaya çıkması, sorunları kökten çözmeye yönelik bir uygulamaya gitmediklerini ortaya koymaktadır. Nitekim Asurbanipal'den sonra tahta geçen krallar döneminde bu problemler had safhaya ulaşmış ve Asur çöküş sürecine girmiştir. Asurbanipal'in ölümünden 20 yıl geçmeden de imparatorluk yıkılmıştır.

5. KAYNAKÇA

- Adalı, S. F., (2013). “Tugdammu and the Cimmerians: A Test of Piety in Assyrian Royal Inscriptions”, in **Time and History in the Ancient Near East**, L. Feliu et al (eds.),. Proceedings of the 56th Rencontre Assyriologique Internationale at Barcelona 26-30 July 2010, Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, pp. 587-593. 587
- Adalı, S. F., (2011). **The Scourge of God: The Umman-Manda and its Significance in the First Millennium B.C. (State Archives of Assyria Studies Volume 20)** Publications of the Foundation for Finnish Assyriological Research No. 3). The Neo-Assyrian Text Corpus Project, Winona Lake, 2011.
- Akkuş Mutlu, S., (2017). “Asur ve Urartu Devleti’nin Manna Ülkesi Üzerindeki Hâkimiyet Politikası”, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Cilt:IV/Sayı:XI, 225-238, s. 227-228.
- Albenda, P., (1976). “Landscape Bas-Reliefs in the Bīt-Hilāni of Ashurbanipal”, **Bulletin of the American Schools of Oriental Research (BASOR)**, no. 225, 29-48, p. 31
- Álvarez-Mon, J., (2012). “Elam: Iran’s First Empire”, In **A Companion to The Archaeology of The Ancient Near East**, Volume II, D.T. Potts (Ed.), Blackwell Publishing, 2012, 740-757. 740 – 741
- ARAB II: Luckenbill, D., (1926) Ancient Records of Assyria vol. II From the Earliest Times to Sargon, NewYork.
- Aubet, M. E., (2008). “Political and Economic Implications of the New Phoenician Chronologies,” in **Beyond the Homeland: Markers in Phoenician Chronology**

- (Ancient Near Eastern Studies Supplement), Claudia Sagona (ed.), 247-249. P. 250-252
- Ay, Ş., (2011). “İsrail ve Yahuda Krallıkları Üzerine Düzenlenen Asur Seferleri”. **History Studies**, 3 / 1, 1-14.
- Bahrani, Z., (2004). “The King's Head”, **Iraq**, Vol. 66, Nineveh. Papers of the 49th Rencontre Assriologique Internationale, Part One), pp. 115-119. p. 115 -16
- Barjamovic, G., (2013). “The Mesopotamian Empires”, in **The Oxford Handbook of the State in the Ancient Near East and Mediterranean**, Peter Fibiger Bang and Walter Scheidel (Eds.), 120-160.
- Barnett, R. D., (1976). **Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Nineveh (668- 627 B.C.)**. London.
- Barnett, R. D., Bleibtreu E. and Turner, G., (1998). **Sculptures from the Southwest Palace of Sennacherib at Nineveh**. London.
- Bates, R. D., (1999). “Assyria and the Rebellion in the Annals of Sennacherib”. **Near East Archaeological Society Bulletin (NEASB)**, 44, 39-61, p. 39-40.
- Becking, B., (2007). “Sennacherib and Jerusalem, New Perspectives”. **Journal for Semitics**, 16/2, 267-288, p. 281-282.
- Belli, O., (1982). “Urartular”, **Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, 1, İstanbul: 139-208, s. 151.
- Bonatz, D., (2004). “Ashurbanipal's Headhunt: An Anthropological Perspective”, **Iraq**, 66, Nineveh. Papers of the 49th Rencontre Assriologique Internationale, Part One, pp. 93-101, p. 93.
- Parker, B. J. (2017). “The Neo-Assyrian Kings in Nineveh”, in **Nineveh, the Great City Symbol of Beauty and Power**. L. P. Petit and D. Morandi Bonacossi (Eds.), Leiden: Papers on Archaeology of the Leiden Museum of Antiquities 13, 142-146, p. 144

- Breuer, D., J. and E. Teeter, (2011). **Mısır ve Mısırlılar** (çev. Nihal Uzan), Ankara: Arkadaş Yayınları, 2011, s. 62.
- Brunner, V. H., (1952-1953). “Ein assyrischer Relief mit einer agyptischen Festung”, **AfO**, XVI, pp. 253-62.
- Bryce, T. (2009). **The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia: From the Early Bronze Age to the Fall of the Persian Empire**, Routledge, pp. 246-247.
- Buttery, A., (1974). **Armies and Enemies of Ancient Egypt and Assyria: Egyptian, Nubian, Asiatic, Libyan, Hittite, Sea Peoples, Assyrian, Aramaean (Syrian), Hebrew, Babylonian, Scythian, 3200 B.C.-612 B.C.**, Wargames Research Group Published, p. 40
- Byrne, R., (2003). “Early Assyrian Contacts with Arabs and the Impact on Levantine Vassal Tribute”, **Bulletin of the American Schools of Oriental Research (BASOR)**, No. 331, pp.11- 25, 12-13
- CAD **The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the Universtiy of Chicago**, Chicago 1956vd.
- Cancik-Kirschbaum, E. (2004). **Asurlular (Tarih, Toplum, Kültür)**, (Çeviren: Aslı Yarbaş). İzmir, s. 114-120.
- Cernenko, E. V., (1983). **The Scythians 700 – 300 BC** (Illustrate: A. Mcbride – Gorelik), Osprey Pusblishing,:
- Collins, P., (2006). “The development of the individual enemy in Assyrian art”, **Notes in the History of Art**, 25(3), 1-8.
- Coşkun, İ., (2018). “Til Tuba Savaşı ve Zafer Töreni”. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 77, s. 591-600, s. 597

- Çilingiroğlu, A., (1977). “Sargon’un Sekizinci Seferi ve Bazı Öneriler”, **Anadolu Araştırmaları (An-Ar)**, 4-5, Edebiyat Fakóltesi Basımevi, İstanbul, 1977, 235-271.
- Çilingiroğlu, A., (1983). “Urartu’da Toplu Nufus Aktarımları”, **Anadolu Araştırmaları (An-Ar)**, IX, 1983, s. 317.
- Çilingiroğlu, A., (1997). **Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı**, Yaşar Eğitim ve Kóltür Vakfı, s. 5; Zimansky, P. (1985). **Ecology and Empire: The Structure of Urartian State**, Chicago: Oriental İnstitute, p. 49
- De Backer, F., (2009). “Cruelty and Military Reinements”. **Res Antiquae**, 6/1, p. 26.
- Diakov, V. ve Kovalev, S., (2014). **İlkçağ Tarihi; Ortadoğu Uzak Doğu Eski Yunan** (Çev. Özdemir İnce), Cilt 1, Yordam Kitap, İstanbul, s. 180
- Doğancı, K., (2018). “Geç Hitit Beylikleriyle Yeni Asur İmparatorluğu Arasındaki Siyasi İlişkiler”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Çalışmaları 2018**, B. şimşek, C. şahin, S. Avşaroğlu, E. Akgöz (ed.), Çizgi Kitabevi Yayınları, Aralık-2018, s. 6-16, s. 12
- Dönmez, ř., (2002). “Ön Asya’da İskitler”. **Türkler**, 4, Salim Koca, Hasan Celal Yücel ve Kemal Çiçek (Editörler), Ankara, 2002, s. 40.
- Durmuş, İ., (1997). “Anadolu’da Kimmer ve İskitler”. **Bellekten**, Cilt: LXI – Sayı: 231, 273-286, s. 274.
- Duymuş, H. H., (2011). “Asur Kaynaklarına Göre Demrçağı’nda Tabal Krallığı”. **ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2 Sayı: 3, 34-46, s. 37-38
- Ebeling, E., (1953.). **Literarische Keilschrifttexte aus Assur (LKA)**, Akademie-Verlag, Berlin, no. 31.p. 46-47.
- Elat, M., (1978). “The Economic Relations of the Neo-Assyrian Empire with Egypt”, **Journal of the American Oriental Society (JAOS)**, Vol. 98, No. 1 (Jan. - Mar., 1978), pp.20-34, 20

- Elat, M., (1991). "Phoenician Overland Trade within the Mesopotamian Empires", in **Ah Assyria ... Studies in Assyrian History and Ancient Near Eastern Historiography**, Cogan and Eph'al (eds.) 1991, 21–35, s. 21.
- Elayi, J., (2018). **The History of Phoenicia**, Lockwood Press, p. 177.
- Ellis, R. S., (1968). **Foundation Deposits in Ancient Mesopotamia**, New York/London: Yale University Press.
- Enginün, İ., (1992). "Byron ve Hâmid'in Sardanapal Piyesleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma", **Mukayeseli Edebiyat**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, s. 78-100
- Eph'al, I. and Tadmor, H., (2006). "Observations on Two Inscriptions of Esarhaddon: Prism Nineveh A and the Letter to the God", in **Essays on Ancient Israel in Its Near Eastern Context: A Tribute to Nadav Na'aman**, Y. Amit, E. Ben Zvi, I. Finkelstein and O. Lipschits (eds.) Winona Lake, Indiana, pp. 155–170. p. 162
- Erzen, A., (1992). **Doğu Anadolu ve Urartular**, Ankara: TTK Basımevi, s. 27.
- Fales, M., (2017). "Phoenicia in the Neo-Assyrian Period: An Updated Overview", **State Arc** Fincke, J. C., (2004). "The British Museum's Ashurbanipal Library Project", **Iraq, Vol. 66, Nineveh. Papers of the 49th Rencontre Assriologique Internationale**, Part One pp. 55-60;
- Frame, G. and A. R. George, (2005). "The Royal Libraries of Nineveh: New Evidence for King Ashurbanipal's Tablet Collecting", **Iraq, Vol. 67, No. 1, Nineveh. Papers of the 49th Rencontre Assyriologique Internationale**, Part Two, pp. 265-284.**hives of Assyria Bulletin (SAAB)**, 23, 181-295
- Frahm, E., (2017). "Assyria and the South: Babylonia," in **A Companion to Assyria**, E. Frahm (Ed.), Wiley–Blackwell, 286-298, p. 286.
- Frahm, E., (2013). "A Sculpted Slab with an Inscription of Sargon II Mentioning the Rebellion of Yau-bi'di of Hamath". **Altorientalische Forschungen**. 40/1, 42-54. p. 46-47.

- Fuchs, A., (1994). Die Inschriften II. Sargons II. aus Khorsabad, Gottingen.
- Gerardi, P., (1988). “Epigraphs and Assyrian Palace Reliefs: The Development of the Epigraphic Text”, *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 40 - No. 1, 1 - 35. 30
- Glassner J. J., (2004). **Mesopotamian Chronicles**, B. R. Foster (Ed.), Society of Biblical Literature, Atlanta.
- Goedicke, H., (1963). “The End of "So, King of Egypt”, **Bulletin of the American Schools of Oriental Research (BASOR)**, No. 171 (Oct., 1963), pp. 64-66
- Gökçek, L. G. (2015). **Asurlular**. Bilgin Kültür Sanat, Ankara, s.156-157.
- Grayson, A. K., (1975). **Assyrian and Babylonian Chronicles**. (Texts from Cuneiform Sources), New York, no. 15
- Grayson, A. K., (1980). “The Chronology of the Reign of Ashurbanipal”. **Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie (ZA)**, 70/ 2, Pp. 227–245.
- Grayson, A. K., (1991). “Assyria 668 - 635 B.C.: The Reign of Ashurbanipal”, in **The Cambridge Ancient History (CAH) 3/2, The Assyrian and Babylonian Empires and Other States of the Near East, from the Eighth to the Sixth Centuries B.C.**, John Boardman et al. (eds.), Cambridge: Cambridge Univ. Press 142-161, 160.
- Hartman, L. F., (1962). “The Date of the Cimmerian Threat against Ashurbanipal According to ABL 1391”, **Journal of Near Eastern Studies (JNES)**, Vol. 21, No. 1, pp. 25-37, st. 1-4
- Hausleiter, A., (2012). “North Arabian Kingdoms”, in **A Companion to The Archaeology of The Ancient Near East**, Volume II, D.T. Potts (Ed.), Blackwell Publishing, 2012, 816- 832. p. 816
- Hikade, T., (2012). “Egypt and the Near East”, In **A Companion to The Archaeology of The Ancient Near East**, Volume II, D.T. Potts (Ed.), Blackwell Publishing, 2012, 833- 850, p 846-847

- Holloway, S.W., (2002). **Aššur is king! Aššur is king! RelİGİon in the Exercise of Power in the Neo-Assyrian Empire**, Leiden: Brill, p. 373.
- Hornung, E., (2004). **Ana hatlarıyla Mısır Tarihi** (çev. Zehra Aksu Yılmaz), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2004, s. 137.
- Kahn, D., (2004). “Taharka, King Of Kush And The Assyrians”, **Journal of the Society for the Study of Egyptian Antiquities (JSSEA)**, 31, 109-128, p. 111.
- Kahn, D., (2006). “The Assyrian Invasions of Egypt (673-663 B.C.) and the Final Expulsion of the Kushites”, **Studien zur Altägyptischen Kultur**, Bd. 34 (2006), pp. 251-267, 251
- Kahya, Ö., (2019). **Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında Eski Mezopotamya’da Rüya** (Basılmamış Doktora Tezi) Tez Dan.: Prof. Dr. Sebahattin Bayram, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı, Sumeroloji Bilim Dalı, Ankara, 2019. s. 86-87.
- Karlsson, M., (2013). **Early Neo-Assyrian State Ideology: Relations of Power in the Inscriptions and Iconography of Ashurnasirpal II (883–859) and Shalmaneser III (858–824)**, Uppsala University, 2013. 94
- Köroğlu, K., (2011). **Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar**, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 174.
- Kuhrt, A., (2013). **Eski Çağ’da Yakındoğu (M.Ö. 3000-330)**, Cilt II (Çev. Dilek Şendil), İstanbul, s. 130.
- Kurt, M., (2006). “M.Ö. I. Bin yıl Asur-Anadolu İlişkilerinde Kilikya Bölgesi”, **Belleten**, Cilt LXX, Sayı 257, Ankara, 1-23. s. 11
- Kurt, M., (2008). “Que Ülkesi ve Yeni Asur Devleti’nin Anadolu Politikası Bakımından Önemi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt X, Sayı 3, Afyon, 2008. 117-134.
- Kutsal Kitap** (Tevrat, Zebur, İncil). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

- Langdon, S., (1904). "List of Proper Names in the Annals of Ašurbanipal", **The American Journal of Semitic Languages and Literatures**, Vol. 20, No. 4, pp. 245-25, p. 254.
- Layard, A. H., (1853). **The Monuments of Niniveh**. (Second Series), London.
- Lipinski, E., (2000). **The Aramaeans (Their Ancient History, Culture, Religion)**, Leuven- Paris-Sterling-Virginia, pp. 249-252.
- Liverani, M. (1995). "The Medes at Esarhaddon's Court", **Journal of Cuneiform Studies (JCS)**, 47, p. 58-59.
- Liverani, M. (2003). "The Rise and Fall of Media", in **Continuity of Empire (?) Assyria, Media, Persia**, G. B. Lanfranchi, M. Roaf, R. Rollinger, (Eds.), Padova, S.a.r.g.o.n. Editrice e Libreria, 2003, pp. 1-12. (History of the Ancient Near East / Monographs – V). P. 5.
- Masuri, R., Behroozi, M. ve Majdabadi, N. M., (2013). "The History of Political Relations Between Elam and Assyria", **International Research Journal of Applied and Basic Sciences**, Vol, 4 (8): pp. 2176-2179, 2176.
- May, N. N., (2013). " 'I Read the Inscriptions from before the Flood . . .': Neo-Sumerian Influences in Ashurbanipal's Royal Self-Image", **Proceedings of the 56th Rencontre Assyriologique Internationale at Barcelona 26–30 July 2010**, L. Feliu, J. Llop, A. Millet Alba, J. Sanmartin (Eds.), Eisenbrauns, Winona Lake-Indiana, 199-210. p. 200.
- Mcintosh, J. R., (2005). **Ancient Mesopotamia: New Perspectives**, ABC-CLIO, Inc., Santa Barbara, California, p. 107.
- Melville, S. C., (2010). "Kings of Tabal: Politics, Competition, and Conflict in A Contested Periphery". in **Rebellions and Peripheries in the Mesopotamian World**. S. Richardson (Ed.), Winona Lake, IN. Pp. 85–107. 87. pp. 86-88
- Memiş, E. ve Köstüklü, N. (1992). **Tarih Boyunca Orta Doğu - Anadolu İlişkileri**.

Selçuk Üniversitesi, Konya, s. 30.

Memiş, E. (2007). **Eskiçağ'da Mezopotamya**, Ekin Kitapevi, Bursa, 212; ARAB II no. 3.

Morkot, R. G., (2000). **The Black Pharaohs: Egypt's Nubian Rulers**, London: Rubicon Press; Redford, D. B., (2004). **From Slave to Pharaoh: The Black Experience of Ancient Egypt**, Baltimore: Johns Hopkins University Press, pp. 86-147

Muscarella, O. W. (1986). "The Location of Ulhu and Uiše in Satgon II's Eighth Campaign, 714 B.C.", **Journal of Field Archaeology**, 13(4): 465-475. 467,

Na'aman, N. (1991). "Forced Participation In Alliances In The Course Of The Assyrian Campaigns To The West". in **Ah, Assyria...: Studies in Assyrian History and Ancient Near Eastern Historiography Presented to Hayim Tadmor**, Scripta Hierosolymitana, Vol. 33. M. Cogan - I. Eph'al (Eds.), Jerusalem, p. 80.

Nadali, 2007: 65; Borger, R., (1996). **Beiträge zum Inschriftenwerk Assurbanipals**,

Nadali, D., (2007). "Ashurbanipal Against Elam: Figurative Patterns and Architectural Location of Elamite Wars", **Historiae** 4, 57-91, p. 58

Oates, J. (2004), **Babil**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, s. 71

Oded, B., (1995). "Hezekiah's Reforms and the Revolt Against Assyria". **The Biblical Archaeologist**, 58-3, 148-155, p.149-152.

Olmstead, A. T. (1922). "The Fall and Rise of Babylon". **The American Journal of Semitic Languages and Literatures**, Vol. 38, No. 2. 73-96, p. 73.

Öz, E. Ve Albayrak, İ. (2015). "Çiviyazılı Belge ve Kitâbelerde Kralları Tanımlayan Unvan ve Sıfatlar", **History Studies**, 7/1, s. 139.

Parker, B. J., (2017). "The Neo-Assyrian Kings in Nineveh", in **Symbol of Beauty and Power**, 142-146, 142.

Parpola, S. and M. Porter (eds.). (2001). **The Helsinki Atlas of The Near East in The Neo-Assyrian Period**, Helsinki, map. 8.

- Parpola, S., (1972). “A Letter from Šamaš-šumu-ukīn to Esarhaddon”, **Iraq**, Vol. 34, No.
- Parpola, S., (1987). “Neo-Assyrian Treaties from the Royal Archives of Nineveh”,
Journal of Cuneiform Studies (JCS), Vol. 39, No. 2 pp. 161-189
- Payne, 2006: 9.1.2. Bkz. Payne, M. R. (2006). **Urartu Çiviyazılı Belgeler Kataloğu**,
İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Phillips, E. D., (1972). “The Scythian Domination in Western Asia: Its Record in History,
Scripture and Archaeology”, **World Archaeology**, Vol. 4, No. 2, pp. 129 -138, p.
131.
- Porter, B. N., (2000). “Assyrian Propaganda for the West: Esarhaddon’s Stelae for Til
Barsip and Sam’ al”, in **Essays on Syria in the Iron Age**, G. Bunnens (Ed.),
Ancient Near Eastern Studies Supplement 7, Leiden, 143-176.
- Porter, B. N. (2003). **Trees, Kings, and Politics: Studies in Assyrian Iconography**,
Fribourg: Academic Press, pp. 71-72
- Postgate J. N., (1974). **Taxation and Conscrption in the Assyrian Empire**. Rome
1974; StudiaPohl, Series Maior, p. 204-205.: 208
- Radner, K. (2011). “Assyrians and Urartians”. in **The Oxford Handbook of Ancient
Anatolia (10,000-323 BCE)**, Sharon R Steadman and Gregory McMahon (Eds.),
Oxford Handbooks in Archaeology, New York: Oxford University Press, p. 738.
- Radner, K., (2016). “Revolts in the Assyrian Empire Succession Wars, Rebellions
Against a False King and Independence Movements”. in **Revolt and Resistance
in the Ancient Classical World and the Near East: In the Crucible of Empire**,
J. J. Collins & J. G. Manning (Eds.), Leiden, 49-50.
- Reade, J. (1979). “Ideology and Propaganda in Assyrian Art”. in **Mesopotamia 7 - Power
and Propaganda: a symposium on ancient empires**, M.T Larsen (Ed.),
Copenhagen: Akademisk Forlag, 329-343. p. 329;
- Reade, J., (1994). “Campaigning around Muşafir” in **Anatolian Iron Ages 3: The**

Proceedings of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium held at Van, 6-12 August 1990 (British Institute of Archaeology at Ankara Monograph 16), A. Çilingiroğlu and D. H. French (Eds.), London, p. 185.;

Reade, J., (2003). “Why did the Medes invade Assyria?”, in **Continuity of Empire (?) Assyria, Media, Persia**, G. B. Lanfranchi, M. Roaf, R. Rollinger, (Eds.), Padova, S.a.r.g.o.n. Editrice e Libreria, 2003, pp. 149-156. (History of the Ancient Near East / Monographs – V). p. 150.

Redford, D. B., (1985). “Sais and the Kushite Invasions of the Eighth Century B.C.”, **Journal of the American Research Center in Egypt**, Vol. 22 (1985), pp. 5-15, p. 6

Reed, S., (2007). “Blurring the Edges: A Reconsideration of the Treatment of Enemies in Ashurbanipal’s Reliefs”, **Ancient Near Eastern Art in Context, Studies in Honor of Irene J. Winter by Her Students**, Jack Cheng and Marian H. Feldman (Eds.), Leiden • Boston, 101-132. pp. 108-109.

RIMA 2: Grayson, A. K., (1991). **Assyrian Rulers of the Early First Millennium B.C. I (1114—859 BC)**, (The Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Periods, 2), Toronto,

RIMA 3: Grayson, A. K., (1996). **Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC. II (858—745 B.C.)**, (The Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Periods, 3), Toronto.

RINAP 1: Tadmor, H. and Yamada, S., (2011). **The Royal Inscriptions of Tiglat-pileser III (744—727 BC) and Shalmaneser V (726—722 BC), Kings of Assyria**. (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period 1), Winona Lake.

RINAP 3/1: Grayson A. K. and Novotny, J., (2012). **The Royal Inscriptions of Sennacherib, King of Assyria (704-681 BC)**, Part 1. (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period 3/1), Winona Lake,

- RINAP 3/2: Grayson A. K. and Novotny, J., (2014). **The Royal Inscriptions of Sennacherib, King of Assyria (704-681 BC)**, Part 2 (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period 3/2). Winona Lake.
- RINAP 4: Leichty, E., (2011). **The Royal Inscriptions of Asarhaddon, King of Assyria (680-669 BC)**, (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period, RINAP 4), Winona Lake, Indiana, Eisenbrauns.
- RINAP 5/1: Novotny, and Jeffers, J., (2018). **The Royal Inscriptions of Ashurbanipal (668-631 BC), Assur-etal-ilani (630-627 BC), and Sin-sarra-iskun (626-612 BC), Kings of Assyria**, Part I, Pennsylvania : Eisenbrauns, (*The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period 5/1*: Bu çalışmadanyer alan belgelere proje web sayfası olan <http://oracc.museum.upenn.edu/rinap/rinap5/corpus/> adrsinden ulaşılmıştır.
- Rigg, H. A., (1942). “Sargon’s Eighth Military Campaign”, **JAOS (Journal of the American Oriental Society)**, 62, 130-138.
- Röllig, W., (2007). “Jerusalem in the Neo-Assyrian Period”. in **Jarusalem before Islam**, Zeidan Kafafi and Robert Schick (Eds.), BAR International Series, 40-44, p. 41.
- SAA 1: Parpola, S., (1987). **The Correspondence of Sargon II**, Part I: Letters from Assyria and the West, Helsinki.
- SAA 2: Parpola, S. and Watanabe, K., (1988). **Neo-Assyrian Treaties and Loyalty Oaths**. Helsinki.
- SAA 3: Livingstone, A., (1989). **Court Poetry and Literary Miscellanea**. Helsinki.
- SAA 4: Starr, I., (1990). **Queries to the Sungod: Divination and Politics in Sargonid Assyria**, Helsinki.
- SAA 5: Lanfranchi, G.B. and Parpola, S., (1990). **The Correspondence of Sargon II**, Part II: Letters from the Northern and Northeastern Provinces. Helsinki.
- SAA 6: Kwasman, T., (1991). **Legal Transactions of the Royal Court of Nineveh**, Part

I: Dated and Datable Texts. Helsinki.

SAA 9: Parpola, S., (1997). **Assyrian Prophecies**. Helsinki.

SAA 12: Kataja, L. and Whiting, R., (1995). **Grants, Decrees and Gifts of the Neo-Assyrian Period**. Helsinki.

SAA 16: Luukko, M. and Van Buylaere, G., (2002). **The Political Correspondence of Esarhaddon**, Helsinki.

SAA 17: Dietrich, M., (2003). **The Babylonian Correspondence of Sargon and Sennacherib**. Helsinki.

SAA 18: Reynolds, F., (2003). **The Babylonian Correspondence of Esarhaddon and Letters to Asurbanipal and Sîn-šarru-iškun from Northern and Central Babylonia**. Helsinki.

SAA 20: Parpola, S., (2017). **Assyrian Royal Rituals and Cultic Texts**. Helsinki: Helsinki University Press.

Saggs, H. W., (1990). **The Might That Was Assyria**, St.Martin's Press, New York, p. 112.

Saggs, H. W. F., (1962). **The Greatness that was Babylon**, Hawthorn Books; First Edition edition, p. 109 – 120.

Salvini, B. A., (2006). **Babil** (Çev. Ela Uluatam). Dost Kitapevi Yayınları, s. 42.

Salvini, M., (2006). **Urartu Tarihi ve Kültürü** (çev. B. Aksoy), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 83.

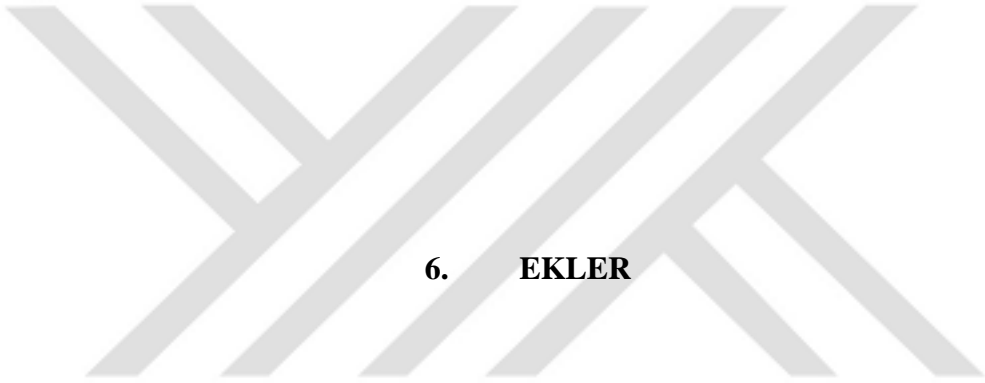
Sevin V., (1999). **Yeni Asur Sanatı I Mimarlık**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Smith S., (1921). **The first Campaign of Sennacherib, King of Assyria, B.C. 705-681; The Assyrian Text Edited with Transliteration, Translation, and Notes**. London, p. 4.

Starr, I., (1985). "Historical Omens Concerning Ashurbanipal's War Against Elam", **AfO**, 32. Bd., pp. 60-67, p. 60

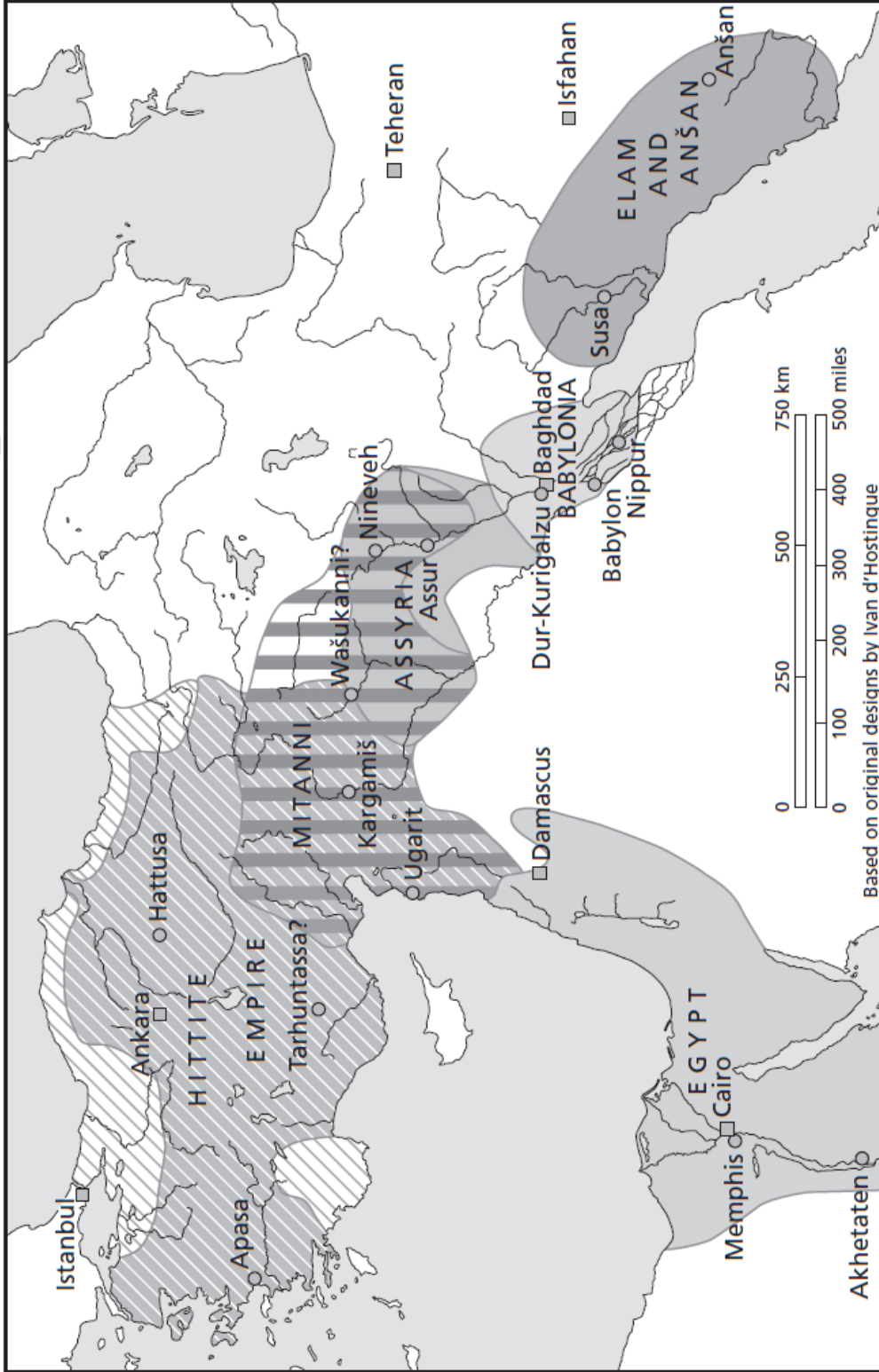
- Steiner, R. C. and Nims, C, F., (1985). "Ashurbanipal and Shamash-Shum-Ukin: A Tale of Two Brothers from the Aramaic Text in Demotic Script: Part 1, **Revue Biblique**, Vol. 92, No. 1, 1985, pp. 60-81, p. 61.
- Steinkeller, P., (2013). "Trade Routes and Commercial Networks in the Persian Gulf during the Third Millennium BC", in **Collection of Papers presented at the Third International Biennial Conference of the Persian Gulf (History, Culture, and Civilization)**, Cyrus Faizee (ed.), by University of Tehran Press, Tehran, 413-432.
- Stronach, D., (1997). "Notes on the Fall of Niniveh". in **Assyria 1995**, S. Parpola and R. M. Whiting. (Eds.), Proceedings of the 10th Anniversary Symposium of the Neo-Assyrian Text Corpus Project, Helsinki, p. 307.
- Tadmor, H., (1958). "The Campaigns of Sargon II of Asur: A Chronological-Historical Study". **Journal of Cuneiform Studies (JCS)**, 12/1, 22-40 p. 33.
- Tadmor, H., (1966). "Philistia under Assyrian Rule", **Biblical Archaeologist**, 29, pp. 88-97.
- Tamás, D., (2014). "Neo-Assyrian Military Intelligence" in **Krieg und Frieden im Alten Vorderasien, 52e Rencontre Assyriologique Internationale**, Neumann, H., et al., (Eds.), Münster, 17.-21. Juli 2006, (Alter Orient und Altes Testament, 401), Münster, pp. 221 – 235, p. 231
- Tarhan, M. T., (1976). "Eskiçağ 'da Kimmerler Problemi", **VIII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara: 355-369. 365
- Tarhan, M. T., (1980). "Urartu Devleti'nin Kuruluş Evresi ve Kurucu Krallardan Lutipri=Lapturi Hakkındaki Yeni Görüşler", **Anadolu Araştırmaları (An-Ar)**, 8, 69-114. S. 76.
- Tarhan, M. T., (1983). Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler. **I. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, İstanbul, 109-120: s, 109.

- Van Der Brugge, C. and Kleber K., (2016). "The Empire of Trade and the Empires of Force Tyre in the Neo-Assyrian and Neo-Babylonian Periods". in **Dynamics of Production in the Ancient Near East, 1300-500 BC.**, Juan Carlos and Moreno Garcia (Eds.), Oxford, 187-222. 2016: 195.
- Van Loon, M., (1975). "The Inscription of Ishpuini and Meinua at Qalatgah, Iran", **Journal of Near Eastern Studies (JNES)**, 34 (3), 201-207. 205.
- Waterman, L.W., (1930), **Royal Correspondance of the Assyrian Empire 1-2-3**, Ann Arbor, University of Michigan Press,
- Waters, M., (2013). "Elam, Assyria, and Babylonia in the early first millennium BC", in **The Oxford Handbook of Ancient Iran**. D.T. Potts, (Ed.), New York, Oxford University Press, p. 478-492.
- Weidner, E. F., (1932-1933), "Assyrische Beschreibungen der Kriegs-Reliefs Aššurbânaphis" **AfO**, 8. Bd. pp. 175-203 no: 7a
- Wiesehöfer, J., (2003), **Antik Pers Tarihi** (Çev. Mehmet ali İnci), Telos Yayıncılık, s. 19.
- Zamazalová, S., (2011). "Before the Assyrian Conquest in 671 B.C.E.: Relations between Egypt, Kush and Assyria", in **Egypt and the Near East - the Crossroads: Proceedings of an International Conference on the Relations of Egypt and the Near East in the Bronze Age**, J. Mynářová (ed.), Prague, September 1-3, 2010 (Prague 2011), 297-328, p. 301
- Zayadine, F., (2007). "The Spice Trade from South Arabia and India to Nabataea and Palestine", in **The World of the Nabataeans**, Vol. 2, Konstantinos D. Politis (ed.), Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 201-217, p. 206.
- Zimansky, P. E. (1990). "Urartian Geography and of Sargon's Eighth Campaign". **JNES (Journal of Near Eastern Studies)**, 49/1, pp. 1-21, p. 1.

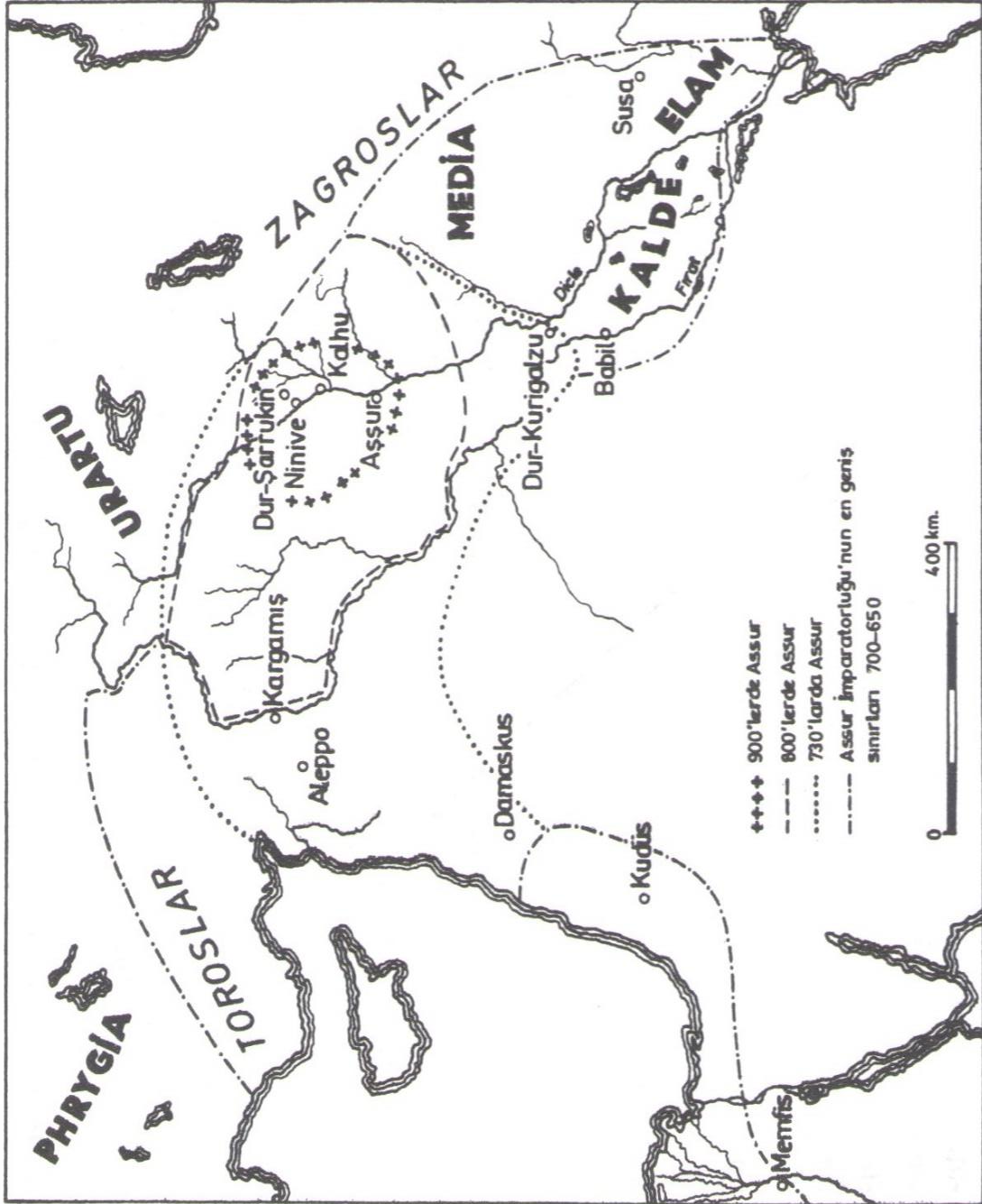

6. EKLER

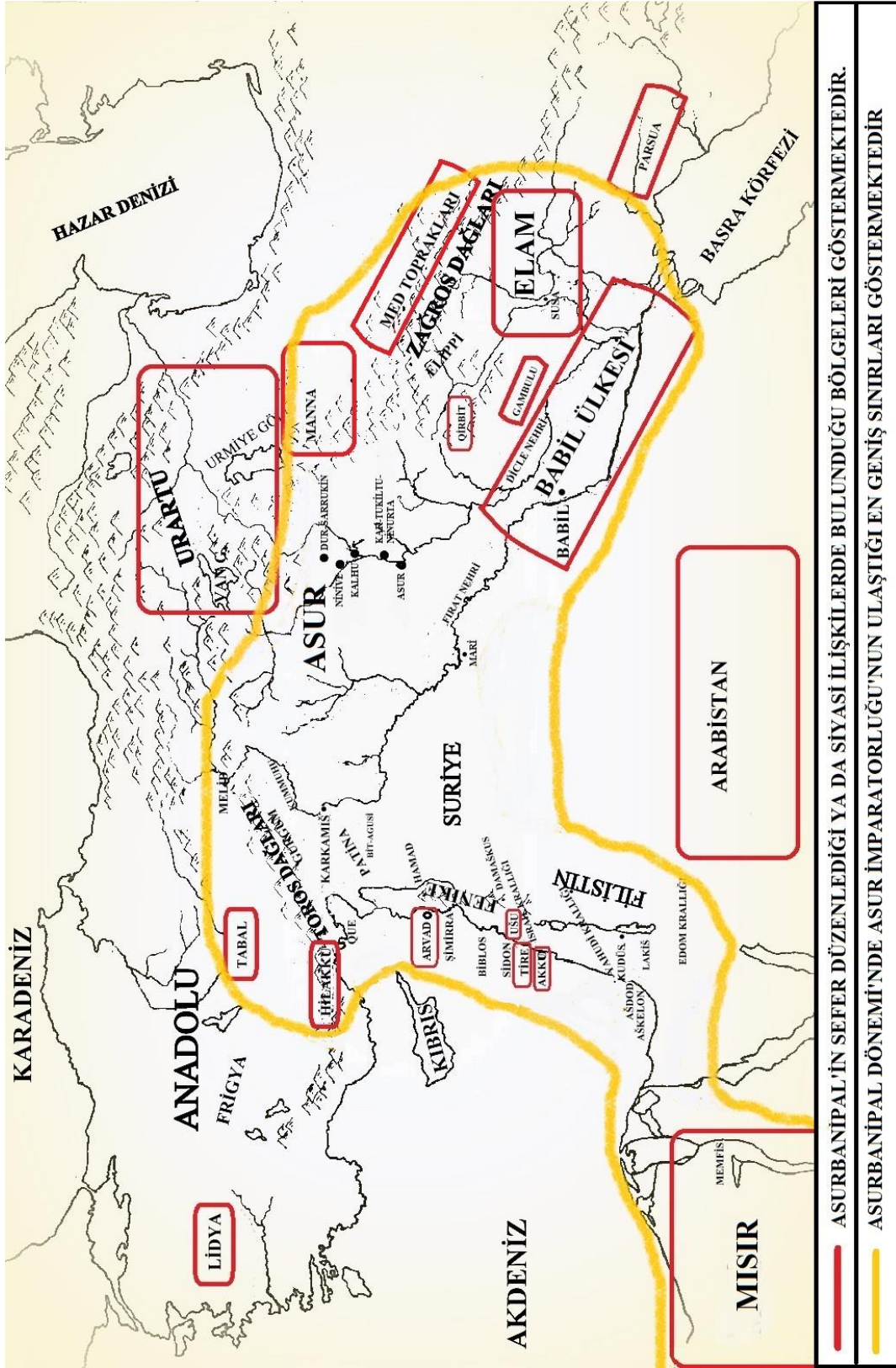
6.1. EK-1. HARİTALAR

Harita 1: MÖ 1500-1100 yılları arasında Asur ve Komşuları (Barjamovic, 2013: map 4.2.)

Harita 2: MÖ 900-650 yılları arasında Asur yayılımı (Sevin, 1999: Şekil 3)

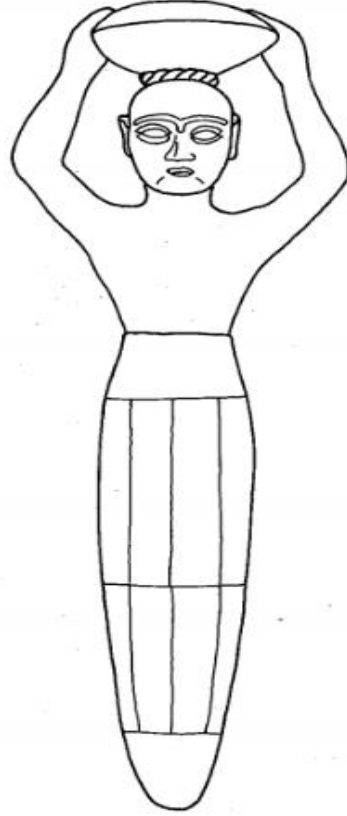

Harita 3: Asurbanipal Dönemi Asur sınırları, askeri ve siyasi ilişkiler

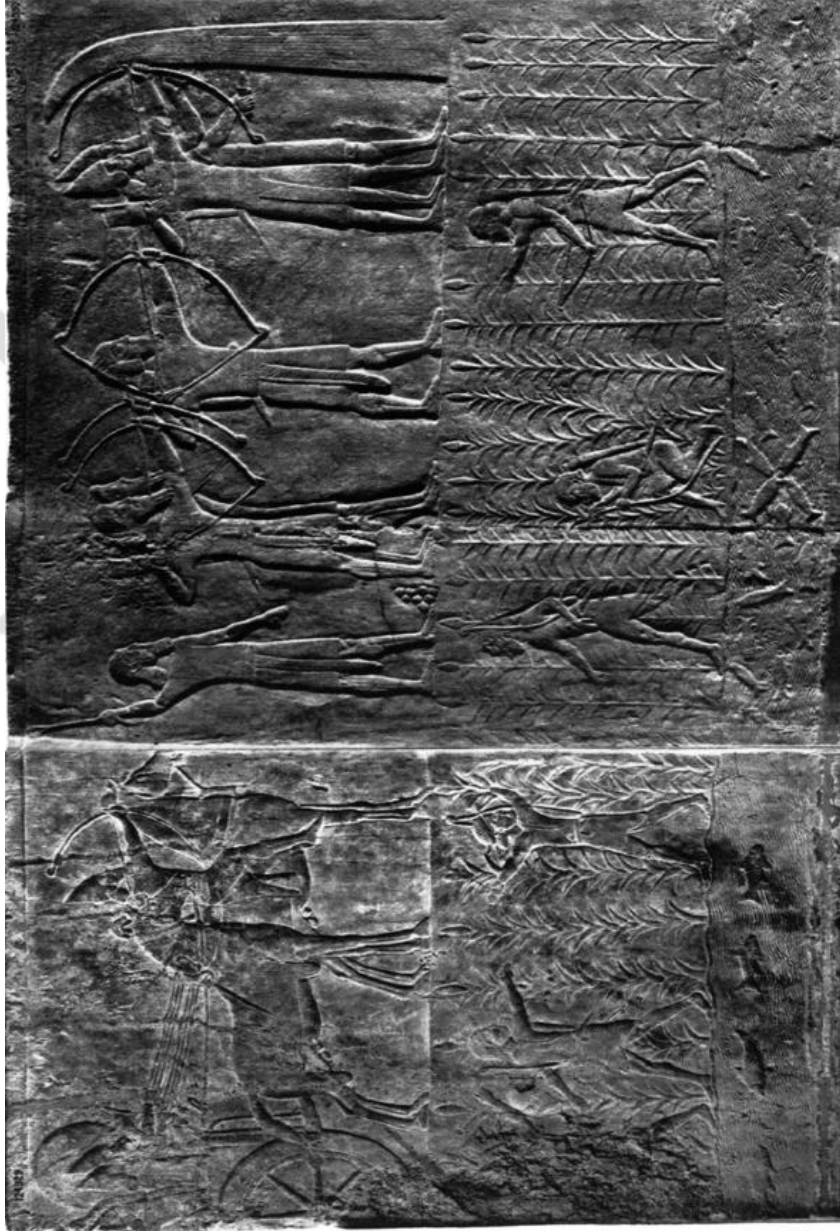
6.2.EK-2. ŞEKİLLER

Şekil 1: Asurbanipal Tapınak işlerinde çalışırken. (Ellis, 1968: ilust. 26)

Şekil 2: Ur Kralı Ur-Nammu: Tapınak hafriyatı taşırken. (Ellis, 1968: İlust. 23)

Şekil 3: Asurbanipal Elam seferi Hamanu Şehrine saldırırken (Barnett, 1976: Pl. 16
Slabs 1-2

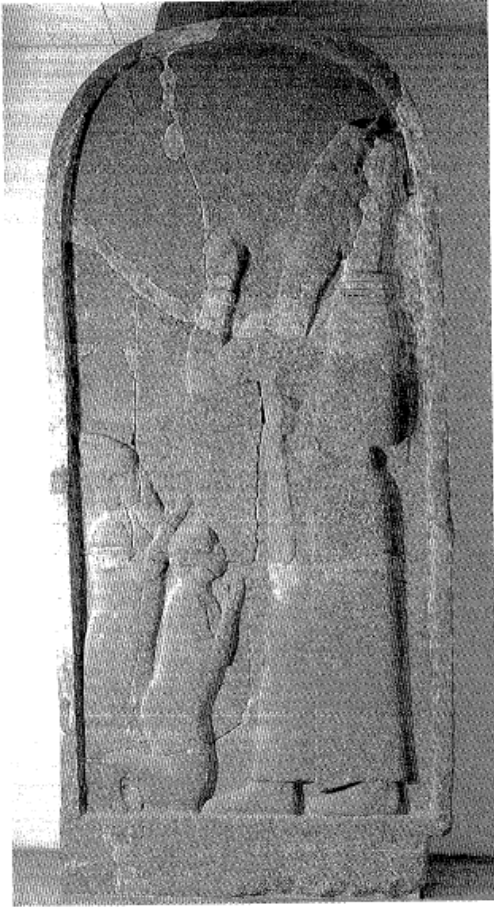
Şekil 4: Asurbanipal'e ait Av Sahnesi (Barnett 1976: Pl. 52 slab 16-12)

Şekil 5: Asurbanipal Aslan avındaAslan avı Asur düşmanlarına karşı açık bir gözdağını temsil etmekteydi. Ayrıca diğer yanda da Kral bu eylemi gerçekleştirmesinde savaşa hazır olmak amacıyla talim yapma amacı taşıyordu. (Barnett 1976: Pl. 52)

Şekil 6: Sürgün edilen Kaldeliler. Bir anne çocuğuna su içiriyor. (Reed, 2007: Fig. 4)

Şekil 7: Til-Barsip Steli (Porter, 2000, Fig. 5)

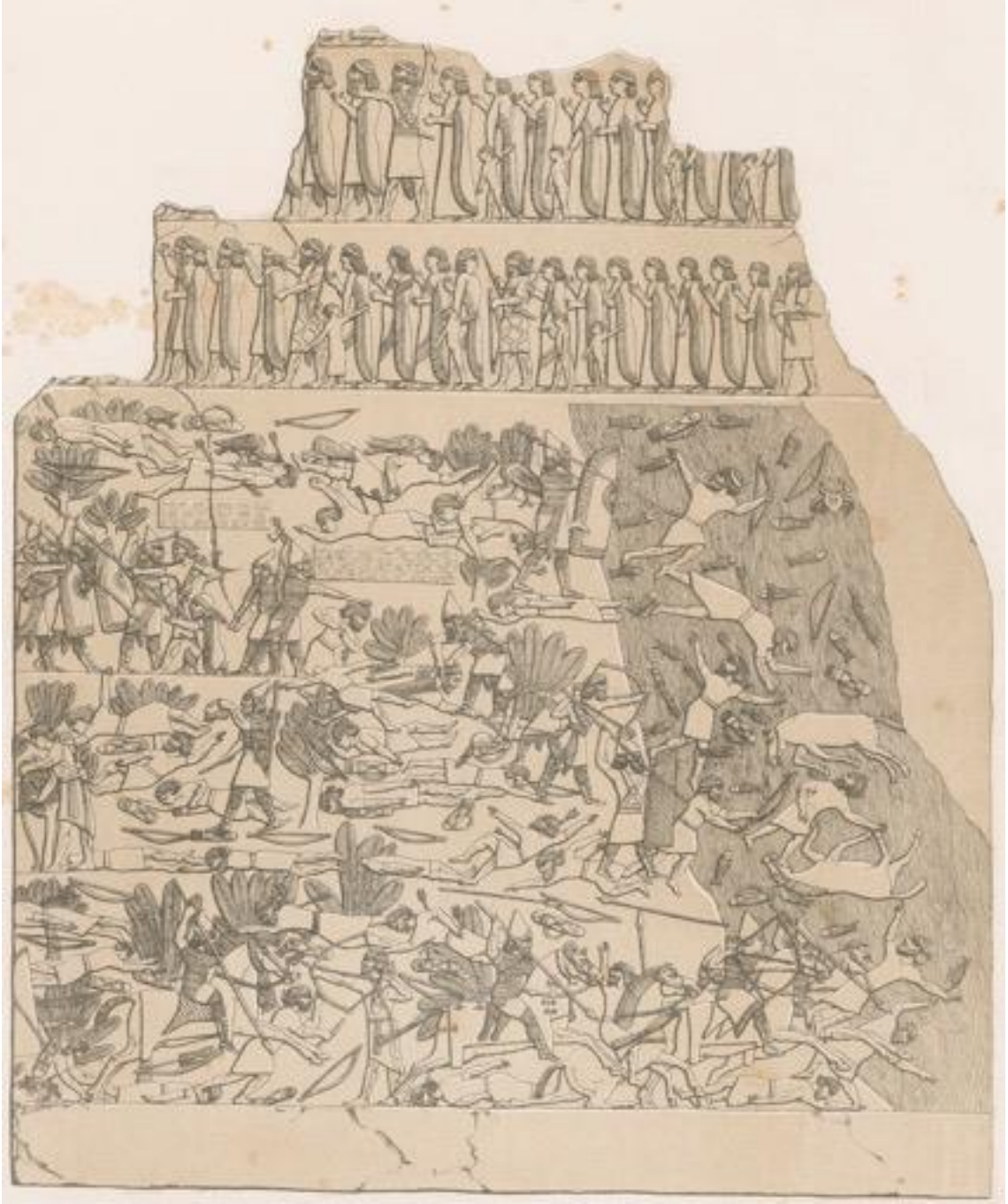
Şekil 8: Sam'al (Zincirli) Steli (Porter, 2000, Fig. 15; Vorderasiatisches Museum, VA 2708)

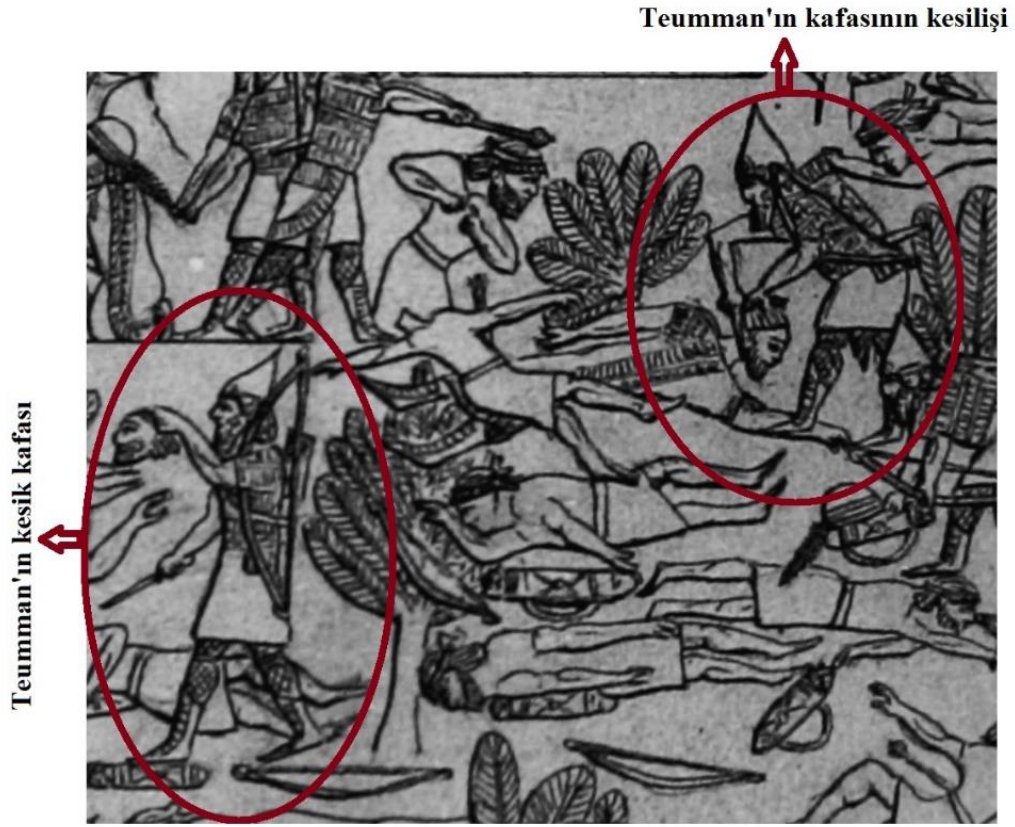
Şekil 9: Bir Mısır şehrinin ele geçirilmesi ve yağmalanması (Barnett, 1976: Pl. XXXVI, Slab 17)

Şekil 10: Asurbanipal dönemi Til-Tuba Meydan Savaşı (Layard 1853b: Pl. 45)

Şekil 11: Til-Tuba Savaşı Sahnesi (Layard 1853b: Pl. 46)

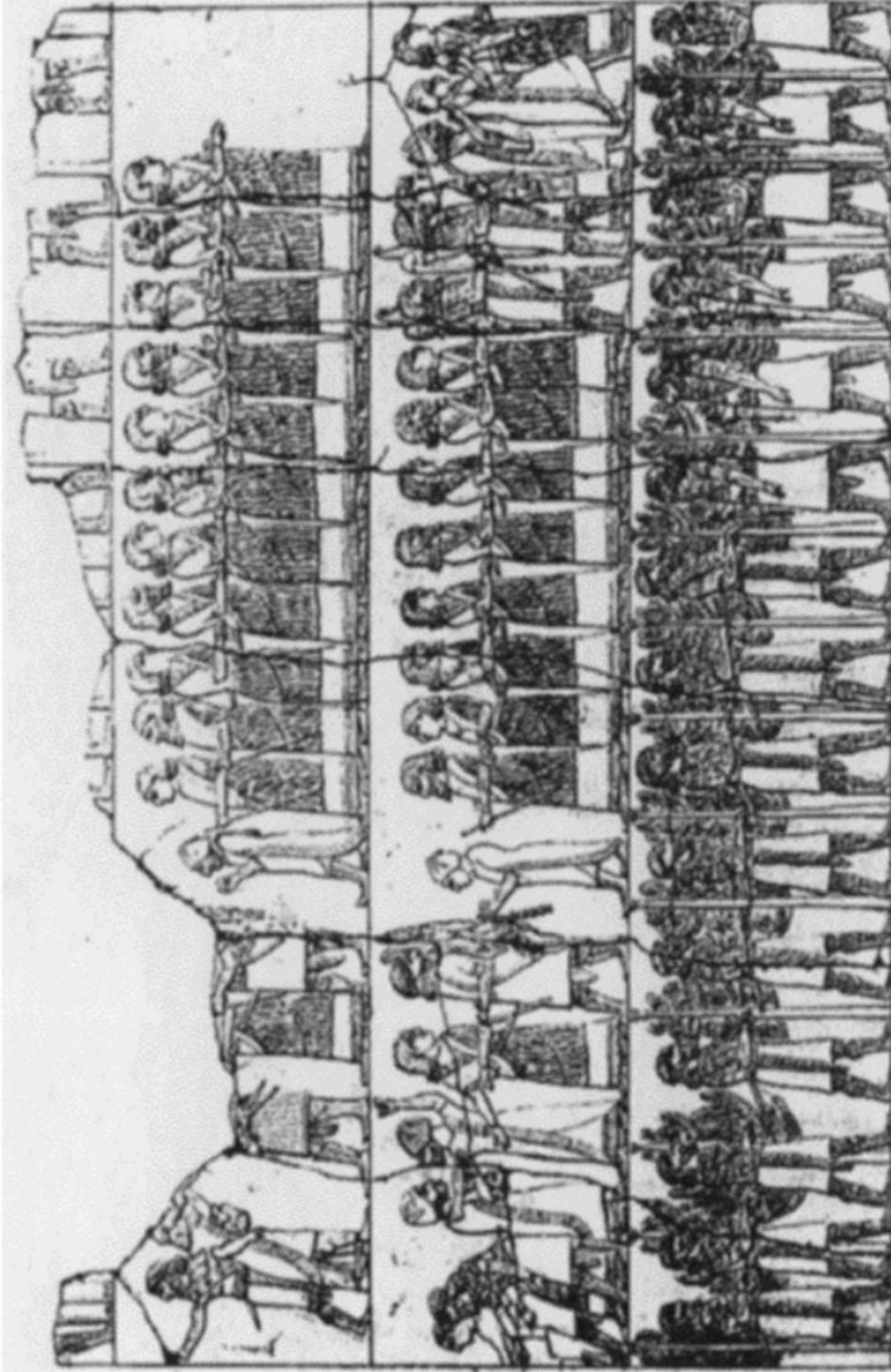
Şekil 12: Teumman'ın kafasının kesilmesi (Barnett - Bleibtreu and Turner, 1998: Pl. 296)

Şekil 13: Teumman'ın kesik kafasının Ninive'ye götürülmesi. (Collins, 2006: fig. 3c)

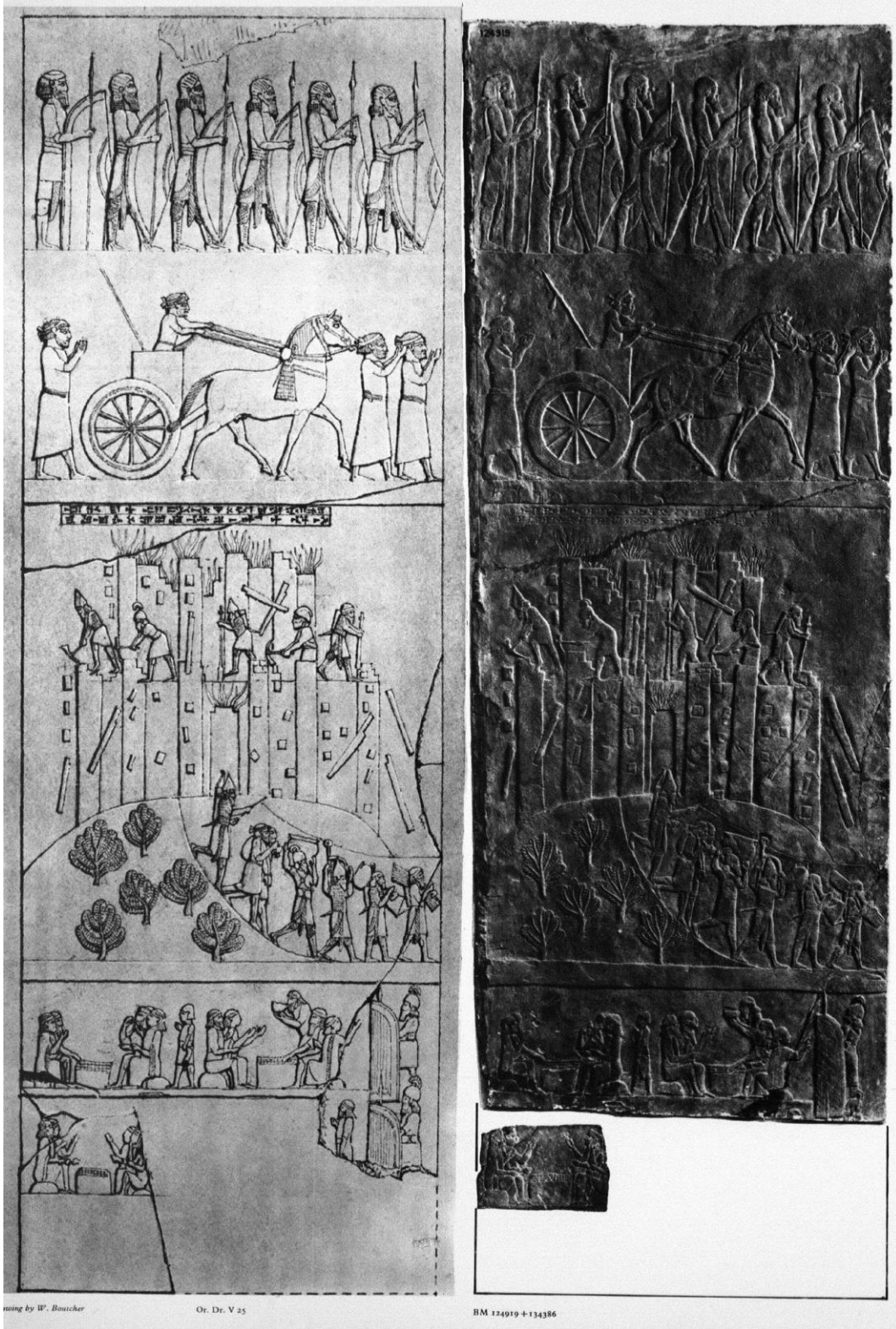
Şekil 14: Til-Tuba Savaşı Ziyafeti: Asabanipal Teumann'ın yenilgiye uğratılmasından sonra düzenlenen kraliyet ziyafetinden bir sahne kral, kraliçe ile yemek yerken, Teumman'ın kesik başı ağaca asılı olarak gösteriliyor. (Barnett 1976: Pl. 64 slab B-C)

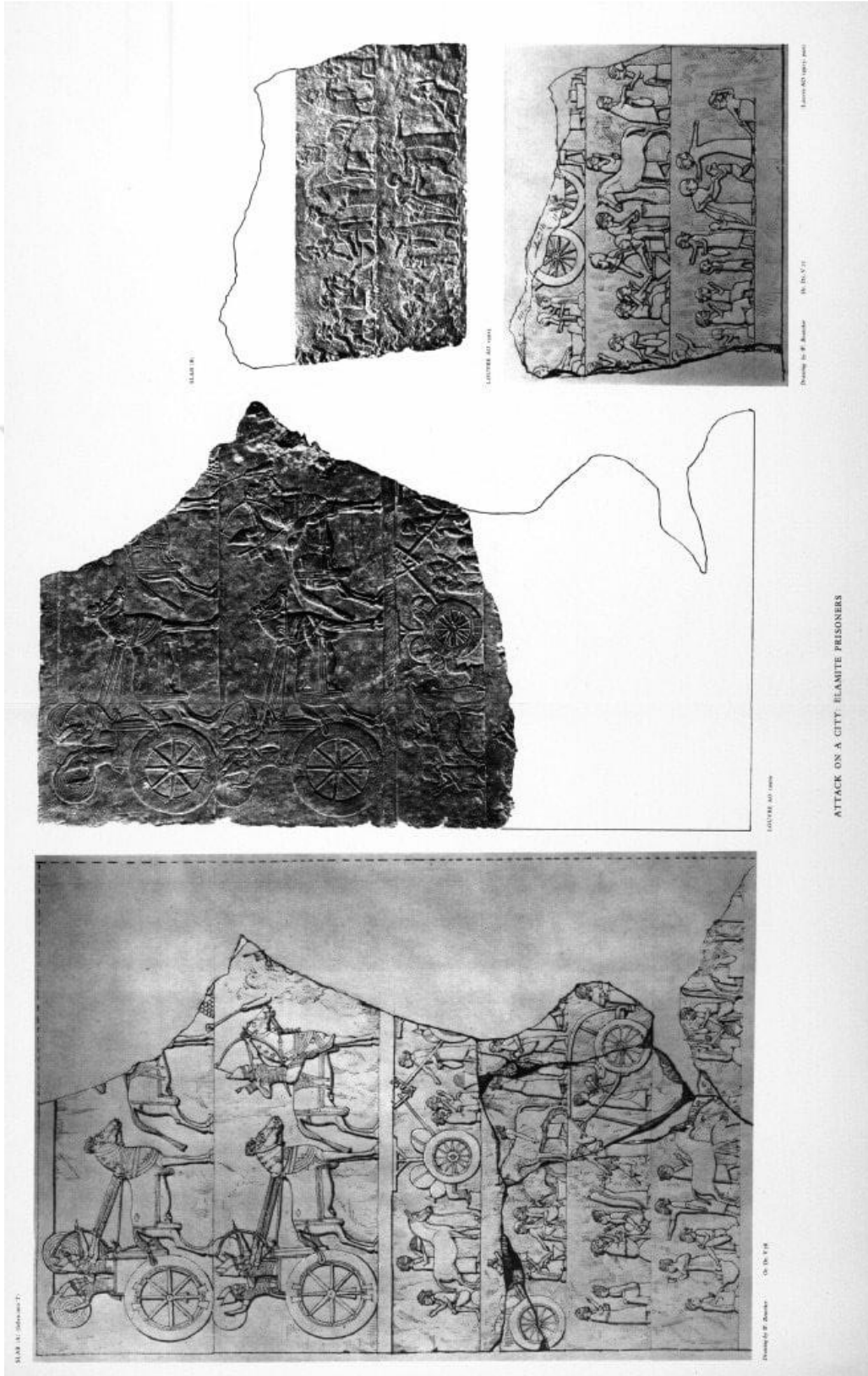
Şekil 15: Gambulu Kralının Teumman'ın kesik başı ile Ninive'ye girişi. (Barnett, Bleibtreu, & Turner, 1998: Pl. 304)

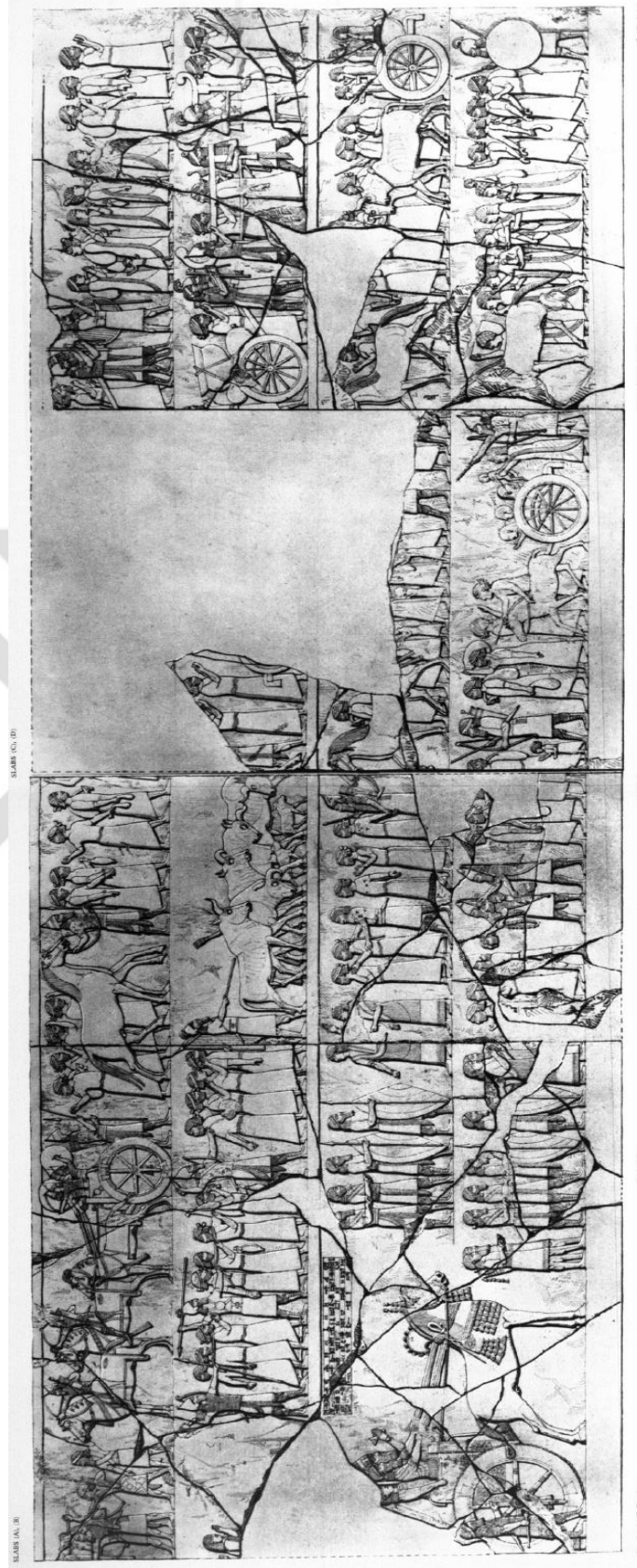
Şekil 16: Asurbanipal'ın Kuzey Sarayı'nda Susa şehrinin yağmalanması Sahnesi
(Nadali, 2007: fig. 3; Barnett, 1976: Pl. XXXV)

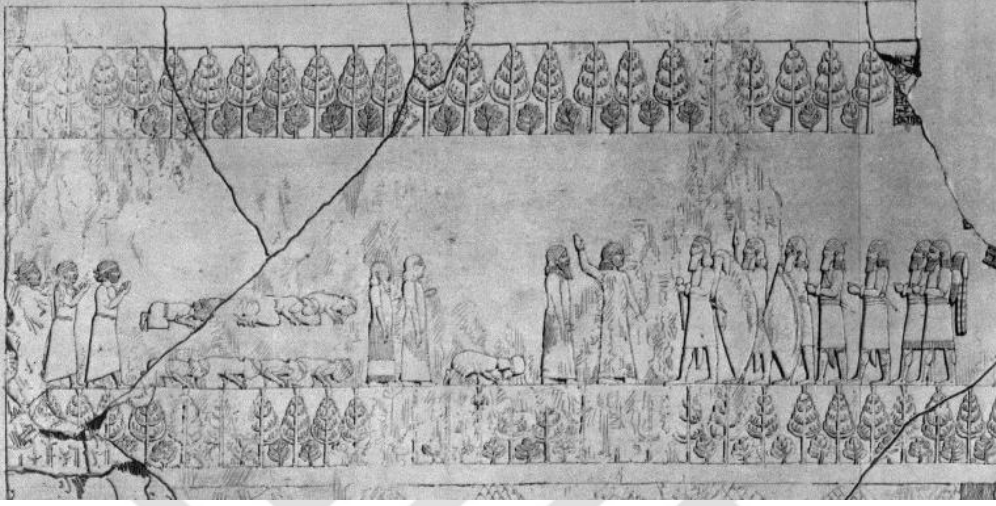
Şekil 17: Elam şehri olan Hamanu'nun Yağmalanması (Barnett, 1976: Pl. LXVI Slab A)

Şekil 18: Bir şehir üzerine gerçekleştirilen saldırı (Muhtemelen Hamanu) ve Elamlı tutsaklar (Barnett, 1976: Pl. LXIX, Slabs A, B)

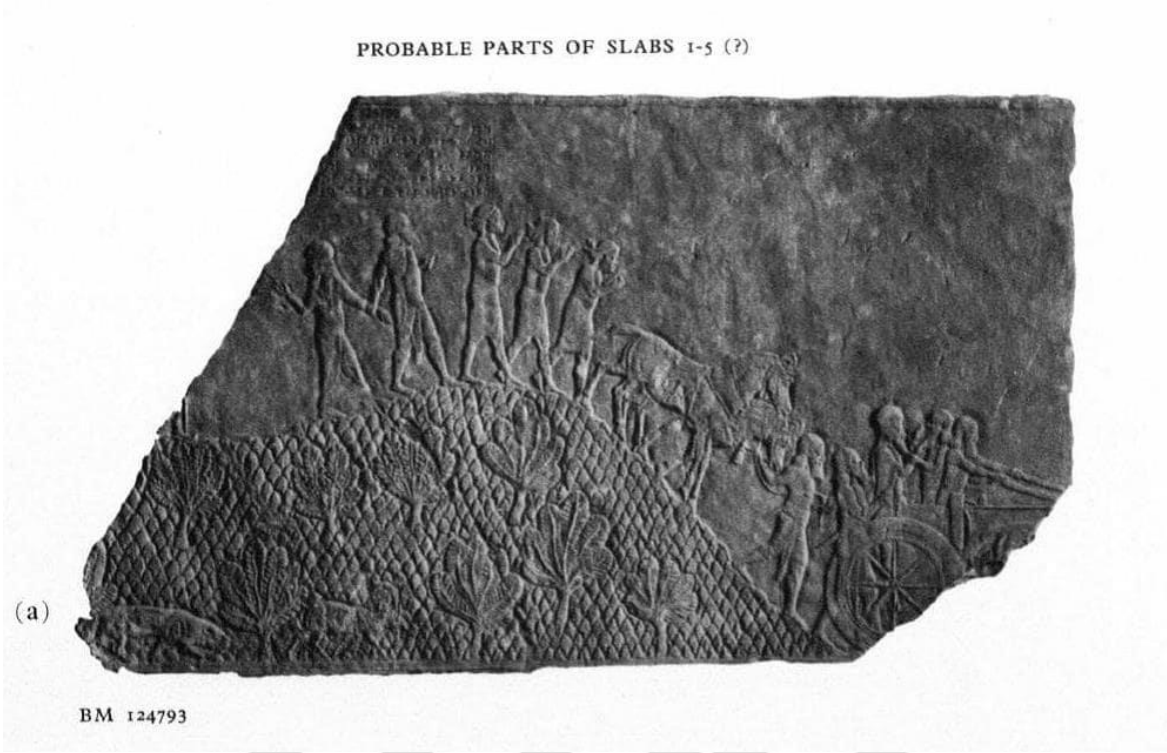
Şekil 19: Din-šarri kentinin ele geçirilmesi sonrası insanların sürgün edilmesi (Barnett, 1976, Pl. LXVII Slab A-D.)

Şekil 20: Ummanaldaşu(?)'nun etrafının sarılması ele geçirilmesi (Barnett, 1976: Pl. LX)

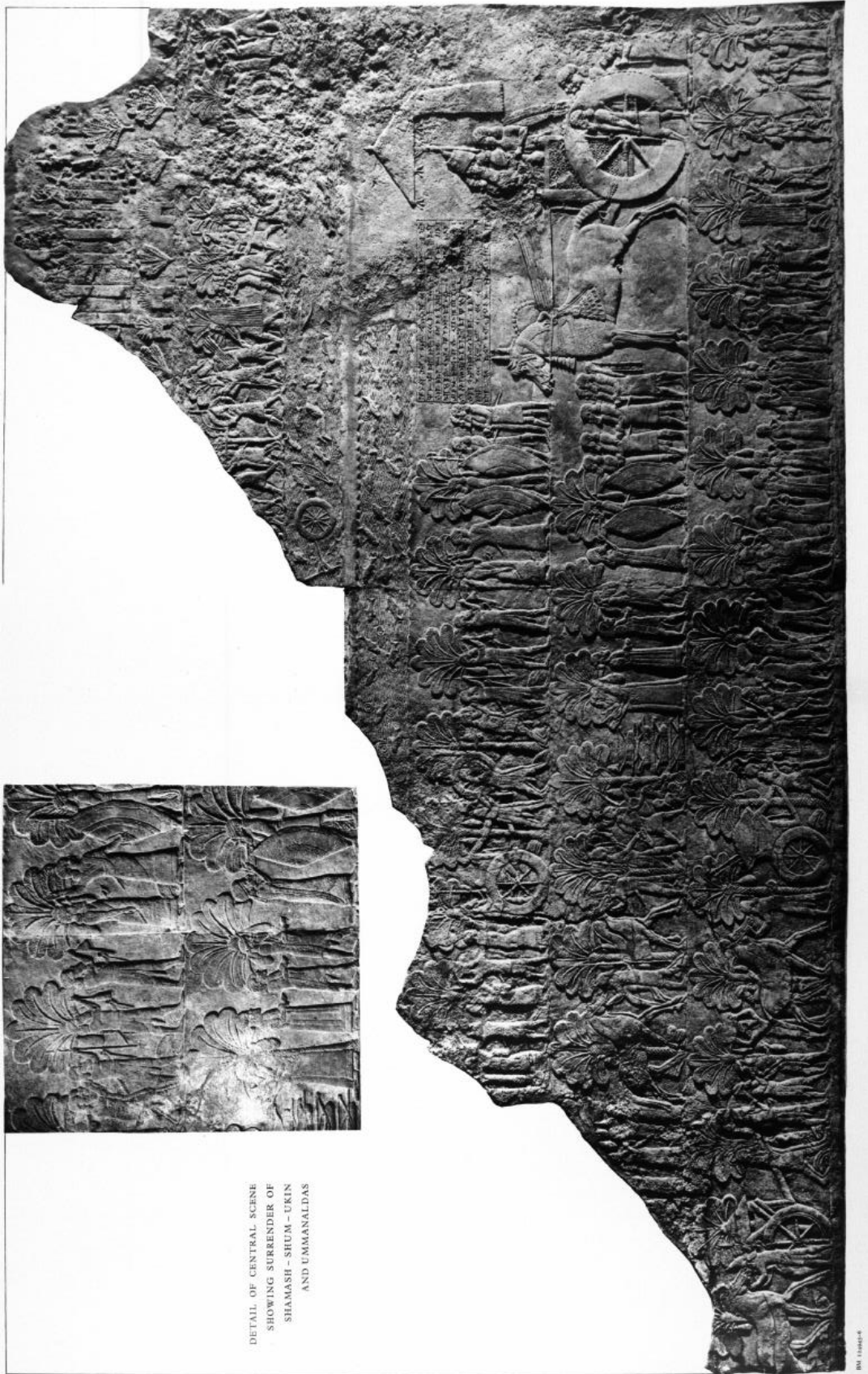
Şekil 21: Ummanaldaşu'nun ele geçirilişi (Albenda, 1976, Fig. 19)

Şekil 22: Ummanaldaşu'nun Asur'a götürüşü (Barnett, 1976: Pl. XXXIV)

Şekil 23: Ummanaldaşu'nun Asur'a götürülmesi ile ilgili detay (Albenda, 1976, Fig. 19)

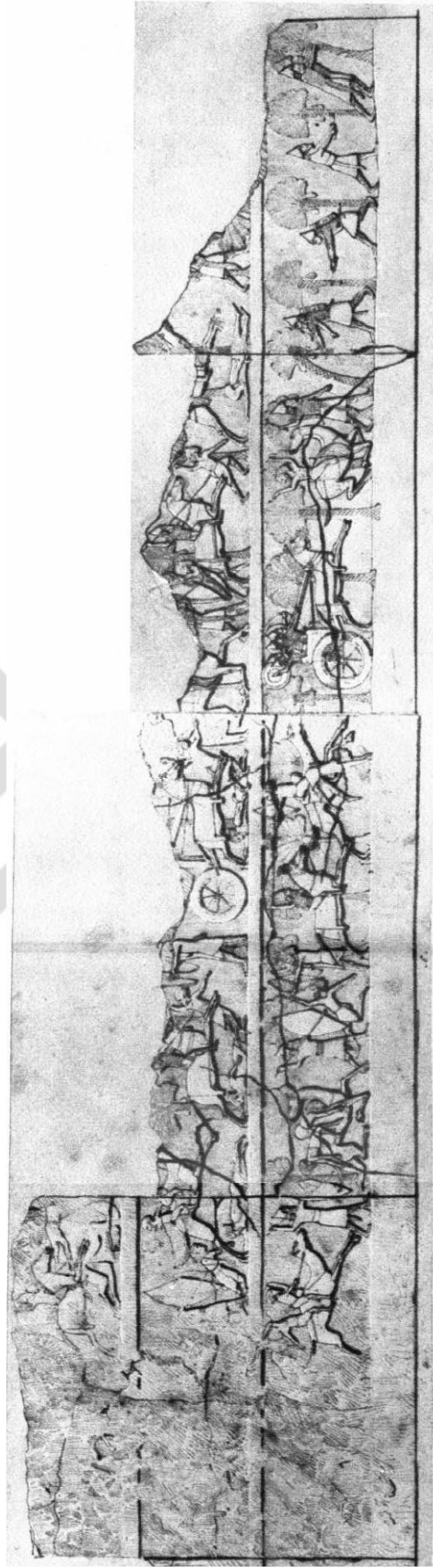

DETAIL OF CENTRAL SCENE
SHOWING SURRENDER OF
SHAMASH - SHUM - UKIN
AND UMMANALDAS

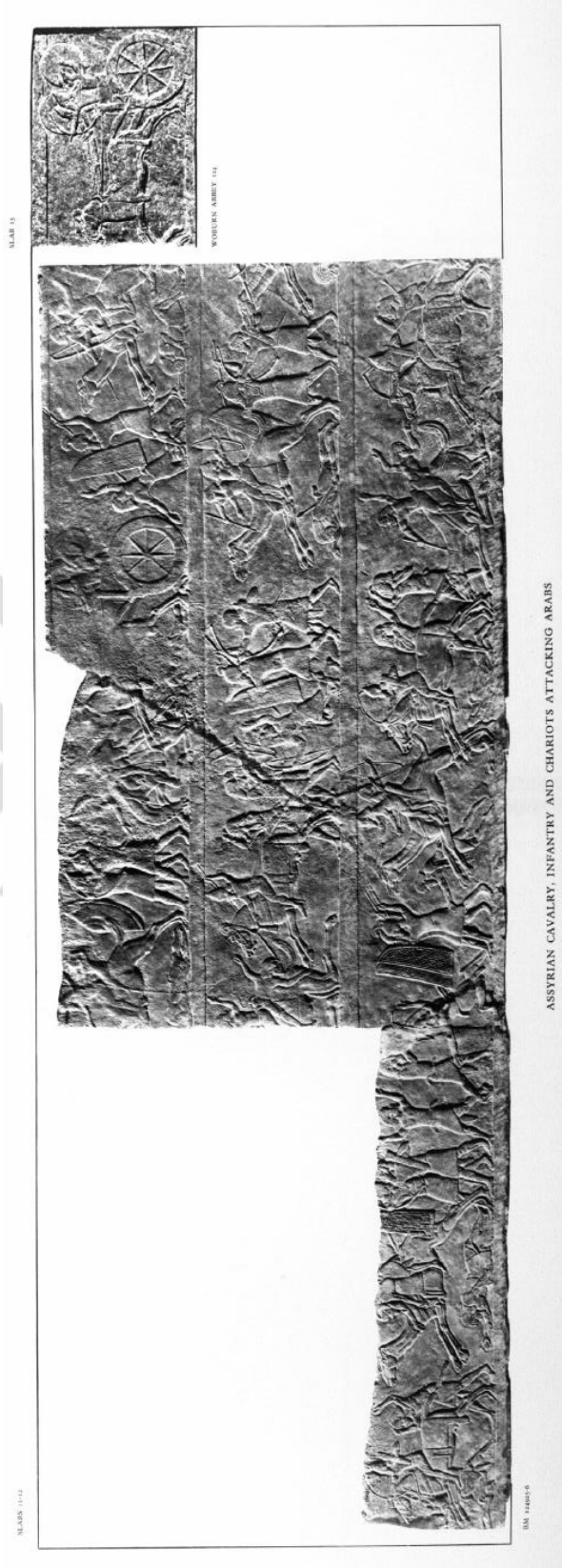
Şekil 24: Şamaş-şuma-ukin'in etrafını kuşatılması (Barnett, 1976: Pl. XXXV)

Şekil 25: Babil'deki isyanı destekleyen Kaldelilerin esir edilip, Sürgünle cezalandırılmasını gösteren bir sahne. (Barnett, 1976: Pl. XXX Slabs 10-11-12)

Şekil 26: Araplara Karşı Sefer, Asur askerleri Araplara saldırırken tasvir edilmiş
(Barnett, 1976: Pl. XXXII)

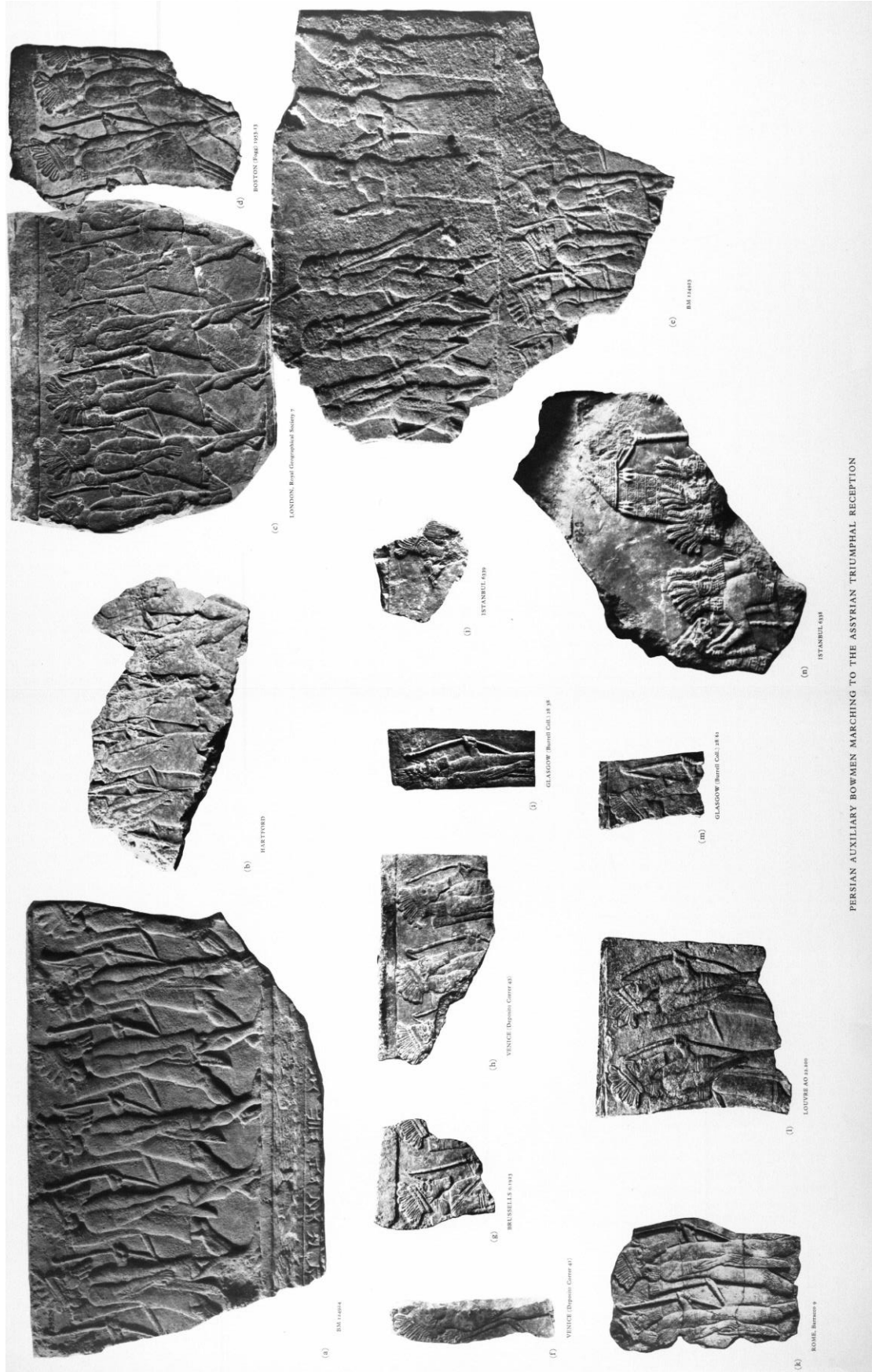
Şekil 27: Asur süvari, piyade ve savaş arabaları Araplar üzerine saldırırken (Barnett, 1976: Pl. XXXIII, Slabs 11, 12, 13)

Şekil 28: Asur askerleri Arap çadırlarını yağmalarken (Barnett, 1976: Pl. XXXIII Slabs 9 -10)

Şekil 29: Asurbanipal'ın Urartu elçilerini kabulü (Layard 1853b: Pl. 48, 49)

Şekil 30: Asur Ordusunda yer alan Pers Okçuları'nın yürüyüşü (Barnett, 1976: Pl. LXII)

7. ÖZET

Asurbanipal (MÖ 669 – MÖ 627) tahta çıkınca temkinli bir politika sürdürmüş, dedesi Sanherib'in Asur'a getirmiş olduğu Marduk heykelini geri göndererek, Babil tanrılarına saygısını sunmuştur. Asurbanipal aile içindeki problemleri de giderdikten sonra yayılmacı bir fetih politikası izlemeye başlamıştır. Asurbanipal çeşitli vassal kralların isyanını bastırdıktan sonra Mısır ve Elam'ı hâkimiyeti altına almıştır. Asurbanipal kardeşi Šamaš-šuma-ukin ve destekçilerinin çıkardığı isyan ile de mücadele etmek zorunda kalmış ve isyana karışanlar acımasız bir şekilde cezalandırılmıştır. Asurbanipal dönemi Asur tarihini son parlak çağı olmuştur. Devletin en geniş sınırlarına ulaştığı bu dönemde, Asur kralı birçok sorunu kalıcı olarak çözmek istemiş, acımasız fetih hareketlerine girişmiştir. Asurbanipal'in askeri seferlerini genellikle Mısır, Elam ve Babil kaynaklı problemlerden dolayı gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen onca sefere rağmen Asurbanipal'in ölümünden sonra devlet bir anda çöküş sürecine girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Asurbanipal, Veliah Prens, Yeni Asur İmparatorluğu, Dünya Hâkimiyeti, Savaş, Vassallık.

8. SUMMARY

When Ashurbanipal (669 BC - 627 BC) ascended the throne, he sent a statue of Marduk brought by his grandfather Sennacherib to Assyria and offered his respect to the Babylonian gods. Ashurbanipal began to pursue an expansionist conquest policy after eliminating the problems in the family. After suppressing the rebellion of various vassal kings, Ashurbanipal took Egypt and Elam under his rule. Ashurbanipal also had to fight the rebellion of his brother Šamaš-šuma-ukin and his supporters, and those involved in the rebellion were brutally punished. The Assyrian period has been the last brilliant era of Assyrian history. In this period when the state reached the widest limits, the Assyrian king wanted to solve many problems permanently and started the merciless conquest movements. Ashurbanipal's military campaigns were mainly due to problems arisen from Egypt, Elam and Babylon. In spite of all the campaign, the state suddenly entered a period of collapse after the death of Ashurbanipal.

Key words: Ashurbanipal, Crown Prince, Neo-Assyrian Empire, World Domination, War, Vassalage,